

Prof. dr. sc. **DIJANA VICAN**, rektorica Sveučilišta u Zadru

Veliki infrastrukturni projekti Sveučilišta u Zadru

U Zadru održano Upravno vijeće

Sastanak rektora alijanse Europskog sveučilišta EU-CONEXUS

STR. 4

Doc. dr. sc. **Tomislav Klarin**, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Pandemija je upozorila na važnost kriznog menadžmenta u turizmu

STR. 38

Dr. sc. **JELENA LONČAR**, Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru; članica tima Odjela na projektu *Proizvodnja hrane, biokompozita i biogoriva iz žitarica u kružnom biogospodarstvu*

Jedan od najvećih izazova u doba moderne poljoprivrede je sprječavanje kontaminacije hrane mikotoksinima, s ciljem smanjenja ekonomskih gubitaka i zdravstvenog rizika za potrošače

STR. 14

Veliki infrastrukturni projekti Sveučilišta u Zadru

Akademska zajednica Zadra pamtit će 2021. kao godinu velikih infrastrukturnih projekata, od kojih su neki završeni, neki pokrenuti, a neki u pripremi.

Projekt Studentski smještaj i prehrana odnosno gradnja studentskog doma i menze je pri dovršetku, čeka se samo opremanje interijera studentskog doma i menze. Studentski dom ima ukupno 284 kreveta u tri paviljona, 500 sjedećih mjesta u menzi i slastičarnici te dodatne sadržaje: prostor za dnevni boravak i učenje, praonicu, spremišta, čajne kuhinje i ured. Ukupna vrijednost projekta je 74.480.127,22 kuna.

Projekt je financirao Europski fond za razvoj u iznosu od 94,54 posto te MZO s 13.985.015,15 kuna i Grad Zadar sa 6.236.223,70 kuna.

Dio pripreme projekta (studije, dio projektne dokumentacije) financiran je iz WBIF Granta VVB6-HR-SOC-03 u vrijednosti od 800.000 eura i Komponente 1 Granta VVB9-HR-SOC-02 u vrijednosti od 300.000 eura.

Gradnja studentskog doma (Studentski smještaj i prehrana) je 1. faza 1. etape u sklopu projekta *Izgradnja Novog kampusa Sveučilišta u Zadru*.

Druga faza 1. etape je Zgrada STEM odjela s dormitorijem za koju je ishođena lokacijska dozvola, a izrada glavnog projekta je u tijeku.

Zgrada STEM odjela s dormitorijem obuhvaća znanstveno-istraživačku i nastavnu infrastrukturu Sveučilišta u područjima tehničkih, prirodnih, biotehničkih i biomedicinskih znanosti te studentski dom, referadu i ambulantu za studente.

Taj objekt mješovite namjene pridonijet će prostornoj, organizacijskoj i financijskoj optimizaciji dragocjenih resursa s očekivanim ishodom sveobuhvatnog uključivanja studenata u znanstvene i tehnološke aktivnosti te programe transfera znanja i tehnologija.

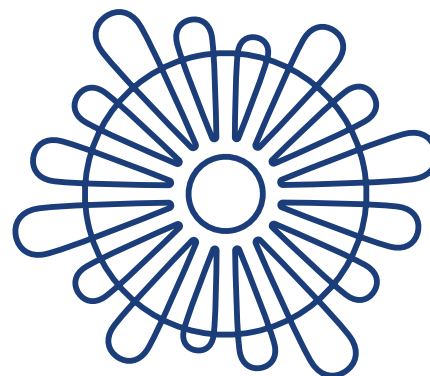
Zgrada je kombinirani objekt sa smještajnim kapacitetom od 384 ležaja u dvokrevetnim sobama i prostorom za studijske programe Sveučilišta u Zadru u STEM područjima koji trenutačno koriste prostore u najmu ili su dislocirani iz matične kuće zbog nedostatnog prostora za znanstveno-istraživački rad i održavanje nastave koja je s njim povezana. Riječ je o sveučilišnim sastavnicama koje su najaktivnije u znanstvenoj publicistici te kompetitivnim znanstvenim projektima, projektima međunarodne suradnje i programima transfera znanja. Projekt već ima pravomoćnu lokacijsku dozvolu, a u tijeku je postupak ishođenja građevinske dozvole.

Sveučilište je putem Granta WBIF IPF7 osiguralo sredstva za izradu glavnog projekta u iznosu od 5.500.000 kuna.

Procijenjena vrijednost gradnje STEM odjela i dormitorija te njihova opremanja iznosi 285.846.250 kuna.

Treća faza u 1. etapi je projekt gradnje Multifunkcionalnog knjižnično-informacijskog centra, za koji postoji idejno rješenje. Sveučilišni multifunkcionalni knjižnično-informacijski centar prostorno bi objedinio knjižnice od nacionalnoga znanstvenog i kul-

ni projekti

Počela obnova stare Tehničke škole. Spremni smo i za nove pothvate i fondove.

turnog značaja te obogatio Sveučilište prostorom za znanstveno-istraživački rad, interakciju s različitim dionicima iz društva i gospodarstva te različita događanja, diseminacije, popularizacije i transfera znanja.

Sveučilišni multifunkcionalni knjižnično-informacijski centar združivanjem knjižnog fonda Sveučilišta u Zadru, Znanstvene knjižnice Zadar i knjižnice Zadarske nadbiskupije u jedinstvenu ustanovu s multifunkcionalnim prostorima objedinit će dragocjene knjižnične i informatičke resurse.

Riječ je o objektu od nacionalnog značaja, a stoga i strateške važnosti za Zadar, Zadarsku županiju i Republiku Hrvatsku. Znanstvena knjižnica Zadar zbog opusa i vrijednosti građe koju čuva, zauzima mjesto odmah uz NSK u Zagrebu. U njoj se čuva bogato kulturno nasljeđe od srednjovjekovnih rukopisa, preko inkunabula i prvotiska zadarskih i hrvatskih humanista pa do ostale raritetne i vrijedne građe.

U budućem Sveučilišnom multifunkcionalnom knjižnično-informacijskom centru predviđeni su digitalizacija i restauracija te pohranjivanje bogate knjižnične građe (dijelom već registrirane kao kulturno dobro pod zaštitom države) koja je relevantna u europskim i svjetskim razmjerima, čime će se omogućiti njezino

pregledavanje, korištenje i znanstvena evaluacija u skladu s europskim strateškim opredjeljenjem za otvorenu znanost i kulturu kao važan element kojim se ostvaruju temeljne europske vrijednosti u društvu, gospodarstvu i međunarodnim odnosima

Taj projekt indirektno rješava prijeko potrebne prostorne mogućnosti za širenje Državnog arhiva u Zadru, arhivskom građom predragocjene arhivske ustanove nacionalnog i međunarodnog značaja, s obzirom na to da će se prelaskom Znanstvene knjižnice Zadar u novi suvremeni objekt ostvariti širenje prostornih kapaciteta tog arhiva u dijelu zajedničke zgrade koji sada koristi Znanstvena knjižnica Zadar. Procijenjena vrijednost projektiranja je 6.900.000 kuna, a procijenjena vrijednost gradnje i opremanja 268.847.000 kuna.

Gradnja Novog kampusa Sveučilišta u Zadru strateški je projekt Zadarske županije i Grada Zadra u programskom razdoblju 2021. - 2027.

Sveučilište u Zadru u sklopu projekta Sveučilišna znanstveno-nastavna infrastruktura za 21. stoljeće, pokrenulo je projekt rekonstrukcije i opremanja zgrade stare Tehničke škole - buduće Sveučilišne zgrade za nastavu i znanstveno-istraživački rad. Projekt se financira iz Europskog fonda za regionalni razvoj, a njegova ukupna vrijednost je 34.348.000 kuna, od čega je iznos bespovratnih sredstava 26.000.000 kuna, a 8.348.000 kuna financira Sveučilište u Zadru.

Projektom će biti revitalizirana zgrada stare Tehničke škole (*brownfield* lokacija Urbanog područja Zadar), čime se rješava problem nedostatnih prostornih mogućnosti Sveučilišta u Zadru namijenjenih visokom obrazovanju i znanstveno-istraživačkom radu.

Sveučilišni program ARHIPELOGOS je projekt kojemu je cilj sinergijsko povezivanje akademske s lokalnom zajednicom, a sve s ciljem istraživanja i revitalizacije otočnog prostora.

Sveučilište u Zadru i Grad Zadar već su formalizirali suradnju na provedbi programa ARHIPELOGOS potpisivanjem Sporazuma o suradnji na ostvarenju istraživačkoga, edukativnog i tehnološkog programa ARHIPELOGOS.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Sveučilištu u Zadru uplatilo je financijska sredstva namijenjena izradi tehničke dokumentacije za obnovu i dogradnju nekadašnje vojarne u uvali Lučina, a Vlada RH donijela je odluku o dodjeli te vojarne Sveučilištu u Zadru te je potpisan Ugovor o prijenosu prava vlasništva.

Zgrada može osigurati smještaj za 53 osobe u četiri 2-krevetne sobe, jedanaest 3-krevetnih i tri 4-krevetne, što je čini idealnim prostorom za različite domaće i međunarodne aktivnosti.

Predviđene aktivnosti su: znanstvena istraživanja otočnoga prostora i pripadajućeg akvatorija; održavanje znanstvenih skupova; izvođenje redovite nastave, ljetnih škola, doktorskih radionica i drugih nastavnih i izvannastavnih aktivnosti; provođenje programa transfera znanja i tehnologija (edukativne radionice za otočane, pokazne vježbe i dr.); provođenje aktivnosti u sklopu programa međunarodne razmjene znanstvenika i studenata; suradnja međunarodnih institucija i udruženja (u tijeku potpisivanje suradnje sa svjetskom asocijacijom WWF (*World Wide Fund for Nature*))

U tijeku je ishođenje građevinske dozvole za glavni projekt rekonstrukcije i opremanja. Procijenjena vrijednost rekonstrukcije iznosi 34.348.000 kuna, a procijenjena vrijednost opremanja 6.000.000 kuna.

Prof. dr. sc. Arturas Razbadauskas, prof. dr. sc. Wolfgang Schareck, prof. dr. sc. Pablo Vidal, prof. dr. sc. Andreea Condurache, prof. dr. sc. Jean-Marc Ogier, prof. dr. sc. Dijana Vican, prof. dr. sc. George Demosthenos, prof. dr. sc. Emmanuelis Flamentakis i Renato Nović

Održani i bilateralni sastanci s predstavnicima odjela Sveučilišta radi jačanja suradnje i razmjene studenata i nastavnika

Sastanak Upravnog vijeća (*Governing Board*) alijanse Europskih sveučilišta EU-CONEXUS

Pandemija COVID-a 19 nije usporila rad alijanse Europskog sveučilišta za pametno i održivo gospodarstvo obalnim prostorima EU-CONEXUS, ali je onemogućila fizička događanja i usmjerila organizaciju svih aktivnosti na korištenje platformi za rad na daljinu. Popuštanje epidemioloških mjera omogućilo je prvi fizički sastanak Upravnog vijeća EU-CONEXUS-a koji je održan u Zadru 29. rujna 2021. To je bila prigoda da se rektori i izaslanici rektora sveučilišta članova alijanse EU-CONEXUS pobliže upoznaju s radom Sveučilišta u Zadru, postojećom infrastrukturom i vanjskim dionicima koji sudjeluju u provođenju studijskih programa alijanse.

Osim sastanka Upravnog vijeća, neki članovi su iskoristili prigodu za bilateralne sastanke

Sastanak Upravnog vijeća EU-CONEXUS-a bio je prigoda da se rektori i izaslanici rektora sveučilišta članova alijanse EU-CONEXUS pobliže upoznaju s radom Sveučilišta u Zadru, postojećom infrastrukturom i vanjskim dionicima koji sudjeluju u provođenju studijskih programa alijanse

s predstavnicima odjela Sveučilišta u Zadru radi jačanja suradnje i razmjene studenata i nastavnika. Sastanku Upravnog vijeća nazočili su prof. dr. sc. Jean-Marc Ogier, rektor Sveučilišta u La Rochelleu i predsjednik Upravnog vijeća; prof. dr. sc. Arturas Razbadauskas, rektor Sveučilišta u Klaipedi; prof. dr. sc. Wolfgang Schareck, rektor Sveučilišta u Rostocku; prof. dr. sc. George Demosthenos, rektor Sveučilišta Frederick s Cipra;

prof. dr. sc. Dijana Vican, rektorica Sveučilišta u Zadru; prof. dr. sc. Pablo Vidal, predstavnik Katoličkog sveučilišta u Valenciji; prof. dr. sc. Andreea Condurache, izaslanica rektora Tehničkog građevinskog sveučilišta u Bukureštu; prof. dr. sc. Emmanuelis Flamentakis, izaslanik rektora Agronomskog sveučilišta u Ateni; prof. dr. sc. Ana De Luis Margarit, predsjednica Akademskog savjeta EU-CONEXUS-a; prof. dr. sc. Darius Daunys, predsjed-

nik Znanstvenog savjeta EU-CONEXUS-a, i Renato Nović, predsjednik Studentskog zbora EU-CONEXUS-a.

Članovi Upravnog vijeća raspravljali su o mnogim važnim temama, uključujući razvoj ponude združenih studijskih programa EU-CONEXUS-a, povezivanje znanstvenika različitih članica alijanse u međunarodne istraživačke timove i mobilnost znanstvenika, strategiju daljnjeg razvoja alijanse i ostalo.

Ljetna doktorska škola EU-CONEXUS-a *Professional and Scientific Communication and Networking in Multidisciplinary Environment* održana u Zadru od 26. do 30. srpnja 2021.

Naglasak Ljetne škole - multidisciplinarni pristup u rješavanju problema vezanih uz pametno i održivo upravljanje obalnim prostorima

U Zadru je od 26. do 30. srpnja 2021. održana prva Ljetna doktorska škola EU-CONEXUS-a pod nazivom *Professional and Scientific Communication and Networking in Multidisciplinary Environment*. Sudjelovalo je 29 doktoranada iz svih područja znanosti upisanih na doktorske studije koji se izvode na sveučilištima članovima i pridruženim članovima alijanse Europskog sveučilišta za pametno i održivo upravljanje urbanim obalnim prostorima EU-CONEXUS: Sveučilište La Rochelle u Francuskoj; Agronomsko sveučilište u Ateni, Grčka; Tehničko građevinsko sveučilište u Bukureštu, Rumunjska; Sveučilište u Klaipedi, Litva; Katoličko sveučilište u Valenciji, Španjolska; Sveu-

čilište u Zadru; Tehnički institut Waterford, Irska; Sveučilište u Rostocku, Njemačka te Frederick sveučilište s Cipra. Naglasak Ljetne doktorske škole bio je na multidisciplinarnom pristupu u rješavanju problema vezanih uz pametno i održivo upravljanje obalnim prostorima. Polaznici su slušali predavanja međunarodno priznatih struč-

njaka o temama vezanim uz inter- i multidisciplinarni pristup u znanosti, kako od ideje razviti multidisciplinarni znanstveni ili stručni projekt o komunikaciji u znanosti te zaštiti autorskih i intelektualnih prava. U praktičnome dijelu nastave studenti su podijeljeni u multidisciplinarnu radnu grupu, zadana im je projektna tema koju su treba-

li razviti tijekom doktorske škole te su trebali prezentirati svoju projektnu ideju na kraju doktorske škole. Osim radnoga dijela, polaznici su imali prigodu upoznati se i s kulturom, povijesnim i prirodnim ljepotama, kao i gastronomijom Hrvatske, posebice Zadarske županije. Organiziran je obilazak grada Zadra, posjet Parku prirode Vransko jezero i poljoprivrednoj zadruzi MasVin iz Polače. Na kraju Ljetne doktorske škole polaznici su izrazili zadovoljstvo kvalitetom programa i ishodima škole te osobito radom u multidisciplinarnom međunarodnom okruženju. No, posebno su naglasili zadovoljstvo popratnim programom koji im je omogućio upoznavanje s Hrvatskom, njezinom kulturom i običajima.

Polaznici su posebno naglasili zadovoljstvo popratnim programom koji im je omogućio upoznavanje s Hrvatskom, njezinom kulturom i običajima. Osim radnoga dijela, imali su, naime, prigodu upoznati se i s kulturom, povijesnim i prirodnim ljepotama, kao i gastronomijom Hrvatske, posebice Zadarske županije. Organiziran je obilazak grada Zadra, posjet Parku prirode Vransko jezero i poljoprivrednoj zadruzi MasVin iz Polače

U Ljetnoj školi sudjelovalo je 29 doktoranada iz svih područja znanosti upisanih na doktorske studije koji se izvode na sveučilištima članovima i pridruženim članovima alijanse EU-CONEXUS. Polaznici su slušali predavanja međunarodno priznatih stručnjaka o temama vezanim uz inter- i multidisciplinarni pristup u znanosti, a u praktičnome dijelu podijeljeni su u multidisciplinarnu radnu grupu te im je zadana projektna tema koju su trebali prezentirati na kraju doktorske škole

Izv. prof. dr. sc. **MLADEN RAJKO**, Odjel za ekonomiju, predavač kolegija *Entrepreneurship* (Poduzetništvo) u sklopu EU-CONEXUS-a

Sudjelovanje u EU-CONEXUS-u neprocjenjivo je iskustvo za mene kao profesora, ali i za cijelo Sveučilište kao obrazovnu instituciju

Izv. prof. dr. sc. Mladen Rajko s Odjela za ekonomiju u sklopu programa EU-CONEXUS predaje kolegij *Entrepreneurship* (Poduzetništvo), koji predaje i na preddiplomskom studiju menadžmenta na matičnom Odjelu.

Kakvo je Vaše viđenje programa EU-CONEXUS-a?

Sveučilište u Zadru ima čast sudjelovati u tako vrijednom projektu koji je Europska komisija izabrala za financiranje, što je posebno važno za profesore kojima program otvara mogućnost stjecanja iskustva u međunarodnom okruženju. Za mene je program EU-CONEXUS-a poseban izazov jer se studenti u istom trenutku nalaze na različitim mjestima u Europi pa moram uložiti poseban trud kako bih predavanje prilagodio različitim kulturama i obrazovnim kontekstima te motivirao i potaknuo studente na aktivno sudjelovanje. Također, pruža mi osjećaj međunarodne pripadnosti i konvergencije svih sudionika programa koji dolaze iz šest različitih zemalja (Francuska, Grčka, Rumunjska, Litva, Španjolska i Hrvatska).

Koji kolegij predajete u sklopu programa?

U sklopu programa EU-CONEXUS-a predajem kolegij *Entrepreneurship* (Poduzetništvo) koji predajem i na preddiplomskom studiju menadžmen-

ta na Odjelu za ekonomiju. S obzirom na to da studenti nemaju isto predznanje i dolaze s različitih fakulteta i odjela, a u većini slučajeva i nisu ekonomske struke, predavanja su osmišljena tako da se svakog studenta tijekom semestra upozna s osnovnim pojmovima poduzetništva te da ga se osposobi da može samostalno izraditi jednostavan poslovni plan o nekom projektu koji sam mora osmisлити.

Kako se održavaju predavanja?

Imajući u vidu još uvijek aktualnu epidemiološku situaciju, predavanja se održavaju *online*. S obzirom na to da sa studentima nemamo fizički kontakt, koristimo *Moodle* platformu kao centralno mjesto na kojem pohranjujemo sve obavijesti, predavanja i dokumente koji su potrebni studentima. Također, svaki profesor treba svoja pred-

avanja (ili upute za rad) snimiti na spomenutu platformu kako bi studenti mogli predavanje ili definirane zadatke pogledati u vrijeme kada njima najviše odgovara, pogotovo ako imaju koliziju s nekim kolegijem na matičnom sveučilištu. Ja koristim dva alata za snimanje predavanja, *Big Blue Button* i *Zoom* snimalicu.

Tko su studenti, koliko ih ima te postoje li problemi u komunikaciji?

Na kolegij *Entrepreneurship* upisano je 20 studenata. Uz najbrojnije Rumunje, ostali studenti dolaze iz Španjolske, Francuske, Grčke i Litve. S obzirom na njihove obveze na matičnim ustanovama, nije moguće u isto vrijeme okupiti sve studente na *online* predavanju pa imaju mogućnost fleksibilnog učenja, odnosno mogu proučiti materijale na *Moodleu*, pogledati videosnimke na *Big Blue Buttonu* i *Zoomu* te tako lakše organizirati svoje obveze. Postoje, naravno, aktivniji i manje aktivni studenti, no sukladno tome, u konačnici će biti i nagrađeni boljom, odnosno lošijom ocjenom. Sva se predavanja održavaju na engleskom jeziku, a komunikacija sa studentima je jednostavna jer svi vrlo kompetentno koriste engleski. Manji se problemi javljaju isključivo vezano uz tehniku, internetsku vezu i (ne)mogućnost korištenja istih aplikacija na koje nisu sve institucije pretplaćene ili s kojima nemaju

Program izbornih kolegija (*Minors*) EU-CONEXUS-a poseban mi je izazov jer se studenti u istom trenutku nalaze na različitim mjestima u Europi pa moram uložiti poseban trud kako bih predavanje prilagodio različitim kulturama i obrazovnim kontekstima te motivirao i potaknuo studente na aktivno sudjelovanje. Također, pruža mi osjećaj međunarodne pripadnosti i konvergencije svih sudionika programa koji dolaze iz šest različitih zemalja. Na moj kolegij upisano je 20 studenata. Uz najbrojnije Rumunje, ostali studenti dolaze iz Španjolske, Francuske, Grčke i Litve

isto iskustvo rada.

Prate li studenti nastavu sa zanimanjem?

Rad na daljinu poseban je izazov svakom profesoru, pa tako i meni. Na online predavanju mnogo je teže održati pozornost i interes studenata za temu o kojoj se predaje te nikada niste sigurni s kolikom pozornošću studenti prate predavanja (pogotovo ako isključite kameru). Stoga ih pokušavam dodatno animirati tako da im često dajem zadatke koje moraju sami prezentirati, pripremam ankete u kojima sudjeluju, a tijekom nastave neprekidno ih potičem da odgovaraju na pitanja.

Koje su prednosti i nedostaci online nastave?

Najveća prednost *online* nastave je mogućnost da studenti iz raznih krajeva Europe mogu aktivno sudjelovati u nastavi, iako u određenom trenutku nisu u prostoriji u kojoj se predavanje održava.

Tako se štedi vrijeme, novac za putovanja, troškovi grijanja i tehnike za prostorije u kojima se inače održava predavanje. Međutim, *online* nastava nikako ne može zamijeniti nastavu uživo zato što se kod nastave uživo postiže višestruko veća interakcija između profesora i studenata, lakše je motivirati studente da aktivno sudjeluju u nastavi te se stječe realniji dojam o svakom studentu.

Imate li neki prijedlog za poboljšanje programa EU-CONEXUS-a?

Ovo je prva godina provedbe tog programa na našem Sveučilištu i mogu reći da je riječ o neprocjenjivom iskustvu za mene kao profesora, ali i za cijelo Sveučilište kao obrazovnu instituciju. Program EU-CONEXUS-a omogućuje studentima iz različitih zemalja da slušaju profesore iz raznih zemalja, da se susreću s novim kulturama, metodama rada, razmišljanjima, idejama i znanjem, što u konačnici studenti mogu vrlo dobro iskoristiti, a posebno oni koji ciljaju na međunarodnu karijeru.

Da trebam predložiti neka poboljšanja programa, onda bi moji prijedlozi bili nabava najsuvremenijih alata i aplikacija za održavanje online nastave te dodatna edukacija nastavnog osoblja vezana za korištenje tih alata.

Gherghe Alexie, student treće godine Hidrotehničkog fakulteta Tehničkog građevinskog sveučilišta u Bukureštu (U.T.C.B.); polaznik kolegija **Entrepreneurship** (Poduzetništvo) u sklopu programa izbornih kolegija (**Minors**) EU-CONEXUS-a koji drži izv. prof. dr. sc. **Mladen Rajko** s Odjela za ekonomiju zadarskoga sveučilišta

Akademski zajednica koja je međunarodna ne samo u znanosti, nego i u obrazovanju, ima golem potencijal u izgradnji bolje budućnosti

U programu EU-CONEXUS-a, kolegij Poduzetništvo, odlučio sam sudjelovati jer je ponudio mogućnost pohađanja kolegija koji su od velike važnosti za buduće gospodarstvo, ali i stoga što mi je to izvrsna prigoda za komunikaciju na stranom jeziku u akademskom okruženju, odnosno za učenje i uvježbavanje stručnog vokabulara, u mojem slučaju, tehničkog

Gherghe Alexie student je treće godine Hidrotehničkog fakulteta Tehničkog sveučilišta u Bukureštu (U.T.C.B.), područje automatizacije i primijenjene informatike, ali i polaznik kolegija **Entrepreneurship** (Poduzetništvo) koji drži izv. prof. dr. sc. Mladen Rajko s Odjela za ekonomiju zadarskoga sveučilišta u sklopu programa izbornih kolegija (**Minors**) EU-CONEXUS-a.

Zašto ste odabrali kolegij Poduzetništvo u sklopu EU-CONEXUS-a?

U programu *Minors* EU-CONEXUS-a (kolegij Poduzetništvo) odlučio sam sudjelovati jer je ponudio mogućnost pohađanja kolegija koji su od velike važnosti za buduće gospodarstvo, ali i stoga što mi je to izvrsna prigoda za komunikaciju na stranom jeziku u akademskom okruženju, odnosno za učenje i uvježbavanje stručnog vokabulara, u mojem slučaju, tehničkog.

Podržavate li akademsku zajednicu EU-CONEXUS?

Ideja EU-CONEXUS-a i ono što se njome nastoji postići izvrsna su stvar. Akademski zajednica koja je međunarodna ne samo u znanosti, nego i u obrazovanju, ima golem potencijal u izgradnji bolje budućnosti.

Otkud interes za kolegij Poduzetništvo?

Moj interes za poduzetništvo je trostruki: u prvome redu, znanje o tome kako funkcionira eko-

nomski subjekt daje mi dobar uvid u proces donošenja odluka na mojim budućim radnim mjestima; nadalje, nudi mi znanje i pruža poticaj da pokušam postati poduzetnik ako mi se pruži prigoda za to i, u konačnici, zanima me jesu li moje ideje o organizaciji strukture tvrtke na način koji anulira stres i nezadovoljstvo zaposlenika, izvedive ili trebaju trebaju još biti usavršene. Zbog mog prijašnjeg interesa za područje poduzetništva, kada sam vidio da je ponuden kolegij Poduzetništva, to je postao moj prvi izbor.

Jeste li zadovoljni kolegijima koje ste pohađali ili pohađate u sklopu programa izbornih kolegija (Minors) EU-CONEXUS-a?

Zadovoljan sam kolegijima koje sam pohađao, predavači su zaista dobri i, na moje veliko zadovoljstvo, odgovarali su na sva moja pitanja. Predavanja su razumljiva i pružaju dovoljno gradiva za nova pitanja.

Koji je glavni nedostatak pohađanja kolegija u sklopu EU-CONEXUS-a?

Glavni nedostatak je vrijeme. Moji kolegiji iz programa u koliciji su s kolegijima koje pohađam na matičnom sveučilištu; s obzirom na to da je praktična nastava u laboratoriju obvezna, ne mogu si priuštiti da ih propustim. Također, čak i ako nema kolizije, ponekad moj dnevni raspored može biti prilično skučen, s punih 8 ili 10 sati nastave u laboratoriju.

Međutim, prednosti je što se

cijelu lekciju iz odabranoga kolegija može lako snimiti i gledati poslije, s mogućnošću da se na pitanja odgovori na mreži. Prednost je i mogućnost odabira između više različitih kolegija, tako da možete naučiti ono u čemu uživate.

Kakva je komunikacija s nastavnicima, profesorima?

U ovom online okruženju komunikacija i razumijevanje su ključni! I profesori i studenti moraju komunicirati i razumjeti međusobnu situaciju kako bi imali bolja iskustva i mogli učinkovito podučavati ili učiti. Trenutačno je, barem prema mojem iskustvu, stupanj komunikacije i razumijevanja velik i nadam se da će i ostati takav.

Jeste li razmišljali o razmjeni studenata, recimo da odete na semestar-dva na neko drugo sveučilište?

Nikada nisam razmišljao o razmjeni studenata. Čuo sam lijepe stvari o tom iskustvu od mojih kolega ili poznanika, ali nisam upoznat s uvjetima i nisam siguran kako bih to izveo. Student sam 3. godine, a uskoro ću u 4. godini morati polagati ispite i završiti projekt za licencu kako bih dobio diplomu. Planiram sam početi projekt sada kako ne bih „zaglavio“ pred sam kraj studija.

Ipak, otvoren sam za ideje studentske razmjene. Više informacija o tome moglo bi mi pomoći da odlučim. No, ako ne u sklopu studentske razmjene, možda odem negdje na odmor.

EU-CONEXUS Minorsi - Iskustva stranih studenata na praktičnoj nastavi u Hrvatskoj

Studenti svojim prisustvom na EU-CONEXUS-ovim kolegijima pokazuju interes za međunarodnu suradnju i mobilnost

Izv. prof. dr. sc. **Irena Radić Rossi** u sklopu **EU-CONEXUS-ovih Minorsa** drži kolegij *Uvod u podvodnu arheologiju* koji sluša više od 20 studenata s partnerskih sveučilišta alijanse, a veliku pomoć pri izvođenju praktične terenske nastave u Caski na otoku Pagu pružala joj je Nikolina Ćuk iz **Instituta za pomorsku baštinu Ars Nautica**

EU-CONEXUS-ovi programi izbornih kolegija, tzv. *Minorsi* izborni su kolegiji koji se biraju na osnovu preferencija studenata, sukladnosti studijskoga programa, tema unutar kolegija i preduvjeta za upis, a na njih se mogu prijaviti zainteresirani studenti preddiplomskih studija, bez obzira na godinu studija i studijsko usmjerenje, uključujući i izvanredne studente. Specifičnost *Minorsa* je u tome što se nastava odvija virtualno. Tako student može, primjerice, istodobno biti student Sveučilišta u Zadru i jednog ili više partner-

skih sveučilišta. Izv. prof. dr. sc. Irena Radić Rossi u sklopu EU-CONEXUS-ovih *Minorsa* drži kolegij *Uvod u podvodnu arheologiju*.

- Studenti su me pitali može li se organizirati praktični rad, a ja sam odmah u startu, početkom semestra, rekla da može. Kad je počela nastava, počeli su se raspitivati o mogućnosti da se organizira praktična nastava. Bila sam sigurna da neće biti zainteresiranih studenata zbog COVID-a, da će mi reći, primjerice, mi bismo rado došli, ali u zadnjem trenutku ne bi mogli - govori prof. Irena Radić Rossi

čiji kolegij *Uvod u podvodnu arheologiju* sluša više od 20 studenata s partnerskih sveučilišta alijanse.

Iako je sve organizirano u posljednji trenutak, na praktičnu nastavu u Zadar, u Casku na otoku Pagu došlo je deset studenata.

- Pitali su me i je li plivanje uvjet. Rekoh im da nije, ali neka mi ne dolaze ako se boje vode, mora - kaže izv. prof. dr. sc. Irena Radić Rossi.

- Studenti koji su se - nastavlja izv. prof. dr. sc. Radić Rossi - odlučili za EU-CONEXUS-ove kolegije veoma su zanimljivi. Prije

svega, svi oni dobro govore engleski, ali ono što je osobito zanimljivo je ta njihova silna želja za druženjem, i to na međunarodnoj razini. Oni su malo drukčiji, već u startu, svojim prisustvom na EU-CONEXUS-ovim kolegijima pokazuju interes za međunarodnu suradnju i mobilnost. Veoma su simpatični i dragi, neki su pomalo povučeni, no vidi se da su sve to studenti koji zaista uživaju u tome što rade.

Veliku pomoć izv. prof. dr. sc. Ireni Radić Rossi pri izvođenju praktične terenske pružala je Nikolina Ćuk iz Instituta za pomorsku baštinu Ars Nautica.

AMALIA DUMITRU, TEHNIČKO GRAĐEVINSKO SVEUČILIŠTE U BUKUREŠTU

Oduševljena sam Zadrom, a pogotovo Caskom

Do sada smo cijelo vrijeme slušali nastavu online i sve je bilo apstraktno, ali kad smo uživo vidjeli koliko toga treba pripremiti prije zarona i rasporemiti poslije, iznenadilo nas je koliko je to posla

Studiram građevinsko inženjerstvo na sveučilištu u Bukureštu, druga godina studija.

Ja ne znam plivati, ali sam došla roniti! Ovdje sam najprije počela pomalo učiti plivati, a kad sam svladala osnove, sada već i lagano ronim.

U početku je bilo teško, ali kad sam jednom zaronila u more, shvatila sam da to uopće nije toliko teško ako razumijem što radim i zašto to radim.

Do sada smo cijelo vrijeme slušali nastavu online i sve je bilo apstraktno, ali kad smo uživo vidjeli koliko toga treba pripremiti prije zarona i rasporemiti poslije, iznenadilo nas je koliko je to posla. Međutim, kad uđeš u more, shvatiš zašto to mora biti tako.

Ovo je za mene novo iskustvo, oduševljena sam Zadrom, a pogotovo Caskom, malim mirnim mjestom. Mogla bih se vidjeti kako radim neko vrijeme u ovakvome mjestu.

EU- CONEXUS općenito kao cijeli projekt, doista je izvrsna stvar.

DAVID MACHADO CENTONZIO, KATOLIČKO SVEUČILIŠTE U VALENCIJI

Vrlo zanimljivo i vrlo korisno iskustvo za buduću karijeru

Kad smo tek došli, sletjeli u Zagreb, autobusom smo pošli prema Zadru. Zagreb mi se i nije svidio, ali Zadar, to je sasvim druga priča. Ovdje sam oduševljen i izgledom i energijom grada

Dolazim iz Španjolske, prvostupnik sam podvodnih znanosti (biologija). Iznimno mi se sviđa projekt EU-CONEXUS, a ovo mi je iskustvo vrlo zanimljivo i vrlo korisno za buduću karijeru s obzirom na studij.

Sama činjenica da mogu roniti mnogo će mi pomoći, a uvjeren sam i da će me ovo iskustvo obogatiti.

Iako imam iskustvo i doticaj s morem, do sada nisam ronio s bocama kisika. Ovo je posve drukčije, cijeli tim ide u more, ispod površine mora. Imamo na sebi cijelu opremu, i boce i utege. To je ono što čini razliku. Ovdje ću naučiti i roniti s bocama kisika i osnove podvodne arheologije.

Nisam se zaljubio u Hrvatsku na prvi pogled. Kad smo tek došli, sletjeli u Zagreb, autobusom smo pošli prema Zadru. Zagreb mi se i nije svidio, ali Zadar, to je sasvim druga priča. Ovdje sam oduševljen i izgledom i energijom grada. Grad diše, živi. Vidjeli smo Pozdrav suncu i Morske orgulje. Izvrsni su i Caska i otok Pag, a sviđa mi se i što je more ovdje još uvijek toplo.

ELPINIKI MONACHOU, POLJOPRIVREDNO SVEUČILIŠTE U ATENI

Prvi put sam dobila priliku roniti i baviti se podvodnom arheologijom

Nisam znala da imate tako burnu prošlost. Sviđa mi se ta povezanost s Grčkom u prošlosti, o čemu nisam ništa znala. Veoma smo slični, mediteranskih korijena i vrlo srdačni

Dolazim iz Atene, studiram znanost o morskim organizmima i akvakulturu, uzgoj ribe. Na studiju sam završna, peta godina.

Uvod u podvodnu arheologiju mi se sviđa jer sam se još kao dijete zainteresirala za arheologiju. Međutim, u jednom trenutku morala sam odlučiti hoću li se baviti arheologijom ili ovime čime se sada bavim. Tako sam se ipak odlučila za akvakulturu. Ovdje sam prvi put dobila priliku roniti i baviti se podvodnom arheologijom, barem se upoznati s tim svijetom.

Dobili smo poziv u zadnji tren. Poziv je uslijedio u srijedu, a mi smo u Hrvatskoj trebali biti u nedjelju, tako da nisam stigla istražiti ništa o Hrvatskoj. Ali, ovdje je prelijepo, oduševljena sam Zadrom i Hrvatskom općenito, no posebno mi se svidio Zadar.

Nisam znala da imate tako burnu prošlost. Sviđa mi se i ta povezanost s Grčkom u prošlosti, sličnosti povijesnih previranja naših dvaju naroda, o čemu zaista nisam ništa znala. To mi je bilo veoma zanimljivo.

Smatram da smo vrlo slični, mediteranskih smo korijena i iznimno srdačni, otvoreni jedni prema drugima, za razliku od sjevernjaka. Sviđa mi se ta otvorena atmosfera i pristup, a Hrvati su veoma prijateljski raspoloženi.

EU-CONEXUS-ov festival u Klaipėdi (Litva), Europskome gradu mladih

Na Međusveučilišnoj veslačkoj utrci pobijedila ekipa studenata Sveučilišta u Zadru koju su činili svi predstavnici zadarskih studenata, a kojima je to bilo prvo iskustvo u tom sportu

Klaipėda je Europski grad mladih 2021. godine, a manifestacijama koje su se održavale u povodu toga pridružila se i alijansa EU-CONEXUS. Od 24. do 28. kolovoza u Klaipėdi je održan prvi EU-CONEXUS-ov festival na kojemu se okupilo gotovo 100 članova zajednice EU-CONEXUS - čelnici partnerskih sveučilišta, nastavno i nenastavno osoblje i osobito studenti: umjetničke grupe i sportaši.

Početak Festivala 24. kolovoza obilježen je podizanjem zastave EU-CONEXUS-a u kampusu Sveučilišta u Klaipėdi. Okupljene su pozdravili prof. dr. sc. Jean-Marc Ogier, rektor Sveučilišta u La Rochelleu i predsjednik Upravnog vijeća

EU-CONEXUS-a, te domaćin, rektor Sveučilišta u Klaipėdi prof. dr. sc. Arturas Razbadauskas.

Prvi susret uživo

Naglašena je važnost festivala kao prvog susreta uživo zajednice EU-CONEXUS od početka rada alijanse. Prvi festival EU-CONEXUS-a trebao se održati u Zadru u ožujku 2020. godine, no zbog pandemije COVID-a 19 je otkazan. U Klaipėdu su došli predstavnici svih članica alijanse: Sveučilišta La Rochelle (Francuska), Poljoprivrednog sveučilišta u Ateni (Grčka), Tehničkog građevinskog sveučilišta u Bukureštu (Rumunjska), Katoličkog sveučilišta iz Valencije (Španjolska) i Sveučilišta

Prvi EU-CONEXUS-ov festival okupio je gotovo 100 članova zajednice EU-CONEXUS - čelnike partnerskih sveučilišta, nastavno i nenastavno osoblje i studente. Početak Festivala obilježen je podizanjem zastave EU-CONEXUS-a u kampusu Sveučilišta u Klaipėdi. Okupljene su pozdravili prof. dr. sc. Jean-Marc Ogier, rektor Sveučilišta u La Rochelleu i predsjednik Upravnog vijeća EU-CONEXUS-a, te domaćin, rektor Sveučilišta u Klaipėdi prof. dr. sc. Arturas Razbadauskas

u Zadru (Hrvatska). Program EU-CONEXUS-ova festivala uključivao je izložbe, poslovne sastanke, obilask kampusa, fakulteta i laboratorija Sveučilišta u Klaipėdi, obilazak Klaipėde i upoznavanje s poviješću grada te posjet Kurskoj prevlaci i gradu Neringa.

Na kampusu Sveučilišta u Klaipėdi bili su postavljeni paneli s informacijama o sveučilištima članovima alijanse EU-CONEXUS, njihovim gradovima i državama iz kojih dolaze. Festival je bio ispunjen mnogim sportskim natjecanjima, koncertima i drugim kulturnim događanjima. Program manifestacije obogatio je i XXII. međunarodni sveučilišni kazališni forum, na kojem su nastupili i studenti iz Rumunjske. Sveučilište u Zadru predstavljali su članovi *a capella* skupine A.K.A. Crescendo (Matea Biloglav, Nikolina Brala, Lucija Grabovac, Dora Kanjer, Filip Rušin, Jakov Šuto), predsjednik Studentskog zbora alijanse EU-CONEXUS Renato Nović i studentica Dora Kralj. A.K.A. Crescendo održali su kratki koncert za studente i djelatnike Sveučilišta u Klaipėdi, kao i za građane, na kojemu su izveli izbor hrvat-

skih i međunarodnih pjesama.

Za goste iz drugih zemalja organizirana je večer litavske tradicije i kulture. Nakon predstavljanja tradicionalnih litavskih jela, gosti su se dobro zabavili sudjelujući u tradicionalnim igrama i učenju litavskih tradicionalnih plesnih koraka pod vodstvom studentskog nacionalnog umjetničkog ansambla *Vytinė* studenata Sveučilišta u Klaipėdi.

Pjevači veslači

Posljednjeg dana Festivala studenti su imali jedinstvenu prigodu okušati se na Međusveučilišnoj veslačkoj utrci osmeraca. Pobjedila je ekipa studenata Sveučilišta u Zadru koju su činili svi predstavnici zadarskih studenata, a kojima je to bilo prvo iskustvo u tom sportu. Može se reći da članovi A.K.A. Crescendo nisu samo dobri pjevači, nego i izvrsni veslači.

Na kraju festivala predsjednik Studentskog zbora EU-CONEXUS-a predao je zastavu alijanse predstavnicima Sveučilišta u La Rochelleu koji su organizirali sljedeći EU-CONEXUS-ov susret, Dane pametnog i održivog gospodarstva obalnim prostorima.

Info-dan projekta *Revival*, 6. listopada 2021.

Dijelovi povijesti otrgnuti zaboravu donose zanimljive sadržaje u netipičnom prostoru

Proces revitalizacije bunkera i njegova okoliša na Vidikovcu bio je u fokusu Info-dana projekta *Revival*, održanog 6. listopada 2021. Uz naglasak na preobrazbi bunkera u multifunkcionalni prostor za održavanje manjih događanja, čime će postati i dio nove turističke rute, u Kneževoj palači predstavljeni su prvi rezultati projekta *Revival*, nakon čega je održana i projekcija kratkog filma *Marko*, redatelja Marka Santića, te kulturnog filma iz 1984. godine *Zadarski memento*.

Sve je upotpunilo i gostovanje novinara, redatelja, predavača i direktora Motovun film festivala, Igora Mirkovića, koji se u razgovoru s povjesničarkom umjetnosti Sveučilišta u Zadru, izv. prof. dr. sc. Antonijom Mlikotom, osvrnuo na tematiku Domovinskog rata kroz film *Marko* i tematiku filma koji prikazuje burnu zadarsku povijest u razdoblju između dva svjetska rata, odnosno razdoblja u kojemu se grade brojni zadarski bunker.

Na samom početku prof. dr. sc. Rafaela Božić predstavila je projekt *Revival*, koji donosi prekograničnu suradnju između Hrvatske i Italije, a u koji su uz Sveučilište u Zadru, uključeni i hrvatski gradovi Zadar, Rijeka i Split te talijanski Forli, Campobasso, Cesenatico i Pesaro. Njima je cilj trenutačno zapuštene i odabrane građevine, koje predstavljaju izvanredne primjere in-

dustrijske baštine, racionalističke i modernističke arhitekture sagrađene u 20. stoljeću, oživjeti kroz projekt te uklopiti u međunarodnu kulturnu rutu pod sloganom *Oživimo ih ponovno*.

- I kada su loši, i kada su zabavni, i kada su tužni, filmovi uvijek svjedoče o jednom vremenu. Na jednak način na koji je industrijska arhitektura trag vremena, na koji su bunker i trag vremena, tako su i filmovi trag vremena - rekao je Igor Mirković.

Kao poveznicu s projektom *Revival*, Mirković je istaknuo da u Hrvatskoj postoji 200-tinjak filmova koji su snimani na filmskoj vrpici, riječ je o baštini koja propada i svake je godine u sve lošijem stanju. Sudionici *Revival* Info-dana stoga su bili privilegirani jer su pogledali *Zadarski memento* koji je još dostupan za javnost, ali pitanje je što će biti za 10 ili 15 godina.

Projekt *Revival* financiran je kroz Interreg program prekogranične suradnje Italija - Hrvatska 2014. - 2020., a ukupna mu je vrijednost 1.825.035 eura, od čega bespovratna sredstva Europskog fonda za regionalni razvoj iznose 1.551.297,75 eura. Projekt je pokrenut 1. siječnja 2019., a trajao je do 30. lipnja 2021. Partneri u projektu, uz Sveučilište u Zadru, su i Općina Forli (IT), Općina Campobasso (IT), Općina Cesenatico (IT), Općina Pesaro (IT), Grad Rijeka (HR), Grad Zadar (HR) i Javna ustanova RERA S.D. (HR).

DIES ACADEMICUS 2021.

Veseli me što Sveučilište u Zadru ide putem prepoznatljivosti svojih studija širom svijeta, što pokazuje i sudjelovanje u zajednici europskih sveučilišta, rekao je ministar znanosti i obrazovanja prof. dr. sc. Radovan Fuchs

Sveučilište u Zadru moderno je sveučilište koje ima čvrsto uporište u humanističkim i društvenim korijenima, a uspješno se razvija u tehničkim, prirodnim, biomedicinskim i interdisciplinarnim područjima znanosti

Za mene je Sveučilište projekt, i to hrvatski projekt, rekla je, uz ostalo, rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican na svečanoj sjednici 6. rujna 2021. kojom je obilježen *Dies academicus 2021.*

Svečanoj sjednici nazočili su ministar znanosti i obrazovanja prof. dr. sc. Radovan Fuchs kao izaslanik Vlade, izaslanik predsjednika RH Velibor Mačkić, izaslanica predsjednika Sabora Grozdana Perić, rektorski zbor predvođen predsjednikom prof. dr. sc. Marinom Milkovićem, ravnateljica Agencije za znanost i visoko obrazovanje prof. dr. sc. Jasmina Havranek, prorektori, župan Božidar Longin, gradonačelnik Branko Dukić i drugi visoki uzvanici.

Grad uz svoje sveučilište

Ministar znanosti i obrazova-

Čestitam i Zadru i Zadarskoj županiji, zna se što jednom gradu i regiji znači sveučilište. Mala smo država s relativno malo stanovnika, trebamo svakoga tko pokazuje akademske vrijednosti i izvrsnost. Veseli me što Sveučilište u Zadru ide putem prepoznatljivosti svojih studija širom svijeta, što pokazuje i sudjelovanje u zajednici europskih sveučilišta, rekao je ministar Fuchs

nja prof. dr. sc. Radovan Fuchs u svom je obraćanju rekao kako je u 19 godina postojanja zadarsko sveučilište postiglo goleme rezultate, isprofiliralo se u moderno sveučilište s društveno-humanističkim, ali i tehničkim i prirodnim znanostima.

- Čestitam i Zadru i Zadarskoj županiji, zna se što jednom gradu i regiji znači sveučilište. Mala smo država s relativno malo stanovnika, trebamo svakoga tko pokazuje akademske vrijednosti

i izvrsnost. Veseli me što Sveučilište u Zadru ide putem prepoznatljivosti svojih studija širom svijeta, što pokazuje i sudjelovanje u zajednici europskih sveučilišta - rekao je ministar Fuchs te poželio da se što više nastave ove godine izvodi uživo, s obzirom na to da je kontakt studenata i nastavnika iznimno bitan za usvajanje znanja i vještina.

Gradonačelnik Zadra Branko Dukić na svečanoj je sjednici najavio kako će Grad i nadalje

pratiti rast Sveučilišta te studentima ponuditi sve resurse kako bi upravo u Zadru gradili svoje profesionalne karijere nakon stjecanja diplome. Župan Božidar Longin podsjetio je pak kako je inicijativa o pokretanju sveučilišta donesena nakon sastanka u Domu županije 2001. godine, kada je laureat prof. dr. sc. Damir Magaš na samome početku tadašnje Zadarsko-kninske županije bio član Županijskog poglavarstva.

Dodjela Nagrada rektorice

Na kraju svečane sjednice prvom rektoru Sveučilišta u Zadru, ali i posljednjem dekanu nekadašnjeg Filozofskog fakulteta, prof. dr. sc. Damiru Magašu, uručena je diploma *professor emeritus*. Prorektor prof. dr. sc. Josip Faričić obrazložio je kako stručno povjerenstvo nije o tome imalo nikakve dvojbe, s obzirom na to da je riječ o znanstveniku koji je utemeljio studij geografije u Zadru, objavio prvu znanstvenu monografiju o geografiji suvremene Hrvatske, pridonio iskoraku hrvatske geografije, ali i dao veliki doprinos jednoj znanstvenoj disciplini na svjetskoj razini.

- Hvala svima koji su prepoznali tragove mog postojanja i djelovanja, malu kap koja pomaže tkati slap. Neka ovo sveučilište i ovaj grad i ovo srce Jadrana žive i cvjetaju na korist studenata, naroda, domovine, Europe i svijeta. *Vivat academia, vivant professores, semper sint in flore!* - rekao je profesor emeritus Damir Magaš.

Drugoga dana proslave, 7. rujna, dodjelom Nagrada rektorice Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijane Vican djelatnicima i studentima završeno je obilježavanje Dana Sveučilišta u Zadru - *Dies academicus 2021.*

Godišnjom Nagradom rektorice za višegodišnji samoprijegoran rad iz redova neakademskog osoblja nagrađeni su Nenad Mazić i Tomislav Sruk. Godišnju Nagradu ponijelo je i troje akademskih djelatnika: doc. dr. sc. Vedrana Glavaš, s Odjela za arheologiju, za iznimna postignuća u znanstveno-istraživačkom radu i popularizaciji Sveučilišta u Zadru; doc. dr. sc. Tomislav Klarin, s Odjela za turizam i komunikacijske znanosti, za uspješnu suradnju s gospodarstvom putem pripreme i provedbe stručnih projekta te izv. prof. dr. sc. Ana Slišković, s Odjela za psihologiju, za iznimna postignuća u nastavnom radu

Godišnjom Nagradom rektorice za višegodišnji samoprijegoran rad iz redova neakademskog osoblja nagrađeni su Nenad Mazić i Tomislav Sruk. Godišnju Nagradu ponijelo je i troje akademskih djelatnika: doc. dr. sc. Vedrana Glavaš, s Odjela za arheologiju, za iznimna postignuća u znanstveno-istraživačkom radu i popularizaciji Sveučilišta u Zadru; doc. dr. sc. Tomislav Klarin, s Odjela za turizam i komunikacijske znanosti, za uspješnu suradnju s gospodarstvom putem pripreme i provedbe stručnih projekta te izv. prof. dr. sc. Ana Slišković, s Odjela za psihologiju, za iznimna postignuća u nastavnom radu.

Na temelju postignutog uspie-

ha, znanstvene i stručne aktivnosti tijekom studija te aktivnosti izvan Sveučilišta u akademskoj godini 2019./2020., Nagradu rektorice dobili su studenti Ana Albin, Jasna Duranović, Marcela Profaca, Ante Senta, Iva Maglič, Nikola Marinović i Lana Matičević. Skupna Nagrada rektorice za izvrsnost dodijeljena je Eni Juračić, Jeleni Jušćak i Krešimiru Polegubić.

Nagrade za sportska postignuća

Za izuzetna studentska sportska postignuća u 2020. godini rektorica Sveučilišta u Zadru nagradila je Anu Burazer, i to za osvojene tri zlatne i šest srebrnih

medalja na Studentskom prvenstvu Hrvatske u plivanju, žensku plivačku ekipu za osvojeno drugo mjesto u štafeti 4x50 m slobodno te tri ekipe koje su na Studentskom prvenstvu Hrvatske osvajale treća mjesta - žensku odbojkašku ekipu, Studentski športski košarkaški klub Sveučilišta u Zadru (muška ekipa) te mušku odbojkašku ekipu Sveučilišta u Zadru.

Nagrađenima su čestitali i prorektori: prof. dr. sc. Nedjeljka Balić Nižić, prof. dr. sc. Josip Faričić, prof. dr. sc. Zvezdan Penezić i prof. dr. sc. Slaven Zjalić. U ime nagrađenih djelatnika, rektorici je zahvalila izv. prof. dr. sc. Ana Slišković, a u ime studenata Jeleni Jušćak.

Dies Academicus Govor rektorice, prof. dr. sc. **DIJANE VICAN**

Kao rektorica Sveučilišta mogu vam reći da ne spuštam sveučilišna jedra - za mene je Sveučilište projekt, i to hrvatski projekt

Prof. dr. sc. Dijana Vican na svečanoj sjednici Dana sveučilišta najprije se obratila visokim uzvanicima, izaslaniku predsjednika RH, gospodinu Mačkiću, izaslanici predsjednika Hrvatskog sabora, gospođi Perić, izaslaniku predsjednika Vlade i ministru, prof. Fuchsu, savjetniku ministra Fuchsa, gosp. Pavičinu, predsjedniku Rektorskog zbora, rektorima i prorektorima, ex-ректорima, ravnateljici Agencije za znanost i visoko obrazovanje, prof. Havranek, županu gosp. Longinu, gradonačelniku, gosp. Dukiću, monsinjoru Lenkiću, članicama i članovima sveučilišnog Savjeta, članicama i članovima Senata, studenticama i studentima. Zatim je svima zahvalila u ime studenata i djelatnika na dolasku na obilježavanje 19. obljetnice obnovljenog Sveučilišta u Zadru jer su svojom nazočnošću Sveučilištu ukazali čast i priznanje.

Tradicionalno u visokom obrazovanju *Dies Academicus* ima veliko značenje. To je dan podsjećanja i sažimanja institucijskih postignuća, svečanost za promovente, svečanost za dodjeljivanje nagrada djelatnicima i studentima i druga javna priznanja.

- Pandemija koronavirusa dogodila nam se točno uoči 18. Dana Sveučilišta (koji slavimo 25. ožujka), zbog čega smo bili prisiljeni prilagoditi sve sveučilišne aktivnosti pa i obljetnička obilježavanja. Tako smo i ovu svečanost organizirali s pomaknutim datumom i aktivnostima tijekom više dana te smanjili broj uzvanika.

Vjerujemo da ćemo se zajedno othrvati pandemiji i 2022. proslaviti našu 20. obljetnicu sa zdravstvenim imunitetom od COVID-a 19 i drugih virusa. Uložimo svi napore da tako bude.

Poštovane dame i gospodo,

Poštovane dame i gospodo, nalazite se na Sveučilištu u Zadru koje je od 2002. godine obnovljena visokoobrazovna institucija ustrojena kao integrirano sveučilište koje baštini tradiciju najstarije visokoškolske ustanove u ovom dijelu Europe; sveučilišta koje je visokoobrazovne i doktorske diplome izdavalo još 1396. godine

Unatoč zabrani zapošljavanja od 2013. godine, unatoč podcijenjenosti društveno-humanističkih znanosti, unatoč činjenici da smo financijski najoštećenija javna visokoobrazovna institucija u RH od uvođenja tzv. programskih ugovora, unatoč konkurenciji na nacionalnoj razini s obzirom na broj visokoobrazovnih institucija - veoma se ponosimo činjenicom da je interes učenika za upis na 213 naših studijskih programa 3 do 15 puta veći od upisnih kvota

nalazite se na Sveučilištu u Zadru koje je od 2002. godine obnovljena visokoobrazovna institucija ustrojena kao integrirano sveučilište koje baštini tradiciju najstarije visokoškolske ustanove u ovom dijelu Europe; sveučilišta koje je visokoobrazovne i doktorske diplome izdavalo još 1396. godine.

Danas smo moderno hrvatsko sveučilište s 27 odjela i mnogim atraktivnim studijskim programima: anglistika, arheologija, ekologija, agronomija i akvakultura, ekonomija, etnologija i antropologija, filozofija, francuski i frankofonski studiji, geografija, germanistika, hispanistika i iberski studiji, informacijske znanosti, studij za učitelje i odgojitelje (u Zadru i Gospiću), klasična filologija, kroatistika, lingvistika, pedagogija, povijest, povijest umjetnosti, pomorstvo, psihologija, rusistika, sociologija, talijanistika, teologija i katehetika, turizam i komunikacijske znanosti, zdravstveni studiji, s mogućnošću simultanog i sukcesivnog stjecanja nastavničkih kvalifikacija.

Jedinstvena smo institucija koja ima čvrsto uporište u humanističkim i društvenim korijenima, a uspješno se razvijamo u tehničkim, prirodnim, biomedicinskim i interdisciplinarnim područjima znanosti. Ostvarujemo studije na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj (doktorskoj) razini s pozitivnim reakreditacijskim ocjenama, a za dva doktorska studija dobili smo markicu kvalitete Agencije za znanost i visoko obrazovanje.

Kao visokoobrazovna institucija imamo svoju posebnost, a to je zadržavanje manjih studijskih skupina, time i manjih upisnih kvota, iako je taj naš kvalitativni kriterij nauštrb financiranja naše institucije. Male skupine osiguravaju nam da kod nas nema studenata koji žele napustiti studiranje u Zadru (ili *drop out*) jer se studenti uspješno socijaliziraju i uviđaju kvalitetu studija koju im omogućujemo.

Unatoč zabrani zapošljavanja od 2013. godine, unatoč podcijenjenosti društveno-humanističkih znanosti, unatoč činjenici da smo financijski najostecenija javna visokoobrazovna institucija u RH od uvođenja tzv. programskih ugovora, unatoč konkurenciji na nacionalnoj razini s obzirom na broj visokoobrazovnih institucija - veoma se ponosimo činjenicom da je interes učenika za upis na 2/3 naših studijskih programa tri do 15 puta veći od upisnih kvota.

Sveučilište smo koje je i u otežanim epidemiološkim okolnostima održalo dinamiku stvaralačkoga znanstvenog, nastavnog i stručnog rada. Štoviše, neke su aktivnosti u odnosu na prethodna razdoblja i intenzivirane. To se vidi u većem broju objavljenih knjiga i drugih publikacija te redovitom objavljivanju znanstvenih časopisa, među kojima su tri indeksirana u bazi WoS i Scopus.

Mnogi djelatnici Sveučilišta neumorni su u predanom radu na različitim znanstvenim i stručnim projektima, posebno onima kojima je postignuta internacionalizacija te suradnja s društvenom i gospodarskom zajednicom. Pri tome smo posebno fokusirani na vrednovanje obale, otoka i mora kao životnog prostora, prirodnog resursa i višestrukog medija komunikacije. Razmatrajući taj dio naše domovine kao pojas različitih kontakata, a - nažalost - i konflikata, koji se natječu u korištenju ili upravljanju dragocjenim i atraktivnim cjelinama, uključujemo se u europske strateške smjernice koje potiču da se razvoj koji doživljavamo kao napredak temelji na održivom, uključivom i pametnom rastu, a kadšto i na od-rastu.

Naši znanstvenici predano, savjesno i nadasve dobronamjerno pristupaju istraživanjima turizma, marikulture, ribarstva, poljoprivrede, a istodobno promišljeno razmatraju humanističke i društvene aspekte prošlosti, sadašnjosti i budućnosti koje nika-ko nije moguće mehanicistički

Kao visokoobrazovna institucija imamo svoju posebnost, a to je zadržavanje manjih studijskih skupina, time i manjih upisnih kvota, iako je taj naš kvalitativni kriterij nauštrb financiranja naše institucije. Male skupine osiguravaju nam da kod nas nema studenata koji žele napustiti studiranje u Zadru (ili *drop out*) jer se studenti uspješno socijaliziraju i uviđaju kvalitetu studija koju im omogućujemo

sagledavati samo kroz kvantitativna vrednovanja beskonačnih nizova i klastera numeričkih podataka koji se, apsurdno, sve rjeđe koriste za dobivanje informacija. U tome nastojimo dodatno potaknuti akademsku i širu zajednicu na aktivnije sudjelovanje u kreiranju javnih politika, pristupa i izričaja o temama koje nas na različite načine dotiču i prožimaju, ne samo nego kao potrošače dobara i usluga, nego su-kreatore ambijenta u kojemu živimo i djelujemo na regionalnoj, nacionalnoj i internacionalnoj razini.

Upravo nam je takvo promišljanje bilo motiv da postanemo europskim sveučilištem, što smo postigli prije točno dvije godine. Danas smo članica alijanse EU- CONEXUS (*European University for Smart Urban Coastal Sustainability* - Europsko sveučilište za pametno i održivo upravljanje urbanim obalnim područjima) s pet drugih sveučilišta - La Rochelle (Francuska), Katoličko sveučilište u Valenciji (Španjolska), Poljoprivredno sveučilište u Ateni (Grčka), Tehničko građevinsko sveučilište u Bukureštu (Rumunjska) i Sveučilište u Klaipedi (Litva). Jezgri alijanse ove su se godine odlukom Europske komisije pridružila tri partnera: Tehnološki institut Waterford (Irsk), Sveučilište Rostock (Njemačka) i Sveučilište Frederick (Cipar).

Već smo postigli uključivanje i povezivanje studenata sa svih sveučilišta realizacijom *Minorsa* (skupine izbornih kolegija) radi omogućavanja personalizacije u studiranju, da studenti mogu sebe profilirati u širokoj paleti studijskih kurikuluma. Uz to smo, unatoč *lockdownu* i otežanim uvjetima održavanja nastave, kontinuirano vodili brigu o obogaćivanju sveučilišnih aktivnosti, posebice u smislu internacionalizacije i multidisciplinarnosti te personalizacije studijskih kurikuluma. Naši se profesori polako uključuju u nastavu na engleskom jeziku na drugim sveučilištima, a radi se i na združnim studijima.

Osim upoznavanja s problematikom održivosti urbanih obalnih područja, studentima se pruža mogućnost da upoznaju različite europske jezike i kulture, postignu izvrsnost u svom području i aktivno se uključe u stvaranje moderne Europe.

Zadar je grad povijesnih i kulturnih jedinstvenosti, ali i bogatog društvenog i studentskog života. Smješten na obali, s pogledom na otoke, grad s infrastrukturnim, sportskim i drugim sadržajima čini studiranje ugodnim i sadržajnim. Na međusobnoj udaljenosti od tek desetak minuta hoda, Stari kampus, Rektorat, Novi kampus, studentski restoran, studentski dom, uključujući i onaj koji će uskoro biti otvoren, brojne knjižnice i muzeji, Državni arhiv u Zadru, kao i sportski tereni na obližnjem Višnjiku sa zatvorenim bazenom, pružaju mogućnost za različite aktivnosti. Naravno, tu su i čuveni i u međunarodnim razmjerima prepoznatljivi simboli - Sv. Donat, Morske orgulje, kao i gradski fortifikacijski sustav koji je uvršten na UNESCO-ov popis

Sveučilište smo koje je i u otežanim epidemiološkim okolnostima održalo dinamiku stvaralačkoga znanstvenog, nastavnog i stručnog rada. Štoviše, neke su aktivnosti u odnosu na prethodna razdoblja i intenzivirane. To se vidi u većem broju objavljenih knjiga i drugih publikacija te redovitom objavljivanju znanstvenih časopisa, među kojima su tri indeksirana u bazi WoS i Scopus

zaštićene svjetske kulturne baštine, zbog kojih u Zadar godišnje dolazi stotine tisuća posjetitelja, a i studenata, pridonoseći internacionalizaciji urbane sredine kao mjesta višestrukih kontakata i razmjene iskustava, ideja i znanja.

Sveučilište u Zadru pruža podršku uspješnim studentima osiguravanjem uvjeta za daljnji razvoj njihovih talenata, sufinanciranjem studentskih projekata i inicijativa, posebice onih koje pridonose njihovu usavršavanju u stručnom i znanstvenom smislu. Potiče se i financijski pomaže uključivanje studenata u znanstvena istraživanja te kulturne aktivnosti i različite programe koji pridonose jačanju civilnoga društva.

Kontinuirano ulaganje različitim oblicima potpore u studentski sport svake godine rezultira i sve većim brojem odličja s kojima se studenti Sveučilišta u Zadru vraćaju s domaćih i međunarodnih sportskih natjecanja.

Svake se godine na temelju natječaja dodjeljuju stipendije najuspješnijim studentima za izvrsnost te stipendije za studente sportaše.

Sveučilište se posebno brine o studentima slabijega socioekonomskog statusa kojima se, također na temelju natječaja, dodjeljuju godišnje stipendije te pomaže jednokratnim potporama. Posebna briga vodi se o studentima s invaliditetom (kojih je na našem sveučilištu više od 50); vodi se briga i o drugim podzastupljenim i ranjivim skupinama kojima različite oblike podrške pruža Studentsko savjetovište.

Sveučilište smo koje se brže razvijalo po studijskim programima, znanstvenim i stručnim projektima te drugim sveučilišnim aktivnostima, nego infrastrukturno. Iskusili smo krhkost demonstracije sile odbijanjem financiranja naše sveučilišne infrastrukture. Rekli bi naši stari: „Nije svako zlo za zlo.“ Osnažilo nas je to još boljom suradnjom

Danas smo članica alijanse EU- CONEXUS s pet drugih europskih sveučilišta. Već smo postigli uključivanje i povezivanje studenata sa svih sveučilišta realizacijom *Minorsa* (skupine izbornih kolegija) radi omogućavanja personalizacije u studiranju. Uz to smo, unatoč *lockdownu* i otežanim uvjetima održavanja nastave, kontinuirano vodili brigu o obogaćivanju sveučilišnih aktivnosti, posebice u smislu internacionalizacije i multidisciplinarnosti te personalizacije studijskih kurikuluma

s Gradom Zadrom. Još jednom zahvaljujemo Gradu Zadru na financijskoj potpori za unaprjeđenje studentskog standarda. U tijeku su radovi na uređenju okoliša i interijera novoga studentskog doma, u kojemu će u 129 moderno opremljenih soba tijekom ove akademske godine biti smješteno 284 studenata. U sklopu studentskog doma bit će otvoren i studentski restoran, a stari ide djelatnicima Sveučilišta. U svom prvom kandidacijskom programu obećala sam prehranu djelatnicima pa mi je, eto, trebao drugi mandat da to osiguram.

Zbog nedostatka prostora za temeljne sveučilišne djelatnosti još smo u podstanarstvu na nekoliko lokacija. Stoga smo činili velike napore u osiguravanju materijalnih uvjeta kvalitetnoga rada svih djelatnika i studenata. Pripremljena je sva dokumentacija i provedeni natječaji za izvođenje radova za obnovu stare zgrade Tehničke škole; za mjesec dana počinjemo s obnovom. Dovršena je tehnička dokumentacija za izgradnju zgrade za STEM odjele i drugog dijela studentskog dormitorija. Spremni smo za nove fondove.

K tome, Vlada Republike Hrvatske dodijelila je Sveučilištu u vlasništvo zgradu nekadašnje vojarnice u uvali Lučina na otoku Molatu za potrebe ostvarenja programa *Arhipelagos*, Zadarska županija ustupila je pravo građenja na preostalom dijelu kompleksa stare Tehničke ško-

le (zahvaljujemo Zadarskoj županiji i našem županu na tom činu). Općina Preko sa Sveučilištem je ugovorno pripremila temelj za cjelovitu obnovu stare škole na otočiću Ošljaku i prenamjenu tog prostora za istraživanje otočnog stanovništva i iseljenišva.

Ni ova obljetnica neće proći bez Rektoričinih nagrada studentima s iznimnim akademskim postignućima, najuspješnijim studentima sportašima te najboljima iz redova nastavnika i najboljima iz redova nenastavnog osoblja u protekloj akademskoj godini. Aktivnosti smo podijelili u više dana pa ćemo radost s nagrađenima dijeliti sutra.

Počasni doktorat dodijelit ćemo u listopadu ove godine maestru Ivanu Repušiću kojega, smatram, ne treba posebno predstavljati.

Svega toga ne bi bilo da nije mojih suradnika prorektora; da nije članova Savjeta koji bodre i potiču moj i naš rad; da nije članica i članova Senata koji slijede sve korake sveučilišnog razvoja i ponosno sudjeluju u donošenju odluka. Hvala vam svima!

Hvala rektorici i rektorima hrvatskih sveučilišta koji su uvijek voljni saslušati sveučilišne specifičnosti (Damire, Dragane, Vlado, Snježana, Marine, Nikša, Alfio). Ivane, spremni smo na suradnju i sa Slavonskim Brodom; Željko, i s HKS-om nastavljamo suradnju.

Sveučilištu u Mostaru stalna smo potpora (Zoran Tomić).

Zahvaljujem Ministarstvu znanosti i obrazovanja na potpori, suradnji i razumijevanju naših razvojnih stremljenja. Zahvalni smo Vladi RH, osobito premijeru gosp. Andreju Plenkoviću koji je stajao uza sve strateške ciljeve našega sveučilišta.

Kao rektorica Sveučilišta mogu vam reći da ne spuštam sveučilišna jedra. Za mene je Sveučilište projekt, i to hrvatski projekt.

Hrvatska je zemlja životnih i profesionalnih mogućnosti koje vide svi stranci. Zašto bismo mi bili slijepi?! Testament onih čija su imena ugravirana u mramor i kamen i onih čiji grob ne znamo, nijemi je zov da svoju zemlju činimo najljepšom zemljom svojoj djeci, mladima i studentima, i odraslima i starima. Svjedočimo tu istinu iz zahvalnosti prema onima koji su svoj život dali da bismo mi uživali. Ne pravimo otklon od tradicije i povijesti. Pravimo otklon od onih kojima je smjelost iznad sposobnosti i kojima su istina i laž iste boje. Naši mladi to trebaju. Oni očekuju remoralizacijske standarde više nego ishode učenja. A mi trebamo njih; da im ne gledamo u pete, nego da ih zaogrčemo znanstvenim istinama i najboljim obrazovanjem te najboljim visokoškolskim obrazovanjem. Imajmo jednu misiju, zajedničku misiju - činimo Hrvatsku zemljom prilika! Moj je cilj promjena, ali kako znam da svaka promjena nije poboljšanje i unaprjeđenje, pobornik sam dijaloga i razuma. Ne da mi se iscrpljivati s onima koji hodaju uvijek s jednim trunom u oku. Budimo sugovornici sa širim otvorenim zjenicama u koje će nam stati cijelo more, cijelo nebo, cijela Hrvatska. I probudimo, produbljujemo pritom osjećaj pravde da ona bude povlastica svih. Neka nam to budu načela za reforme.

U tijeku su radovi na uređenju okoliša i interijera novoga studentskog doma, u kojemu će u 129 moderno opremljenih soba tijekom ove akademske godine biti smješteno 284 studenata. U sklopu studentskog doma bit će otvoren i studentski restoran, a stari ide djelatnicima Sveučilišta. U svom prvom kandidacijskom programu obećala sam prehranu djelatnicima pa mi je, eto, trebao drugi mandat da to osiguram

Na Odjelu za kroatistiku gostovala prof. dr. sc. **LJUDMILA VASILJEVA** (Lavov, Ukrajina)

Vatroslav Jagić svojim je djelom zadužio europsku slavistiku

U sklopu bilateralnog ugovora između Sveučilišta u Zadru i Nacionalnog sveučilišta „Ivan Frank“ u Lavovu, u Ukrajini, na Odjelu za kroatistiku obavila je prof. dr. sc. Ljudmila Vasiljeva s Odsjeka za kroatistiku navedenoga ukrajinskog sveučilišta. Za studente zadarske kroatistike održala je predavanje *Vatroslav Jagić i ukrajinska slavistika*. Predavanje je održano u Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru, u petak, 26. studenoga 2021. godine.

Osim što je u svom predavanju profesorica Vasiljeva istaknula snažnu suradnju Vatroslava Jagića s Ivanom Frankom, s obzirom na to da je Jagić bio mentor Franku na njegovu doktoratu u Beču, apostrofirala je i iznimno važne, a u Hrvatskoj nedo-

Prof. dr. sc. Ljudmila Vasiljeva s Odsjeka za kroatistiku Nacionalnog sveučilišta „Ivan Frank“ u Lavovu za studente zadarske kroatistike održala je predavanje **Vatroslav Jagić i ukrajinska slavistika**, koje je održano u Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru, u petak, 26. studenoga 2021. godine

voljno poznate veze Jagića i drugih ukrajinskih slavista. Studenti kroatistike dobili su uvid u razvojni tijek ukrajinskog jezika, izradu rječnika, gramatika, ali i stvaranje snažnih ukrajinskih kulturnih veza s ostatkom Europe.

Na kraju predavanja profesorica Vasiljeva istaknula je i bitne činjenice o ukrajinskom „glodomoru“, genocidu izvršenom nad ukrajinskim narodom, o kojemu u Hrvatskoj i drugim dijelovima

Europe još uvijek nema dovoljno informacija.

Profesorica Ljudmila Vasiljeva više se godina bavi proučavanjem hrvatskoga jezikoslovlja, jedna je od autorica *Ukrajinsko-hrvatskoga rječnika*, priređuje i *Hrvatsko-ukrajinski rječnik*, autorica je više kroatističkih radova i knjiga.

Sa Sveučilištem u Zadru povezuje je i njezino članstvo u uredništvu časopisa *Croatica et Slavica Iadertina*. S. K.

Na Glavnoj skupštini Međunarodnog instituta za filozofiju 16. studenoga 2021. u Krakovu

Hrvatski filozof prof. dr. sc. Jure Zovko postao predsjednik IIP-a

Svjetska akademija za filozofiju u svojim je redovima okupljala i okuplja najuglednije svjetske filozofe.

Prof. dr. sc. Jure Zovko postao je redovitim članom *Institutea International de Philosophie* 2008. na konferenciji u Seulu, a vrlo rano je počeo obnašati značajne uloge u toj prestižnoj akademiji

Hrvatski filozof prof. dr. sc. Jure Zovko postao je predsjednik ugledne svjetske akademije za filozofiju *Institut International de Philosophie (IIP) - Paris-Nancy*. Dr. sc. Zovko je na Glavnoj skupštini IIP-a 16. studenoga 2021. u Krakovu izabran jednoglasno, tajnim glasovanjem za razdoblje od tri godine.

Prof. dr. sc. Jure Zovko je postao redovitim članom IIP-a 2008. na konferenciji u Seulu, a vrlo rano je počeo obnašati značajne uloge u IIP-u, postavši 2012. članom tročlanog Odbora za prijem novih članova. Godine 2015. na konferenciji IIP-a u Pekingu izabran je za predsjednika istoga odbora. Svoje napredovanje u hijerarhiji IIP-a nastavio je izborom za potpredsjednika 2018. na Svjetskom kongresu

filozofa u Pekingu.

Svjetska akademija za filozofiju - *Institut International de Philosophie* u svojim redovima okupljala je najuglednije svjetske filozofe. Njezini članovi bili su: Hans-Georg Gadamer, Hans Blumenberg, Ruth Barcan Marcus, Willard Van Orman Quine, Paul Ricoeur, Jaakko Hintikka, Myles Burnyeat, Robert Nozick i brojni drugi. Od živućih filozofa posebno važni članovi IIP-a svakako su: Jürgen Habermas, Hans Lenk, Timothy Williamson, Ernest Sosa, Nicolas Rescher, Ilkka Niiniluoto, Kit Fine, Jean-Luc Marion i Günter Abel.

Napomenimo da su bivši predsjednici IIP-a bili Ruth Barcan Marcus, Jaakko Hintikka, Hans Lenk i Evandro Agazzi.

Centar za strane jezike Sveučilišta u Zadru osnovan je 2006. godine kao ustrojbeni jedinicu za visokostručni i nastavni rad, a ove godine slavi važnu obljetnicu

15 godina Centra za strane jezike

U tijeku je, govori doc. dr. sc. Ivana Lončar, voditeljica Centra za strane jezike, reforma studijskog programa Centra čiji je primarni cilj usklađivanje ishoda učenja s krovim dokumentom u podučavanju stranih jezika, Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike, čiju je prvu verziju VE donijelo još 1996. godine. Tako će od sljedeće akademske godine studenti Centra, osim odgovarajućeg broja ECTS bodova iz izbornih kolegija, nakon polaganja određenih kolegija, sukladno satnici propisanoj ZEROJ-em, dobiti certifikat poznavanja stranih jezika na početnoj (A) razini, srednjoj (B) ili naprednoj (C) razini

Ove godine Centar za strane jezike obilježava petnaestu godišnjicu pod vodstvom nove voditeljice, doc. dr. sc. Ivane Lončar s Odjela za hispanistiku i iberijske studije.

Centar za strane jezike Sveučilišta u Zadru osnovan je 2006. godine kao ustrojbeno jedinica za visokostručni i nastavni rad. Nastao je, s jedne strane, kao odgovor na sve veću zainteresiranost studenata za učenjem stranog jezika te, s druge, kao dio usklađivanja obrazovnog procesa Sveučilišta u Zadru s Bolonjskim procesom, koji zahtijeva svestraniju ponudu u programima učenja stranog jezika.

U Centru se izvodi nastava iz engleskog jezika struke i engleskog jezika za akademske potrebe, namijenjena studentima na filološkim studijima, te nastava iz stranih jezika (njemački, francuski, španjolski, talijanski, ruski i dr.) koji čine ponudu izbornih kolegija za sve studente Sveučilišta u Zadru.

Neki su kolegiji obvezni, npr. engleski jezik u pomorstvu, podijeljen na dva kolegija, Engleski jezik za studij nautike, Engleski jezik za studij brodogradarstva, ili npr. Engleski jezik za studente psihologije, dok su kolegiji iz stranih jezika izborni.

„U tijeku je reforma studijskog programa Centra čiji je primarni cilj usklađivanje ishoda učenja s krovnim dokumentom u području stranih jezika, Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike, čiju je prvu verziju Vijeće Europe donijelo još 1996. godine. Tako će od sljedeće akademske godine studenti Centra, osim odgovarajućeg broja ECTS bodova iz izbornih kolegija, nakon polaganja određenih kolegija, sukladno satnici propisanoj ZEROJ-em, dobiti certifikat poznavanja stranih jezika na početnoj (A) razini, srednjoj (B) ili naprednoj (C) razini“, kaže doc. dr. sc. Ivana Lončar, voditeljica Centra za strane jezike, docentica na Odjelu za hispanistiku i iberijske studije.

Iz ponude izbornih stranih jezika, kako kaže, ističe se kineski (mandarinski) jezik, čiji je lektorat plod suradnje Sveučilišta u Zadru i Konfucijeva instituta koji djeluje u sklopu Sveučilišta u Zagrebu. Također se planira suradnja s češkim lektoratom koji financira Južnomoravska regija i koji je dosad djelovao unutar Odjela za kroatistiku.

„Isto tako, reformom programa predviđa se certificiranje tečajeva stranih jezika kao tečajeva za obrazovanje odraslih i otvaranje Centra prema tržišnom poslovanju“, dodaje doc. dr. sc. Ivana Lončar.

Marina Oštarić, prof. engleskoga i talijanskog jezika

Marina Oštarić, profesorica engleskoga i talijanskog jezika, predaje engleski jezik studentima studija Brodogradarstva i tehnologije pomorskog prometa. Kako je riječ o specifičnoj stručnoj terminologiji, prof. Oštarić je, kaže, i sama učila te se prilagođavala, a taj proces, ističe, traje i dalje. Naglašava motiviranost i fokusiranost studenata u učenju engleskog jezika.

„Studenti su motivirani za učenje jezika jer im je to jedan od važnih kolegija. Bitna im je komunikacija na engleskom kao svjetskom jeziku, pisano i usmeno sporazumijevanje, pogotovo zbog sigurnosti, specifične struke, odgovornosti, opasnog tereta na brodu, upravljanja vrlo skupim konstrukcijama i opremom“, kaže prof. Oštarić.

Profesorica Oštarić u Centru za strane jezike u stalnom je radnom odnosu od 2007., a prije toga pet je godina radila kao vanjska suradnica.

Nataša Perinčić Tičić, prof. engleskog jezika

Nataša Perinčić Tičić, prof., predaje engleski jezik struke studentima studija Nautike i tehnologije pomorskog prometa.

„Nautičari su poprilično zainteresirani i mnogi slušaju engleski na prvoj godini“, kaže profesorica Perinčić Tičić.

Na sve tri godine trenutačno je upisano ukupno 170 studenata, zavidan broj, i to broj koji je među studentima najmanje u opadanju.

U nautici vlada specifičan vokabular engleskoga jezika, a Englezi su i dali većinu riječi koje se posljednjih stoljeća koriste u nautici. Britanska kraljevska mornarica pokrenula je razvoj nautike, tehnologije i pomorskog prometa u Europi.

„Učenici i studenti već su od srednje škole upućeni na povijesni značaj Velike Britanije u cijeloj toj priči“, govori predavačica Perinčić Tičić.

Englezi su, naime, dali najbitnije odrednice o tome kako bi cijeli taj program naobrazbe budućih nautičara trebao izgledati.

„Ravnamo se prema njihovim smjernicama i klasifikacijskim društvima, onima najstarijima, odakle je sve krenulo“, objašnjava Perinčić Tičić.

Nataša Perinčić Tičić, prof., u Centru je kao vanjska suradnica radila četiri godine, a od prošle je godine stalna zaposlenica u nastavnom zvanju predavača.

Marijana Birtić Bučić, prof. engleskog jezika

Marijana Birtić Bučić, prof., studentima predaje engleski jezik za akademske potrebe.

Engleski jezik za akademske potrebe jezik koji se nudi studentima prve godine humanističkog i društvenog smjera - studentima pedagogije, filozofije, povijesti, arheologije, geografije i informacijskih znanosti. Svaki studij ima pravo odabira za svoje studente, ovisno o tome kako kreiraju svoj program. Svaki odjel odabere koji će kolegij biti obvezni ili izborni i koliko će ga semestara studenti slušati, a studenti ga, bez obzira na sve to, mogu izabrati kao izborni.

U Centru za strane jezike pokušavaju razviti studente unutar kolegija prema studijskom programu koji su upisali, a nude im se materijali iz njihove struke, odnosno akademski tekstovi iz njihova područja. Naglasak je na vještinama pisanja i prezentiranja. „Pokušavamo im dati određene akademske vještine, naučiti ih kako bi mogli lakše funkcionirati u novom akademskom okruženju, a fokus je na stručnim tekstovima kakvima se oni bave i na svojim matičnim odjelima.

Za sada je kolegij ponuđen samo na prvoj godini, i to za navedene humanističke i društvene smjerove“, pojašnjava Marijana Birtić Bučić, viši predavač u Centru za strane jezike.

U Centru za strane jezike radi od 2009., a u stalnome je radnom odnosu od 2013. godine.

*Doc. dr.
sc. Ivana
Lončar,
voditeljica
Centra za
strane jezike*

Anamarija Štulina, prof. engleskoga jezika

Anamarija Štulina, prof., viši predavač, u Centru za strane jezike predaje stručni engleski jezik za studente studija Primijenjena ekologija u poljoprivredi.

Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu zasad organizira jedan semestar engleskoga jezika, a studentima se nudi stjecanje vještina za akademske potrebe.

„Studentima se nudi paleta određenih stručnih tekstova kako bi naučili što više različite stručne terminologije s obzirom na to da se kroz trogodišnji studij diferenciraju, odnosno imaju različite kolegije, poslije izborne. Obradujemo različita područja kako bismo dobili što veći fond riječi. Osim na

vokabularu, naglasak je i na čitanju, pisanju i prezentaciji“, pojašnjava Anamarija Štulina, prof.

Dr. sc. Antonio Oštarić, predavač za engleski jezik

Dr. sc. Antonio Oštarić u Centru za strane jezike predaje stručni engleski jezik studentima studija Psihologije, Informacijskih znanosti i Lingvistike.

„Studij psihologije zahtijeva mnogo literature na engleskom, američki su priručnici, na određeni način, službeni za sve psihologe, tako da je njima poznavanje engleskoga neizostavno. Studentima informacijskih znanosti posebno je potreban i važan stručni engleski jezik jer su informacijske tehnologije bazirane isključivo na engleskom. Kompletna terminologija vezana za računarstvo na engleskom jeziku je jeziku“, kaže prof. Antonio Oštarić koji je, ističe, poučavajući studente engleskome jeziku struke, i sam mnogo naučio.

Prof. Oštarić napominje kako je važno studente naučiti ne samo vokabular, nego i vještine pisanja izvješća i radova na engleskom jeziku.

Profesor za studente psihologije organizira i razne radionice.

Prof. Oštarić kao vanjski suradnik radi u Centru za jezike od 2009., a ove je godine dobio stalni posao.

Mr. sc. Ivica Leovac, viši predavač za njemački jezik

Mr. sc. Ivica Leovac predaje njemački jezik struke i njemački jezik za početnike. Prije samo jednoga desetljeća bilo je mnogo studenata kojima je njemački bio prvi strani jezik, no sada tome nije tako.

„Kad smo startali s njemačkim, nismo imali homogene skupine da bismo mogli odmah držati nastavu, primjerice, samo za psihologe ili samo za društveno-humanističke znanosti, nego smo organizirali manje-više miješane skupine. Poslije smo imali sve manje studenata kojima je njemački bio prvi strani jezik“, kaže prof. Leovac.

Ipak, u Centru još uvijek imaju jednu grupu za njemački jezik struke.

„Iznimno me razveseli kad mi se jave učenici koji sada žive i rade u Njemačkoj. Njemački većinom i uče oni koji imaju namjeru otići raditi u Njemačku ili oni koji se u Hrvatskoj bave turizmom i rade s Nijemcima“, napominje mr. sc. Leovac, koji u Centru za strane jezike radi već 14 godina, od čega je šest u stalnom radnom odnosu.

Iz ponude izbornih stranih jezika ističe se kineski (mandarinski) jezik, čiji je lektorat plod suradnje Sveučilišta u Zadru i Konfucijeva instituta koji djeluje u sklopu Sveučilišta u Zagrebu, a planira se suradnja s češkim lektoratom koji financira Južnomoravska regija i koji je dosad djelovao unutar Odjela za kroatistiku

Prof. dr. sc. Goran Lovrić, redoviti profesor za njemačku književnost na Odjelu za germanistiku Sveučilišta u Zadru, i doc. dr. sc. Marijana Jeleč, koja na Odjelu za germanistiku predaje kolegije iz povijesti austrijske i njemačke književnosti i teorije književnosti, objavili su knjigu *Uvod u interpretaciju proze* s namjerom da na razumljiv način studentima filoloških studija, nastavnicima i znanstvenicima prikažu ključne načine i modele interpretacije proze.

Čime ste bili motivirani radeći na knjizi *Uvod u interpretaciju proze*?

Goran Lovrić: Glavni pokretački motiv bio je dugogodišnji rad sa studentima od uvođenja kolegija *Uvod u književnu interpretaciju I*, koji se zasniva upravo na interpretaciji proze, u prvi semestar preddiplomskog studija njemačkog jezika i književnosti. Kolegij sam uveo kao docent na početku Bolonjske reforme, kada se pokazala potreba za uvođenjem brojnih izbornih predmeta. Nakon nekoliko godina kolegij je preuzela kolegica Jeleč, najprije kao izvođačica, a onda, nakon njezina izbora u docenticu, i kao nositeljica.

Iz toga proizlazi da oboje imamo dugogodišnje iskustvo s tim kolegijem pa možemo procijeniti što je studentima potrebno da bi savladali nastavne sadržaje i dostigli postavljene ishode učenja ne samo iz tog kolegija. Pri tome je bitno naglasiti da je taj kolegij zamišljen kao jedan od temeljnih kolegija za proučavanje njemačke književnosti i u nastavku studija s obzirom na to da naš Odjel nudi brojne obvezne i izborne kolegije iz njemačke književnosti na svim razinama i

Prof. dr. sc. **GORAN LOVRIĆ**; doc. dr. sc. **MARIJANA JELEČ**, autori knjige *Uvod u interpretaciju proze*

godinama studija. Iz većine njih studenti pišu seminarske radove, obrađuju se djela na seminarima, a i studenti često pišu završne i diplomске radove iz područja njemačke književnosti. Naravno, po tome se naš Odjel ne razlikuje od drugih filoloških odjela, tako da je naša knjiga zamišljena da bude korisna svima koji čitaju i proučavaju književnost i prozu, bez obzira na njihov studijski smjer ili znanstvene i kulturne interese općenito.

Marijana Jeleč: Motivacija za pisanje ove knjige proizašla je i iz spoznaje da se popularizaciji čitanja i proučavanja književnosti znatnim dijelom može pridonijeti ako se teži jasnoći, preglednosti, sažetosti odnosno prilagodbi sadržaja potrebama današnjih recipijenata. Vjerujemo da se tako teme ove knjige ne približavaju samo studentima, znanstvenicima i filozofima, nego i široj čitateljskoj publici koja se tek želi upoznati s osnovama znanstvenog proučavanja književnosti i uputiti u književnu interpretaciju.

Danas je mnogo književnih teorija i interpretacija umjetničke proze. Kako se snaći u toj „šumi“ teorija?

Marijana Jeleč: Doista se nije lako snaći u mnoštvu teorija, ali to nam je bio dodatni poticaj za pisanje ove knjige. Kao što smo naglasili u njezinu uvodu, cilj nam i nije pružiti sveobuhvatan uvid u teoriju književnosti jer to, s obzirom na velik i stalno rastući broj istraživanja i izdanja, i nije moguće, nego obraditi pitanja koja su za nas danas temeljna, korisna i relevantna za konkretnu analizu i interpretaciju prozne književnosti. Naravno, svatko tko interpretira neko književno djelo treba biti u stanju odabrati određene teorije i modele koji su prilagođeni njegovu istraživanju. Mi smo zbog toga u knjizi i naveli najznačajnije teorije, ali smo težili tome da to bude što sažetije i konkretnije, pri čemu čitatelja upućujemo na korisna djela sekundarne literature za pojedina područja.

Cilj vam je, kako ste napisali, bio obraditi pitanja koja su temeljna, korisna i relevantna za konkretnu analizu prozne književnosti. Koji su vam autori, domaći i strani, bili uzor?

Goran Lovrić: Ako mislite na

Cilj nam je bio obraditi danas temeljna, korisna i relevantna pitanja za konkretnu analizu i interpretaciju prozne književnosti

uzore za cijelu knjigu, tu ne postoje neka konkretna djela koja bismo mogli izdvojiti. Postoje, doduše, njemačke i hrvatske knjige koje se bave književnom interpretacijom općenito, a koje smo i naveli u opširnom popisu korištene i preporučene literature na kraju knjige, ali nismo našli neko recentno djelo koje bi se bavilo samo interpretacijom proze na ovaj način. To je bila pomalo iznenađujuća spoznaja jer se interpretacija proze ipak u velikoj mjeri razlikuje od interpretacije drame i lirike. S druge strane, postoji mnoštvo knjiga koje se bave teorijom proznih vrsta, ali u njima težište nije na samoj književno-znanstvenoj interpretaciji.

Marijana Jeleč: Kad je riječ o uzorima za pojedina područja i kategorije, oni se razlikuju od poglavlja do poglavlja. U svim poglavljima knjige upućujemo na istaknute domaće i strane književne teoretičare koji su proučavateljima književnosti ostavili bogato nasljeđe i dali važan doprinos znanosti o književnosti, kao i poticaj za buduća istraživanja. Zapažene priloge iz područja znanosti o književnosti na europskom kulturnom prostoru dali su i brojni hrvatski povjesničari i teoretičari književnosti pa su njihova istraživanja i radovi i danas nezaobilazna djela iz područja teorije i povijesti književnosti. To, među ostalim, uključuje Milivoja Solara, Viktora Žmegača, Gaju Peleša, Josipa Užarevića ili Zdenka Škreba i Aleksandra Flakera koji su obilježili fazu konstituiranja hrvatske znanosti o književnosti.

Pozivate se na više autora, posebno na njemačke?

Goran Lovrić: Kao germanisti po struci, koristili smo se velikim dijelom sekundarnom literaturom na njemačkom jeziku što, s obzirom na brojne književne teoretičare i bogatu tradiciju književnih teorija i modela nastalih na njemačkom jeziku, smatramo vrlinom ove knjige. U tom smislu, zadovoljstvo nam je zainteresiranoj publici predstaviti recentne teorije i pojedine modele i termine koji do sada nisu bili prevedeni na hrvatski jezik. Pri tome smo težili tome da ti prijevodi budu usklađeni s postojećom stručnom terminologijom na hrvatskom jeziku pa time i korisni svim drugim filološkim granama.

Pri radu na knjizi koristili ste recentna strana izdanja iz te-

Naša je knjiga zamišljena da bude korisna svima koji čitaju i proučavaju književnost i prozu, bez obzira na njihov studijski smjer ili znanstvene i kulturne interese općenito, govori prof. dr. sc. Goran Lovrić, a doc. dr. sc. Marijana Jeleč dodaje kako je motivacija za pisanje ove knjige proizašla i iz spoznaje da se popularizaciji čitanja i proučavanja književnosti znatnim dijelom može pridonijeti ako se teži jasnoći, preglednosti, sažetosti, odnosno prilagodbi sadržaja potrebama današnjih recipijenata

ori je književnosti. U čemu je odmak tih izdanja u odnosu na prijašnja?

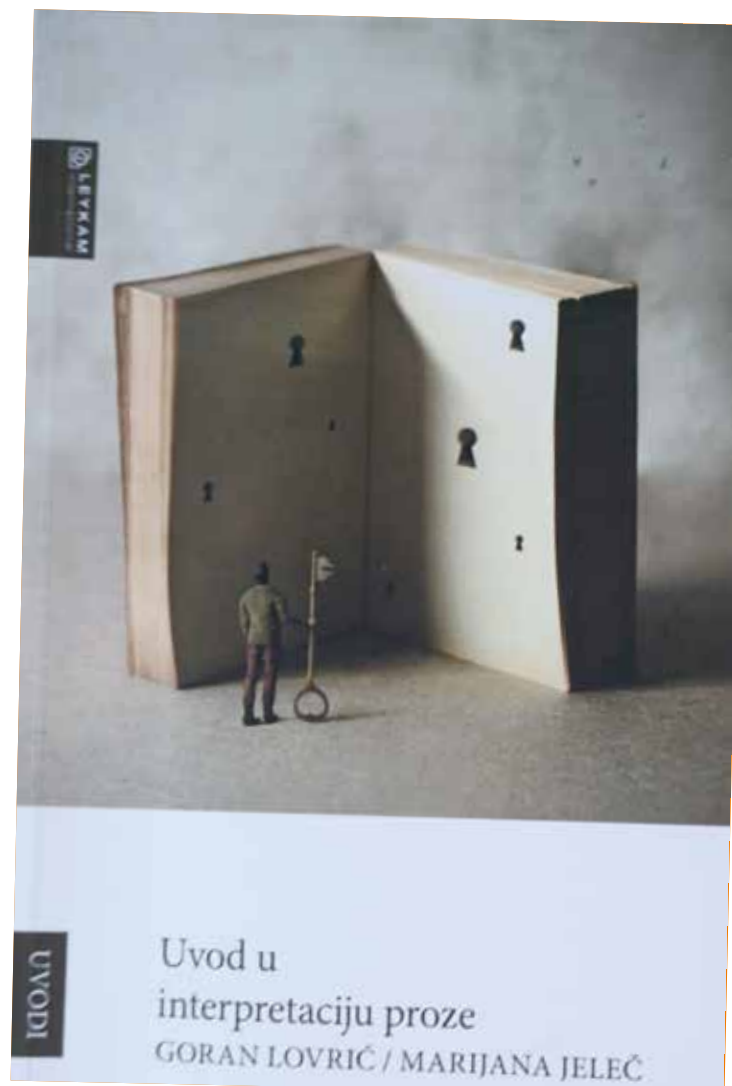
Goran Lovrić: Sva recentna znanstvena istraživanja ponajprije su sinteza prijašnjih istraživanja, teorija i metoda, što je i jedno od temeljnih polazišta znanosti općenito. Naravno, istodobno svaki autor unosi nešto novo u svoje područje istraživanja te tako širi horizonte znanosti o književnosti, što je i nužno s

obzirom na to da se i sama književnost, kao i jezik i društvo koje se zrcali u tim književnim djelima, neprestance mijenjaju. Odmak je, dakle, manji ili veći, ali, u svakom slučaju, sva ta istraživanja koja mi navodimo u knjizi važan su doprinos razvoju znanosti o književnosti na svjetskoj razini. Naravno, tu nije riječ samo o stranim, nego i hrvatskim autorima i njihovim teorijama i modelima.

Spominjete tradicionalni i moderni pristup proučavanju proze. Na čemu se temelji moderni pristup?

Marijana Jeleč: Zamisao posebne metodologije u znanosti o književnosti nastala je sredinom 20. stoljeća, kada dolazi do rasprave o mogućim drukčijim pristupima u proučavanju književnosti pa se javljaju i različite metode. Pregled tradicionalnih i modernih pristupa u proučavanju književnosti pokazuje, najopćenitije rečeno, pluralizam metoda interpretacije književnoga teksta. Pritom se ističu uglavnom dvije tendencije: jedna je imala u fokusu književno djelo kao umjetničku i jezičnu tvorvinu, a druga je bila orijentirana na različite veze s kontekstom. Upravo je pojava novih pristupa književnosti imala za posljednicu to razlikovanje odnosno razvrstavanje na tradicionalno proučavanje književnosti u kontekstu povijesti, psihologije, filozofije itd. i na „unutrašnje“ proučavanje koje je orijentirano isključivo na ono što književnost čini književnošću. Premda su neke teorije i načela imali više odjek od drugih, svaka je na svoj način pridonijela razumijevanju književnosti i omogućila drukčiji pristup tekstu i korak bliže spoznaji.

Metodološki pluralizam pokazuje da nijedna metoda nije jedinstvena u smislu da se njome istodobno postiže sagledavanje vanjskih i unutarnjih zakonitosti književnoga djela, zbog čega različite metode dolaze u određenu međuovisnost. Prema tome, neka će književno-znanstvena metoda biti odabrana prema pitanjima na koja se želi dati odgovore, ovisno o tome obrađuju li se pitanja općih i posebnih osobina književnoga djela, oblika i načina književnoga izražavanja, recepcije samoga djela, utjecaja povi-

jesnih, društvenih i drugih vanjskih čimbenika. Najuspješnija će interpretacija biti ako je njezino polazište dojam cjeline književnoga djela, ako, dakle, književno djelo shvaća kao pojedinačnu i neponovljivu umjetničku stvarnost i sagledava ga kao cjelinu.

Mnoštvo je metoda i „škola“ u interpretaciji književnoga djela. Stare i nov(ij)e metode ipak nisu same po sebi dovoljne za sveukupnu analizu i/ili interpretaciju jer je književno djelo, posebno ako je dobro, neponovljivo i jedinstveno. Bježi li umjetnost od ukalupljivanja?

Marijana Jeleč: To je doista jedna od osnovnih odlika umjetnosti. Upravo zbog toga, s jedne strane, treba izbjegavati i „ukalupljivanje“ interpretacije, što je nekada bilo uobičajeno pa se od učenika i studenata očekivao standardizirani odgovor na pitanje „Što je pisac time htio reći?“. Odgovor na to pitanje ustvari je trebao glasiti u skladu s onim što je nastavnik mislio i htio reći. Međutim, recipijentu književnog djela kao umjetničkog djela tj. artefakta treba ostaviti slobodu da u svojoj interpretaciji može izraziti i vlastite stavove i osjećaje jer se inače gubi interes za čitanjem i izražavanjem svoga mišljenja, što kod recipijenata istodobno onemogućuje razvijanje književnih kompetencija kao jedan od glavnih ciljeva nastave književnosti. A znamo koliko je bitna sloboda mišljenja i izražavanja u smislu izgradnje kreativnosti, književno-kritičkoga čitanja, ali i slobodnog i demokratskog društva. Često svjedočimo tome da se studenti ustručavaju izraziti svoje mišljenje pa mislim da bi već na školskoj razini trebalo više ohrabrivati učenike da slobodno izražavaju svoje stavove, tim prije što je književni tekst višeslojan pa njegovo značenje može varirati, primjerice, s obzirom na vremenski odmak, osobne stavove, iskustva i očekivanja recipijenta.

Goran Lovrić: S druge strane, treba naglasiti da je u znanstvenoj analizi, a to je ono čime se bavimo mi znanstvenici i studenti na sveučilištu, potrebno pridržavati se određenih metoda i načina analize i interpretacije jer se na tome i zasniva znanost o književnosti. Naravno, te se metode mijenjaju u skladu s mijenama u jeziku, kultu-

ri, književnosti i umjetnosti općenito. Pri interpretaciji je stoga bitno oslanjati se i na znanstvene kriterije analize kao što su kontekst vremena nastanka određenog djela (književne i umjetničke epohe, povijesne i političke prilike itd.). Dakle, za sadržajnu i smislenu interpretaciju treba uzeti u obzir kako znanstvena mjerila, tako i osobni doživljaj književnog djela. To je, uostalom, i neizbježno jer svi mi - htjeli to ili ne - tumačimo književno djelo subjektivno iz svoje sadašnje perspektive i razine svijesti. Ja, primjerice, običavam dva puta pročitati određeno djelo koje analiziram, najprije neobvezno i neopterećeno znanstvenim interesom da osjetim duh i poruku djela, a zatim još jednom uzimajući u obzir teme i motive koje namjeravam istražiti.

Naratoški aspekti proznoga teksta i Likovi su, barem se meni tako čini, središnja poglavlja u knjizi. Koji su vam uzori među teoretičarima bili u pisanju tih poglavlja?

Goran Lovrić: Način pripovijedanja i likovi osnove su proznih tekstova. To je ono po čemu se proza i razlikuje od drugih književnih rodova, tako da su ta poglavlja i središnja u knjizi. Pripovjedač je posrednik između autora i čitatelja i njegov način pripovijedanja bitno utječe na recepciju djela, čega čitatelji često nisu ni svjesni. Danas u znanosti o književnosti postoje dva ključna pripovjedna modela (Stanzelov i Genetteov), na koja se nadograđuju brojni drugi, manje ili više različiti modeli. U knjizi smo se opširno bavili tim modelima i preveli smo s njemačkog jezika neke do sada neprevedene recentne tekstove i termine.

Kad je riječ o likovima, kao nositelja radnje i značenja proznih djela, težište smo stavili na Pfisterov i Hansenov model analize likova. Manfred Pfister u svojoj se knjizi prevedenoj i na naš jezik pod naslovom *Drama. Teorija i analiza* u prvome redu bavi analizom dramskih djela, ali veliki dijelovi njegove obrade likova mogu se primijeniti i na prozne tekstove.

Čini se da ste inače komplicirane književnoteorijske „stvari“ studentima i čitateljima općenito uspjeti približiti na jednostavniji način. Možemo

li vašu „metodu“, da se našalimo, nazvati „izravnom“ i „u glavu“?

Marijana Jeleč: Naš je cilj bio studentima, kao i svim drugim čitateljima ove knjige, dati što konkretnije upute i savjete o tome kako analizirati i interpretirati neko prozno djelo, korak po korak. Prema našem iskustvu, studenti pri izradi seminaara, završnih i diplomskih radova znaju imati teškoća u konkretnoj analizi proznih tekstova koja pred njih stavlja zahtjeve na koje, posebno u književno-znanstvenoj interpretaciji, treba znati odgovoriti. Stoga smo se i odlučili na pisanje ove knjige.

U skladu s tim, osnovna koncepcija *Uvoda u interpretaciju proze* je čitateljima pružiti informacije o tome kako pristupiti i interpretirati prozna djela ovisno o raznim čimbenicima kao što su vrijeme nastanka, značajke književne epohe, poetika pojedinih autora, kao i različite navike i potrebe suvremenih recipijenata književnih djela. Čitatelje se upućuje u različite načine strukturne analize epskih tekstova, u vrste pripovjedača i način pripovijedanja, pripovjedno vrijeme i vrijeme pripovijedanja te obradu likova i načine pripovijedanja likova. U pogledu metodičke prakse književne interpretacije dobivaju uvid u klasične i suvremene metode koje se mogu primijeniti na pojedina književna djela i koje će dati specifične odgovore te omogućiti konkretne zaključke u analizi značenja nekog djela.

Smatrate li da književnost kao umjetnost riječi odnosno umjetnost koja se ostvaruje jezikom gubi bitku sa slikom u posttelevizijskom vremenu (film, TV, video, internet...)?

Goran Lovrić: Književnost je i dalje popularna kod čitatelja, što je vidljivo ne samo kod nas, nego i u drugim državama. To se prije svega odnosi na proznu književnost kao najpopularniju književnu vrstu, što je i jedan od motiva za pisanje ove naše knjige. Osim toga, i autori sve više koriste nove medije za plasman svojih djela, npr. na svojim *web* stranicama što, među ostalim, čini i austrijska nobelovka Elfriede Jelinek, čime se omogućuje brži, jednostavniji i otvoren pristup književnosti.

Književnost, dakle, ima određene mogućnosti prilagodbe novim trendovima i navikama čita-

tatelja, a te mogućnosti itekako iskorištava. Književna djela često su predložak za uspješna kazališna uprizorenja, filmove i videoigre (npr. *Harry Potter*), a književna djela sve češće se čitaju i u digitalnom obliku. Sve to pokazuje da bitka teksta protiv slike nije izgubljena.

Marijana Jeleč: Veći problem je, čini se, manjak pozornosti i koncentracije, pogotovo kod mlađe publike naviknute na kratke i brze medijske sadržaje. Upravo je u tom pogledu književnost važna jer čitanje omogućuje stvaranje slika u glavi čitatelja, a time i razvoj kreativnosti i misaonih sposobnosti općenito. Dok se na ekranima slike serviraju i ništa nije prepušteno mašti gledatelja, knjiga dopušta da čitatelji budu sukreatori pa će sami prema raspoloživim ili nerasploživim opisima i detaljima radnje oblikovati likove, mjesta radnje, doživjeti vrijeme i atmosferu. Jednako kao i umjetnina koju se, primjerice, promatra na zidu neke galerije i pred kojom se promatrač zaustavlja da bi odredio njezino značenje i pokušao shvatiti što slika govori, tako i književna djela govore o nečemu i pozivaju na interpretaciju.

Kao i svaka druga umjetnička tvorevina, i književnost, dakle, na neki način želi djelovati, pružiti doživljaje, želi inspirirati, senzibilizirati, mobilizirati, potaknuti na razmišljanje o sadržaju, svijetu, sebi i drugima. Jedan od važnijih razloga u prilog recepciji i interpretaciji pripovjednih tekstova leži i u stupnju slobode njihova tumačenja jer je književni tekst po svojoj prirodi višeznačan i slojevit. Budući da su zbog toga mogućnosti interpretacije gotovo neiscrpne, književna djela uvijek se iznova interpretiraju i dovode u drukčiji kontekst pa i zbog toga možemo reći da književnost ne gubi bitku u suvremenom multimedijalnom vremenu. Baš naprotiv, rekla bih da to pokazuje bitne funkcije književnosti koje ona ima za čovječanstvo: spoznajnu jer putem književnoga djela obogaćujemo i širimo svoje spoznaje, izražajnu jer omogućuje čovjeku da artikulira svijet oko sebe, estetsku jer dočarava poseban svijet i zadovoljava posebne, estetske kriterije, terapijsku jer je u mediju umjetničke riječi moguće ostvariti smirenost i pronaći utjehu, uzore i primjere kako svladati prepreke te orijentacijsku jer razvija mogućnost odnošenja prema svijetu.

Projekt *Savorgnanide - un manoscritto zaratino* izv. prof. dr. sc. Andrijane Jusup Magazin i doc. dr. sc. Ane Bukvić, iznimno je vrijedno istraživanje kulturne baštine venetskoga podrijetla u Istri i Dalmaciji. Pokrenut je 1. listopada 2019., nakon prijave na natječaj Regije Veneto *Contributi per il recupero, la conservazione e la valorizzazione del patrimonio culturale di origine veneta nell'Istria e nella Dalmazia* (Legge Regionale n. 15/1994) - *Programma 2019.*, a završen 30. lipnja 2021. godine.

Sudjelujete na istraživačkom projektu *Savorgnanide - un manoscritto zaratino* (voditeljica: izv. prof. dr. sc. Andrijana Jusup Magazin). O čemu je zapravo riječ?

Izv. prof. dr. sc. Andrijana Jusup Magazin i ja sudjelovale smo na projektu *Savorgnanide - un manoscritto zaratino* koji smo zaključile 30. lipnja 2021. godine.

Prijedlog projekta *Savorgnanide - un manoscritto zaratino* prijavile smo krajem 2018. godine na natječaj *Contributi per il recupero, la conservazione e la valorizzazione del patrimonio culturale di origine veneta nell'Istria e nella Dalmazia* (Legge Regionale n. 15/1994) - *Programma 2019.* Riječ je o natječaju koji svake godine objavljuje Regione del Veneto u Italiji za prijavu projektnih prijedloga koji se odnose na istraživanja kulturne baštine venetskoga podrijetla u Istri i Dalmaciji. Iznimno smo ponosne što je natječajno povjerenstvo prepoznalo znanstvenu relevantnost projekta te odobrilo financiranje.

Projekt je počeo 1. listopada 2019. te smo, unatoč pandemijskim okolnostima koje su otežavale realizaciju, osobito istraživanje u međunarodnim arhivima i bibliotekama, uspješno odradile planirane projektne aktivnosti i zaključile projekt 30. lipnja 2021. godine.

Vrijedan rezultat našega projekta je znanstvena knjiga *Savorgnanide: genesi, interpretazione e critica*. Nakon dugogodišnjeg istraživanja rukopisne građe u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, upravo je izv. prof. dr. sc. Andrijana Jusup Magazin, voditeljica projekta, identificirala rukopis koji smo transkribirali i opremili kritičkim aparatom u navedenoj knjizi. Budući da smo već više puta surađivale na manjim istraživačkim temama, vjerovali smo da možemo zajedno, upornim i temeljitim radom realizirati ovakav projekt

Doc. dr. sc. ANA BUKVIĆ, Odjel za talijanistiku; uz izv. prof. dr. sc. Andrijanu Jusup Magazin, suautorica projekta *Savorgnanide - un manoscritto zaratino*

Savorgnanide je spjev koji je dosad bio potpuno nepoznat talijanistima

Istraživale smo rukopis nenaslovljenog epa na talijanskom jeziku koji se čuva u fondu rukopisa Znanstvene knjižnice u Zadru (Ms. 24 /5058) i potječe iz druge polovine 18. stoljeća. Autor, na naslovnici uz generički naslov *Poema*, u nastavku predlaže mogući naslov *Savorgnanide*. Iako ga Paul Oskar Kristeller uvrštava u svoje istaknuto bibliografsko djelo *Iter Italicum*, popis rukopisa na talijanskom jeziku sačuvanih u europskim knjižnicama, donedavno se njime nitko nije sustavnije bavio

Kako je uz suradnju izv. prof. dr. sc. Andrijane Jusup Magazin nastala knjiga *Savorgnanide: genesi, interpretazione e critica*?

Vrijedan rezultat našega projekta je znanstvena knjiga *Savorgnanide: genesi, interpretazione e critica*. Nakon dugogodišnjeg istraživanja rukopisne građe u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, upravo je izv. prof. dr. sc. Andrijana Jusup Magazin, voditeljica projekta, identificirala rukopis koji smo transkribirali i opremili kritičkim aparatom u navedenoj knjizi. Preliminarne rezultate istraživanja izv. prof. dr. sc. Jusup Magazin predstavila je prije na međunarodnim znanstvenim skupovima u Rimu i Zadru. Budući da smo već više puta surađivale na manjim istraživačkim temama, vjerovali smo da možemo zajedno, upornim i temeljitim radom realizirati ovakav projekt.

Koji ste rukopis istraživali?

Istraživale smo rukopis nenaslovljenog epa na talijanskom jeziku koji se čuva u fondu rukopisa Znanstvene knjižnice u Zadru (Ms. 24 /5058) i potječe iz druge polovine 18. stoljeća. Pretpostavljamo da pripada početnom Paravijinu fondu koji je u temelju osnutka nekadašnje knjižnice Biblioteca Comunale Paravia, a danas Znanstvene knjižnice. Autor, na naslovnici uz generički naslov *Poema*, u nastavku predlaže mogući naslov *Savorgnanide*. Iako ga Paul Oskar Kristeller uvrštava u svoje istaknuto bibliografsko djelo *Iter Italicum*, popis rukopisa na talijanskom jeziku sačuvanih u europskim knjižnicama, donedavno se njime nitko nije sustavnije bavio.

Riječ je o genealoškom epu prigodnog karaktera o obitelji Savorgnan, koja je ostavila značajan trag u višestoljetnoj povijesti Furlanije. Ep u rukopisu sastavljen je od 356 strofa. Prethodi mu uvodna riječ autora u kojoj nepoznati autor, koji se tek u predzadnjoj strofi predstavlja kao Leopoldo, navodi povijesne izvore i ističe važnost referencijalne i panegiričke funkcije teksta, a slijede opširne bilješke. U izboru strofe, stiha i rime prepoznaje se nedvojbeno talijanska epska tradicija.

Zašto je transkripcija objavljeno rukopisa važna?

Transkripcija rukopisa, a time i objavljena knjiga sa svim svojim dijelovima (uvodna studija, transkripcija rukopisa uz opširan kritički aparat), važan je korak u istraživanju tog nepoznatog djela. Studija pridonosi poznavanju kulturne, književne, ali i političke povijesti druge polovine 18. stoljeća. Primjenom filološke analize teksta, koja je tipična za talijansku filologiju i baštini dugu tradiciju, predstavile smo spjev dosad potpuno nepoznat talijanistima, što je prvi korak u njegovu budućem istraživanju. Istodobno, djelo može biti zanimljivo i povjesničarima kao izvor za proučavanje slike povijesnih ličnosti, sudionika u višestoljetnim povijesnim previranjima, koje autor tematizira u spjevu, a među kojima je i Fran Krsto Frankopan.

Na kojem još projektu trenutačno radite?

Trenutačno surađujem na projektu *Teatro Nuovo/Teatro Verdi - rekonstrukcija djelovanja drugog zadarskog opernog kazališta*, voditeljice doc. dr. sc. Katicke Burić Čenan sa Odjela za etnologiju i antropologiju Sveučilišta u Zadru. Riječ je o znanstveno-popularnom projektu rekonstrukcije djelovanja drugog zadarskog opernog kazališta od 1865. do 1945. koji nastoji obuhvatiti sva saznanja o repertoaru i izvođačima u sklopu zadarskoga kazališta Teatro Nuovo/Teatro Verdi prema sačuvanim opernim plakatima u Državnom arhivu u Zadru. U mojem je znanstvenom fokusu sada i književno-kazališna ostavština Zadrana Giusseppe Sabalicha.

Doktorsku disertaciju *Dramski pisci talijanskoga jezičnoga izričaja u Zadru u 19. stoljeću* obranili ste 2014. na Filozofskom fakultetu Zagrebu. Kako je došlo do toga da izaberete

upravo tu temu za disertaciju?

Izbor teme disertacije zasluga je prof. dr. sc. Živka Nižića, mog mentora, koji je, uz moju ljubav prema talijanskom jeziku, književnosti i kulturi, prepoznao i moju sklonost teatru i drami te pobudio interes za istraživanje književnosti na talijanskom jeziku u Dalmaciji. Istraživanje provedeno u toj disertaciji obuhvatilo je osamnaest dramskih pisaca iz 19. stoljeća, rođenih u Zadru, kao i onih koji su živjeli i radili u tom gradu. Njihova je književna i kulturna djelatnost dijelom već bila predmet istraživanja hrvatskih i talijanskih talijanista, kroatista, slavista i komparatista, ali su u književnoj i kazališnoj historiografiji i teoriji njihovi doprinosi razmatrani tek marginalno. Iznimno sam ponosna što baštini tradiciju Odjela za talijanistiku, čiji članovi već desetljećima svoja znanstvena istraživanja temelje na proučavanju književne baštine koja je pisana na talijanskom jeziku u Dalmaciji te tako svjedoče o važnosti Dalmacije i Zadra u književnoj i kulturnoj povijesti Hrvatske i općenito Mediterana.

Od listopada 2019. obnašate dužnost predsjednice Povjerenstva za unutarnju prosudbu sustava osiguravanja kvalitete Sveučilišta u Zadru. Pojasnite, molim Vas, koji je Vaš zadatak u tome?

Od listopada 2019. godine kao predsjednica koordiniram rad Povjerenstva za unutarnju prosudbu sustava osiguravanja kvalitete Sveučilišta u Zadru. Uz mene, članice su još doc. dr. sc. Marija Pijaca s Pomorskog odjela, Anita Matek, mag. oec. iz Ureda za znanost, Tereza Milovčević, studentica Suvremene talijanske filologije i lingvistike, te mr. sc. Anita Gržan Martinović u svojstvu vanjskog dionika iz Grada Zadra. Povjerenstvo prosuduje sustav osiguravanja kvalitete Sveučilišta u Zadru u cjelini prema ESG standardima te za potrebe vanjskog vrednovanja sastavlja periodična izvješća. Riječ je o složenom procesu koji se sastoji od faze planiranja, prikupljanja i obrade podataka te konačne izrade godišnjeg izvješća. Nastojimo objektivno i temeljito pristupiti različitim fazama prosudbe kako bi konačno izvješće poslužilo kao temelj akcijskim planovima za daljnji razvoj i unaprjeđenje kulture kvalitete na Sveučilištu u Zadru.

Međunarodni znanstveni skup u organizaciji Odjela za kroatistiku i Odjela za rusistiku Sveučilišta u Zadru 12. i 13. studenoga 2021.

Zadarski filološki dani 9

Rad skupa odvijao se u četiri sekcije, a rad u sekcijama raspoređen je na dva dana. Na skupu je sudjelovalo pedesetak znanstvenika iz Hrvatske, Rusije i drugih europskih sveučilišnih središta, a kao dio obilježavanja dviju velikih „kroatističkih obljetnica“ - 500. godišnjice prvotiska Marulićeve *Judite* i 130. godišnjice rođenja Tina Ujevića - održan je i prigodan umjetnički program

Bijenalni Međunarodni znanstveni skup *Zadarski filološki dani 9* u organizaciji Odjela za kroatistiku i Odjela za rusistiku održan je 12. i 13. studenoga 2021. godine. Rad skupa odvijao se u četiri sekcije: *Slavenske književnosti i medicina*, *Tin Ujević (130. godišnjica rođenja)*, *Jezik i književnost zadarskoga područja (20. stoljeće) te Kurikulski pristup u nastavi*.

Plenarno predavanje na temu *Što nam Ujevićevi književni tekstovi mogu reći o vlastitoj interpretaciji?* održala je Ivana Drenjančević s Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Predavanje na temu *Zadarske stranice kantskih dramatičara hrvatske moderne* trebao je održati prof. dr. sc. Tihomil Maštrović, međutim, zbog bolesti morao je otkazati sudjelovanje.

Rad u sekcijama raspoređen je na dva dana, a na skupu je sudjelovalo pedesetak znanstvenika iz Hrvatske, Rusije i drugih europskih sveučilišnih središta. Skup je s obzirom na naglo pogoršanje epidemioloških prilika održan hibridno, s time da se ipak veći dio izlaganja i rasprava održao uživo. Kao dio obilježavanja dviju velikih „kroatističkih obljetnica“ - 500. godišnjice prvotiska Marulićeve *Judite* i 130. godišnjice rođenja Tina Ujevića - održan je i prigodan umjetnički program. Na otvorenju skupa Gabrijela Meštrović Maštruko, glumica Kazališta lutaka Zadar, izvela je Juditin monolog iz istoimene kazališne predstave KLZ-a, a mlada glumica Anđela Žužul, s Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu, na zatvaranju skupa izvela je recital posvećen Tinu Ujeviću. S. K.

Izv. prof. dr. sc. **MACIEJ CZERWIŃSKI**, direktor Instituta za slavensku filologiju Jagelonskog sveučilišta u Krakovu, jedan od suorganizatora Međunarodnog znanstvenog skupa *Joanna Rapacka i hrvatsko-poljske književne i kulturne veze*

Nadam se da ću uskoro doći u Zadar na neki istraživački projekt, rado bih, opet, predavao zadarskim studentima i družio se s profesorima

Izv. prof. dr. sc. Maciej Czerwiński, direktor Instituta za slavensku filologiju Jagelonskog sveučilišta u Krakovu (*Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*) jedan je od suorganizatora Međunarodnog znanstvenog skupa *Joanna Rapacka i hrvatsko-poljske književne i kulturne veze*, održanog u rujnu na Sveučilištu u Zadru, a u organizaciji Odjela za kroatistiku Sveučilišta.

Znanstveni skup priređen je u povodu 20. obljetnice smrti Joanne Rapacke, istaknute polonistice, kroatistice, slavistice i povjesničarke slavenskih književnosti.

U povodu znanstvenoga skupa posvećenog Joanni Rapackoj u Izložbenoj dvorani Znanstvene knjižnice u Zadru od 23. rujna do 4. listopada 2021. godine bila je postavljena i izložba knjiga *Poljska i Poljaci u hrvatskoj knjizi kroz stoljeća*.

Maciej Czerwiński, filolog, prevoditelj i profesor na Sveučilištu Jagiellonian, bavi se semiotikom i semiotikom kulture, analizom diskursa, poljsko-hrvatskim kulturnim odnosima te jezicima i književnostima južnoslavenskih naroda. Autor je brojnih znanstvenih publikacija, a njegova knjiga *Čvorovi prijepora: jezici i kodovi tradicije* (Zagreb, 2020.) ocijenjena je najboljim izdanjem na području hrvatske filologije koju je 2020. napisao kroatist stranac. Objavio je, uz ostalo, i monografija *Hrvatska. Povijest, kultura, ideje* (Kraków, 2020), a njegovo je djelo *Drugi svjetski rat u hrvatskoj i srpskoj prozi* (Zagreb, 2018.) izazvalo brojne polemike.

Znanstveni skup priređen je u povodu 20. obljetnice smrti Joanne Rapacke, istaknute polonistice, kroatistice, slavistice i povjesničarke slavenskih književnosti, a održan je u rujnu na Sveučilištu u Zadru u organizaciji Odjela za kroatistiku zadarskog sveučilišta. U povodu skupa u Zadru je od 23. rujna do 4. listopada 2021. godine bila postavljena i izložba knjiga *Poljska i Poljaci u hrvatskoj knjizi kroz stoljeća*

Hrvatska mi je postala gotovo druga domovina u koju definitivno ne dolazim samo zbog posla. To je velika sreća - imati posao koji je ujedno i strast

Čemu ili kome možemo zahvaliti na organizaciji Međunarodnog znanstvenog skupa *Joanna Rapacka i hrvatsko-poljske književne i kulturne veze* održanom na Sveučilištu u Zadru?

Ideja skupa rodila se za moga boravka u Zadru, kad sam prije tri godine držao predavanja na Sveučilištu u Zadru, i to u razgovorima s kolegicama i kolegama s Odjela za kroatistiku. Planirali smo da se skup organizira prošle godine, no zbog epidemije morali smo ga pomaknuti. Srećom, uspjeli smo.

Kako ocjenjujete skup?

Skup je bio sjajna prigoda da se u Zadru okupe stručnjaci koji se bave hrvatsko-poljskim vezama, književnim, jezičnim i kulturnim, u sinkronijskoj i dijakronijskoj perspektivi. Teme izlaganja bile su doista raznolike i poticajne te su otvarale dimenzije za nova istraživanja. To pokazuje da još uvijek ima „praznih rupa“, mjesta neznanja koja treba popuniti, a neke komentirati opet, iz neke nove perspektive. Raduje me što su u Zadar došli mnogi naši kolege i prijate-

li te se uključili u taj naš projekt.

Svidaju li Vam se Zadar i njegovo sveučilište?

Budući da se u posljednje vrijeme bavim dalmatinskim temama, Zadar je jedno od odredišta u koje svraćam, i činim to s velikim zadovoljstvom. Zadar je divan grad, s velikom kulturom i bogatom prošlošću. Uživam u tom ambijentu. Na Sveučilištu rade zanimljivi i poticajni stručnjaci s kojima komuniciram. Ima prostora za pokretanje raznoraznih suradnja. Ideja skupa - koju planiramo kao ciklični događaj (svake druge godine Krakov/Zadar) - samo je jedna od ideja na kojoj radimo.

Kad ste se počeli baviti hrvatskim temama, kako je došlo do toga?

Hrvatskim temama ozbiljnije sam se počeo baviti nakon što sam završio studij slavistike, 2000. godine. Ostao sam na sveučilištu kao asistent, doktorirao i tako redom. S Hrvatskom sam se povezo, imam ovdje prijatelje, Hrvatska mi je postala gotovo druga domovina u koju definitivno ne dolazim samo zbog posla. To je velika sreća - imati posao koji je ujedno i strast.

Joanna Rapacka objavila je *Leksikon hrvatskih tradicija*, međutim, Vi, ako je suditi prema bibliografiji, produbljujete moderne i suvremene hrvatske teme?

Ne mislim da bih se mogao usporediti s formatom Joanne Rapacke. Ona je apsolutni velikan kroatistike, pritom ne mislim samo među Poljacima, nego inače, ona je kamen temeljac vrlo ozbiljnih promišljanja hrvatskih problema. Ja pokušavam raditi kako nabolje znam, ali smatram da je Rapacka nedostižna.

Čini se da ste ipak Vi „naslijedili“ Jannu Rapacku, barem kad je riječ o zanimanju za Hrvatsku?

Naslijedio sam zanimanje za Hrvatsku, a ako se moj posao

Zadar je divan grad, s velikom kulturom i bogatom prošlošću. Uživam u tom ambijentu. Na Sveučilištu rade zanimljivi i poticajni stručnjaci s kojima komuniciram. Ima prostora za pokretanje raznoraznih suradnja. Ideja skupa - koju planiramo kao ciklični događaj (svake druge godine Krakov/Zadar) - samo je jedna od ideja na kojoj radimo

na bilo koji način dovodi u vezu s Joannom Rapackom, to je za mene velika čast. Ali, kako rekoh, smatram da joj ne mogu parirati, ne samo zbog razlika u interesu (ona se bavila uglavnom starijom književnošću), nego i kvalitetom.

Međutim, htio bih ovdje spomenuti još jednu Poljakinju, također veliko ime, koja je nedavno preminula. Profesorica Maria Dąbrowska-Partyka, krakovska slavistica, pokrenula je mnoge teme vezane za modernu književnost i kulturu. Želio bih u Hrvatskoj objaviti izbor njezinih radova, od kojih su neki već izašli na hrvatskom. To su apsolutno fenomenalni radovi, lucidni, mudri i dalekosežni, ali ovdje manje prepoznati.

Vaša knjiga *Drugi svjetski rat u hrvatskoj i srpskoj prozi 1945. - 2015.* izazvala je brojne polemike, ali i prijepore. Kako tumačite takvo nerazumijevanje Vašega djela?

Doista, knjiga je doživjela određenu recepciju, ne samo u hrvatskoj stručnoj javnosti, nego i u medijima. Vodio sam o njoj polemiku u časopisu *Novosti*, i to u šest nastavaka. Dijelom je to vezano uz činjenicu da se pritom o Drugom svjetskom ratu sustavno dotad nitko nije bavio (što se može činiti nepojmljivim, ako se uzme u obzir činjenica koliko je rat utjecao na kulturne imaginacije Hrvata). Polemika je također proizlazila iz činjenice da je kritičar, smatram, pogrešno interpretirao moje teze. Rasprava se odnosila i na ulogu književnosti u društvu, književne teorije i prakse analize književnosti. Poslije se, također, pokazalo da je

riječ i o nekim drugim stvarima koje nisu vezane uz samu knjigu i književnost. Polemika je, ako se ne varam, objavljena na internetu.

S obzirom na to da Hrvati i Poljaci zapravo imaju mnogo toga zajedničkoga, smatrate li da kulturne, znanstvene, književne i druge veze i nisu baš tako jake s obzirom na sličnosti i zajedništvo u mnogočemu?

Teško je odgovoriti na takvo pitanje. S jedne strane, postoji velik interes, što se vidi u aktivnostima u prevodenju književnosti (hrvatske na poljski i poljske na hrvatski), u zajedničkim istraživanjima (što smo imali slučaj vidjeti u Zadru). Taj interes izražen je među inteligencijom, ali se - tako mi se čini - ne odražava na ljude koji ne čitaju, ne dive se pravoj umjetnosti. Naravno, tu spadaju - dobrim dijelom - i mase Poljaka koji dolaze u Hrvatsku na ljetovanje. Kultura nije za mnoge od njih važna, ali tako već valjda mora biti. Ne moraju svi čitati Witolda Gombrowicza ili Antuna Šoljana.

Na čemu sada radite kad je riječ o hrvatskim temama?

Trenutačno sam usredotočen na dalmatinske teme u XX. stoljeću. Zanimaju me književnici poput spomenutog Šoljana (nedavno sam i preveo, nakon 50 godina, *Kratki izlet* na poljski), ali i, među ostalima, Bogdana Radice, Vladimira Nazora, Vladana Desnice, Nedjeljka Fabrijana, Enza Bettize te, na neki način, Ivana Meštrovića. Čini mi se da još uvijek postoji prostor za pro-

pitivanje njihovih djela u kontekstu globalnih filozofskih strujanja te mediteranskih kulturnih idioma (uz važan osvrt na memoriju o delikatnim nacionalnim odnosima u Dalmaciji). Usto, razmišljam o poticanju interesa za hrvatsko-poljske veze.

Ističete često zasluge Damira Agičića? Suautori ste knjige *Poljsko-hrvatske veze kroz stoljeća: Povijest, kultura, književnost*. Imate li ideja za realizaciju još nekih projekata?

Damir Agičić - ali ne samo on, nego i njegova supruga Magdalena Najbar-Agičić - to je institucija sama za sebe. Oni oboje rade najmukotrpniji posao, i rade ga sustavno, neumorno. U svojoj nakladničkoj kući Srednja Europa objavljuju poljske autore, potiču suradnju, organiziraju skupove, a u Zagrebu okupljaju oko sebe sve sredine koje su vezane uz Poljsku. Bez njih sve ovo ne bi bilo moguće! Osim toga, izvrsni su stručnjaci, sveučilišni profesori povijesti.

Namjeravate li produbiti suradnju sa Sveučilištem u Zadru?

Da, svakako. Nadam se da ću uskoro moći doći u Zadar na neki istraživački projekt. I rado bih, opet, predavao zadarskim studentima i družio se s profesorima. Odnos s njima veoma mi je važan jer se bavim njihovim podnebljem, ali činim to sa strane. Vidim neke stvari koje njima nisu uočljive, a oni znaju više nego ja, ali možda nisu toga svjesni, barem neki od njih. Takav susret oplemenjuje obje strane, ne ostavlja ravnodušnim.

Kako produbiti i ojačati hrvatsko-poljske veze, znanstvene, kulturne i književne?

Imam više ideja o tome, ali obično je tako da od ideje do njezina ostvarenja treba vremena i napora. Nadam se da se za dvije godine, ako uspijemo organizirati drugi u ciklusu skup sa Sveučilištem u Zadru, vidimo u Krakovu!

Ako se moj posao na bilo koji način dovodi u vezu s Joannom Rapackom, to je za mene velika čast. Ali, smatram da joj ne mogu parirati, ne samo zbog razlika u interesu (ona se bavila uglavnom starijom književnošću), nego i kvalitetom. Međutim, htio bih ovdje spomenuti još jednu Poljakinju, također veliko ime, koja je nedavno preminula. Profesorica Maria Dąbrowska-Partyka, krakovska slavistica, pokrenula je mnoge teme vezane za modernu književnost i kulturu. Želio bih u Hrvatskoj objaviti izbor njezinih radova, od kojih su neki već izašli na hrvatskom. To su apsolutno fenomenalni radovi, lucidni, mudri i dalekosežni, ali, ovdje manje prepoznati

Međunarodni znanstveni skup *Joanna Rapacka i hrvatsko poljske književne i kulturne veze* 23. rujna 2021. na Sveučilištu u Zadru

Leksikon hrvatskih tradicija Joanne Rapacke kapitalno je djelo za hrvatsku kulturu

Skup je održan u organizaciji Odjela za kroatistiku Sveučilišta u Zadru i Instituta za slavistiku Jagelonskog sveučilišta u Krakovu, a na njemu je sudjelovalo tridesetak znanstvenika iz Hrvatske, Poljske i drugih europskih zemalja. Izlaganja su se u cijelosti odvijala uživo, što je za sudionike nakon dugog „pandemijskog zatvaranja“ bilo pravo osvježanje

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru pokrenuo je suradnju s Institutom za slavensku filologiju Jagelonskog sveučilišta u Krakovu organizirajući zajedničku Međunarodnu znanstvenu konferenciju *Joanna Rapacka i hrvatsko-poljske književne veze*. Riječ je o prvom skupu u sklopu suradnje Zadar - Krakov, s obzirom na to da se planira kontinuirano održavanje bi-jenalnih konferencija tako da se svake dvije godine po jedna konferencija održi u Zadru, a druga u Krakovu. Tako će se obnoviti i osnažiti dugogodišnje kulturne i znanstvene veze Hrvatske i Poljske. Konačno, o snazi hrvatsko-poljskih književnih veza govori i činjenica da je poljska kroatistika, nakon matične hrvatske, naj-snažnija u Europi.

Rad u sekcijama

Nakon što je prvi planirani termin za listopad 2020. godine odgođen zbog pandemije koronavirusa, konferencija je uspješno realizirana 23. rujna 2021. na Sveučilištu u Zadru. Na konferenciji je sudjelovalo tridesetak znanstvenika iz Hrvatske, Poljske i drugih europskih zemalja. Izlaganja su se u cijelosti odvijala uživo, što je za sudionike nakon dugog „pandemijskog zatvaranja“ bilo pravo osvježanje.

Plenarno predavanje priredila je akademikinja Dunja Fališevac, međutim, zbog zdravstvenih razloga profesorica Fališevac nije mogla nazočiti skupu pa je njezino predavanje pročitao prof. dr. sc. Tomislav Bogdan. Nakon plenarnoga izlaganja i uvodnih

Tko je Joanna Rapacka?

Organizatori su prvu konferenciju posvetili Joanni Rapackoj (1939. - 2000.), i to u povodu 20. obljetnice njezine smrti. Rapacka je bila istaknuta polonistica, kroatistica, slavistica, antologičarka, povjesničarka slavenskih književnosti i kultura.

Njezin prinos proučavanju starije hrvatske književnosti i popularizaciji starije hrvatske književnosti na poljskom jeziku iznimno je vrijedan (npr. monografija posvećena Gundulićevu *Osmanu* objavljena u izdanju Poljske akademije znanosti 1975. godine).

Osim Dubrovnikom, svojim trajnim istraživačkim nadahnućem, Joanna Rapacka bavila se i hrvatsko-poljskim književnim vezama od najstarijih razdoblja do suvremenosti. Osobito se ističe njezino kulturno djelo - nažalost, u Hrvatskoj posmrtno objavljeno - *Leksikon hrvatskih tradicija*.

Planira se kontinuirano održavanje bi-jenalnih konferencija tako da se svake dvije godine po jedna konferencija održi u Zadru, a druga u Krakovu. Tako će se obnoviti i osnažiti dugogodišnje kulturne i znanstvene veze Hrvatske i Poljske. Konačno, o snazi hrvatsko-poljskih književnih veza govori i činjenica da je poljska kroatistika, nakon matične hrvatske, naj-snažnija u Europi

pozdrava koje su uputili prof. dr. sc. Zvezdan Penezić, prorektor Sveučilišta u Zadru; izv. prof. dr. sc. Maciej Czerwiński, pročelnik Instituta za slavistiku Jagelonskog sveučilišta u Krakovu; dr. sc. Marta Zabłocka, u ime Veleposlanstva Republike Poljske, te izv. prof. dr. sc. Sanja Knežević, pročelnica Odjela za kroatistiku i predsjednica Organizacijskoga odbora, rad skupa nastavljen je u sekcijama.

Prva sekcija posvećena je radu Joanne Rapacke, i to prije svega novom, znanstvenom čitanju njezina kapitalnog djela za hrvatsku kulturu *Leksikon hrvatskih tradicija*. Izdvojiti ćemo nekoliko radova: *Golubica mira u povijesti hrvatsko-poljskih veza* Ivane Vidović Bolt, *Leksikon hrvatskih tradicija Joanne Rapacke kao sinteza hrvatske kulture, Predodžba nacionalnog identiteta u Leksikonu hrvatskih tradicija Joanne Rapacke* Sanje Baričević i Marijane Bašić, *Enciklopedizam kao način mišljenja: metoda i žanrovska svijest u izdanju Leksikon tradycji chorwackich* Tee Rogić Muse, *Glagoljaška odrednica u Leksikonu hrvatskih tradicija* Tanje Kuštović i dr. Govorilo se i o drugim specifičnostima Rapackinih znanstvenih interesa i radova, primjerice Magdalena Dyras govorila je prostornim

kategorijama u njezinu djelu, Tomislav Bogdan o Rapackinu čitanju Marulića, Dominika Kaniecka o studiju kroatistike i ulozi Joanne Rapacke.

Druga sekcija bila je posvećena općim hrvatsko-poljskim temama. Tema skupa bili su, primjerice, prijevodi hrvatske književnosti na poljski (Jadranka Nemeth Jajić, Tatjana Stupin), predodžbe Poljaka o hrvatskoj kulturi (Divna Mrdeža Antonina), ali i poredbene osobitosti poljskoga i hrvatskog jezika (Mislav Hrdlička).

Izložba knjiga

U sklopu Međunarodne znanstvene konferencije *Joanna Rapacka i hrvatsko-poljske književne i kulturne veze* u suradnji sa Znanstvenom knjižnicom Zadar održana je izložba knjiga *Poljska i Poljaci u hrvatskoj knjizi kroz stoljeća*, autora Stjepana Sučića. Uz izložbu tiskana je i Sučićeva bibliografija *Poljska i Poljaci u hrvatskoj knjizi kroz stoljeća* koja broji više od pet stotina jedinica.

Nakon rada u sekcijama, skup je zaključen prigodnim razgovorom Macieja Czerwińskog i Damira Agičića *Polonica u suvremenoj Hrvatskoj/Croatia u suvremenoj Poljskoj*. Razgovor je ujedno bio i uvod u temu sljedećega skupa koji se za dvije godine planira održati u Krakovu.

Sanja Knežević

Predavanja dr. sc. **HERBERTA GASSNERA** i dr. sc. **VLADANA ČTURE** posvećena jeziku i književnosti gradišćanskih Hrvata; Svečana dvorana Sveučilišta u Zadru, utorak, 26. listopada 2021.

Gradišće: jezik i književnost

Predavanja i susret s dr. sc. Herbertom Gassnerom i dr. sc. Vladanom Čturoom održani su u povodu proslave 100. godišnjice uspostave austrijske savezne zemlje Burgenland (Gradišće) i Dana državnosti, austrijskog nacionalnog praznika, a organizirani su u suradnji Austrijske knjižnice „Dr. Alois Mock“ i Odjela za kroatistiku te uz potporu Austrijskog kulturnog foruma Zagreb i Sveučilišta u Zadru

U organizaciji Austrijske knjižnice „Dr. Alois Mock“ i Odjela za kroatistiku, a uz potporu Austrijskog kulturnog foruma Zagreb i Sveučilišta u Zadru, organizirana su predavanja dr. sc. Herberta Gassnera i dr. sc. Vladana Čture posvećena jeziku i književnosti gradišćanskih Hrvata pod zajedničkim naslovom *Gradišće: jezik i književnost*.

Predavanje i susret s dr. sc. H. Gassnerom i dr. sc. V. Čturoom organizirano je u povodu proslave 100. godišnjice uspostave austrijske savezne zemlje Burgenland (Gradišće) i Dana državnosti, austrijskog nacionalnog praznika.

Razlike i sličnosti unutar različitih idioma

Dr. sc. Vladan Čtura, lektor na studiju gradišćansko-hrvatskoga i hrvatskog jezika na Visokoj pedagoškoj školi Burgenland u Željeznom (Eisenstadtu), i dr. sc. Herbert Gassner, ugledni austrijski sudac, doktor pravnih znanosti, ali prije svega uvaženi književnik, predavanja su održali u Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru, u utorak, 26. listopada 2021. godine. Dr. sc. Čtura govorio je o osobitostima jezika gradišćanskih Hrvata u Republici Austriji. Predavanje je pratila zanimljiva i pregledna prezentacija. Osim o fonološkim i morfološkim značajkama, profesor Čtura dao je uvid u dijakronijski razvoj jezika gradišćanskih Hrvata, upozoravajući ujedno na razlike i sličnosti nastale unutar različitih idioma.

Dr. sc. Herbert Gassner iznimno je zanimljivo govorio o razvoju književnoga stvaralaštva gradišćanskih Hrvata, i to dajući uvid u stvaralaštvo od razdoblja

Dr. sc. Vladan Čtura govorio je o osobitostima jezika gradišćanskih Hrvata u Republici Austriji, a njegovo izlaganje pratila je zanimljiva i pregledna prezentacija. Dr. sc. Herbert Gassner iznimno je zanimljivo govorio o razvoju književnoga stvaralaštva gradišćanskih Hrvata, i to dajući uvid u stvaralaštvo od razdoblja protestantskih knjiga do suvremenih pjesnika

protestantskih knjiga do suvremenih pjesnika poput Ane Šoretić, Doroteje Z. Lipković i drugih autora. Dr. sc. Gassner upozorio je i na određene povijesne činjenice, malo poznate ili gotovo nepoznate, o životu gradišćanskih Hrvata u domovini.

S obzirom na to da je dr. sc. H. Gassner autor monografije o Gradišćancu Filipu Kaušiću, prvom rektoru Zagrebačkog sveučilišta, iznio je niz zanimljivih podataka o njegovu djelovanju. Osim povijesnoga pregleda, dr. sc. Gassner istaknu je i problematiku čuvanja

jezika gradišćanskih Hrvata kroz književno stvaralaštvo.

Problematika čuvanja jezika

Prigodnim i zanimljivim predavanjima dr. sc. Čtura i dr. sc. Gassnera nazočili su Njegova Ekselencija Markus Wuketich, veleposlanik Republike Austrije u Republici Hrvatskoj koji je tijekom svoga boravka na Sveučilištu u Zadru posjetio i Austrijsku knjižnicu „Dr. Alois Mock“ gdje se upoznao sa studentima germanistike na Sveučilištu u Zadru. U ime rektorice Sveučilišta u Zadru predavanju i susretu nazočila je prof. dr. sc. Nedjeljka Balić-Nižić, prorektorica te organizatorice, izv. prof. dr. sc. Anita Pavić-Pinatrić, voditeljica Austrijske knjižnice „Dr. Alois Mock“ i pročelnica Odjela za germanistiku, kao i izv. prof. dr. sc. Sanja Knežević, pročelnica Odjela za kroatistiku.

Uz pridržavanje epidemioloških mjera, predavanjima je nazočio velik broj studenata Odjela za kroatistiku i Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru.

Sanja Knežević

Znanstveno-stručni kolegij u povodu 100. obljetnice smrti PETRA LORINIJA

Petar Lorini - prvi glasnik održivog ribarenja

Na poticaj Društva prijatelja Dugog otoka i Zverinca, Sveučilište u Zadru i Općina Sali pridružili su se obilježavanju 100. obljetnice smrti Petra Lorinija, prosvjetnog djelatnika koji je djelovao krajem 19. i početkom 20. stoljeća, vrsnog učitelja te vrhunskoga stručnjaka koji je unaprijedio hrvatsko ribarstvo, istodobno ističući potrebu razboritog korištenja prirodnih resursa Jadranskoga mora. Danas ga se s pravom ističe kao vizionara na polju ribarstva.

U povodu stogodišnjice njegove smrti 16. i 17. srpnja 2021. organiziran je znanstveno-stručni kolokvij, 16. u Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru te 17. u Dvorani općine Sali.

„Razborita žetva“

Uzdržavanje bogatstva morske njive stoji manje truda nego li održavanje bogatstva njiva na kopnu. Tajna uspjeha na kopnu stoji u tom, da pametno sijemo i razborito obrađujemo, hoćemo li obilno žeti. U moru ne treba da sijemo, pošto na sjetvu misli priroda sama, preko nevjerojatne sposobnosti rasplodivnja svih riba; nama je na moru dosta žeti, ali po pravim kriterijima, da to bude razborita žetva, a ne samo haranje, iza kojega ostaje pustoš, govorio je Saljanin Petar Lorini (1850. - 1921.).

Prošlo je stotinu godina od smrti tog prosvjetitelja, učitelja, izumitelja, austrijskog nadzor-

nika za ribarstvo pri Pomorskoj vladi u Trstu, ribara i autora glasovite knjige *Ribanje i ribarske sprave pri istočnim obalama Jadranskoga mora*.

Lorini je svoje mjesto našao i u knjizi *Zasluzni i znameniti Hrvati 925. - 1925.*

Taj je čovjek bio prvi glasnik održivog ribarenja.

Bio je glas razuma na koji se pozivao te upozoravao čak i u ono vrijeme da je „ribanje većim dijelom postalo samo haranje mora“.

„Takve nečasne sudionike u morskom ribolovu nazivao je *neribarima*. Nažalost, takvih je i danas mnogo i među onima koji imaju povlastice za obavljanje gospodarskoga i maloga obalnog ribolova, kao i među onima koji imaju dozvole za rekreacij-

Kako je prema svom temeljnom obrazovanju i djelovanju bio učitelj, Lorini je cijeli život posvetio poučavanju s ciljem podizanja kvalitete života stanovnika hrvatskoga primorskog prostora. Bio je hrvatski orijentiran, usprkos svom talijanskom podrijetlu i autonomaštvu koje je vladalo među dalmatinskim Talijanima. Znakovito je da je upravo Lorini u Salima uveo nastavu na hrvatskome jeziku 1873., kaže prof. dr. sc. Josip Faričić te dodaje kako je s pravom u prigodi 100. obljetnice Lorinijeva rođenja osnovna škola u Salima imenovana po njemu

ski i sportski ribolov, a nažalost, ima i onih koji sudjeluju u ribolovu bez ikakvih povlastica i dozvola. Problemi postoje i sa sve intenzivnijom marikulturom nad kojom se ne provodi prikladan nadzor. Nasuprot tome, pohvalni su odgovornost i briga mnogih ribara i svih onih koji su angažirani u marikulturi koji optimalno koriste svoja znanja te svoje tehnike i alate, a koji ne sudjeluju u nečasnim i za okoliš neprihvatljivim radnjama“, pojašnjava prof. dr. sc. Josip Faričić s Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru i jedan od organizatora znanstveno-stručnog skupa u povodu stogodišnjice smrti Petra Lorinija.

Tko je bio Petar Lorini

Bio je talijanskog podrijetla, potomak brojne dijaspore grada Bergama u Dalmaciji. Njegova se obitelj u 16. st. najprije doselila u Zadar, a sredinom 17. u Sali na Dugom otoku. Obitelj Lorini se, poput nekih drugih saljskih obitelji, također talijanskog podrijetla (Armanini, Basioi, Guerini, Petricioli, Piasevoli i dr.), brzo asimilirala s hrvatskim supstratom. Štoviše, te su obitelji talijanskog podrijetla pridonijele društvu brojnim inovacijama na polju poljoprivrede, ribarstva i obrtništva. Salima, Zadru i Hrvatskoj dale su nemjerljiv doprinos na mnogim društveno-gospodarskim područjima, uz ostalo, i u kulturi i znanosti.

Godine 1850. u Salima je rođen Petar Lorini od majke Antice Taraboča iz Lošinja i oca Trifuna Lorinija. Pohađao je dubrovačku preparandiju, kako se nekoć zvala učiteljska škola. Specifičnost te škole je činjenica da su učenici školovani u hrvatskoj duhu i ozračju.

Nakon završene preparandije, Lorini je od 1868. radio kao učitelj u Glavnoj školi u Korčuli. Za samo godinu dana postao je upravitelj škole i *maestro dirigente*. Uskoro je, 1870., imenovan za pomoćnog učitelja, a zatim i privremenog učitelja u Glavnoj školi u Kotoru gdje je napredovao do učitelja II. klase i dobivao brojne pohvale pokrajinskog inspektora za školstvo i zahvale Školskog odbora.

Početak studenoga 1873., kada je imao samo 23 godine, predsjednik Pokrajinskog školskog vijeća imenovao je Lorinija upraviteljem Narodne škole u Salima, njegovu rodnome mjestu gdje je proveo idućih dvade-

set godina.

Budući da je prema temeljnom obrazovanju i djelovanju bio učitelj, cijeli život posvetio je poučavanju s ciljem podizanja kvalitete života stanovnika hrvatskoga primorskog prostora. Za svoj rad primio je brojne pohvale nadležnih državnih tijela u školi te za izvanredno zalaganje i izvođenje nastave za odrasle kojima je država brojna predavanja.

„Njegovo djelovanje nije bilo uokvireno zidovima učionica u školama u Kotoru, Korčuli, Salima i Zadru. Izlazio je među otočane i stanovnike primorskih kopnenih naselja nastojeći ih educirati s ciljem unaprjeđivanja njihovih osnovnih djelatnosti: poljoprivrede i, posebno, ribarstva. Taj odgojno-obrazovni rad temeljio je na sustavnim analizama i s konkretnim prijedlozima u smislu primjene tehnoloških inovacija, ali i obzirnoga odnosa prema okolišu“, dodaje prof. dr. sc. Faričić.

Odmah nakon povratka u rod-

ne Sali Lorini je, bez imalo kompleksa, isticao svoje hrvatstvo, i to praktično. Uz ostale, radio je i dao velik doprinos tome da općina Sali počne uredovati na hrvatskom jeziku. Bio je hrvatski orijentiran, usprkos svom talijanskom podrijetlu i autonomatstvu koje je vladalo među dalmatinskim Talijanima. „Znakovito je da je upravo Petar Lorini u Salima uveo nastavu na hrvatskoj jeziku 1873. S pravom je u prigodi 100. obljetnice tog događaja osnovna škola u Salima imenovana po njemu“, kaže prof. dr. sc. Faričić.

Lorini je, naime, bio član Narodne stranke i kandidat za Dalmatinski sabor 1892. Da bi se u Saboru sa sjedištem u Zadru ostvarila hrvatska većina, Lorini je svoje glasove prepustio kandidatu Stranke prava.

Prvi ribarski nadzornik

Sali je napustio 1893. kada ga je ministar za nastavu i bogoslovje imenovao privremenim

učiteljem Vježbaonice u Arbanasima. Tri godine poslije dobio je mjesto stalnog učitelja. Predavao je poljodjelstvo i upravljao školskim vrtom.

Međutim, uz rad u prosvjeti, s obzirom na to da je rođen u ribarskoj obitelji, Lorini se od rane mladosti kontinuirano bavio i ribarstvom. Za vrijeme službovanja u Salima proučavao je ribe i ribarske tehnike i tome podučavao svoje sumještane. Tako je, primjerice, inicirao dolazak dvojice Talijana iz južne Italije koji su Saljane poučili ribarskim tehnikama koje još nisu bile poznate na našoj obali.

Kruna njegove preokupacije ribarstvom je imenovanje ribarskim nadzornikom pri Pomorskoj vladi u Trstu u siječnju 1897. Pomorska vlada osnovana je sredinom 19. stoljeća za vrijeme austrijske uprave. Bila je podčinjena Ministarstvu trgovine u Beču. Pomorska vlada imala je velike ovlasti, a među ostalim, zadatak joj je bio objedinjavati sve poslove vezane za pomorstvo, od propisa do organizacije službe u lukama, osposobljavanja kadrova, navigacije, brodogradnje. Poseban zadatak Pomorske vlade bila je investicijska politika, odnosno namjera da preko državnog proračuna skrbi o razvoju pomorstva, izgradnji lučke infrastrukture, pomorske signalizacije i o ribarstvu.

„Kada je imenovan za ribarskog nadzornika za sve dijelove sjeveroistočne obale Jadrana

Njegovo djelovanje nije bilo uokvireno zidovima učionica u školama u Kotoru, Korčuli, Salima i Zadru. Izlazio je među otočane i stanovnike primorskih kopnenih naselja nastojeći ih educirati s ciljem unaprjeđivanja njihovih osnovnih djelatnosti: poljoprivrede i, posebno, ribarstva. Taj odgojno-obrazovni rad temeljio je na sustavnim analizama i s konkretnim prijedlozima u smislu primjene tehnoloških inovacija, ali i obzirnoga odnosa prema okolišu, ističe prof. dr. sc. Josip Faričić, jedan od organizatora skupa

na pod austrijskom upravom, s te je pozicije sustavno radio na modernizaciji različitih aspekata ribarstva (ribolov, marikultura, tvornička prerada ribe i dr.), donošenju mjera zaštite i drugim zakonskim rješenjima, kao i njihovoj primjeni, što uključuje i nadzor, kako bi se izbjegle nepravilnosti u vezi s primjenom nedopuštenih sredstava (npr. dinamita) i kako bi se spriječio prekomjerni izlov ribe i drugih morskih organizama“, pojašnjava prof. dr. sc. Faričić.

Lorini je sudjelovao na međunarodnim kongresima, poticao osnivanje ribarskih zadruga i pisao brojne radove na temu ribarstva, sprječavanja neracionalnog iskorištavanja ribe, o ribarskim spravama itd. Napisao je i na hrvatskom objavio knjigu *Ribarstvo i ribarska praksa pri istočnim obalama Jadranskoga mora* koja je nagrađena Srebrnom državnom kolajnom na Međunarodnoj izložbi ribarstva u Beču 1902. Njegovo je djelo, unatoč tome što je objavljeno prije više od stoljeća, još uvijek aktualno.

„Petru Loriniju možemo zahvaliti što je u svojoj knjizi objavljeno u Beču 1903., opisao mnoge stare ribarske alate i tehnike koje se više ne koriste kao i one koje se i danas primjenjuju. Međutim, njegov je poseban doprinos izum posebne mreže plivarice za lov na malu plavu ribu (srdele, inčune i papaline) koja je po njemu i nazvana *mriža Lorini*“, dodaje prof. dr. sc. Faričić.

Lorini je sudjelovao na međunarodnim kongresima, poticao osnivanje ribarskih zadruga i pisao brojne radove na temu ribarstva, sprječavanja neracionalnog iskorištavanja ribe, o ribarskim spravama itd. Napisao je i na hrvatskom objavio knjigu *Ribarstvo i ribarska praksa pri istočnim obalama Jadranskoga mora* koja je nagrađena Srebrnom državnom kolajnom na Međunarodnoj izložbi ribarstva u Beču 1902. Do danas, unatoč bogatoj znanstvenoj publicistici, nije objavljeno niti jedno tako usustavljeno i sveobuhvatno djelo o hrvatskome morskome ribarstvu

Lorinijeva je ideja je bila i da se osnuje Ribarska straža.

Udžbenik i enciklopedija

Lorinijeva knjiga je, međutim, do dana današnjega nenadmašna u mnogim segmentima, i kad je riječ o savjetima, inovacijama i vizijama ribarenja. „Ta je knjiga“, nastavlja pojašnjavati prof. dr. sc. Faričić, „djelo koje ima obilježja udžbenika i enciklopedije. U njoj je dan pregled oceanografskih obilježja Jadranskoga mora, obilježja faune Jadranskoga mora s popisom vrsta riba i drugih morskih organizama s pripadajućim hrvatskim i latinskim nazivima, opis ribarskih alata, ribarskih brodova i brodica te ribarskih tehnika. Vizionarska su poglavlja pod naslovima u obliku pitanja: *Za-*

što ribarstvom idemo nagore u Jadranskome moru? i Što da se preduzme, a da nam se ribarstvo podigne? Također, posebna cjelina posvećena je ribarskom zakonodavstvu, prijedlogu za osnivanje zajmovnih banaka za ribarstvo i zaklade za državne poticaje i socijalno osiguranje ribara.“

Zanimljivo, do danas, unatoč bogatoj znanstvenoj publicistici, nije objavljeno niti jedno tako usustavljeno i sveobuhvatno djelo o hrvatskomu morskome ribarstvu.

Za službovanja u Trstu Petar Lorini nije zaboravio svoje rodno mjesto Sali.

Budući da je radeći kao nadzornik Pomorske vlade dolazio u dodir s mnogim poduzetnicima u grani prehrambene indu-

strije, uz njegovo posredovanje talijansko-francusko poduzeće *Alimentari* sagradilo je tvornicu sardina u Salima koja je dugo osiguravala egzistenciju mnogim obiteljima na otoku.

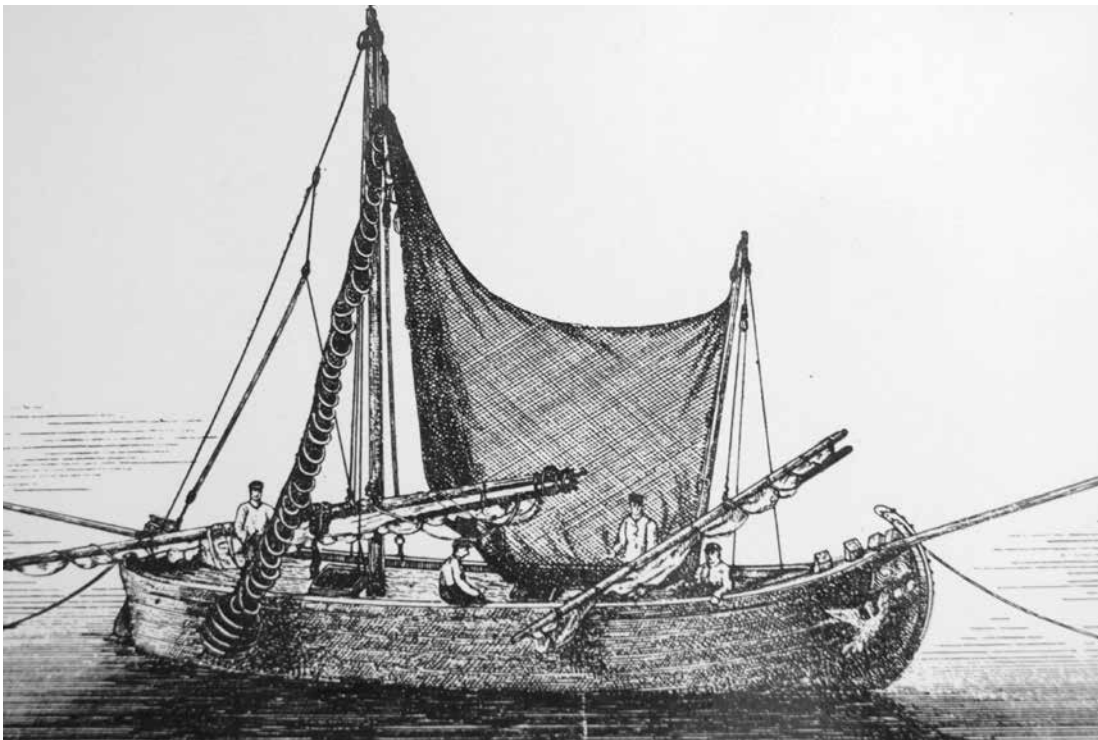
Osim toga, vizionarske ideje Petra Lorinija utjecale su na to da se upravo u Splitu jednog dana osnuje institut za proučavanje mora.

Idejni začetnik Instituta za oceanografiju i ribarstvo

„Petar Lorini je“, prema mišljenju prof. dr. sc. Faričića, „na izvrstan način pokazao važnu ulogu obrazovanja koje može i treba svrhovito pridonositi gospodarskom razvoju. Poticao je edukaciju i angažman putujućih ribarskih učitelja, a k tome, predložio je osnivanje znanstvene ustanove koja će provoditi sustavna oceanografska istraživanja te istraživanja biologije i ekologije mora, kao i ribarstva i marikulture. Smatrao je da je najbolje da sjedište te ustanove bude u Splitu. Ta je njegova ideja ostvarena pa je i osnovana ustanova čiji je pravni sljednik Institut za oceanografiju i ribarstvo. To je jedna od najboljih hrvatskih znanstvenih ustanova, a u njoj djeluju mnogi vrsni i međunarodno priznati znanstvenici koji su sa svojim kolegicama i kolegama na drugim prirodno-znanstvenim ustanovama, kao i na pojedinim hrvatskim sveučilištima aktivni i plodni baštinici Lorinijeva nasljeđa.“

Lorinijeva želja, kao što je poznato, ispunila se kada je u Splitu 1930. godine utemeljena prva nacionalna institucija za istraživanje mora.

Na mjestu inspektora i višeg inspektora za ribarstvo Lorini je ostao do umirovljenja 1912. godine. Pri umirovljenju odlikovan je Ordenom viteza trećeg stupnja željezne krune kao viši dvorski savjetnik. Nakon umirovljenja, živio je dijelom u Zadru, a dijelom u Salima, veoma narušena zdravlja. Zdravlje mu se na-

ročito pogoršalo nakon smrti su-
pruge 1919.

Pa ipak, godine 1921., kada je
vlada Kraljevine SHS sklapala tr-
govačko-ribarski ugovor s Itali-
jom, bio je pozvan u Beograd da
kao poznavatelj i delegat sudje-
luje u tim pregovorima. Iako bo-
lestan, tom se pozivu odazvao i
u pregovorima lavovski branio
interese hrvatskih ribara. „Još
kao austrougarski činovnik Lo-
rini je nastojao obuzdati talijan-
ska posezanja na sjeveroistočnoj
obali Jadrana. Raspadom Au-
stro-Ugarske Monarhije mnoge
je dijelove hrvatske obale Italija
okupirala, a zatim je dio tog oku-
piranog područja prema odred-
bama Rapalskog ugovora ustup-
ljen toj državi. Kraljevina SHS
nastojala je utvrditi prava kori-
štenja pojedinih dijelova Jadrana,
a da bi što bolje argumenti-
rala svoje zahtjeve, angažiran je
upravo vodeći tadašnji hrvatski
ribarski stručnjak Petar Lorini.
Međutim, bio je u visokoj život-
noj dobi i bolestan pa su ga pu-
tovanje u novu državnu prije-
stolnicu, kao i naporni pregovori
iscrpili“, govori prof. dr. sc. Josip
Faričić. Prije ratifikacije spora-
zuma s Italijom Lorini je, posve
iscrpljen, preminuo u Beogradu
17. srpnja 1921. godine.

„Tko se ukrca u ribarsku lađu, žrtvuje svoju osobnost“

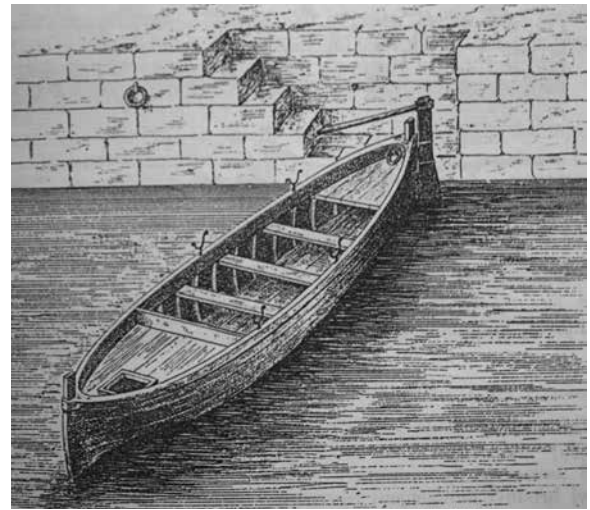
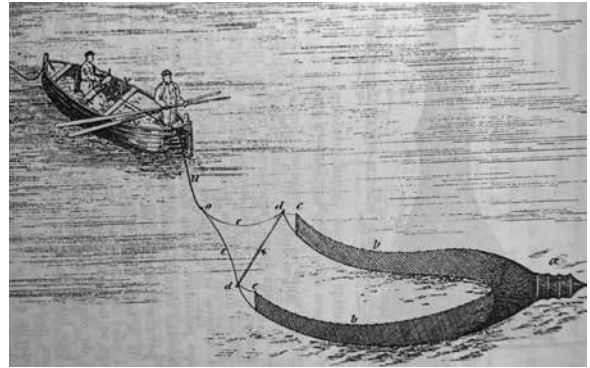
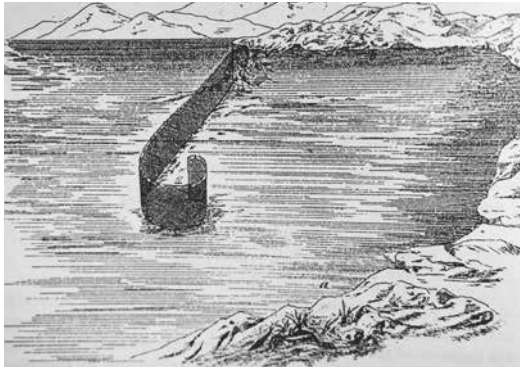
O njegovu privatnom živo-
tu zna se vrlo malo jer su brojni
dokumenti, pa i oni o Lorini-
ju, nestali tijekom savezničkog
bombardiranja Zadra za vrijeme
Drugoga svjetskog rata.

Zna se da je Lorini godine
1872. oženio Elisavu Papuciju iz
Splita i da su iza njegove smrti
ostale dvije njegove kćeri - Antica
i Marica.

Arhivski dokumenti o Petru
Loriniju sadrže uglavnom po-
slovnu dokumentaciju, dakle,
dokumente o društvenim aktiv-
nostima i korespondenciji koja
se isključivo odnosi na njegov
rad, međutim, nedostaju doku-
menti o njegovu privatnom živo-
tu, supruzi, djeci i obiteljskim
posjedima. Djelo i misao Petra
Lorinija su s protokom vremena
i dalje aktualni.

Prema mišljenju prof. dr. sc.
Faričića, Lorini je, djelujući pri-
je više od 100 godina, jasno pre-
poznao mogućnosti, ali i ogra-
ničenja pa i prijetnje u pogledu
korištenja prirodnih resursa Ja-
dranskoga mora.

Petru Loriniju možemo zahvaliti što je u svojoj knjizi opisao mnoge stare ribarske alate i tehnike koje se više ne koriste, kao i one koje se i danas primjenjuju. Međutim, njegov je poseban doprinos izum posebne mreže plivarice za lov na malu plavu ribu koja je po njemu i nazvana *mriža Lorini*, govori prof. dr. sc. Faričić

„Za održivo upravljanje, od-
nosno gospodarenje tim resur-
sima, bilo da je riječ o ribolovu,
marikulturi, nautičkom i kupa-
lišnom turizmu, o pomorskom
prometu ili nekom drugom obli-
ku vrednovanja mora kao izvo-
ra života i medija komunikacije,
vrlo je važna optimizacija op-
terćenja prostora ljudskim ak-
tivnostima. Ona podrazumijeva
ravnotežu ili, bolje rečeno, har-
moniju, između zadovoljenja ra-
zličitenih potreba čovjeka i potre-
be da se ono što manje odrazi na
stanje okoliša. To je permanentni
izazov s kojim se nije lako nositi,
ali u tome svi (su)dionici trebaju
iskreno sudjelovati“, pojašnjava
prof. dr. sc. Faričić.

No, je li se Hrvatska na ade-
kvatan način odužila tom velikom
Dalmatincu u Hrvatu?! Lorini
je zasigurno među onim
osobama koje imaju nacionalni
značaj.

„Najbolji spomen na Lorini-
ja bila bi primjena njegovih mi-
sli u knjizi *Ribanje i ribarske
sprave pri istočnim obalama Ja-*

*dranskoga mora: Ribarstvo po-
boljšava pučanstvo u moralnom
smislu. (...) Tko se ukrca u ribar-
sku lađu žrtvuje svoju osobnost,
kao takovu te je spaja u zajednič-
ku osobnost, sebičnost iščezava...
(...). Istodobno, bio je oštar pro-
tivnik „haranja“, uništavanja pri-
rodnih resursa Jadrana i inzisti-
rao na strogom nadzoru koji je
provodila Ribarska straža.*

Njegov glas i danas više u hr-
vatskoj moralnoj pustinji! Nai-
me, često se pri korištenju tra-
dicijskih vrsta ribolova koriste
moderne alati, i to u neprimje-
renim veličinama i količinama,
a primjenjuju se najnovije teh-
nologije (*fish finder*, izrazito jaki
izvori svjetla, velika jačina moto-
ra, oprema za ronjenje i dr.) koji
omogućuju precizno lociranje
lovine, a zatim i izlov u količina-
ma kakve su u tradicijskom ribo-
lovu bile nezamislive. Pri svemu
tome preklapaju se potrebe i in-
teresi različitih sudionika u ri-
bolovu pa na terenu dolazi do
neugodnih situacija, primjeri-
ce, pri utvrđivanju prava prven-

stva s obzirom na to jesu li se na
istoj pošti zatekli gospodarski
ili sportski ribolovci. Tada se ne
staje na jezičnoj raskoši psovki
koju omogućuje kreativno kori-
štenje primorskih dijalekata.

Posebno je žalosno kada su žr-
tve neumjerenosti nedorasli prim-
jerci riba, rakova i glavonožaca
koji stradavaju kao kolateralna lo-
vina (koju se čak i ne skriva, nego
pred očima svih prodaje na ri-
barnicama naših gradova) što, uz
brutalnu primjenu nekih tehnika
ribolova (npr. kočarenjem uz ne-
posrednoj blizini obale, povlače-
nje migavica i korištenje drugih
potegača i različitih ribolovnih
tehnika strašenjem, lov plivari-
com pridnenih vrsta kvalitetne
bijele ribe itd.), izravno pridonosi
smanjenju ribljeg fonda pa i istrje-
bljenju pojedinih ribljih vrsta i
uništavanju staništa (npr. onih na
kojima se nalazi posidonija), re-
kao je prof. dr. sc. Josip Faričić.

„Da je Lorini živ, još bi bilo ribe
u Kornati“, zaključio je, uz ostalo,
prof. dr. sc. Vladimir Skračić na
znanstveno-stručnom skupu.

Projekt **Održivo ribarstvo: društveni odnosi, identitet i zajedničko upravljanje jadranskim ribolovnim resursima**, Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru

Sociološko istraživanje ribarstva kao novo i vrijedno znanstveno područje

U Zadru je 16. prosinca 2021. predstavljen projekt **Održivo ribarstvo: društveni odnosi, identitet i zajedničko upravljanje jadranskim ribolovnim resursima**, koji se provodi na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru. Projekt, koji je predstavljen u sklopu Otvorenog dana sociologije, pokrenut je u veljači 2021. godine, pod vodstvom doc. dr. sc. Dražena Cepića, sociologa s bogatim međunarodnim istraživačkim i nastavnim iskustvom koji ovim projektom nastavlja svoj rad na temu ribarstva i okoliša. Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost putem natječaja za Uspostavne istraživačke projekte UIP-2020-02, s ukupnim iznosom projektnog budžeta od 1.418.705 kuna. Ukupno planirano trajanje projekta je pet godina, odnosno do 21. veljače 2026. godine.

Istraživački tim

Doc. dr. sc. Cepić okupio je istraživački tim sastavljen od stručnjaka iz raznih znanstvenih područja i disciplina, što je omogućilo interdisciplinarni pristup istraživanju ribarstva u Hrvatskoj. Osim voditelja projekta, sociološki doprinos istraživanju područja ribarstva dat će i njegovi kolege s Odjela za sociologiju: doc. dr. sc. Ivan Puzek iz područja kvantitativne metodologije, doc. dr. sc. Sven Marcelić kao stručnjak za lokalni i regionalni razvoj, doc. dr. sc. Željka Tonković iz područja mrežne analize te Mislav Škacac, mag. soc., kao doktorand na projektu.

Nadalje, kao vanjski suradnik na projektu surađuje i doc. dr. sc. Branko Ančić s Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, voditelj Centra za istraživanje društvenih nejednakosti i održivosti (CRiSIS) koji provodi interdisciplinarno istraživanje sociostrukturnih i sociokulturnih odrednica socijalnih nejednakosti i održivosti. Etnografski doprinos dat će izv. prof. dr. sc. Mario Katić s Odjela za etnolo-

giju i antropologiju Sveučilišta u Zadru. Iz područja prirodnih znanosti, doprinos istraživanju pružaju izv. prof. dr. sc. Bosiljka Mustać i dr. sc. Bruna Petani s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru. Kao vanjski stručnjak, odnosno konzultant za područje ribarstva, u timu sudje-

luje i dipl. ing. Danijel Kanski s višegodišnjim iskustvom rada na raznim projektima iz područja ribarstva.

luje i dipl. ing. Danijel Kanski s višegodišnjim iskustvom rada na raznim projektima iz područja ribarstva.

Slučaj ribarstva u Hrvatskoj

Premda su zdravi oceani i ribarstvo ključni za život, opskrbu hranom te gospodarenje morem, *World Wide Fund for Nature* procjenjuje da je trećina globalnog ribljeg fonda prekomjerno izlovljena. Ta činjenica čini istraživanja održivog ribolova izuzetno aktualnima i važnima. Ovaj projekt istraživat će slučaj ribarstva u Hrvatskoj, uz fokus na vrijednosti koje utječu na donošenje odluka kod ribara, mentalne modele koji utjelovljuju percepcije kod ribara te njihove identitete i društvene mreže.

Dok se do sada istraživanje ribarstva u Hrvatskoj gotovo isključivo temeljilo na prirodnim znanostima, ovim će se projektom uspostaviti sociološko istraživanje ribarstva kao novo

istraživanje se temelji na upotrebi mješovitih metoda, što uključuje kombinaciju kvalitativnih i kvantitativnih metoda prikupljanja podataka. Kako bi se istražila složenost ribolovnog sustava, u istraživanju će biti zahvaćeni segmenti komercijalnog ribolova te akvakulture i rekreacijskog ribolova. Osim znanstvenih doprinosa, istraživanje će imati i neposrednu važnost za kreiranje javnih politika, zahvaljujući činjenici da će rezultati pridonijeti naporima za očuvanje ribljeg fonda i uspostavljanje održivih ribolovnih praksi.

Hrvatska je izuzetno zanimljiv slučaj za istraživanje ribarstva. U povijesnoj perspektivi, sektor ribarstva posljednjih je desetljeća doživio znatne promjene. Došlo je do strukturnog pomaka s državnog i društvenog vlasništva ribarske flote za vrijeme socijalizma na model privatnog vlasništva početkom 1990-ih. To je bilo usko povezano s tendencijama prema deindustrijalizaciji prisutnoj u postsocijalističkim zemljama, posebno vezano za industriju prerade ribe, ali je vodilo i razvoju različitih vlasničkih modela, poput stvaranja ribarskih zadruga. Nadalje, u geopolitičkom smislu jadransko ribarstvo karakterizirali su sukobi između ribara iz Hrvatske i Italije, zemalja s najvećom ribolovnom flotom na Jadranu, te međudržavni sukob Hrvatske i

Premda su zdravi oceani i ribarstvo ključni za život, opskrbu hranom te gospodarenje morem, *World Wide Fund for Nature* procjenjuje da je trećina globalnog ribljeg fonda prekomjerno izlovljena. Ta činjenica čini istraživanja održivog ribolova izuzetno aktualnima i važnima. Ovaj projekt istraživat će slučaj ribarstva u Hrvatskoj, uz fokus na vrijednosti koje utječu na donošenje odluka kod ribara, mentalne modele koji utjelovljuju percepcije kod ribara te njihove identitete i društvene mreže

Ribarstvo na Sredozemlju muče brojni problemi, uključujući prekomjeren izlov, korištenje ilegalnih metoda ribolova i iscrpljivanje ribljih resursa povezanih s klimatskim promjenama i eutrofikacijom. Iako je ribolov na Jadranu tradicionalno jedna od osnovnih gospodarskih aktivnosti, turizam i uslužna ekonomija nisu uvijek kompatibilni s ekstraktivnim djelatnostima, poput ribogojilišta i prerađivačke industrije, koje se smatraju zagađivačima

Slovenije o statusu Piranskog zaljeva. Hrvatska je od 2013. zemlja članica EU, što znači da je ribolovna regulacija u velikoj mjeri uređena kao dio Zajedničke ribarstvene politike (*Common Fisheries Policy*) EU.

Široka diseminacija rezultata

Stanje hrvatskog ribarstva ne može se analizirati odvojeno od šireg trenda u južnoeuropskom dijelu mediteranskog bazena, što se u prvome redu odnosi na razvoj mediteranske turističke monokulture. Ribarski sektor igra važnu ulogu na Mediteranu, s oko 300 tisuća ribara zaposlenih na oko 81.600 ribarskih plovila, dok se ukupna vrijednost ulova procjenjuje na oko tri milijarde američkih dolara.

Međutim, ribarstvo na Sredozemlju muče brojni problemi, uključujući prekomjeren izlov, korištenje ilegalnih metoda ribolova i iscrpljivanje ribljih resursa povezanih s klimatskim promjenama i eutrofikacijom. Iako je ribolov na Jadranu tradicionalno jedna od osnovnih gospodarskih aktivnosti, turizam i uslužna ekonomija nisu uvijek kompatibilni s ekstraktivnim djelatnostima, poput ribogojilišta i prerađivačke industrije, koje se smatraju zagađivačima. Kako ti različiti sektori komercijalne djelatnosti supostoje? Kakve su posljedice nedavnih promjena (deindustri-

jalizacija, turistifikacija) na lokalni identitet tradicionalnih ribarskih zajednica? Iako ti pomaci nisu izravno povezani s pitanjima održivog ribolova, oni čine širi ekonomski i kulturni kontekst u kojem se odvija komercijalni ribolov na Jadranu koji se istražuje u ovom istraživačkom projektu.

Projekt je, osim istraživačkih, bogat i diseminacijskim aktivnostima. Pored uobičajenih kanala komunikacije sa znanstvenom publikom, putem konferencij-

skih priopćenja i znanstvenih radova, naglasak će biti na širokoj diseminaciji rezultata istraživanja putem medijskih materijala i zagovaračkih dokumenata. Kako bi se povećala vjerojatnost njihove primjene, prijedlozi politika prethodno će proći diskusiju u fokusnim grupama, što će se provoditi u lokalnim zajednicama. Aktivnosti zagovaranja zatim će kulminirati radionicom za dionike gdje će krajnji rezultat - rasprava u fokusnim skupinama

- biti predstavljen kreatorima politika i predstavnicima različitih dionika u ribarstvu.

Radionica na temu ribarstva

S ciljem ispunjavanja uloge diseminacije, doc. dr. sc. Dražen Cepić nedavno je već sudjelovao na radionici *Jačanje kapaciteta dionika sektora zaštite prirode i ribarstva o modelu zajedničkog upravljanja u ribarstvu*, koju su u Sv. Roku organizirali WWF Adria i Udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj *Sunce* (6. i 7. prosinca 2021.), u sklopu koje je održao i prezentaciju *Sociološki pristupi zajedničkog upravljanju*.

U veljači 2022. godine, završetkom prve godine projekta, planirana je radionica na temu ribarstva koja će se održati u Zadru, na kojoj će sudjelovati članovi istraživačkog tima te međunarodni stručnjaci. Međunarodni stručnjaci sa sveučilišta iz Ujedinjenog Kraljevstva, Španjolske i Nizozemske svojim će savjetima dodatno pridonijeti razvoju istraživačkih instrumenata, koji će već od ožujka biti korišteni u anketnom istraživanju koje će se provesti na uzorku ribara širom obale.

Istraživanje se temelji na upotrebi mješovitih metoda, što uključuje kombinaciju kvalitativnih i kvantitativnih metoda prikupljanja podataka. Kako bi se istražila složenost ribolovnog sustava, u istraživanju će biti zahvaćeni segmenti komercijalnog ribolova te akvakulture i rekreacijskog ribolova. Osim znanstvenih doprinosa, istraživanje će imati i neposrednu važnost za kreiranje javnih politika, zahvaljujući činjenici da će rezultati pridonijeti naporima za očuvanjem ribljeg fonda i uspostavljanjem održivih ribolovnih praksi

Izv. prof. dr. sc. IRENA RADIĆ ROSSI, Odjel za arheologiju, organizatorica Međunarodne konferencije o arheologiji broda/*International Symposium on Boat and Ship Archaeology*

Međunarodna stručna i znanstvena javnost ozbiljno shvaća ulogu Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru u istraživanju, zaštiti i očuvanju hrvatske podmorske i pomorske baštine

Izv. prof. dr. sc. Irena Radić Rossi s Odjela za arheologiju bavi se istraživanjem i zaštitom podvodne arheološke baštine. Sudjelovala je u brojnim istraživanjima i slovi kao jedna od vodećih stručnjakinja za arheologiju broda.

Irena Radić Rossi pridružena je profesorica na Programu arheologije broda Sveučilišta Texas A&M, kao jednom od najreferentnijih programa na tu temu, predaje na diplomskom studiju *Master of Global Maritime Archaeology* na Sveučilištu na Malti, pridružena je istraživačica američke organizacije *Institute of Nautical Archaeology* i francuskog *Centre Camille Jullien* (CNRS, Sveučilište Aix-Marseille), a zimski semestar akademske godine 2016./2017. provela je kao gostujuća voditeljica Katedre za arheologiju broda na Philipps Sveučilištu u Marburgu.

U Zadru je od 27. rujna do 1. listopada održana Međunarodna konferencija o arheologiji broda/*International Symposium on Boat and Ship Archaeology* (ISBSA16). Kako ste u vrijeme pandemije uspjeli realizirati konferenciju u Zadru?

S obzirom na stav znanstvenog odbora da bi konferenciju trebalo održati u predviđenom terminu, 2020. godine počeli smo s pripremnim radovima. Kad su se početkom 2021. godine pojavile sumnje o tome hoće li je biti moguće održati, Organizacijski odbor zadržao je stav da treba nastaviti s organizacijom. Iako smo bili svjesni da će se mnogi predavači prijaviti za sudjelovanje *online*, nastavili smo raditi kao da je sve u najboljem redu. Trud se isplatio pa smo uživo okupili oko 120 sudionika, dok su ostali sudjelovali putem platforme Zoom.

Jesu li na skup došli renomi-

Jedna od vodećih stručnjakinja za arheologiju broda, izv. prof. dr. sc. Irena Radić Rossi i u zahtjevno pandemijsko vrijeme uspjela je organizirati važnu međunarodnu konferenciju koja je uživo okupila oko 120 sudionika te mnoge putem platforme Zoom, redom uvaženih stručnjaka koji se bave znanstvenom disciplinom arheologije broda

rani svjetski stručnjaci koji se bave arheologijom broda?

Sudionici konferencije redom su uvaženi stručnjaci koji se bave znanstvenom disciplinom arheologije broda. Znanstveni odbor odabrao je predavanja koja su odgovorila na postavljene kriterije te predložio program koji je u cijelosti zadovoljio predložene teme.

Početkom skupa prisjetili smo se renomiranih svjetskih stručnjaka koji su preminuli 2021. godine, a svojim su radom znatno pridonijeli razvoju znanstvene discipline o kojoj je riječ. To su George F. Bass, kojemu je dodijeljen i naslov oca podvodne arheologije, zatim Patrice Pomey, Seán McGrail i Thijs J. Maarleveld.

Što ova konferencija znači za Sveučilište u Zadru, Grad Zadar i Hrvatsku?

Riječ je o konferenciji koja se svake treće godine organizira u drugom europskom ili mediteranskom gradu. Činjenica je da smo na konferenciji u Marseilleu dobili većinu glasova koji su podržali Zadar kao sljedeću destinaciju. Za Hrvatsku, Grad Zadar i Sveučilište u Zadru bilo je to priznanje kakvo se samo poželjeti može. Hrvatska je dobila priliku biti domaćin velike međunarodne konferencije, Zadar je postao mjesto okupljanja vodećih svjetskih stručnjaka koji se bave proučavanjem tehnološkog razvoja brodova i brodogradnje prošlih vremena, a Sveučilište u Zadru, kao i ostale zadarske

institucije poput Arheološkog muzeja, Međunarodnog centra za podvodnu arheologiju i Muzeja antičkog stakla u Zadru, dobile su priliku izravno izmijeniti istraživačka iskustva s kolegama iz inozemstva te pokrenuti nove istraživačke projekte zasnovane na međunarodnoj suradnji.

Kojim su se važnim temama na konferenciji bavili izlagači?

Glavna tema konferencije bila je *Plovidba kroz prošlost - proučavajući prošlost, zamišljati budućnost* (*Sailing through History - Reading the Past - Imagining the Future*), a bavila se kombiniranjem povijesnih i ikonografskih s arheološkim izvorima te primjenom novih tehnologija u domeni arheologije broda.

Osim toga, nastavljena je tradicija prethodnih konferencija pa su uzeta u obzir i predavanja koja se bave brodskim konstrukcijama, novim otkrićima u moru i priobalju, otkrićima brodova u unutrašnjim vodama i etnologijom broda u najširem mogućem smislu.

Kojom ste se temom Vi pozabavili?

Održala sam uvodno predavanje na temu razvoja arheologije broda u Hrvatskoj, u kojemu sam predstavila povijest arheologije broda s naglaskom na nova istraživanja i otkrića. Predavanje je otvoreno otkrićem i istraživanjem srednjovjekovnih brodova u Ninu, koje je, zahvaljujući podacima pjeskara iz Privlake, krajem šezdesetih godina prošloga stoljeća otkrio i obradio profesor Zdenko Brusić. Bio je to dugo jedini projekt u domeni arheologije broda koji je, sukladno tadašnjim standardima, prošao kroz sve metodološke faze od otkrića brodova do izrade suvremenih plovila po uzoru na arheološke nalaze.

Osim toga, sudjelovala sam u predavanjima na temu istraživanja kasnorenesansnih brodoloma broda *Gagliana grossa* kod otočića Gnalića i broda *Santo Hieronimo* u uvali Suđurađ na otoku Šipanu, a održala sam i predavanje na temu istraživanja drugog namjerno potopljenog antičkog broda, otkrivenog na nalazištu Trstenik u Kaštel Sućurcu, za koji se pretpostavlja da pripada antičkom tipu s pramčanim zrcalom, zvanim *horeia*.

Predavanja o brodolomu broda *Santo Hieronimo* i antičkome nalazu na Trsteniku predstavila su znanstvenoj javnosti rezultate dosadašnjih istraživačkih kampanja, dok je u predavanju o brodolomu broda *Gagliana grossa* predložena nova metodologija rekonstrukcije ranih novovjekovnih brodoloma koja se zasniva na izradi hipotetskih modela. Hipotetski modeli izrađuju se na osnovi proučavanja povijesnih izvora te se tijekom arheoloških istraživanja modificiraju sukladno arheološkim nalazima.

Upotreba 3D tehnologije u dokumentaciji i interpretaciji brodova na arheološkim nalazištima sve je popularnija. Možete li ukratko pojasniti kako funkcionira 3D tehnologija na arheološkim nalazištima na kojima se pronalaze

Za Hrvatsku, Grad Zadar i Sveučilište u Zadru organizacija ove konferencije priznanje je kakvo se samo poželjeti može. Hrvatska je dobila priliku biti domaćin velike međunarodne konferencije, Grad Zadar postao je mjesto okupljanja vodećih svjetskih stručnjaka koji se bave proučavanjem tehnološkog razvoja brodova i brodogradnje prošlih vremena, a Sveučilište u Zadru, kao i ostale zadarske institucije poput Arheološkog muzeja, Međunarodnog centra za podvodnu arheologiju i Muzeja antičkog stakla u Zadru, dobile su priliku izravno izmijeniti istraživačka iskustva s kolegama iz inozemstva te pokrenuti nove istraživačke projekte zasnovane na međunarodnoj suradnji

drevni brodovi?

Riječ je, prije svega, o izradi virtualnih 3D modela nalazišta, koji znatno skraćuju vrijeme potrebno za izradu precizne dokumentacije. Fotogrametrijsko snimanje obavlja se tijekom jednog do dva zarona, a nakon toga kompjutorskim se programima obrađuje snimljeni materijal. Dobiveni virtualni 3D modeli mogu biti izrazito precizni, što se provjerava pomoću mjerenja koja su napravili ronionci. Zahvaljujući tim modelima, planovi nalazišta izrađuju se znatno brže nego prije, a osim toga, brzo se i lako bilježe mnogi zanimljivi detalji.

Osim stručnih izlaganja, konferenciju su pratila i popratna događanja. Izložba *Ploviti se mora: Jadranski tradicijski brodovi i barke* Lucijana Kebera, javno predavanje arheologinje Bridget Buxton *Titanic in 2021. i smotra tradicijskih brodova u Gradskoj luci. Kakav je bio odaziv na ta događanja?*

S obzirom na to da su na sva događanja bili, prije svega, pozvani sudionici konferencije, odaziv je bio odličan. Izložbu *Ploviti se mora*, na kojoj su prikazani modeli hrvatskih tradicijskih brodova i barki Lucijana Kebera, izrađeni prema njegovim vlastitim studiozno pripremljenim nacrtima koji su rezultat strastvenog proučavanja i brige o očuvanju naše pomorske baštine, iskoristili smo i kao mjesto za domjenak dobrodošli-

ce. U predavanju koje je održala Bridget Buxton predstavljeni su rezultati ovogodišnje dokumentacijske kampanje na mjestu brodoloma slavnog *Titanica*, a na smotri tradicijskih brodova okupilo se sedam brodova iz Murtera, Ugrinica, Preka i Sukošana, opremljenih latinskim jedrima, koji su tijekom poslijepodneva, nakon zatvaranja konferencije, jedrili u Gradskoj luci. Sudionici konferencije i ostali zainteresirani građani uživali su u prizoru s Gradskog mosta. Istim su brodovima, tijekom sljedećeg dana, sudionici konferencije imali priliku jedriti na tradicijski način.

Kako je prošla konferencija, jeste li zadovoljni?

Međunarodna konferencija o arheologiji broda (ISBSA16) bila je popraćena izrazito pozitivnim odnosom svih sudionika, koji su silno željeli da sve uspije kako treba pa je to na kraju i bilo tako. Bilo je sjajno, svi su otišli prezadovoljni iz Zadra. Imali smo nekih sitnih teškoća, ali silno pozitivna energija koja je vladala među publikom pridonijela je tome da se sve odvijalo na najbolji mogući način, uključujući i otvorenje izložbe u Muzeju antičkog stakla, izložbe tradicijskih brodova u Zadru. Na kraju, sudionici simpozija išli su jedriti na brodovima s latinskim jedrom. Nakon dva sata svi su se, njih četrdesetak, vratili oduševljeni.

Pozicionira li se Sveučilište u Zadru (Odjel za arheologiju) kao referentna točka u pomor-

skoj i podmorskoj arheologiji?

S obzirom na intenzivnu terensku aktivnost i sve kolegije koji se bave pomorskom i podmorskom arheologijom, čini mi se da međunarodna stručna i znanstvena javnost ozbiljno shvaća ulogu Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru u istraživanju, zaštiti i očuvanju hrvatske podmorske i pomorske baštine.

Već nekoliko godina članovi smo UNESCO-ove UniTwin mreže podvodne arheologije, koja okuplja sveučilišta s odgovarajućim programima na tu temu, ali i ostale zainteresirane institucije. Sve to, kao i brojna istraživanja koja provodimo u jadranskom podmorju čine nas svakako referentnima u domaćim i inozemnim znanstvenim krugovima.

Na kojim ste projektima trenutno angažirani?

Odmah nakon završetka konferencije radili smo na antičkom brodolomu kod rta Letavice na otoku Pagu. Nakon toga tri smo tjedna istraživali brodolom dubrovačkog broda *Santo Hieronimo*, koji je potonuo 1576. godine na ulazu u uvalu Suđurađ na Šipanu. Tjedan dana proveli smo u uvali Caska na otoku Pagu, održavajući praktičnu nastavu u sklopu kolegija *Introduction to Underwater Archaeology*, kao jednog od izbornih kolegija alijanse europskih sveučilišta EU-CONEXUS.

Zatim smo nastavili s istraživanjem grčkog brodoloma iz 4. st. pr. Kr. kod otoka Žirja te ranog novovjekovnog brodoloma kod otočića Gnalića, kako bismo utrošili sredstva koja nam je ove godine dodijelilo Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske te realizirali istraživanja predviđena u sklopu projekta NEREAS (Numerička rekonstrukcija u arheologiji pomorstva/*Numerical Reconstruction in the Archaeology of Seafaring*), koji financijski podržava Hrvatska zaklada za znanost.

U izdanju Sveučilišta u Zadru ove godine objavljena je monografija *Prapovijesne maritimne konstrukcije Dalmacije i Kvarnera* izv. prof. dr. sc. Mate Parice s Odjela za arheologiju zadarskog sveučilišta. Izv. prof. dr. sc. Parica se, uz ostalo, bavi podvodnom arheologijom, a njegova istraživanja plijene pozornost svjetskih medija.

Prapovijesne maritimne konstrukcije Dalmacije i Kvarnera vaša je nova monografija. Kako dugo ste na njoj radili i kako je nastala? O čemu je u knjizi riječ?

Na knjizi sam radio oko tri godine. U početku sam planirao napraviti članak o potopljenim brončanodobnim lokalitetima, međutim, pronalaskom većeg broja starijih i mlađih lokaliteta odlučio sam se za monografiju. Knjiga donosi pregled potopljenih maritimnih konstrukcija, dakle, luka, naselja, komunikacijskih nasipa i slično. Veći dio spomenutih konstrukcija danas je zbog podizanja razine mora potopljen, odnosno nalazi se ispod morske površine. U prvom dijelu knjige opisujem sve lokalitete, a u drugome pokušavam rekonstruirati događaje na Jadranu kroz prizmu novootkrivenih lokaliteta.

Koje ste doba gradnje maritimnih konstrukcija u svojim istraživanjima obuhvatili?

U monografiji su obrađene prapovijesne konstrukcije, do pojave rimske dominacije na ovim prostorima. Najstariji lokalitet je iz vremena starijeg neolitika, odnosno *impresso* kulture koju se datira oko 6000 godina prije Krista.

Zašto su važni novootkriveni lokaliteti koje ste istraživali?

Novootkriveni lokaliteti važni su iz dva razloga. Prije svega, otkrivaju nam tehnike gradnje obalnih naselja, pristaništa i utvrda u prapovijesti. Na potop-

Izv. prof. dr. sc. **MATE PARICA**, Odjel za arheologiju, autor monografije *Prapovijesne maritimne konstrukcije Dalmacije i Kvarnera*

Knjiga propituje i davno postavljene hipoteze koje prihvaćamo kao apsolutne znanstvene činjenice, a koje nikada nisu dokazane

pljenim lokalitetima dobro su sačuvani drveni elementi te ostali organski materijal. I naposljetku, spomenuta nalazišta odražavaju određene procese na Jadranu u prapovijesti.

Koje su tehnike i materijale u gradnji maritimnih konstrukcija koristili (pra)stari stanovnici otoka i jadranskoga priobalja?

Koristili su dostupne materijale, najviše kamen i drvo, koje se sačuvalo upravo zbog potopljenih slojeva nalazišta. Važno

je istaknuti dobro dokumentiranu pojavu suhozidne arhitekture u neolitiku, dakle, u doba kada je ona kod nas iznimno rijetka.

U koju su svrhu građene konstrukcije koje ste istraživali - obrambenu, stambenu, gospodarsku, plovidbenu?

Za neke lokalitete vrijedi sve od navedenog, dok pojedina nalazišta nemaju stambenu funkciju.

Zašto su prapovijesne maritimne konstrukcije na istočnoj obali Jadrana iznimno dobro

očuvane?

U njihovoj očuvanosti ključna je razvedenost istočnojadranske obale, odnosno postoji velik izbor pogodnih mjesta za navedene konstrukcije. Na ostatku Sredozemlja situacija je suprotna, malo je pogodnih pozicija, najčešće su to ušća rijeka, rijetke duboke uvale ili otoci uz samu obalu, a isti su lokaliteti korišteni i u prapovijesti, preko antike i srednjeg vijeka, i najčešće u modernom vrijeme. Korištenje istog prostora preslojava i uništava starije tragove.

Monografija *Prapovijesne maritimne konstrukcije Dalmacije i Kvarnera* donosi pregled potopljenih maritimnih konstrukcija, dakle, luka, naselja, komunikacijskih nasipa i slično. U prvom dijelu knjige opisujem sve lokalitete, a u drugome pokušavam rekonstruirati događaje na Jadranu kroz prizmu novootkrivenih lokaliteta. Obrađene su prapovijesne konstrukcije, do pojave rimske dominacije na ovim prostorima, a najstariji lokalitet je iz vremena starijeg neolitika, odnosno *impresso* kulture koju se datira oko 6000 godina prije Krista

Istražujete potopljene prapovijesne lokalitete. Koliko se razina mora podigla u posljednjih 8.000 godina?

Neolitički lokaliteti obrađeni u knjizi pokazuju podizanje morske razine u posljednjih 8000 godina za oko šest metara.

Može li se reći da ste, s obzirom na to što i kako radite, zapravo „pionir“ istraživanja maritimnih konstrukcija?

Ne bih baš sebe nazvao pionir-om ove vrste istraživanja, bilo je pojedinačnih primjera i do sada. Međutim, broj otkrivenih novih i nepoznatih nalazišta iznimno je velik, a riječ je o potpuno novoj kategoriji prapovijesnih lokaliteta. Većina lokaliteta samo je pregledana, što znači da slijede godine istraživanja koje će ponuditi nove informacije.

Zašto su važni rad i djelo pokojnog Zdenka Brusića i što on Vama znači?

Profesor Brusić jedan je od utemeljitelja podvodne arheologije u Hrvatskoj, njegov doprinos arheologiji je golem. Višegodišnjom suradnjom s profesorom naučio sam dosta o samoj arheologiji, ali i o životu uopće. Profesor Zdenko Brusić bio je istinska ljudska i znanstvena veličina.

Kronološki, bavite se maritimnim konstrukcijama od početka neolitika do brončanog doba. Koji su sve narodi, etnije, odnosno kulture živjeli na istočnoj obali Jadrana u to vrijeme?

Postoje teze o određenim etnicitetima, koje se najčešće povezuju s materijalnom kulturom. Teško je tako nešto rekonstruirati. Danas se DNK analizama može mnogo toga otkriti. Istraživanja su još u začetku, ali kada se obradi veći uzorak, dobit ćemo preciznije odgovore.

Zašto se kaže da je keramika dijagnostički arheološki materijal?

Iako je obični svakodnevni materijal, keramika nam je ključna za datiranje arheoloških depozita. Keramika je pristupačna i masovno se koristi. Najčešće sadržava ukrase i oblike po kojima je se može dobro razlikovati i datirati. Važno je naglasiti i da se keramiku ne može reciklirati, nego se kod oštećenja odbacuje. Iznimku čini vrijeme od srednjeg brončanog doba do starijeg željeznog

Ne bih baš sebe nazvao pionir-om ove vrste istraživanja, bilo je pojedinačnih primjera i do sada. Međutim, broj otkrivenih novih i nepoznatih nalazišta iznimno je velik, a riječ je o potpuno novoj kategoriji prapovijesnih lokaliteta. Većina lokaliteta samo je pregledana, što znači da slijede godine istraživanja koje će ponuditi nove informacije

doba, kada keramika nema dekoracije, a oblici su vrlo slični. U ovom slučaju, radiokarbonske analize starosti iznimno su nam važne.

Obično se kaže da su maritimne konstrukcije građene na strateškim mjestima. Koja su to strateška mjesta?

Strateška mjesta u ovom slučaju čine prostori koji su ključni za kontrolu plovidbe, trgovanje s obalnim prostorom, konfiguracije terena koje omogućavaju izvlačenje plovila, prostori koji su zaštićeni od vremenskih neprilika i slično.

Koliko ste do sada konstrukcija istražili odnosno detektirali i, ako jest, koja od njih Vas je najviše fascinirala, iznenadila i oduševila?

Dvadeset nalazišta do sada je bilo potpuno nepoznato, neka su samo pregledana, a neka i sondirana. Nekoliko bih nalazišta ovom prigodom izdvojio. Prije svega, neolitičko potopljeno naselje na Korčuli jer sadrži iznimno mnogo suhozidne arhitekture, slike keramike te dugih kremenih noževa. Fascinantna je i lokalitet Mišnjak na Pagu na kojemu se nalaze potopljene megalitske strukture iz kasnog brončanog doba. Veoma je dobro očuvano i nalazište Stipanac na Prokljanskom jezeru, zatim potopljeno neolitičko naselje kod Neviđana i tako redom, još nekoliko.

pljeno neolitičko naselje kod Neviđana i tako redom, još nekoliko.

Mogu li se na temelju Vaših istraživanja rekonstruirati društveno-ekonomski i vojno-politički odnosi među stanovnicima Jadrana u prapovijest?

Moja istraživanja samo su prilog tome. Iako donose neke nove zahvaljujući većem broju novih lokaliteta, potrebno je nastaviti istraživati, a odgovori će se vremenom pojaviti.

Po svemu sudeći, uveli ste novu metodologiju rada i istraživanja. U svojim istraživanjima koristite satelitske snimke priobalnog područja istočnog Jadrana. Anomalije reljefa morskog dna postale su Vam indikator za konstrukcije?

Korištenje satelitskih snimaka nije ništa novo. U ovom slučaju, pregledavajući velik broj lokaliteta u podmorju, najprije na zračnim snimkama, a zatim i urovnima na istim mjestima, stekao sam vrijedno iskustvo u razlikovanju geoloških i arheoloških struktura.

Kako i po čemu određujete starost podmorskih konstrukcija sagrađenih u prošlosti? Prema ulomcima drva i kostiju koji su osnova za radiokarbonske datume?

Prije svega, u arheologiji se koristi usporedba sitnog arheološkog materijala za određivanje vremenske pripadnosti određenih struktura. Radiokarbonsko datiranje konstruktivnih drvenih elemenata ili drugih organskih materijala za sada je najbolja metoda, nažalost, dosta skupa, a o financiranju znanosti ovom prigodom ne bih trošio riječi.

Tko vam sve pomaže u istraživanjima, tko je još zaslužan s obzirom na to da se mora zaranjati?

Moram priznati da mi mnogo pomažu kolege s Odjela za arheologiju, čak i s drugih odjela, a velika potpora su i sveučilišne službe koje pomažu pri rješavanju administrativnih procedura. Ovom prigodom ću ponoviti prezimena ljudi koji su pomogli u istraživanjima, bilo ronjenjem, bilo zračnim fotografijama: L. Bekić, L. Bogdanić, M. Bodružić, I. Borzić, M. Čelhar, P. Domines Peter, V. Glavaš, M. Grgurić, D. Grosman, P. Iglič, M. Ilkić, B. Kačan, A. Mandić, R. Maršić, D. Medvedev, M. Meštrović, V.

Milišić, M. Pešić, I. Radić Rossi, J. Šućur, Š. Vučković, D. Vujević te mnogi drugi.

Istraživanja pod morem veoma su skupa. Kako uspijete zaokružiti financijsku konstrukciju za istraživanja. Nisu li to samo odricanja?

Kad je riječ o financiranju, Ministarstvo kulture svake godine izdvaja sve manje, to lagano kopni. Zahvaljujući sredstvima Sveučilišta, ali i osobnim financiranjem, uspjeli smo zatvoriti krug. Želim istaknuti i jedan pozitivan primjer - poduzetnik A. Mandić iz Turnja više je puta financirao istraživanja potopljenog brončanodobnog naselja kod otočića Ričula. Proteklih mjeseci objavljen je idejni plan o gradnji mosta Pašman - Turanj, a stupovi planiranog mosta idu direktno preko brončanodobnog potopljenog nalazišta. Nažalost, to samo pokazuje odnos prema kulturnoj baštini od neprocjenjive važnosti, bez obzira na sve izrađene studije utjecaja.

S kojim ste se problemima tijekom istraživanja najčešće suočavali?

Podvodna arheološka istraživanja vrlo su složena. Treba dosta organizacijskih vještina da bi istraživanje funkcioniralo. Tijekom izvođenja radova ispod morske razine smanjene su mogućnosti komunikacije pa tako treba pripremiti sve moguće scenarije. Postoje i problemi s vremenskim uvjetima, morskim strujama, vidljivosti i slično.

Vaše kritičko mišljenje, prema kojem postojanje davno postavljenih hipoteza prihvaćamo kao apsolutne znanstvene činjenice, koje nikada nisu dokazne, pokazalo se ispravnim. Pojasnite, molim Vas?

Starije generacije arheologa stvorile su temelj arheologije, i to često startajući ni iz čega, i s vrlo lošim uvjetima. U tim trenucima postavljene su neke teze koje su bile logične za to vrijeme, međutim, nikada nisu jasno dokazane, ali su u literaturu ušle kao činjenice. U ovom slučaju navodim i primjer prapovijesnih Liburna za koje se rijeka Krka striktno određuje kao južna granica, bez obzira na to što najstariji izvori spominju Liburne na Hvaru, Visu, Lastovu. Ova knjiga otvara to pitanje analizirajući raspored prapovijesnih konstrukcija.

Izv. prof. dr. sc. **ANICA ČUKA**, Odjel za geografiju, sudionica simpozija *Anatomija otoka* održanog krajem rujna 2021. na Lastovu

Otočani moraju biti oni koji diktiraju otočni razvoj, i to u onome pravcu koji njima najviše odgovara

Izv. prof. dr. sc. Anica Čuka s Odjela za geografiju, krajem rujna 2021. sudjelovala je na 9. simpoziju *Anatomija otoka* održanom na Lastovu, a tema je bila *Otoci i krize: otpornost i održivost otočnih zajednica*. Na simpoziju je održala predavanje *Otočna temporalnost promatrana kroz prizmu promjena otočnog prometnog sustava*.

Smatrate li korisnim takve stručno-znanstvene skupove kako bi se pozornost stručne javnosti fokusirala na probleme otoka?

Naravno. Krajem rujna na otoku Lastovu održana je 9. *Anatomija otoka*. Riječ je o skupu koji ima znanstveno-stručni karakter s obzirom na to da na njemu sudjeluju znanstvenici koji prezentiraju rezultate svojih istraživanja, ali i stručnjaci koji imaju izlaganja o stručnim projektima koji se na otocima odvijaju. Također, razmatraju se i suvremeni otočni problemi, među kojima treba spomenuti gospodarski razvoj, razvoj infrastrukture te demografsku regresiju i starenje.

Takvi skupovi izuzetno su korisni u prvome redu zato što je to dobra prigoda za povezivanje znanstvenika i stručnjaka s otoka koji se možda bave sličnim temama, svatko sa svoga aspekta, a zajedno bi mogli ostvariti neku suradnju i unaprijediti pojedine aspekte otočnog života. To je ujedno i prigoda da lokalna otočna zajednica vidi što je trenutačno u fokusu znanstvenog istraživanja onih koji se aktivno bave otocima te da i otočani znanstvenicima prenesu svoja vrijedna otočna iskustva koja se naslanjaju na istraživane teme. Znanstvena istraživanja na otocima rijetko se mogu odvijati bez otočana koji najbolje pozna-

ju taj prostor.

U javnost je ušao novi pojam - deinzularizacija otoka. Kako ga Vi definirate?

To je pojam koji sve češće koristimo u istraživanjima koja se bave, primjerice, premoštenim otocima. Naime, s obzirom na njihovu izravnu prometnu povezanost s kopnom i činjenicu da su gradnjom mosta na neki način izgubili na svojoj „otočnosti“, možemo govoriti o svo-

jevrnoj deinzularizaciji. Naravno, premošteni otok i dalje je otok po svojoj definiciji jer je sa svih strana okružen morem. No, spona s kopnom u potpunosti mijenja otočne procese pa takvi otoci često poprimaju slična obilježja kao susjedno kopno ili postaju puka ekstenzija kopna. Nerijetko se i otočna naselja premoštenih otoka šire izvan otočnog prostora ili stapaju s kopnenim naseljima. Takvo je, pri-

mjerice, naselje Tisno na Murteru koje se većim dijelom nalazi na susjednom kopnu, a Trogir se, primjerice, proširio na Čiovo.

Je li na pomolu definitivan kraj posebnosti otoka koji postaju, kako tvrdite, puka ekstenzija kopna?

Ne može se reći da je to kraj posebnosti otoka, barem ne cijelih otoka, no pojedina otočna naselja ili njihovi dijelovi sva-

Tema simpozija bila je *Otoci i krize: otpornost i održivost otočnih zajednica*, a izv. prof. dr. sc. Anica Čuka održala je predavanje *Otočna temporalnost promatrana kroz prizmu promjena otočnog prometnog sustava*. Moje izlaganje na simpoziju, objašnjava izv. prof. dr. sc. Čuka, bilo je uvod u opsežnije istraživanje koje će biti provedeno u sklopu projekta *Mreže otočne temporalnosti*, voditelja izv. prof. Tomislava Oroza, koji financira Sveučilište u Zadru, a riječ je o interdisciplinarnom projektu

kako gube na autentičnosti. I ne možemo generalizirati kada govorimo o otočnom prostoru jer svaki je otok priča za sebe. To se više odnosi na premoštene otoke ili neke njihove dijelove. Potrebno je naglasiti da je, primjerice, apartmanizacija, jedan od važnih procesa koji se odvija na premoštenim otocima i znatno mijenja vizure otoka, zastupljena i na otocima koji nisu premošteni.

Otoci se, kao i ostala područja, mijenjaju. Mijenjaju se zbog društveno-gospodarskih promjena koje se događaju i moraju se događati jer su dio razvojnog procesa. Međutim, neke od tih promjena i procesa su pozitivne, neke negativne. Neke promjene su jednostavno prebrze i ne prate dobro otočni razvoj ili u konačnici pridonose nestajanju otočnih posebnosti.

U Hrvatskoj postoji problem nerazumijevanja otočnosti. Na što se pritom misli?

Najprije treba definirati otočnost. U novom Zakonu o otocima stoji da je to skup geografskih, društvenih, povijesnih, gospodarskih i ekoloških posebnosti proizašlih iz potpune okruženosti morem. Otočnost koja je posljedica prostorne izoliranosti ponekad se očituje i u načinu života koji je teško shvatljiv ili ga uopće ne razumiju ljudi s kopna.

Kad se kaže da postoji nera-

zumijevanje otočnosti i onoga što iz toga proizlazi, vjerojatno se misli na činjenicu da se otoke najčešće percipira kao mjesta za odmor i rekreaciju, kao atraktivne kupališne destinacije, mjesta u kojima ćete uživati u prirodnim krajolicima u ljetnom dijelu godine u miru i tišini - neka vrsta „ljetne utopije“. No, zaboravlja se da na tim otocima žive otočani, i to cijelu godinu. Otoč-

nost i izolacija sa sobom donose i neke negativne pojave. Primjerice, u zimskom dijelu godine većina otočnih naselja, pogotovo onih malih, demografski je ispražnjena, česti su prekidi u prometnom povezivanju s kopnom zbog lošeg vremena i sl. Stoga svakako treba imati razumijevanja za otočane i njihove potrebe.

Na ovogodišnjem simpoziju održali ste predavanje na temu *Otočna temporalnost promatrana kroz prizmu promjena otočnog prometnog sustava*, i to na primjeru Dugog otoka?

Moje izlaganje na simpoziju bilo je uvod u opsežnije istraživanje koje će biti provedeno u sklopu projekta *Mreže otočne temporalnosti*, voditelja izv. prof. Tomislava Oroza, koji financira Sveučilište u Zadru. Riječ je o interdisciplinarnom projektu, a moja uloga u njemu je proučavanje posebnosti otočnog razvo-

Ovakvi skupovi izuzetno su korisni u prvome redu zato što je to dobra prigoda za povezivanje znanstvenika i stručnjaka s otoka koji se možda bave sličnim temama, svatko sa svoga aspekta, a zajedno bi mogli ostvariti neku suradnju i unaprijediti pojedine aspekte otočnog života. To je ujedno i prigoda da lokalna otočna zajednica vidi što je trenutačno u fokusu znanstvenog istraživanja onih koji se aktivno bave otocima te da i otočani znanstvenicima prenesu svoja vrijedna otočna iskustva koja se naslanjaju na istraživane teme

ja i života otočana na različitim dijelovima otoka kao posljedice promjena u prometnom povezi vanju otoka s kopnom.

Temporalnost je, čini se, novi znanstveni pojam? Je li to vremenska geografija?

Temporalnost se dosta istraživala u antropologiji i sociologiji, no u geografskim istraživanjima taj se pojam češće koristi tek nakon 1980-ih godina. Unutar geografskih istraživanja promatraju se određene promjene koje su se dogodile u nekom razdoblju i u tom je smislu teško odvojiti prostor od vremena. Stoga je, umjesto vremenske geografije, još zanimljivija ona koja se u inozemnoj literaturi navodi kao *timespace geography*.

Uključuju li klimatske promjene, suvremena tema, temporalnost?

Klimatske promjene svakako se promatraju u određenom vremenu i dio su istraživanja koja se bave temporalnošću. Otoci će znatno biti pogođeni klimatskim promjenama. Većina otočnog stanovništva, globalno promatrano, živi u uskom obalnom pojasu, uz more. Novija istraživanja o utjecaju klimatskih promjena na otoke često se provode u područjima izloženijim ekstremnim vremenskim uvjetima, jakim olujama, u kojima se zbog sve češćih ekstrema bilježe i najveće štete. Posebno su ugroženi vrlo niski otoci, primjerice, Maldivi u Indijskom oceanu ili pacifički otoci, među kojima ima i onih iznimno malenih, ali gusto naseljenih. Novije klimatske promjene i njihov utjecaj na naše otoke još uvijek nisu znatnije istraživani.

Pojam vremena na otoku i na kopnu nije isti?

Pojam vremena zasigurno je drukčiji na otocima. Dok su otočani bili orijentirani na djelatnosti primarnog sektora, ribarstvo

Kad se kaže da postoji nerazumijevanje otočnosti i onoga što iz toga proizlazi, vjerojatno se misli na činjenicu da se otoke najčešće percipira kao mjesta za odmor i rekreaciju, kao atraktivne kupališne destinacije, mjesta u kojima ćete uživati u prirodnim krajolicima u ljetnom dijelu godine u miru i tišini - neka vrsta „ljetne utopije“. No, zaboravlja se da na tim otocima žive otočani, i to cijelu godinu

i poljoprivredu, organizacija vremena izgledala je potpuno drukčije. Radni dan ovisio je o dnevnim poslovima u polju ili na moru koji su bili vezani uz meteorološko vrijeme. Uspostavom linijskog brodskog prometa veliku ulogu u životu otočana dobio je sat, ura. Dolazak broda na otok bio je, a i danas je često najvažniji dio dana. Naravno, poslovi koji se danas na otocima obavljaju sve su više vezani uz sat, uz fiksno radno vrijeme. No, svejedno se, s obzirom na ležerniji, manje stresan način života, danas čini da vrijeme na otocima teče sporije.

Zna se reći i da je na otoku vrijeme stalo. Otkud takav dojam kod onih koji nisu sa škoja?

Otočane se izjavom da je vrijeme kod njih stalo može i uvrijediti. To bi moglo značiti i da na otocima nema nikakva napretka, da je na neki način riječ o zaostalim sredinama koje se nisu mijenjale tijekom vremena. Naravno, otoci se uopće ne mogu poistovjetiti s takvim prostorima.

Pomorstvo je otočanima omogućilo rani dodir s drugim kulturama i zemljama. Jaka emigracija na otocima je zabilježena od kraja 19. stoljeća i mnogi otočani našli su bolji život u tada razvijenijim zemljama. Iseljavanje se nastavilo i u kasnijim razdobljima, a prisutno je i danas. Nove spoznaje o tehnološkim dostignućima i načinu života iseljeni otočani prenosili su svojim obiteljima, prijateljima koji su ostali na otoku. Iz inozemstva se slao novac, ali su se slali i kov-

čezi sa stvarima, hranom, uređajima koji su unaprijedili život otočana.

U suvremeno doba redovite veze s kopnom omogućuju otočanima da podjednako koriste sve ono što je dostupno i ljudima na kopnu. Stoga vrijeme na otoku nije stalo. No, onima koji dolaze s kopna, pogotovo iz većih urbanih sredina, može se činiti da je život na otoku usporeniji.

Udaljenost se nekad mjerila miljama, sada satima ili minutama?

Činjenica je da su se tijekom vremena otoci „približili“ kopnu. Naravno, ne fizički, no važnije od stvarne udaljenosti je duljina trajanja povezivanja otoka sa susjednim kopnom. Stariji otočani s kojima smo razgovarali imaju dojam da su otoci znatno bliže kopnu nego što su bili. Naravno, riječ je o njihovoj subjektivnoj percepciji koja je zasigurno posljedica boljeg povezivanja s kopnom, ali i razvoja suvremene tehnologije. Otoci im se više ne čine toliko izoliranima i dalekima od svijeta. Svi oni imaju neku bližu ili dalju rodbinu s kojom poneki i svakodnevno komuniciraju. Jedan od ciljeva projekta i bio je zabilježiti određena iskustva otočana vezana uz poimanje vremena nekoć i danas, uključujući i vrijeme provedeno na brodu.

Put do otoka trajao je dugo, satima, ponekad i cijeli dan, ali, kako kažete, to nije bio gubitak vremena, Zašto?

Uvođenjem prvih parobrodskih linija otočani su mogli češće komunicirati s kopnom, ali

i s ostalim otocima. Nekoć su ta putovanja bila kružna i trajala su vrlo dugo. Naši stariji ispitanici na otoku spomenuli su da su muškarci nerijetko vrijeme na brodu kratili druženjem i igranjem karata. Na brodu su se sklapala prijateljstva, razmjenjivala iskustva, poneki su na brodu upoznali svoje bračne drugove. Danas su pojedine veze toliko brze, pogotovo one kataranske, da poneki otočani kažu kako se osjećaju kao u avionu i ne stignu niti komunicirati jedni s drugima.

Što je ta prometna povezanost dobroga donijela, a što je odnijela?

Prometna povezanost najvažniji je segment otočnog razvoja. Kvalitetna, brza veza s kopnom omogućuje otočanima dostupnost usluga na kopnu i svakako im olakšava život na otoku. Telekomunikacije su također dio prometa, a dobar dio otoka pokriven je signalom, što otočanima omogućuje ostvarivanje kvalitetne telefonske i internet-ske veze.

Jedino što je promet odnio s otoka su iseljeni otočani, no razlozi njihova odlaska ne leže samo u prometnom povezivanju s kopnom. Dobra povezanost omogućuje i onima koji su podrijetlom otočani da češće posjete otoke na kojima možda imaju posjede koje onda redoviti održavaju. Prije je bilo riječi o otočnosti koja se pomalo izgubila kod otoka koji su izravno, mostom, povezani s kopnom.

No, nestajanje otočnosti ne mora nužno biti loše. Ljudi s kopna često na otoku traže tradicionalan način života, neke slike koje im možda bude uspomene na djetinjstvo: mirne, često ruralne sredine gdje nema mnogo ljudi, gdje se ništa posebno ne događa.

Međutim, zašto se otoci ne bi razvijali jednako kao i kopnena naselja? Otočani moraju biti oni koji diktiraju otočni razvoj, i to u onome pravcu koji njima najviše odgovara.

Otoci će znatno biti pogođeni klimatskim promjenama. Većina otočnog stanovništva, globalno promatrano, živi u uskom obalnom pojasu, uz more. Novija istraživanja o utjecaju klimatskih promjena na otoke često se provode u područjima izloženijim ekstremnim vremenskim uvjetima, jakim olujama, u kojima se zbog sve češćih ekstrema bilježe i najveće štete. Posebno su ugroženi vrlo niski otoci, primjerice, Maldivi u Indijskom oceanu ili pacifički otoci, među kojima ima i onih iznimno malenih, ali gusto naseljenih. Novije klimatske promjene i njihov utjecaj na naše otoke još uvijek nisu znatnije istraživani

GASTRO-GRAD Istraživanje studenata Odjela za geografiju

Može li Zadar postati gastro-grad

U sklopu obilježavanja Dana Grada Zadra, u Gradskoj knjižnici Zadar krajem studenoga prezentirano je istraživanje studenata Odjela za geografiju, provedenog u okviru kolegija *Modeliranje prostornih podataka*.

Istraživanje su predstavili doc. dr. sc. Silvija Šiljeg i mag. geogr. Lovre Panđa s Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, a cilj je bio provesti prostornu analizu gastronomskih objekata primjenom kriterija dostupnosti, rasprostranjenosti i demografske napućenosti te predložiti kriterije za razvoj teorijskog koncepta gastro-grada s aspekta geografije.

GIS baza podataka

Metodologija je uključivala izradu GIS baze podataka kojom je utvrđeno da je duljina prometnica unutar grada 382,87 km (Izvor: Geofabrik) te da je u gradu 161 gastronomski objekt. Generirane su zone dostupnosti restorana (konoba, pizzerija, bistroa, sala za vjenčanja), objekata brze prehrane i pekarnica te je izvršena korelacija između broja stanovnika i gastronomskih objekata, između zona dostupnosti i statističkih krugova te između broja stanovnika i izdvojenih zona dostupnosti.

Najbolju dostupnost restorana (do pet minuta hoda) imaju Poluotok, Voštarnica, Borik i Puntamika, a najlošiju (dulje od 15 minuta hoda) žitelji Novog Bokanjca, Bokanjca, Bilog Briga, Ploče, Dračevca, dijelovi Gaženice i sjeverni dijelovi Dikla. Najbolje su prostorno distribuirane pekarnice, koje su unutar pet minuta hoda dostupne za 58 posto stanovnika, dok su najlošije prostorno distribuirani objekti brze prehrane.

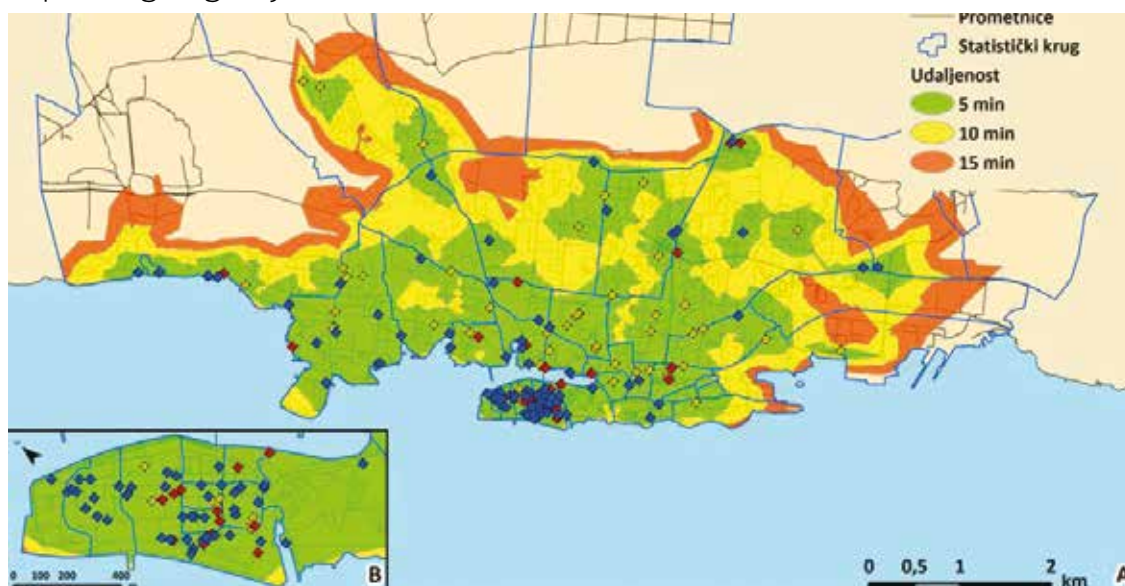
Sveobuhvatno istraživanje

- U svijetu su popularna istraživanja u kojima se gradovi srednje veličine nastoje prikazati kao pametni gradovi, zeleni gradovi, sportski gradovi... Jedan od konceptata je i gastro-grad, u kojemu se istražuje može li posjetitelj kroz gastronomiju naučiti

Najbolju dostupnost restorana (do pet minuta hoda) imaju Poluotok, Voštarnica, Borik i Puntamika, a najlošiju (dulje od 15 minuta hoda) žitelji Novog Bokanjca, Bokanjca, Bilog Briga, Ploče, Dračevca, dijelovi Gaženice i sjeverni dijelovi Dikla. Najbolje su prostorno distribuirane pekarnice, koje su unutar pet minuta hoda dostupne za 58 posto stanovnika, dok su najlošije prostorno distribuirani objekti brze prehrane

Istraživanje su predstavili doc. dr. sc. Silvija Šiljeg i mag. geogr. Lovre Panđa s Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, a cilj je bio provesti prostornu analizu gastronomskih objekata primjenom kriterija dostupnosti, rasprostranjenosti i demografske napućenosti te predložiti kriterije za razvoj teorijskog koncepta gastro-grada s aspekta geografije

mного o području u koje dolazi.

U istraživanju smo obuhvatili 41 statistički krug s 21 mjesnim odborom, u kojima smo provjerali dostupnost svih gastroobjekata, uključujući pekarnice i objekte brze prehrane. Posebnim alatom ažurirani su podaci o prometnicama te je ispravljeno oko sto pogrešaka u odnosu

na javno dostupne planove - rekao je na prezentaciji mag. Panđa. Na području Zadra 52 posto svih gastronomskih objekata su restorani, 33 posto su pekarnice, a manje od 15 posto objekti brze prehrane. Na Poluotoku se situacija znatno mijenja - restorana je gotovo 70 posto, pekarnica tek 13 posto. Poluotok

je, očekivano, najgušće premrežen gastronomskim objektima, iako je (nestvarno zvući) slabije naseljen, ali je centar turističkog i poslovnog života. Kako se ide prema periferiji, gastronomskih objekata je sve manje.

Na kraju, nameće se pitanje: Može li Zadar postati gastro-grad?

Doc. dr. sc. TOMISLAV KLARIN, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Aktualna pandemija upozorila je na nužnost uvažavanja raznih ugroza i važnost kriznog menadžmenta u turizmu

Doc. dr. sc. Tomislav Klarin, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti, bavi se istraživanjima u turizmu, kulturnom i prirodnom baštinom u turizmu, a predmet njegova znanstvenog i nastavnog zanimanja još su ekonomika i okoliš, poduzetništvo i kultura u turizmu, mikroekonomija te financijski menadžment u poduzetništvu.

Čini se da je pandemija promijenila štošta, osobito u turizmu?

Prošla godina bila je pod snažnim utjecajem pandemije COVID-a 19, i to u svakom aspektu. To je, naravno, bilo vidljivo i u turizmu, s obzirom na to da su mnoge države imale stroge regulacije po pitanju ulaska u državu i ograničavanja svakodnevnih aktivnosti ljudi.

Međutim, usprkos mjerama samoizolacije i karantene, ljudi su već nakon smirivanja pandemije odlučili iskoristiti svoje godišnje odmone i putovati. Bilo je mnogo nepoznanica, ljudi su bili u određenom strahu, no jedva su čekali da mjere popuste kako bi uživali u slobodi. Ipak, pri tome najčešće nisu odlazili u daleka odredišta i koristili zrakoplov, već su birali bliža odre-

dišta, u državi i/ili inozemstvu te putovali osobnim automobilom. Odredišta koja su birali bila su manje naseljena i u ruralnom području, a u odredištu su se zadržavali dulje nego prijašnjih godina. Potrošnja je bila malo niža jer su pojedine aktivnosti i sadržaji bili smanjeni, odnosno još uvijek su postojala određena ograničenja slobode kretanja i konzumiranja pojedinih usluga.

Kad je riječ o samim rezervacijama, one su bile *last minute*

ili čak *last second* zbog nepredvidivog okruženja i ograničenog planiranja putovanja. Može se tvrditi kako je u prošloj godini najbolje prošao nautički turizam, a najgore kruzerski te izrazito avionska odredišta i urbana područja prekomjernog turizma. Zanimljivo je da se uvođenjem cjepiva i sve većim saznanjima o samome virusu svijest ljudi mijenja, ljudi su slobodniji i odlučniji u poduzimanju putovanja. Na to upućuje činjenica

kako se već 2020. godine turizam počeo oporavljati, što potvrđuje i turistički promet u svijetu i Republici Hrvatskoj.

Nije li pandemija koronavirusa pokazala koliko je turizam zapravo ranjiv?

Turizam je pokazao svoju ranjivost zbog svojih društveno-gospodarskih obilježja i masovnosti koju poprima posljednjih godina. Stoga je za očekivati da će svaka buduća društveno-gospodarska, ali i ekološka kriza imati utjecaja na turistička kretanja, naravno, ovisno o obilježjima i jačini samih kriza. Primjericice, u bliskoj prošlosti moguće je utvrditi utjecaje djelovanja ratova i izbjegličke krize, SARS-a ili tsunamija na turistička kretanja.

Ova kriza je specifična jer je riječ o zdravstvenoj ugrozi, a zdravlje je temeljni uvjet života na zemlji. Uz to, ona ograničava temeljna građanska prava i slobode koji su dostignuti stupnjem društveno-gospodarskog razvoja. To podrazumijeva slo-

Ova kriza je specifična jer je riječ o zdravstvenoj ugrozi, a zdravlje je temeljni uvjet života na zemlji. Uz to, ona ograničava temeljna građanska prava i slobode koji su dostignuti stupnjem društveno-gospodarskog razvoja. To podrazumijeva slobodu kretanja i putovanja kojih se moderni čovjek neće odreći. Međutim, svaka kriza ima svoje stabilizacijske mjere, mehanizme i instrumente pa tako i ova, stoga je za očekivati postupnu stabilizaciju turističkog prometa, a zdravstvena sigurnost bit će značajan čimbenik u organizaciji putovanja

bodu kretanja i putovanja kojih se moderni čovjek neće odreći.

Međutim, svaka kriza ima svoje stabilizacijske mjere, mehanizme i instrumente pa tako i ova, stoga je za očekivati postupnu stabilizaciju turističkog prometa, a zdravstvena sigurnost bit će važan čimbenik u organizaciji putovanja. Ova kriza također je upozorila na nužnost uvažavanja raznih ugroza i važnost kriznog menadžmenta u turizmu.

Zbog čega, unatoč svemu, ovogodišnja turistička sezona u Hrvatskoj nije podbacila, kako ocjenjujete ovu sezonu? Kako ocjenjujete ovogodišnju turističku sezonu u Zadru?

Kako sam istaknuo, temeljno pravo čovjeka je sloboda kretanja, a turistička putovanja, neovisno o motivu poduzimanja, dio su suvremenog načina života.

Ljudi se teško odriču svojih komoditeta, užitaka, nekih usvojenih vrijednosti i stila života, stoga ostvareni turistički promet u Hrvatskoj, pa tako i u Zadru i Zadarskoj županiji, nije iznenadio. Hrvatska je relativno blizu svojim ustaljenim emitivnim tržištima, a turisti su poznati s Hrvatskom kao odredištem. Tome je svakako pridonijela i pozitivna situacija s koronom i liberalnije epidemijske mjere. Problematična je neelastičnost turističke ponude naspram potražnji u srpnju i kolovozu pa kada su mjere popustile, svi su „nahrlili“ i tražio se krevet više. U tom kontekstu, iako preopterećeni ljetni mjeseci bili su još preopterećeniji, s izraženijim negativnim učincima turizma. To ove godine nije smetalo jer svi znaju što nam turizam nosi u ekonomskom smislu. Pozitivno je također što su blaga turistička kretanja počela u predsezoni i što su ušla u sezonu. S obzirom na navedeno i trenutačnu situaciju s koronom u Europi i svijetu, moramo biti zadovoljni. Također, za očekivati je slična kretanja u idućoj sezoni, jedino što bi rezervacije mogle početi malo ranije za razliku od ove godine, stoga turistička ponuda mora biti i ranije spremna.

Vlada RH i Turistička zajednica tvrde da su upravo oni zaslužni za uspješnu sezonu. Je li tome tako?

Sigurno jesu dijelom zaslužni jer je Vlada RH vodila politiku „otvorenosti“ i primjene blažih mjera, za razliku od drugih europskih država. Uz to, Hrvatska

Vlada RH i Turistička zajednica dijelom su zaslužni za uspjeh sezone jer je Vlada RH vodila politiku „otvorenosti“ i primjene blažih mjera, za razliku od drugih europskih država. Uz to, Hrvatska je imala povoljnu epidemiološku sliku na korona karti Europe. Sustav turističkih zajednica djelovao je u istome smjeru i promicao Hrvatsku kao sigurno odredište. Popratni sustav informiranja i usluživanja vezanih uz korona mjere također je funkcionirao. Blizina Hrvatske emitivnim tržištima, upoznatost turista s Hrvatskom i velik broj smještajnih jedinica u privatnom smještaju čimbenici su koji su dodatno učinili ovu sezonu uspješnom

je imala povoljnu epidemiološku sliku na korona karti Europe. Taj potez Vlade može se opravdati pritiskom gospodarstvenika (posebno onih u uslužnim djelatnostima), ali i činjenicom da je Hrvatska znatno ovisna o turizmu pa je morala u tom pravcu djelovati. To je svakako utjecalo na stvaranje pozitivne slike i percepcije Hrvatske kao sigurne države.

Sustav turističkih zajednica djelovao je u istome smjeru i promicao Hrvatsku kao sigurno odredište. Popratni sustav informiranja i usluživanja vezanih uz korona mjere također je funkcionirao. Blizina Hrvatske emitivnim tržištima, upoznatost turista s Hrvatskom i velik broj smještajnih jedinica u privatnom smještaju čimbenici su koji su ovu sezonu učinili dodatno uspješnom.

Je li potrošnja bila takva da možemo biti zadovoljni?

Potrošnja je bila zadovoljavajuća jer je, prema podacima, potrošnja u kolovozu premašila rekordnu 2019. godinu. To potvrđuje ukupna vrijednost fiskaliziranih računa u ugostiteljstvu i turizmu. Povećana potrošnja može se povezati s duljim prosječnim ostvarenim brojem noćenja po turistu, ali i činjeni-

com da su mnogi tijekom korona mjera odgodili potrošnju i pojačano konzumirali proizvode i usluge u odredištu. Međutim, s obzirom na udio ostvarenih dolazaka i noćenja izvan sezone, potrošnja ostvarena od turizma nije bila dovoljna da ostvari svoje fiskalne učinke (putem PDV-a) i pokrije proračunske rashode. Ipak, usprkos znatnom proračunskom deficitu, moramo biti zadovoljni jer smo turističkim prometom „pokrpali“ određene proračunske rupe.

Koje oblike turizma Hrvatska treba razvijati i kakav, lokalno gledano, turizam trebaju razvijati Zadar i Zadarska županija?

Hrvatska ima bogatu i očuvanu prirodnu i kulturnu baštinu. Na tome treba razvijati turizam, ali prema načelima održivog razvoja. Više od 90 % ukupnog turističkog prometa ostvaruje se u primorskoj Hrvatskoj koja je već dovoljno turistički razvijena. Većina tog prometa temelji se na proizvodima sunca i mora u ljetnoj sezoni. Njih je potrebno kontinuirano inovirati i unaprjeđivati.

Istodobno, potrebno je upravljati sve izraženijim negativnim učincima prekomjernog turiz-

ma, posebno u urbanim područjima. To podrazumijeva širenje turističkih aktivnosti prema zaleđu i ruralnom dijelu, ali i kontinentalnoj Hrvatskoj. Današnji su turisti vrlo mobilni i preferiraju mijenjati odredišta, a Hrvatska je vrlo dobro cestovno povezana. Povoljna klimatska obilježja primorske Hrvatske omogućuju provođenje turističkih aktivnosti od travnja do studenoga. Stoga je u tom razdoblju moguće razvijati različite proizvode kulturnog turizma (posebno gastro i eno-turizam), manifestacijskog i MICE turizma te sve oblike aktivnog turizma na otvorenome (sportsko-rekreacijski, avanturizam, ciklo-turizam i dr.) koji se mogu razvijati i u kontekstu zdravstvenog turizma (terme, liječenje, wellness i dr.).

Hrvatska obiluje očuvanom i zaštićenom prirodom koja sve više motivira turiste i daje poseban doživljaj prije navedenome. U svemu tome potrebno se voditi načelima održivog razvoja turizma i razvijati proizvode tzv. *green, slow and smart* turizma, što je u skladu i s tržištem. Ekološki i drugi certifikati i oznake dobivaju sve veći značaj u turizmu, dok je korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije neizostavan aspekt poslovanja. Dakle, i dalje je potrebno podizati kvalitetu, inovirati i stvarati posebne doživljaje temeljene na lokalnoj kulturnoj i prirodnoj baštini. Sve navedeno može se implementirati u Zadru i Zadarskoj županiji, vodeći računa o primjerenosti promidžbi. Turizam u kontinentalnoj Hrvatskoj posebna je priča koja također može ići u svim smjerovima, osim sunca i mora.

Pokazalo se da je, osim blizine RH, mnogim turistima važna izolacija kakvu pružaju kuće za odmor u ruralnom zaleđu Istre, Dalmacije i slično. Je li to budućnost hrvatskog turizma?

Kuće za odmor su vrlo moderne posljednjih 10-ak godina, zbog užurbanog života u gradovima, stresa na poslu, ali i općenito nemira uzrokovanog suvremenim načinom života. Dakle, turisti sve više žele mir i bježe u samoću koju nude kuće za odmor. Međutim, to ne znači da se žele odreći svojih potreba i želja preoblikovanih u različite proizvode i usluge koje turizam može ponuditi.

Pandemija je samo dodatno

Nemojmo bježati od sunca i mora koji su naš temeljni privlačni resurs i primarni motiv dolaska većine turista. U tom pogledu, proizvode temeljene na suncu i moru treba neprestano razvijati i unaprjeđivati. To bi ujedno značilo razvoj specifičnih oblika turizma poput nautičkog turizma, sportsko-rekreativnog turizma, avanturističkog, ribolovnog, ciklo-turizma, turizma događaja i sl. Ono o čemu bi svakako trebalo promišljati je kulturni turizam, temeljen na bogatoj kulturnoj baštini i specifičnom mediteranskom stilu života

potaknula i potencirala potražnju za kućama za odmor i općenito turizam na ruralnim područjima, stoga ovu zdravstvenu prijetnju treba razmatrati kao priliku i iskoristiti je u vidu privlačenja i zadržavanja novih turista. To svakako podrazumijeva da se uz kuće za odmor, mora razvijati dodatna pansionerska i izvanpansionerska ponuda, temeljena na novim, primamljivim i jedinstvenim proizvodima lokalne zajednice. Ponuda može ići u smjeru boravka na otvorenome, od rekreativnih, sportskih i avanturističkih aktivnosti, sve do gastronomskih i enoloških iskustava ruralnih područja. Istra je u tome već daleko odmaknula i uvijek se navodi kao primjer dobre prakse. Međutim, neki od temeljnih problema većine hrvatskih ruralnih područja su depopulacija, zapuštenost prostora, nedostatak infrastrukture, nedostatak znanja i dr. Na tome treba sustavno raditi, no to nužno ne znači da se sva ruralna područja trebaju turistički razvijati, respektirajući pretrpljeni društveni trošak nastao zbog propadanja i zapuštenosti, ali i novi koji generiraju nova ulaganja i razvoj.

Što Hrvatska, osim sunca i mora, može ponuditi i na čemu ljudi u industriji turizma trebaju raditi?

Nemojmo bježati od sunca i mora koji su naš temeljni privlačni resurs i primarni motiv dolaska većine turista. U tom pogledu, proizvode temeljene na suncu i moru treba neprestano razvijati i unaprjeđivati. To bi ujedno značilo razvoj specifičnih oblika turizma poput nautičkog turizma, sportsko-rekreativnog turizma, avanturističkog, ribolovnog, ciklo-turizma, turizma događaja i sl. Ono o čemu bi svakako trebalo promišljati je kulturni turizam, temeljen na bogatoj kulturnoj baštini i specifičnom stilu života (posebice mediteranskom). Unutar toga treba posebno razvijati gastro i eno-turizam temeljen na ekološkoj poljoprivredi i proi-

Doc. dr. sc. Tomislav Klarin

Dr. sc. Tomislav Klarin, docent na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti, rođen je u Zadru, gdje je pohađao gimnaziju, nakon čega je završio ekonomiju na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci doktorirao je na temu trgovine i turizma.

U znanstvenim istraživanjima predmet njegova zanimanja su turizam, okoliš, poduzetništvo i menadžment.

Trenutačno je kao suradnik angažiran na osam znanstvenih i stručnih projekata, a jedan od njih je *RURALSPOOT - Sustav vrednovanja održivog razvoja turizma na ruralnim područjima*.

zvodnji koji se sve više traži.

U konačnici, sve više turista boravi u očuvanoj prirodi kojom Hrvatska obiluje. To je svakako značajan motiv dolaska, na što upućuju i posjeti zaštićenim prirodnim područjima. Za Zadar i Zadarsku županiju to bi značilo okretanje prema svojem zaleđu i otocima jer su priobalna područja ionako već turistički opterećena. Na tim elementima treba raditi kako bi sezona ponudila mnogo više od sunca i mora i kako bi nam predsezona i posezona bile bogate sadržajima i aktivnostima.

Dubrovnik je pokazao da bez interkontinentalnih letova iz SAD-a, Velike Britanije i Australije turistička sezona pati? Koliko je zadarski turizam ovisan o letovima, primjerice o Ryanairu?

Dubrovnik je izrazito zrakoplovna destinacija s redovitim („klasičnim“) i *charter* linijama. To im je omogućio njihov geoprometni položaj, ali i pozicioniranje na turističkom tržištu. Loš turistički promet pogoršao je izostanak kruzerskog turizma koji je u Dubrovniku bio znatno razvijen. Za razliku od Dubrovnika, Split i Zadar su više „automobilska odredišta“, dok im se zrakoplovni promet temelji na niskotarifnim zračnim prijevoznicima. Zadarska regija sa susjednim županijama posljednjih je 10-ak godina uložila znatna sredstva u poslovanje s niskotarifnim zračnim prijevoznicima, a pozitivni učinci vidljivi

su u produljenju sezone. Ovisnost o niskotarifnim zračnim prijevoznicima očituje se u njihovoj pregovaračkoj moći te činjenici da su se ulaganja u udruženo oglašavanje mogla uložiti u drukčije pozicioniranje Zadra i regije na turističkom tržištu. Pri tome ipak ne treba zanemariti činjenicu da turisti koji putuju niskotarifnim zračnim prijevoznicima pripadaju najčešće mlađoj populaciji, vrlo su mobilni i posjećuju cijelu Dalmaciju i druge dijelove Hrvatske. Problematično je što mnogi turisti borave u Zadru samo jedan dan (noćenje) ili uopće ne idu u Zadar i regiju. Na to upućuju rezultati istraživanja koja kontinuirano provodimo. Stoga se ovaj projekt mora razmatrati u širem kontekstu jer se njegova važnost i učinak očituju na širem području, na što smo često upozoravali svih ovih godina.

Kulturna i prirodna baština neiskorišteni su potencijal zadarskoga zaleđa (Asseria, Nadin, Ljubač, Bribirska glavica itd.)?

Kulturno i prirodno nasljeđe zadarskoga zaleđa zaista treba oplemeniti. Očuvani okoliš, plodna zemlja, prirodne atrakcije, bogata materijalna i nematerijalna baština te specifičan način života zaleđa čine resursno-atraksijsku osnovu za razvoj turizma Zadra i regije. Zbog sve većeg pritiska turizma u priobalnom području, posebice u Zadru, Biogradu i Ninu, nužno je turistički promet intenzivnije

preusmjeriti prema zaleđu. Posljednjih nekoliko godina vidljiva je određena turistička aktivnost na tom prostoru, no sve je još u povojima. Vidljivo je također kako sporadični poduzetnički pothvati rezultiraju uspjehom.

I tu je prisutan problem napuštenih i zapuštenih ruralnih područja, nedostatka ljudi, infrastrukture, znanja i dr. Na povezivanju priobalnog turizma sa zaleđem treba sustavno raditi. Kuće za odmor razvijaju segment smještaja, no njima trebaju komplementarni proizvodi na samome području kako bi se razvijao boravišni turizam. Istodobno, ti proizvodi razvijati će i izletni turizam iz priobalnog područja. I tu se javljaju određena ograničenja jer se čini kako nedostatna ponuda nije primamljiva, s jedne strane, dok se ta ista ponuda nedovoljno promiče u priobalju koje je samo sebi dostatno. Primjerice, na zadarskome mostu velika je ponuda izleta prema Kornatima i otocima, a kakva je ponuda izleta u zaleđe?

Ove godine nautički turizam je pravi hit. Što učiniti da ga poboljšamo, pritom mislim na prihode od njega?

Nautički turizam u Zadarskoj županiji uvijek je hit zbog izrazito povoljnih prirodnih i klimatskih obilježja akvatorija. Tome pridonose odlična prometna povezanost Zadra i pozicioniranost važnijih nautičkih luka, marina i privezišta. Posljednje dvije godine bile su izvrsne za nautički turizam zbog mogućnosti izoliranog boravka i relativno niskih cijena najma plovila zbog *last minute* rezervacija. To je posebice bilo izraženo u 2020. godini.

Međutim, bez obzira na navedeno, nautički turizam treba neprestano unaprjeđivati podizanjem kvalitete i proširenjem usluga u nautičkim lukama. Navedeno također znači i unaprjeđenje ponude komplementarnim uslugama na kopnu i otocima. Pri tome valja uzeti u obzir određena razvojna ograničenja otoka, poput depopulacije, relativne udaljenosti i ograničene povezanosti komercijalnim linijama, nedostatka infrastrukture i općenito postupnog odumiranja otoka. To su temeljna ograničenja mogućnosti ostvarivanja dodanih vrijednosti jer sunce i more u nautici za veću potrošnju nisu dovoljni.

Sve više turista boravi u očuvanoj prirodi kojom Hrvatska obiluje. To je svakako važan motiv dolaska, na što upućuju i posjeti zaštićenim prirodnim područjima. Za Zadar i Zadarsku županiju to bi značilo okretanje prema svojem zaleđu i otocima jer su priobalna područja ionako već turistički opterećena. Na tim elementima treba raditi kako bi sezona ponudila mnogo više od sunca i mora i kako bi nam predsezona i posezona bile bogate sadržajima i aktivnostima

JELENA ALFIREVIĆ FRANIĆ, mag. philol. croat., Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja; autorica psihološko-filozofskog djela *Bila sam žohar*

Ispod oklopa Žene-Žohara nečija je majka, baka, susjeda, sestra - i zato sam morala progovoriti

Jelena Alfirević Franić (29), mag. philol. croat., asistentica na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja, diplomirala je hrvatski jezik i književnost 2016. na Sveučilištu u Zadru, a trenutačno je na istom sveučilištu na poslijediplomskom studiju Humanističke znanosti (filologija - književnost).

U izdanju Matice hrvatske 2021. godine objavila je svoj psihološko-filozofski književni prvijenac o nasilju nad ženama *Bila sam žohar*.

U Vašem književnom prvijencu *Bila sam žohar* bavite se problematikom nasilja nad ženama, konkretno, temom femicida i silovanja. Koji su bili Vaši motivi da se bavite tako teškom problematikom?

Nikada nisam zazirala od teških tema, a moj temeljni motiv za pisanje bio je kroz literaturu osloboditi suvremene žene-robinje. Htjela sam osloboditi žene zarobljene u određeno neurobiološko autistično bezizlazno stanje, u simboličke oklope žohara, u (obiteljsko) nasilje i neslobodu.

Početak prosinca 2020. na internetskim stranicama CeKaPea i Centra za participaciju žena Rijeka vidjela sam Međunarodni književni natječaj *Zašto skrivaš lice?*. Zanimljiv naslov odmah me je privukao. Kako trenutačno živim na Poluotoku, sjećam se da sam navukla na sebe kaput, rukavice i šal te, uz pratnju bure, prošetala zadarskim Murajem u potrazi za inspiracijom. U daljini su svijetlila noćna svjetla mogea studentskog Zadra, razmišljala sam o svim ženama koje sam kroz život susretala. Sjetila sam se studentskog podstanarskog stana na Maloj pošti, muških udaraca i krika žene koji je dopirao iz susjedne zgrade, probi-

U svojem književnom prvijencu Jelena Alfirević bavi se problematikom nasilja nad ženama, konkretno, temom femicida i silovanja. Knjiga je predstavljena prvi put u povodu Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 25. studenoga 2021. u Splitu u samom centru Dioklecijanove palače, u hrvatsko-europskoj „prijestolnici“ kulture, Prokulturi - Kući jezika i kulture na Peristilu, a organizatori predstavljanja bili su Prokultura Split, Caritas Splitsko-makarske nadbiskupije i Matica hrvatska, Ogranak u Zadru

jajući se među gotovo papirnati zidovima, te moje nemoći da kao jedna studentica u „Bijelom Svijetu“ bilo što učinim.

Od početka do kraja šetnice imala sam priču, a čim sam stigla u stan, na bijelom papiru rodila se mučna, mračna i crna Žena-Žohar, priča o feminizmu novoga doba, koja je na međunarodnom natječaju i nagrađena. S obzirom na to da sam po naravi prilično discipliniran tip,

priča je nastala u tri dana intenzivnog pisanja pa i sada imam dojam kao da sam je uistinu napisala u dahu. Pređa mnom na papiru izranjali su glasovi, krikovi svih silovanih žena još od praiskona (bilo u ratovima, femicidom ili drugim zločinom), a dodatno su u knjizi aktualizirani u opisima apokaliptične kalfkijanske pandemijske atmosfere COVID-a 19. Osjećala sam dužnost ispisati žensku krv i bol

silovanja na čistu stranicu papira. Zato je ovaj književni prvijenac i moj svojevrсни dug djevojaštvu i mladenaštvu. Dug je društvu koje zatvara oči pred nasiljem, nasilnicima, svim Ženama-Žoharima i meni samoj.

Ističete važnost metafore u knjizi?

Amerikanci, kognitivni lingvisti, Lakoff i Johnson (1980.), ujedno utemeljitelji kognitiv-

ne metafore, ustanovili su da se metafore ne pojavljuju najprije u jeziku, nego u misli, što bi značilo da zapravo metaforama razumijevamo svijet. Upravo tako sam ženu i vidjela u knjizi - kroz snažnu intertekstualnu kafkijansku metaforu, kao crnog, bespomoćnog Žohara, sa svojim identitetom koji je invaliditet.

Takve Žene-Žohari redovito hodaju Kalelargom, Marmontovom ulicom, Elizejskom poljanom - jednako, naizgled slobodne (pod otvorenim nebom), a na leđima strpljivo i gotovo paradoksalno ponosno nose svoju bol. Iz te snažne kontradikcije na bijelom papiru i pisacem stolu rodila se Žena-Žohar kako bi, svojom ranom zbog čina silovanja, uputila „nečujni“ krik (Žohar/ica u knjizi ne može verbalno govoriti), a ujedno snažnu pljusk društva koje odvrća pogled od krucijalnih društvenih pitanja.

Prema službenim podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike RH (2021.), nasilje nad ženama i u obitelji u pandemiji koronavirusa poraslo je za 50 %, a toliko je porastao i broj žena koje su ubili sadašnji ili bivši intimni partneri. Važno je naglasiti da je Žena-Žohar u knjizi silovana ne samo tjelesno, nego i emocionalno, psihički, moralno, verbalno i duhovno pa je alegorijski ključ čitanja ovog naturalističko-ekspresionističkog teksta, prijeko potreban.

Knjiga je predstavljena na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama?

Knjiga *Bila sam žohar* predstavljena je prvi put u povodu Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 25. studenoga 2021., u Splitu u samom centru Dioklecijanove palače, u hrvatsko-europskoj „prijestolnici“ kulture, Prokulturi - Kući jezika i kulture na Peristilu. Organizatori predstavljanja bili su Prokultura Split, Caritas Splitsko-makarske nadbiskupije i Matica hrvatska, Ogranak u Zadru.

Uz splitski Caritas (koji od 2011. ima osposobljeno Sklonište za žene i djecu - žrtve obiteljskog nasilja), u organizaciju predstavljanja na moj poziv uključile su se i sve postojeće udruge u Splitu koje se bave zaštitom žena od nasilja - Bi-

Takve Žene-Žohari redovito hodaju Kalelargom, Marmontovom ulicom, Elizejskom poljanom - jednako, naizgled slobodne (pod otvorenim nebom), a na leđima strpljivo i gotovo paradoksalno ponosno nose svoju bol. Prema službenim podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike RH (2021.), nasilje nad ženama i u obitelji u pandemiji koronavirusa poraslo je za 50 %, a toliko je porastao i broj žena koje su ubili njihovi sadašnji ili bivši intimni partneri

jeli krug i Domine. Podršku je dala i splitska udruga za promicanje mentalnog zdravlja Feniks, na čemu im svima iskreno zahvaljujem! Paradoksalno je što je moja knjiga predstavljena u Splitu na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama, a samo pet dana nakon predstavljanja knjige dogodilo se muško nasilje nad ženom, stravično ubojstvo žene u splitskoj trgovini Lidl, koje je odjeknulo na nacionalnoj razini.

I danas je crven Peristil boli, tužan je Split, i tužna je Hrvatska 21. stoljeća zato što smo kao društvo ozbiljno zapeli u slijepoj ulici revolucije netolerancije na nasilje. Smatram da je došlo vrijeme da (u postmoderni) o književnosti ozbiljno počnemo promišljati kao o obliku i načinu liječenja društva. Pri tome čvrsto stojim i za to ću se zauzimati i u svom budućem znanstvenom djelovanju, kroz književnoteorijski, sociološki i psihološki „fenomen“ - biblioterapiju.

Koja je povezanost knjige *Bila sam žohar* i pokreta Me-Too, Nisam tražila, Nisi sama i Spasi me? Vaša knjiga pri-

pada angažiranoj književnosti?

I *Bila sam žohar* i spomenute inicijative zauzimaju se za zaštitu žena od nasilja. Zanimljivo je što je prvotna, nagrađena, verzija priče *Bila sam žohar* objavljena krajem prosinca 2020., a 17. siječnja 2021. glumica Milena Radulović javno je istupila prozvavši svoga silovatelja; uslijedile su slične reakcije u akademskim i inim krugovima. U tom smislu moglo bi se reći da je *Bila sam žohar* na neki način anticipirala pokrete Nisam tražila, #NisiSama i #MeToo - na našim prostorima pokrenute sredinom siječnja 2021.

Vjerujem da je u 21. stoljeću došlo vrijeme ne samo da udruge, nego i političke strukture (poglavito žene koje u Hrvatskom saboru djeluju na pitanju nasilja nad ženama), razmisle o ljekovitoj, terapijskoj, moći književnosti, kao obliku društvene prevencije i sprječavanja nasilja. Prva rečenica knjige *Bila sam žohar* i napisana je s uvjerenjem da može spasiti višestruke živote - zlostavljanu ženu kroz literarnu empatiju, zvjerskog nasilnika od pokuša-

ja počinjenja zločina, kroz književnoteorijski efekt čitateljske identifikacije, aristotelovske katarze i pretpostavljene *mimaze*, a širi čitateljski krug osvijestiti i osnažiti - za borbu protiv nasilja!

U dogovoru s Mirom Gavranom, novim predsjednikom Matice hrvatske, *Bila sam žohar* očekuje i zagrebačko predstavljanje, ali i međunarodna predstavljanja, s temeljnim ciljem osvještavanja šireg društva o toj teškoj, bolnoj, ali važnoj temi.

Daljnji cilj je da se „priči“ o knjizi priključe - a posredno zaštitite žene - i druge brojne udruge na međunarodnoj i nacionalnoj razini (Autonomna ženska kuća, B.A.B.E., Centar za žene žrtve rata - ROSA, Duga, Hrabri telefon, Ženska soba, Ženska pomoć sada i dr.), aktivisti i inicijative (Spasi me). U borbi protiv nasilja bilo koje vrste kao društvo moramo djelovati zajedno i interdisciplinarno, svatko prema svojim znanjima i sposobnostima.

Moglo bi se reći da je knjiga o Ženi-Žoharu knjiga-emocija(ma). Znanstvenica ste, književna emociologinja? Jesu li znanstveno i književno pisanje kod Vas povezani?

Još uvijek se ne bih nazivala književnom emociologinjom, ali na tom sam putu; tek je moj prvi znanstveni rad na temu književne emociologije tiskan u riječkom kroatističkom A1 časopisu *Fluminensia*. Kako volim osmišljavati novo i povezivati s postojećim, u tom sam tekstu osmislila novi knji-

Najavljeno i monodramatsko uprizorenje knjige na kazališnim daskama

Posebno mi je drago što je Matica hrvatska, Ogranak u Zadru, nakladnik (zahvaljujem prof. Radomiru Juriću i mojemu uredniku knjige, prof. Ivici Vigatu) jer Matica hrvatska već punih 180 godina nosi kulturnu i književnu klimu Hrvatske, a drago mi je što se otvorila „ženskoj“ temi silovanja i femicida, što za Maticu do sada nije bila uobičajena praksa. Ono što me osobito raduje je intrigantna najava zadarskog istaknutog i nagrađivanog kazališnog redatelja Vinka Radovića, koji je, inspiriran čitanjem knjige *Bila sam žohar*, javno najavio monodramatsko uprizorenje knjige na kazališnim daskama, s naglaskom na dramsku terapiju. Zanimljivo je što se već uspješno izvodi plesna minijatura *Bol*, nastala prema mojoj knjizi, a izvodi je prof. Bernarda Klarin u koreografiji Jasne Frankić Brkljačić od listopada ove godine, kada je bilo prvo predstavljanje *Žohara* u svečanoj Gradskoj loži u Zadru.

Eksplicitno i detaljno pisanje o silovanju način je borbe protiv silovanja, a književnost je čin pružanja otpora. Osjećala sam dužnost ispisati žensku krv i bol silovanja na čistu stranicu papira - ovo je moj svojevrsni dug djevojaštvu i mladenaštvu, dug društvu koje zatvara oči pred nasiljem, nasilnicima, svim Ženama-Žoharima i meni samoj

ževnoteorijski pojam „emocionska životinja“ za narcisoidnu, egoističnu ličnost u literaturi, kao prilog emociologičkom nazivlju koje je tek u razvitku (Robinson 2004: 175; Keen 2011: 10), a oko kojeg je obavljena „terminološka maglovitost“ (Pernai Andrić 2014: 211; 2020: 254). Međutim, istina je da me književna emociologija kao znanost u „povojima“ ozbiljno i strastveno zanima. Upravo pišem doktorsku disertaciju na poslijediplomskom studiju Humanističke znanosti na Sveučilištu u Zadru, a istražujem povezanost literarnih emocija, književnih identiteta, psihološke drame i kazališnih emocija u hrvatskoj dramati moderne i postmoderne. Trenutačno sam uključena i u sveučilišni projekt *Tijelo, identitet i emocije u hrvatskoj i slavenskim književnostima 20. i 21. stoljeća*.

Emocija je najvažnija u čovjeku i u međuljudskim odnosima, poglavito u ovom suvremenom kapitalističko-konzumerističkom društvu, a to kao humanisti nikako ne smijemo zaboraviti. Zato sam radosa što kroz književno i znanstveno pero (zahvaljujući emociologiji) mogu intenzivno podsjećati društvo na značenje i važnost emocija.

Nasilje, silovanje opisujete detaljno, eksplicitno, zašto?

Eksplicitno i detaljno pisanje o silovanju način je borbe protiv silovanja, a književnost je čin pružanja otpora. Ispod oklopa Žene-Žohara nečija je majka, baka, susjeda, sestra - i zato sam morala progovoriti!

Sami ste ilustrirali knjigu?

Knjiga je ilustrirana u koautorstvu. Slike ženskog akta rad su dipl. splitske slikarice Ence Kovačević, a ostale ilustracije su moje vlastite. Sve slike izravno se nadovezuju na sadržaj teksta pa se *Bila sam žohar* može čitati i kao samostalna slika-priča.

U Vašem ženskom pismu, kako tvrdite, prepoznatljiv je kod zavičaja, surovost epse predaje kojoj pripada Poljička Kneževina, odakle dolazite?

Da, ponosna sam kći Poljica, i to posvuda rado ističem. Riječ je o nekadašnjoj Poljičkoj Kneževini u splitskom zaleđu, poznatoj po autonomiji i seljačko-pravnom demokratskom statusu

Paradoksalno je što je moja knjiga predstavljena u Splitu na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama, a samo pet dana nakon predavljanja dogodilo se muško nasilje nad ženom, stravično ubojstvo žene u splitskoj trgovini Lidl. I danas je crven Peristil boli, tužan je Split, i tužna je Hrvatska 21. stoljeća zato što smo kao društvo ozbiljno zapeli u slijepoj ulici revolucije netolerancije na nasilje. Smatram da je došlo vrijeme da o književnosti ozbiljno počnemo promišljati kao o obliku i načinu liječenja društva

(narod je to koji je imao i svoj Poljički statut ozbiljnih i strogih „pravičnih uredaba“ još 1440.), a kulturna se baština uvijek izuzetno cijenila. Tako sam, okružena geografskim koordinatama - Cetinom, Dinarom, Mosorom i Biokovom - odrasla uz legendu o heroini i hrvatskoj Juditi, Mili Gojsalić. Hrabra je to žena, Poljičanka, koja je, prema legendi, 1530. spasila svoj poljički, patrijarhalno uređen narod, od oružjem moćnijih i brojnih Turaka, i to kroz renesansni mučenički aspekt, izgubivši tjelesnu nevinost u šatoru Ahmed-paše. To je i moj prvi dodir s književnosti, i to usmenom književnosti, prije negoli sam naučila hodati, čitati i pisati.

Kad odrastate s tim snažnim zavičajnim poljičkim „kodom“ i ponosom na mitsku snagu jedne žene, to se upiše u svaku identitetsku poru - stoga i osjetljivost u mojemu ženskom pismu na društvenu nepravdu zbog Žena koje su u 21. stoljeću prisiljene živjeti u oklopima Žohara. Protiv toga se buni moje osobno, književno, a ponajviše mitsko zavičajno ukodirano u priču o poljičkoj demokratičnosti i pravednosti, Statutu, slobodi i ženskoj hrabrosti, koja je kao svojevrstni kanon upisana u iskonski poljički imaginarij. O tome pišem i u predgovoru knjizi.

Kakva je recepcija Vaše knjige i kojem žanru pripada?

Bila sam žohar zasad je, u književnoj struci, klasificirana kao intimna pripovijetka; tekst suvremenog ženskog pi-

sma; magijskog realizma; psihološko-egzistencijalna, filozofska i poetska pripovijetka, a ponegdje i kao psihološki kraći roman. Uz to, riječ je o pasionskom ženskom narativu, biblijske intertekstualnosti (14 poglavlja knjige kao 14 postaja križnoga puta) i intermedijalnosti (kroz reminiscencije o slikarstvu), jednako adresiranom i muškarcima i ženama.

Govoreći o recepciji, u „priči“ o Ženi-Žoharu već se očituje suradnja interdisciplinarnih područja. Osim književnih teoretičara, povjesničara i kritičara, u dosadašnja predavljanja knjige u Zadru i Splitu, povezana s iskustvenom praksom, uključili su se pedagozi, psiholozi, udruge za zaštitu žena. Nakon što su knjigu pročitali, javilo mi se i nekoliko žena koje su doživjele nasilje - redovito opisuju knjigu kao tešku, mučnu, bolnu, sa snažnom emocijom, ali istinitu i potrebnu društvu u kojemu je silovanje još uvijek tabu-tema.

Bila sam žohar može pomoći u radu i drugim socijalnim udrugama (npr. u radu s roditeljima gdje su žrtve obiteljskog nasilja djeca), pogodna je za psihološko, filozofsko, antropološko, feminističko čitanje, kao i za književno-teološko (promatrati iz duhovno-kršćanskog aspekta protagoniste kroz njihovu ranjenu dušu).

Žena-Žohar ozbiljna je, teška tema, kojoj je temeljni cilj doprijeti do čitatelja - Čovjeka (s velikim Č!), tj. njegova humanističkog koda.

U svakom slučaju, riječ je o poetski kompleksnom tekstu,

slojevitom za čitanje i društveno angažiranom, knjizi čiji je cilj potaknuti na antinasilje. Iako već neke gimnazije u Splitu, Zagrebu i Zadru obrađuju Žohara s maturantima u nastavi, korelirajući ga s Kafkinim *Preobražajem* i *Poštovanim kukcima* Maše Kolanović, književni kritičari ozbiljno naglašavaju da *Bila sam žohar* treba ući u škole i na fakultete, i to kao lektirno štivo za učenike i studente koji u razdoblju od 18. do 21. godine života potencijalno razvijaju (poslije neizlječive) narcisoidne crte ličnosti, a tada ih se još uvijek može usmjeriti na pravi put.

Također, i sama sam najbolje, ali, nažalost, i najgore ljude upoznala u odijelu i kravati pa osjećam potrebu ovom knjigom, na simboličan, a dovoljno direktan način, progovoriti i o akademskom nasilju. To smatram vlastitom odgovornosti, s obzirom na to da predajem velikom broju studentica na Sveučilištu.

Na prvome predavljanju Žohara u zadarskoj svećanoj Gradskoj loži, 13. listopada 2021., preda mnom je bilo stotinu mojih dragih studenata (na čemu im zahvaljujem!), a to je veliki ponos i velika odgovornost. Stoga je moja književnost i za moje studente! I dalje s pozicije prosvjetnog djelatnika, smatram da prevencija protiv nasilja treba početi od rane vrstičke dobi. U tom smislu redovito ističem svojim studentima, budućim odgojiteljima i učiteljima, kako je njihovo buduće zanimanje najplemenitije na svijetu jer uistinu imaju mogućnost od korijena promijeniti svijet.

Vjerujem da je u 21. stoljeću došlo vrijeme da ne samo udruge, nego i političke strukture (poglavito žene koje u Hrvatskom saboru djeluju na pitanju nasilja nad ženama), razmisle o ljekovitoj, terapijskoj, moći književnosti, kao obliku društvene prevencije i sprječavanja nasilja. Prva rečenica knjige *Bila sam žohar* i napisana je s uvjerenjem da može spasiti višestruke živote - zlostavljanoj ženi kroz literarnu empatiju, zvjerskog nasilnika od pokušaja počinjenja zločina, kroz književnoteorijski efekt čitateljske identifikacije, aristotelovske katarze i pretpostavljene *mimeze*, a širi čitateljski krug osvijestiti i osnažiti - za borbu protiv nasilja

NIKOLINA MATIĆ i KATARINA PAVIĆ, studentice V. godine Učiteljskog studija na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru, autorice slikovnice *Planet Zemlja - naš dom*

Slikovnica je nastala u svrhu promicanja medijske pismenosti te kao reakcija na veliki problem današnjice - globalno onečišćenje planeta Zemlje

Slikovnica *Planet Zemlja - naš dom* Nikoline Matić i Katarine Pavić, studentica V. godine Učiteljskog studija, nastala je na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru u sklopu sveučilišnog kolegija Medijska kultura u akademskoj godini 2019./2020. Izdavač prve tiskane slikovnice Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja je Studentski zbor Sveučilišta u Zadru.

Tko vas je potaknuo na izradu te dječje knjige?

Na izradu slikovnice potaknuo nas je naša profesorica Jelena Alfirević Franić, mag. philol. croat. Zadala nam je zadatak da osmislimo tekst i ilustracije za slikovnicu, uz naznaku da mora imati *lajtmotiv* - razrađen, kritički promišljen i poentiran problem medijskog opismenjavanja (djece i društva). Naime, *Planet Zemlja - naš dom* slikovnica je nastala unutar kolegija Medijska kultura u akademskoj godini 2019./2020. Usko je vezana uz kolegij Medijska kultura, koji se predaje na učiteljskom i

predškolskom odjelu, jer je riječ o pisanome mediju (slikovnici), a problematizira suvremenu medijsku pismenost (aktualizirale smo problem onečišćenja Zemlje uz pomoć društvenih mreža, osobito među studentima popularnog Instagrama).

Studentski zbor Sveučilišta u Zadru u travnju ove godine raspisao je natječaj za financiranje studentskih projekata, programa i studentskih udruga, na koji smo se prijavile uz podršku prof. Alfirević Franić. Zatim nam je Studentski zbor i odobrio tiska-

nje slikovnice u 170 primjeraka, na čemu smo vrlo zahvalne.

Kako ste se odlučile pisati upravo o toj temi?

Odlučile smo izraditi slikovnicu koja će biti kritički promišljena reakcija na problem današnjice, nebrigu za naš planet i njegovo onečišćenje. Slikovnica je nastala u svrhu promicanja medijske pismenosti te kao reakcija na veliki problem današnjice, globalno onečišćenje planeta Zemlje.

Tema je aktualna i nosi važnu

poruku - poziva sve, a posebice djecu kojoj se obraća, na osvještavanje, razumijevanje problematike i poduzimanje konkretnih mjera u vezi s onečišćenjem Zemlje. Iako je mogu čitati i odrasli zbog poruka koje nosi, u prvome je redu namijenjena dječjoj vrtićke i školske dobi, s ciljem njihova osvještavanja o problemu onečišćenja, o tome kakav utjecaj nebriga o prirodi ima na naš planet te kako upravo djeca mogu reagirati i djelovati da bi očuvala Zemlju za buduće generacije.

Odakle potječe ideja za kreiranje likova i događaja koji slijeđe?

Dugo smo razmišljale o estetiци i izgledu samih likova. Pri traženju ideje na jednom smo internetskom portalu o dječjoj književnosti ugledale lik ljutite guske koji nam se učinio simpatičnim, inspirirao nas za kreiranje likova i samu radnju slikovnice. Stoga nam se učinilo zanimljivim da jednostavno sve životinje personificiramo, damo im priliku da ispričaju svoje priče o životu u zagađenom okolišu i onečišćenoj klimi Zemlje. Personificirani glasovi brojnih životinja tako pričaju glavnim likovima, dječaku Josipu i djevojčici Matildi, zašto su ljuti te kako čovjek utječe na njihov život. Matilda i Josip odlaze na putovanje po Zemlji i svemiru u društvu sove. Na svom putu nailaze na prave razloge zbog kojih Zemlja „boluje“, upoznaju Maloga princa, posjećuju njegov planet Asteroid B 612 i dolaze do spoznaje kako oni kao djeca mogu pomoći našem jedinom domu, Zemlji, da ozdravi.

Tko je bio zadužen za pisanje teksta, a tko za ilustriranje?

Zajedno smo sudjelovale i u ilustriranju i u pisanju teksta. Najprije smo napravile skice i napisale natuknice, a zatim počele izradu ilustracija. Prva tehnika slikanja koju smo koristile bila je tehnika akvarela, ali se pokazala neuspješnom. Nakon toga smo crtale olovkom i bojile drvenim bojicama te upotpunile slike flomasterima i bijelom kemijskom. Posao smo podijelile, ponekad bi crtala jedna, a bojila druga i obrnuto. Nakon što smo sve slike oslikale, na temelju slika napisale smo tekst, koji je opaska postupanju i nebrizi ljudi za planet Zemlju, naš dom. Svaka je napisala

Izdavač prve tiskane slikovnice Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja je Studentski zbor Sveučilišta u Zadru, a slikovnica je nastala unutar kolegija Medijska kultura u akademskoj godini 2019./2020. Kako kažu autorice, problematizira suvremenu medijsku pismenost aktualiziranjem problema onečišćenja Zemlje uz pomoć društvenih mreža, osobito među studentima popularnog Instagrama

la svoju verziju teksta, na temelju ilustracija, a zatim smo, uz pomoć profesorice Alfrević Franić, sjedinile tekst.

Kažu da slika govori tisuću riječi. Smatrate li da su vaše ilustracije u slikovnici uspješne u toj namjeri?

Smatramo da smo uspješno odradile taj zadatak jer su ilustracije bogate detaljima koji sami za sebe pričaju (sliko)priču. Sam tekst nastao je kao posljednja faza stvaranja; nakon što smo sve oslikale, priča je prirodno „potekla“. Osim personifikacijom, i mimikom životinja potrudile smo se izraziti njihovo nezadovoljstvo i ljutnju izazvanu ljudskom nebrigom za prirodu, biljni i životinjski svijet.

Kakvu poruku šalje ova slikovnica?

Cilj slikovnice je osvještavati djecu o problemu onečišćenja

Tema je aktualna i nosi važnu poruku - poziva sve, a posebice djecu kojoj se obraća, na osvještavanje, razumijevanje problematike i poduzimanje konkretnih mjera u vezi s onečišćenjem Zemlje. Iako je mogu čitati i odrasli zbog poruka koje nosi, u prvome je redu namijenjena djeci vrtićke i školske dobi, s ciljem njihova osvještavanja o problemu onečišćenja, o tome kakav utjecaj nebriga o prirodi ima na naš planet te kako upravo oni mogu reagirati i djelovati da bi očuvali Zemlju za buduće naraštaje

prirode i okoliša, o tome kako negativan utjecaj takva nebriga i nemar mogu imati na naš planet, ali i kako upravo djeca mogu reagirati, što trebaju činiti i kako ispravno djelovati da bi očuvali Zemlju za buduće naraštaje.

Planet Zemlja - naš dom poziva sve čitatelje, posebice djecu, kojoj se kroz slikopriču obraća, na osvještavanje, razumijevanje problematike i poduzimanje konkretnih mjera u sprječavanju onečišćenja našega planeta. Često zaboravljamo da smo upravo mi ona „mala kap“ iz Cesarićeva *Slapa*, a na to nas vješto podsjećaju djevojčica Matilda i dječak Josip koji, mijenjajući svoje navike, potiču i druge na važnu promjenu i brigu o planetu. Problem onečišćenja Zemlje djeca rješavaju malenim i mukotrpnim koracima, a u tome im pomažu njihove obitelji i životinje. Iz toga možemo zaključiti da je riječ o problemskoj slikovnici koja ima biblioterapijsku ulogu.

Kakav je vaš stav o društvenim mrežama, s obzirom na to da u slikovnici spominjete Instagram?

U slikovnicu je uvedena i društvena mreža, Instagram, vrlo popularna među nama studentima i mlađim naraštajima. Svi smo svjesni kojom brzinom tehnologija napreduje i postaje dio naše svakodnevice, pogotovo svakodnevice budućih naraštaja (poseb-

no zanimljiv razgovor o hologramima i mladima imali smo na jednom satu Medijske kulture).

Mladi previše vremena provode na virtualnim platformama, a nerijetko smo svjedoci činjenice da su internet i društvene mreže sinonimi za negativno. U ovoj su slikovnici, posve suprotno, prikazani pozitivni aspekti društvenih mreža, tj. Instagrama, pri čemu su izneseni primjeri o tome kako društvene mreže, ako se njima pravilno rukuje, mogu biti potencijalno izuzetno korisne, imajući pritom na umu načela i pravila medijske pismenosti.

Vaša slikovnica je i predstavljena javnosti, i to u Gradskoj knjižnici u Zadru 19. studenoga 2021. Kako je bilo na predstavljanju?

Bilo je veoma svečano, dojmljivo, a nas dvije bile smo posebno uzbuđene. Govorile smo o nastanku slikovnice, procesu njezine izrade, a naposljetku smo slikovnicu zajedno i pročitale publici (uz popratne slikovne sadržaje prirodnih ljepota, ali i primjera onečišćenosti Zemljina okoliša, prikazane na prezentaciji).

Slikovnicu je u znanstveno-stručnom tonu predstavila urednica i naša profesorica, Jelena Alfrević Franić. Predstavljanje je bilo popraćeno prigodnim glazbenim dionicama koje je na klaviru odsvirao Vice Viduka, a program je moderirala Petra Kurilić, također studentica Učiteljskog studija Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja.

Želimo zahvaliti svima koji su sudjelovali i došli nas podržati. Za nas dvije ovo je bilo novo pozitivno iskustvo, nešto čega ćemo se uvijek rado prisjećati iz studentskih dana. Veseli nas i činjenica da ćemo, nakon što diplomiramo, čim prije početi s radom u školi pa čitati našu slikovnicu i svojim učenicima.

Jelena Alfrević Franić, mag. philol. croat., glavna je urednica prve tiskane slikovnice Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru *Planet Zemlja - naš dom*

Mag. philol. croat. Jelena Alfrević Franić asistentica je na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja i doktorandica poslijediplomskog studija Humanističke znanosti (filologija-književnosti) na Sveučilištu u Zadru te ujedno i glavna urednica prve tiskane slikovnice Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru *Planet Zemlja - naš dom*.

- U ovom pandemijskom vremenu, kada brojni znanstvenici diljem svijeta govore o klimatskim promjenama ističući povezanost razvitka koronavirusa i nebrige o okolišu, naše studentice ilustrirale su i napisale slikovnicu koja izravno kritizira globalno onečišćenje planeta Zemlje zbog nebrige ljudi za prirodu. Osim toga, ova prva tiskana slikovnica Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru, kojom je osuvremenjena nastava Medijske kulture, vrijedan je prilog autorica, studentica Matić i Pavić, hrvatskoj dječjoj književnosti - istaknula je urednica Jelena Alfrević Franić, profesorica hrvatskog jezika i književnosti.

Riječ je o, objašnjava, ekološko-zelenoj slikovnici:

- U vrijeme kada Greta Thunberg, međunarodno poznata švedska djevojčica i ekološka aktivistica (rođ. 2003. godine) ispunjava sadržaje masmedija, aktualizirajući društvenu zbilju, naše vrijedne studentice napisale su slikovnicu koju se može znanstveno-teorijski klasificirati kako ekološku, tzv. zelenu slikovnicu, a ujedno problemsko-biblioterapijsku jer potiče na rješavanje problema. Naime, Caroline Shrodes definirala je 1949. biblioterapiju kao „proces dinamične interakcije između osobnosti čitatelja i literature kao psihološkog područja koje se može koristiti za osobni razvoj i rast“, na što potiče i slikovnica *Planet Zemlja - naš dom*, s naglaskom

Ne skrivam oduševljenje i ponos što su Nikolina Matić i Katarina Pavić upravo moje studentice i što su autorice prve tiskane slikovnice Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru, što nikako nije malen uspjeh, ni za naš matični Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, niti za naše Sveučilište

na ideju o promjeni mišljenja i ponašanja pojedinaca (u ovom slučaju, važnosti zaštite prirodnih bogatstava).

U slikovnici se spominju i društvene mreže, konkretno Instagram, a urednica govori kako je sa svojim studentima na kolegiju Medijska kultura često razgovarala o medijskoj pismenosti i što, nažalost, prevladava, medijskoj nepismenosti.

- Temeljni nam je cilj bio da studenti izrade medijski, kritički promišljen, sadržaj kojim će djecu, čitatelje, a posredno i društvo, podučiti medijskoj pismenosti, i to na primjeru pozitivnog korištenja društvenih mreža. U slučaju ove slikovnice, studentice su izabrale Instagram, koji danas najčešće služi kao osobni narcistički (p)ogled u „jezeru“ vlastite savršenosti. U društvu 21. stoljeća, naime, kao nikada prije, važno je emocionalno i medijski pismeno - misliti - ističe mag. philol. croat. Jelena Alfrević Franić.

Ne skriva, naglašava, oduševljenje i ponos što su Nikolina Matić i Katarina Pavić upravo njezine studentice i autorice prve tiskane slikovnice Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru. To je, smatra, golem uspjeh i za njihov matični Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, i za cijelo Sveučilište!

- Snaga ovog studentskog slikovničkog narativa (koji interdisciplinarno višestruko komunicira: s medijskom kulturom, književnosti, botanikom, zoologijom, likovnom umjetnošću) upravo je u tome što čitatelja-recipienta, bez obzira na njegovu dob, na kreativan, jednostavan i, recimo to i tako - dječji način, može podučiti najvećim mudrostima i humanističkim vrijednostima. Nikolina i Katarina napisale su i oslikale *Planet Zemlja - naš dom*, odgojno-obrazovni priručnik koristan u učenju i radu svim kolegama studentima, budućim odgajateljicama i učiteljima

cama. Drugim riječima, siguran odgojno-obrazovni „alat“ u budućoj struci naših studenata, s naglaskom na odgojno, temeljno načelo njihova učiteljskog i predškolskog društvenog djelovanja, što im redovito u nastavi ističem.

Nadam se da će plemenite poruke izrečene u slikovnici *Planet Zemlja - naš dom* još dugo - kao opomena važnosti očuvanja prirode i vrijednosti života u naizgled malenim sadržajima - živjeti na zadarskim ulicama i u našim srcima, pronoseći ljepotu prirode i ljepotu života, kakvu samo dječja srca istinski prepoznati znaju. Svima nama želim da češće gledamo svijet iskrenim i dobronamjernim očima djeteta, očima Matilde i Josipa, protagonista iz prve slikovnice (za djecu i odrasle) Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja u Zadru, i to usprkos društvenim neprilikama u vremenu pandemije, kojima upravo svjedočimo zaključila je mag. philol. croat. Jelena Alfrević Franić.

Temeljni nam je cilj bio da studenti izrade medijski, kritički promišljen sadržaj kojim će djecu, čitatelje, a posredno i društvo, podučiti medijskoj pismenosti, i to na primjeru pozitivnog korištenja društvenih mreža. U slučaju ove slikovnice, studentice su izabrale Instagram, koji danas najčešće služi kao osobni narcistički (p)ogled u „jezeru“ vlastite savršenosti. U društvu 21. stoljeća, naime, kao nikad prije, važno je emocionalno i medijski pismeno - misliti

ROSTRA XI. Novi broj časopisa studenata povijesti predstavljen na Sveučilištu u Zadru

Časopis studenata povijesti najdugovječnija je tiskovina studenata zadarskog sveučilišta

Na Sveučilištu u Zadru 2. studenoga 2021. predstavljena je Rostra XI. - časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru. Osnovan već relativno davne 2008. godine, časopis je u svom četrnaestogodišnjem postojanju uspio doživjeti čak 11 brojeva, što ga čini najdugovječnijom tiskovinom studenata zadarskog sveučilišta. Taj se časopis, koji objavljuje ne samo članke, feljtone i recenzije povijesnih tema, često oslanja i na interdisciplinarnost znanosti. Tako se u njemu mogu pronaći članci povijesne tematike, poduprti znanostima poput geografije, antropologije, arheologije, povijesti umjetnosti i slično.

Aktivnost u vremenu neaktivnosti

Članke novoga broja predstavili su profesori s Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru, prof. dr. sc. Anamarija Kurilić, izv. prof. dr. sc. Valentina Šošćarić, izv. prof. dr. sc. Sanda Uglešić i izv. prof. dr. sc. Ante Bralić, a uvodnu riječ održali su Ante Senta, glavni urednik XI. broja, te izv. prof. dr. sc. Mateo Bratanić, zamjenik pročelnika Odjela za povijest.

- Studentska aktivnost u vrijeme *lockdowna* i pandemije rezultirala je objavom čak 11 članaka vrijednih studenata, ne samo s hrvatskih, nego i inozemnih sveučilišta - rekao je glavni urednik Senta, ističući studentsku aktivnost pisanja feljtona te dva intervjua - s doc. dr. sc.

Studentska aktivnost u vrijeme lockdowna i pandemije rezultirala je objavom čak 11 članaka vrijednih studenata, ne samo s hrvatskih, nego i inozemnih sveučilišta, rekao je glavni urednik Senta, ističući studentsku aktivnost pisanja feljtona te dva intervjua - s doc. dr. sc. Brankom Kasalom, profesorom sa zadarskog Odjela za povijest, te dr. sc. Sinišom Maleševićem, profesorom na Odjelu za sociologiju sveučilišta u Dublinu

Brankom Kasalom, profesorom sa zadarskog Odjela za povijest, te dr. sc. Sinišom Maleševićem, profesorom na Odjelu za sociologiju sveučilišta u Dublinu.

Izv. prof. dr. sc. Bratanić pohvalio je studentsku aktivnost u ovom vremenu neaktivnosti te istaknuo potrebu da se Rostra i dalje objavljuje. Izrazio je podršku i za buduće naraštaje onih koji će se uhvatiti ukoštac sa stvaranjem nečega tako iznimmnog.

Prof. dr. sc. Anamarija Kurilić, izv. prof. dr. sc. Valentina Šošćarić, izv. prof. dr. sc. Sanda Uglešić i izv. prof. dr. sc. Ante Bralić predstavili su objavljene članke koji obrađuju raznovrsne teme poput reforme makedonske vojske pod Aleksandrom Velikim, u kojoj Renato Nović koristi tri

bitke - kod Heroneje, Gaugamele i Hidaspa. O slučaju Johannea Rykenera članak je napisala Petra Kolesarić (FFOS), oslanjajući se na jedini dostupan izvor iz razdoblja srednjeg vijeka koji se odnosi na transseksualnost i homoseksualnu prostituciju.

Živimo li već sada u virtualnoj stvarnosti

Rad *Inzularno knjiško slikarstvo ranoga srednjeg vijeka* Dore Štublin obuhvaća slikarstvo Irske i Velike Britanije ranog srednjeg vijeka, između 650. i 850. godine, dok rad Lucije Radoš *Iluminirani rukopisi tzv. Ada grupe* opisuje iluminirane rukopise grupe poznate i pod imenom Dvorska škola Karla Velikoga.

Među brojnim člancima tu su i oni koji obrađuju Theodora Roosevelta i Španjolsko-američki rat, Franklina Delanoa Roosevelta, rimsku provinciju Ahaju, Vijetnamski rat u američkim medijima... Čitajući članak o Vijetnamskom ratu u američkim medijima, profesor Bralić zapitao se što je stvarnost a što realnost, za kraj postavivši retoričko pitanje - živimo li već sada u virtualnoj stvarnosti.

Na kraju predstavljanja, ponovno je nekoliko riječi uputio glavni urednik Senta, zahvalivši svima koji su sudjelovali u projektu te ih naposljetku uputio na preuzimanje besplatnih primjera ovoga još jednog uspješno obavljenog studentskog projekta studenata povijesti Sveučilišta u Zadru.

Novi broj časopisa predstavili su profesori s Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru, prof. dr. sc. Anamarija Kurilić, izv. prof. dr. sc. Valentina Šošćarić, izv. prof. dr. sc. Sanda Uglešić i izv. prof. dr. sc. Ante Bralić, a uvodnu riječ održali su Ante Senta, glavni urednik XI. broja, te izv. prof. dr. sc. Mateo Bratanić, zamjenik pročelnika Odjela za povijest

Izv. prof. dr. sc. **KORNELIJA KUVAC-LEVAČIĆ**, Odjel za kroatistiku;
 autorica monografije *Iskaz neizrecivoga u poetici Side Košutić*

Problem prešućivanja nešto je s čime su se susretale i susreću hrvatske književnice do dana današnjega

U izdanju Sveučilišta u Zadru objavljena je monografija izv. prof. dr. sc. Kornelije Kuvac-Levačić, s Odjela za kroatistiku, *Iskaz neizrecivoga u poetici Side Košutić*. Novo izdanje Sveučilišta u Zadru istražuje iskaz neizrecivoga kao krucijalan u poetici nedovoljno istražene i marginalizirane hrvatske književnice Side Košutić. Riječ je o prvom većem znanstvenom sintetskom djelu kojim se književni rad te važne hrvatske književnice književnoteorijski odnosno poetički interpretira.

Što Vas je nagnalo da se bavite književnim djelom (i biografijom) Side Košutić?

Stvaralaštvo Side Košutić gotovo da i nije bilo spomenuto dok sam ja studirala književnost. U nekima od najvažnijih povijesti književnosti njezina imena nema, iako odjeci u ranijoj periodici svjedoče da je bila vrlo čitana, da su joj neki od najeminentnijih književnih povjesničara prije 1945. posvećivali pozornost. Nakon toga uglavnom je se svrstavalo pod etiketu katoličke književnice, što je podrazumijevalo da izvan tog angažmana u njezinu djelu valjda nema estetske vrijednosti.

Sidu Košutić se iz ideoloških razloga ili nekritički uzdizalo ili podcjenjivalo. U njezinu me djelu zaintrigirao spoj između modernističkih formi i postupaka s jedne, te otpora određenim aspektima moderne zapadne civilizacije i kulture, s druge strane. Također me zaintrigirao i spoj kršćanskog, mističkog nadahnuća s vrlo jasnim elementima ženskog pisma, tzv. protofeminizma. U konačnici, zaintrigirao me i njezin kritički socijalni angažman usmjeren prema svim slojevima društva koji posjeduju moć nad drugima, bilo da je

riječ o političarima, intelektualcima, vlasnicima tvornica ili svećenicima, što je osobito vidljivo u romanu *Velika šutnja*.

Kada ste se počeli zanimati za Sidu Košutić i zašto?

Budući da se posljednjih deset godina intenzivno bavim opusima hrvatskih spisateljica 20. i 21. stoljeća, najprije su me privukli neki njezini poetski tekstovi koje sam pronašla u izdanjima s kraja devedesetih. Zatim sam pročitala roman *Velika šutnja*, koji je prvi put objavljen tek 2012. godine, i to zauzimanjem suvremenog hrvatskog pjesnika Stjepana Licea. Došavši s njim u kontakt, ispostavilo se da on posjeduje još dva rukopisa Sidinih neobjavljenih romana: *Pogašena svjetla* i *Kolijevku* te nešto, također neobjavljenih, rukopisa lirskih pjesama, za koje niti jedan izdavač nije pokazao interes. Pročitavši sve te tekstove, stvorila se ideja o temi znanstvene studije koja bi trebala napraviti barem mali pomak prema ispravljanju nepravednog zapostavljanja ove književnice. Ulažeći dublje u njezine tekstove

Istraživanje je pokazalo opravdanost ravnopravnog svrstavanja opusa Side Košutić u poetičke tendencije moderne hrvatske književnosti prve polovice 20. st. Stoga zaslužuje biti objavljeno u obliku sabranih ili barem izabranih djela. Nadam se da će moja knjiga potaknuti interes za novim čitanjima njezina opusa pa onda možda i zanimanje izdavača i institucija za realizaciju tog projekta

otkrivala sam posebnost njezina jezika i shvaćala da se tu negdje, ne samo u političkim i ideološkim razlozima, kriju uzroci njezine periferijalnosti.

Njezino djelo traži posvećenog čitatelja jer je daleko od formule i kiča, osobito u najboljim ostvarenjima kakvo je, primjerice, zbirka pjesama u prozi *Vjerenička žetva*. Upravo u toj zbirci književnica snažno korespondira s jezikom mistika, za koji je karakteristično da pokušava izraziti iskustvo bez referencije, ali pomoću rekvizita koje imamo u nama svima poznatom, pojavnom svijetu. Rezultat često biva očuden, hermetičan iskaz, prepun specifične figurativnosti i jezičnih postupaka.

Budući da sam u svojim prijašnjim studijama došla u kontakt sa znanstvenicima i teorijama u čijem je središtu ispitivanje iskaza neizrecivog, prepoznala sam metodološki okvir koji se može primijeniti i na analizu mističnoga hermetizma Side Košutić. Potvrdu da sam na dobrom putu dobila sam u njezinim esejističkim tekstovima, čak i u nekim pjesničkim, u kojima je ona sama govorila o ograničenjima riječi da iskažu i egzistenciju i transcendenciju, u kojima je tematizirala tu pjesničku nemoć.

Sida Košutić je najpreučiavanija hrvatska književnica. Tko je „zaslužan“ za poricanje njezina djela i rada? Obično se misli da je imala problema u vrijeme komunizma, što je istina, pritom se, međutim, ignoriraju činjenice da je i za vrijeme NDH imala velikih problema. O čemu je bila riječ?

Ne mogu sa sigurnošću utvrditi da je Sida Košutić najpreučiavanija jer je problem preučiavanja nešto s čime su se susretale i susreću hrvatske književnice do dana današnjega. Slučaj Side Košutić ipak je dijelom i politički, sudeći prema svemu onome o čemu svjedoči literatura, primjerice, *Dnevnik* Blaža Jurišića ili zapisana svjedočanstva Marije Polić, Sidine sustanarke, zaslužne za očuvanje njezinih rukopisa i informacije koje je tijekom života davala onima koji su se, unatoč svemu, zanimali za Sidin rad. Sidin je brat August bio visokopozicionirani pripadnik Hrvatske seljačke stranke. Još od 1936. Sidu prati policija zbog sumnje u protudržavnu djelatnost Društva hrvatskih književnica, u čijem je

Sidu Košutić se iz ideoloških razloga ili nekritički uzdizalo ili podcjenjivalo. U njezinu me djelu zaintrigirao spoj između modernističkih formi i postupaka s jedne, te otpora određenim aspektima moderne zapadne civilizacije i kulture, s druge strane. Također me zaintrigirao i spoj kršćanskog, mističkog nadahnuća s vrlo jasnim elementima ženskog pisma, tzv. protofeminizma, ali i njezin kritički socijalni angažman usmjeren prema svim slojevima društva koji posjeduju moć nad drugima

osnivanju sudjelovala.

Godine 1939. preuzima od Zagorke uređivanje *Hrvatskog ženskog lista*, no od 1943. njezino se ime pojavljuje ili sporadično ili ga uopće nema jer je, kako sama u autobiografiji navodi, list trebao postati sredstvom jedne užasne politike. O tom iskustvu uređivanja časopisa pod nadzorom ustaškog komesara također je pisala u svojoj autobiografiji. Odnos između Side Košutić i ustaških vlasti, nagradama unatoč, nije bio nimalo idiličan. Npr. u nepotpisanom tekstu *Ženski sat na krugovalu*, objavljenom upravo u *Ženskom listu* (1943.), među književnicama ciklusa *Hr-*

vatske književnice, njezino se ime uopće ne spominje. Iz lista je bila otpuštena kao saboter i trebala je biti strijeljana.

Je li istina da ju je za vrijeme učvršćivanja komunističkog režima spasio, na neki način, Krleža rekavši pred drugovima: „Pustite beštiju, dobro piše“?

Mr. sc. Ivan Cesarec, povjesničar hrvatske književnosti iz Hrvatskoga zagorja, rodnoga kraja Side Košutić, često je razgovarao s Marijom Polić i zapisivao njezine izjave. One su također postale dijelom moje građe za rekonstrukciju određenih detalja iz književničke biografije. U tim se zapisima spominje da je Petar Lasta predočio Sidi da je na popisu za likvidaciju. Unatoč tome, Sida nije htjela potpisati tobožnji zahtjev radnika za smrtnu osudu Stepinca. U roku od dva sata izbacili su je iz službe. Htjeli su je izbaciti iz Društva književnika Hrvatske, ali Krleža je to spriječio rečenicom: „Pustite beštiju, dobro piše.“ Krleža je već bio primijetio Sidino pisanje pa sam u njegovu *Dnevniku* našla gdje je spominje, doduše, bez imena, kao autoricu *Vrijeske*, ironično, u svom stilu, suprotstavljajući njezin poetski pristup i ratom izobličenu stvarnost.

Budući da je u svome radu

htjela i uspjela izbjeći katoličku patetiku i deklarativno moraliziranje, kako je Sida Košutić to postigla, koje je pripovjedačke tehnike koristila u iskazu neizrecivoga?

Sida Košutić prošla je nekoliko faza svoga stvaranja. Ne možemo tvrditi da je u svim tekstovima to uspjela izbjeći, no moja je studija obuhvatila tekstove koje sam, prema kriteriju nazočnosti mističkoga hermetizma ili bilo kojem obliku izricanja neizrecivog iskustva, pojave, ljudske stvarnosti, uspjela pronaći.

Iskaz neizrecivoga daleko je od katoličke patetike ili moraliziranja. Razmatra se kroz odmak od referencijalnosti i reprezentacionalizma, odmak riječi od stvari. Ipak, unatoč toj mjestimice izraženoj antireferencijalnosti, njezini tekstovi ipak nisu ostali posve bez pragmatične, odnosno retoričke svrhe upućenosti na čitatelja. U korpusu Side Košutić razlikuje se skupina tekstova u kojima iskaz neizrecivoga na tragu mističkoga diskursa dominira i postaje temeljem hermetičnosti (drama *K svitanju*, njezin prvi objavljeni tekst, zbirka pjesama u prozi *Vjerenička žetva*, pripovijetka *Vrijeska*, dio tekstova u *Jezeru mrtvom*). Drugu skupinu predstavljaju oni u kojima je iskaz neizrecivoga u funkciji upućivanja na ontološku, svjetonazorsku, društvenu ili sl. razinu teksta, s ciljem postizanja učinka kod čitatelja, gdje je hermetičnost više ili manje izostala (romani: *Portreti*, *Jaslice*, trilogija *S naših njiva*, *Mimoza sa smetljišta*, *Velika šutnja*, *Jeka sve tiša*).

Ipak, niti u jednom pojedinačnom tekstu ili zbirci tekstova ne možemo razine odvojiti jednu od druge razine ili funkcije. Sida Košutić nije mističarka, nego književnica koja gradi svoj vlastiti poetski jezik i model svijeta, nedvojbeno povezan s iskustvom izvanknjiževne zbilje i usmjeren na čitatelja.

Djelo Side Košutić traži posvećenog čitatelja jer je daleko od formule i kiča, osobito u najboljim ostvarenjima kakvo je, primjerice, zbirka pjesama u prozi Vjerenička žetva. Upravo u toj zbirci književnica snažno korespondira s jezikom mistika, za koji je karakteristično da pokušava izraziti iskustvo bez referencije, ali pomoću rekvizita koje imamo u nama svima poznatom, pojavnom svijetu. Rezultat često biva očuden, hermetičan iskaz, prepun specifične figurativnosti i jezičnih postupaka

Kako Sida Košutić postiže mistični kršćanski diskurs koji počiva na Svetom pismu kao Riječi Božjoj? Možda korištenjem metafora?

Autorica je u nekoliko tekstova, što esejističkih, što poetskih ili pripovjedno-proznih, pokazala jasnu svijest o funkcijama poetskoga jezika koje nadilaze puki oponašateljski odnos prema referentu, a koje su bliske funkcijama unutar mističkoga diskursa kada tematizira neizrecivo.

U tematsko-sadržajnom sloju pjesama iz *Vjereničke žetve* potvrđeno je da koncept neizrecivoga ne transponira isključivo religiozno mistično iskustvo, nego i druga općeljudska, bila ona ili ne bila na prvi pogled povezana s božanskim, transcendentnim misterijem. Na tim se primjerima transcendentno razotkriva kao imanentno, čovjeku dostupno i blisko, što je oblik paradoksa. Neizrecivost se same ljudske duše, koja jest misterij, a čije je izricanje trajna preokupacija književničina opusa, poistovjećuje s mistici bliskim, oksimoronskim konceptom „rječite šutnje“ gdje do izražaja dolaze tjelesne geste, odnosno nelingvistički modeli iskazivanja neizrecivoga.

Kroz fenomen neizrecivoga književnica je angažirano pristupala i socijalnim temama koje nikada nije odvajala od duhovnih i etičkih aspekata refleksije o čovjeku, ponovno sugerirajući prožetost transcendentnog i imanentnog. Neizrecivo je citatno uključivala, primjerice, stihom, sintagmom i sl. iz biblijskog ili molitvenog prototeksta ili pak razvijajući postupke tematsko-motivskog, semantičko-simboličkog ili formalnog aludiranja na prototekst (u drami *K svitanju* otkrila sam vezu s *Pjesmom nad pjesmama*). Međutim, semantizacija takvih citatnih postupaka i cijeloga iskaza često joj je u funkciji iskazivanja osobnoga životnog iskustva unutar kojega se ističe iskustvo bivanja pjesnikinjom. Mistički je diskurs dio njezine strategije oblikovanja lirskoga subjekta, što je povezuje s trećim tipom predodžbe pjesnika u lirskim tekstovima hrvatske moderne tridesetih godina 20. stoljeća (kada nastaje većina pjesama iz *Vjereničke žetve*), prema Pavličičevoj tipologiji. Karakteristika je tog tipa iskazivanje težnje

Izv. prof. dr. sc. Kornelija Kuvač-Levačić

Izv. prof. dr. sc. Kornelija Kuvač-Levačić rođena je u Zadru 1976. godine, gdje je pohađala Jezičnu gimnaziju.

Studij hrvatskoga jezika i književnosti i poslijediplomski studij lingvistike završila je na Filozofskom fakultetu u Zadru. Svoj znanstveni rad usmjerava prema povijesti književnosti.

Magistrirala je 2003. s temom *Stil Brižinskih spomenika s obzirom na pojam prenje*, a doktorirala 2007. godine obranivši disertaciju *Mitski jezik u hrvatskoj fantastičnoj prozi*.

Od 2000. godine radi na Odjelu za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru, gdje je predavala Dječju književnost i držala seminar iz Slovenske književnosti, a do 2006. surađivala je i u nastavi na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja izvodeći nastavu iz kolegija Stilistika teksta. Kada je stekla znanstveno-nastavno zvanje docenta, 2010., na matičnom odjelu izvodi nastavu iz kolegija: Teorija književnosti, Hrvatska književnost 19. stoljeća, Hrvatske spisateljice 19. i 20. stoljeća, Teorija čitanja i razvoj čitateljskih kompetencija djece i mladih.

Od 2012. do 2015. bila je voditeljica Međunarodne ljetne škole hrvatskoga jezika, književnosti i kulture Zoranićeva arkadija na Odjelu za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru. Djeluje u Organizacijskom odboru međunarodnog znanstvenog skupa Zadarski filološki dani te u uredništvu zbornika *Zadarski filološki dani*. Autorica je brojnih znanstvenih radova.

Iskaz neizrecivoga daleko je od katoličke patetike ili moraliziranja. Razmatra se kroz odmak od referencijalnosti i reprezentacionalizma, odmak riječi od stvari. Ipak, unatoč toj mjestimice izraženoj antireferencijalnosti, njezini tekstovi ipak nisu ostali posve bez pragmatične, odnosno retoričke svrhe upućenosti na čitatelja

lirskoga subjekta da ostane neodređen.

Glede postupaka u pripovjednom dijelu korpusa, njihovu se interpretaciju aktualiziralo idejom potkopavanja dominantnog zapadnjačko-realističkog odnosno materijalističkog koncepta „stvarnosne zbilje“. Naime, Sидino poimanje stvarnosti gradi se na otporu materijalistički i (isključivo) empirijski poimanoj zbilji. Pomoću žanra lirskoga romana i lirске pripovijetke Sida Košutić podriava forme koje je smatrala materijalističkima, birajući sadržaj koji zahtijeva transformaciju stvarnosti - njezina

razumijevanja, izricanja, oblikovanja.

Književnica je svoj različiti model zbilje, osim simbolizacijom, alegorizacijom, onirizmom (*Vrijeska*), potkopavala upravo strategijama iskazivanja neizrecivoga. Problematiziranje materijalistički shvaćene stvarnosti, argumentima vrlo podudarno stavovima Virginije Woolf, dovelo je književnicu do eksperimenata u formi. Iako nikada ravnodušna prema aktualnoj izvanknjiževnoj stvarnosti svoga vremena, to je nije navelo na isključivi izbor konvencija klasične realističke proze, čak

ni u trilogiji *S naših njiva*, koja se u tom smislu najčešće uzima kao primjer. Iskazujući misterij u proznom pripovjednom obliku, književnica je dokazala da takav sadržaj ne mora biti povezan isključivo uz pjesničke forme. Pritom je iskoristila mogućnosti modernističkih pripovjednih tehnika, primjerice, hibridizaciju prozних pripovjednih oblika miješanjem rodova i vrsta, zatim eksperimentalne postupke (umetanje stihova lirske poezije - u stihu i prozi - u pripovjedne prozne vrste, lirizaciju pripovijedanja, poetski ritam, formu lirskog romana itd.).

Analiza njezinih pripovjednih tekstova pokazala je da pri iskazu neizrecivog, ono što se u poeziji prenosilo izostankom referenta, udvojenosti lirskog subjekta ili njegovom posvemašnjom zanimljivošću, i ovdje postoji, ali dano kroz karakterizaciju protagonista, postupke fragmentacije pripovijedanja, oneobičene motive, gestiku uskrate (nekim oblikom fizičke ili mentalne onemogućenosti te kroz nedovršeni umjetnički artefakt u romanu *Ja-slice*), intermedijalnost.

Uz kršćansku mističnost, u djelu Side Košutić neizreciv je, prema Vašim istraživanjima, čak i komunikacijski zid šutnje između muškarca i žene, što je bila velika tema ženskoga pisma između dva svjetska rata u Hrvatskoj?

Problem komunikacijskoga zida kao „simbola nemoći muško-ženske komunikacije“, kako ga je definirala D. Detoni-Dujmić, tema je koju Sida Košutić dijeli s malo starijom suvremenicom Adelom Milčinović, ali i s drugim književnicama svoga vremena.

Gradeći žensko pismo prve polovice 20. stoljeća, književnice su iskazivale stvarno iskustvo bivanja ženom pa su se doticale i stvarnosti odnosa muškaraca i žena, konkretno, nemogućnosti razumijevanja i komunikacije. Kod Side Košutić problem komunikacijskog zida dotiče se metafore „šutnje“, što je u mističkom značenju uzvišeni način govorenja, tj. komuniciranja. Šutnja se s jedne strane predstavlja kao iskaz neizrecivih stvarnosti ljubavnoga odnosa, ali i kao iskaz neizrecivog nerazumijevanja među rodovima. Na planu sadržaja, žensko pismo toga doba počinje u prvi plan stavljati

Petar Lasta predočio je Sidi da je na popisu za likvidaciju. Unatoč tome, ona nije htjela potpisati tobožnji zahtjev radnika za smrtnu osudu Stepinca. U roku od dva sata izbacili su je iz službe. Htjeli su je izbaciti iz Društva književnika Hrvatske, ali Krleža je to spriječio rečenicom: „Pustite beštiju, dobro piše.“

ti karakterističan sadržaj: teme zlostavljanja žena, minuciozna prikazivanja odnosa muškarca i žena, stvarno iskustvo, a ne mitologiziranje majčinstva i majčinskih praksi (temati povezani uz začecje, trudnoću, porođaj, dojenje, postpartum, neplodnost itd.), zatim odnos majke i kćeri, teme općeg položaja žene u obitelji i društvu, promicanja ravnopravnosti žena u obrazovanju, prava na javni umjetnički izričaj i njegovo ravnopravno vrednovanje te problematizaciju ostalih pitanja vezanih uz identitet žene u obiteljskom i javnom prostoru. Većine se tih tema u svojim tekstovima dotaknula i Sida Košutić.

U publicističkim se tekstovima zauzimala za nutarnju izgradnju žene i muškarca kako bi se dosegla istinska ljudska ravnopravnost, ne libeći se pritom ni kritike patrijarhalnih tendencija u Crkvi. Već od drame *K svitanju* ona progovara o samoidentifikaciji žene, otvara pitanja tvorbe ženskog subjekta. Neravnopravnost žena tematizirala je u pripovjednim tekstovima još od romana *Portreti* pa sve do uključivanja motiva prisilne prostitucije u *Velikoj šutnji*. Cijeli neobjavljeni autobiografski roman *Pogašena svjetla* posvećen je upravo temi neravnopravnosti.

U *Velikoj šutnji* u nekoliko je opsežnih esejističkih odlomaka zaokružila tu temu kao jednu od preokupirajućih cijeloga opusa. Elaborirala je da je za nju

jedini prihvatljiv egzistencijalni, a ne esencijalni model odnosa društva prema ženi. Egzistencija žene proizlazi iz misterija božanskoga stvaranja ljudskog bića, dakle, ne može biti društveno definirana biološkim spolom ili podređenim položajem u odnosu na muškarca, makar njegova društvena moć bila dodatno osnažena, čak i položajem u instituciji Crkve (kritika iskazana konstruktom patrijarhalnog svećenika u *Velikoj šutnji*).

Zašto se mističnost tekstva Side Košutić dugo iščitavala kao nedostatak, povezan uz osobne duševne nemire i kariatikalnu pobožnost katoličkog pisca?

Upravo zato što se nije razumjelo njezin autorski poetički idiolekt. A nije ga se razumjelo i jer se izjednačavalo izvanjsku pobožnost, unutar koje ne mora biti nikakva sadržaja, što je u svojim tekstovima Sida vrlo često kritički apostrofirala, i iskreno nastojanje jedne ljudske duše da opiše ili izrazi svoje iskustvo transcendentnog koje ne prebiva na nebu ili u kipovima, nego je utkano u samu čovjekovu egzistenciju. Nije bilo ispravno niti razdvajati njezino stvaralaštvo na prvu, mistično-religioznu, i drugu, realističniju fazu, jer i to je pokazivalo kritičarsko nerazumijevanje Sidina poimanja stvarnosti. Iskustvo misterija, baš kao i iskustvo čovjekove patnje, traume u najrazličitijim oblicima, za

Sidu je sastavni dio stvarnosti, jednako neizreciv. Nije se razumijevao ni kršćanski misticizam žrtve pa se nekim tumačima Sidina književnoga angažmana činilo kao da je ostala nedovoljno kritična ili preblaga u odnosu na društveno angažirane tekstove suvremenika, što nije bio ispravan zaključak.

Naslovnicu, korice knjige kraški sjajna slika hrvatske slikarice Karin Grenc. Pretpostavljam da niste slučajno izabrali sliku Karin Grenc na naslovnici?

Iza slike stoji neobična priča o jednom susretu. Kako se u slobodno vrijeme vrlo amaterski bavim fotografijom, tako sam u grupi na Facebooku uočila fotografiju slike koju je postavila neka članica i napisala da se slika nalazi na zidu jedne ulice u Zadru. Odmah sam se dala u potragu i za ulicom i za slikaricom jer je slika, u izvorniku reljefni mural koji doista stoji na zidu zgrade stare Voštarnice, bila točno podudarna s dominantnom emocijom i idejnim svijetom Sidina pjesništva. Sveznajuće mreže vrlo brzo su me dovele do Karin Grenc i tada sam upoznala tu hrvatsku slikaricu iz Splita, čiji je opus velikim dijelom također inspiriran kršćanskom duhovnošću.

I inače, cijela je ova knjiga plod susreta, istinski projekt bez papirologija i birokracije, rezultat suradnje i dobre volje mnogih dragih ljudi koje sam na putu stvaranja upoznala. Stoga želim zahvaliti Sveučilištu i svom matičnom Odjelu za kroatistiku na svesrdnoj potpori tijekom istraživanja, pisanja i objavljivanja knjige.

Na kraju bih istaknula nešto što smatram svrhom ove studije. Istraživanje je pokazalo opravdanost ravnopravnog svrstavanja opusa ove književnice u poetičke tendencije moderne hrvatske književnosti prve polovice dvadesetog stoljeća, anticipirajući čak i tendencije koje će hrvatsko pjesništvo nastaviti razvijati u kasnijim razdobljima. Smatram stoga da njezino djelo zaslužuje biti objavljeno u obliku sabranih ili barem izabranih djela, pogotovo zato što su u rukopisu ostala još dva neobjavljena romana, *Kolijevka* i *Pogašena svjetla*. Nadam se da će moja knjiga potaknuti interes za novim čitanjima Sidina opusa pa onda možda i zanimanje izdavača i institucija za realizaciju tog projekta.

Književnica se u svojim publicističkim tekstovima zauzimala za nutarnju izgradnju žene i muškarca kako bi se dosegla istinska ljudska ravnopravnost, ne libeći se pritom ni kritike patrijarhalnih tendencija u Crkvi. Već od drame *K svitanju* progovara o samoidentifikaciji žene, otvara pitanja tvorbe ženskog subjekta. Neravnopravnost žena tematizirala je u pripovjednim tekstovima još od romana *Portreti* pa sve do uključivanja motiva prisilne prostitucije u *Velikoj šutnji*. Cijeli neobjavljeni autobiografski roman *Pogašena svjetla* posvećen je upravo temi neravnopravnosti

Doc. dr. sc. **MARIJANA MOHORIĆ**, Teološko-katehetski odjel u čijoj je organizaciji od 24. do 25. rujna 2021. održan međunarodni znanstveni skup **Novi Direktorij za katehezu - izazov katehezi i pastoralu danas**

Novi Direktorij za katehezu opsežniji je u sadržaju, drukčiji u strukturi te donosi nove naglaske važne za katehetsko djelovanje Crkve u naše vrijeme

Misijska djelatnost Crkve danas je njezin najveći izazov jer ističe potrebu prelaska od pastoralu koji je uobičajen na njegovo misijsko opredijeljene. U središtu pitanja uspješnosti tog temeljnog poslanja Crkve ovdje nije toliko terminološko razumijevanje pojmova, iako i ono nije nevažno, koliko otvorenost za Božje djelovanje. Riječ je o novom pristupu poslanju Crkve koje je motivirano željom za „izlaženjem“ kako bi se potpomogao pozitivan odgovor svih osoba kojima Bog nudi svoje zajedništvo

Na Sveučilištu u Zadru u organizaciji Teološko-katehetskog odjela od 24. do 25. rujna 2021. održan je međunarodni znanstveni skup *Novi Direktorij za katehezu - izazov katehezi i pastoralu danas*.

Je li, s obzirom na pandemiju, bilo teško organizirati takav jedan skup?

Zahvaljujući potpori Uprave Sveučilišta u Zadru te uz suradnju članova Programskog odbora i svesrdno nastojanje Organizacijskog odbora međunarodnog znanstvenog simpozija *Novi Direktorij za katehezu - izazov katehezi i pastoralu danas*, organizacija skupa odvijala se vrlo skladno. U tom vidu posebnu zahvalu upućujem pročelniku Teološko-katehetskog odjela, doc. dr. Zdenku Dundoviću koji je do u detalje vodio brigu o organizacijskim aspektima. U daljnjoj pripremi veliki doprinos dali su i članovi Programskog odbora u čijem su sastavu bili predstavnici suorganizatora skupa, tj. profesori s Instituta za katehétiku pri papinskom Sveučilištu Salesiana u Rimu, te kolege s Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani i Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Skup je bilo moguće održati kako je bilo i zamišljeno, a, izuzev dvoje izlagača, iz Španjolske i Zagreba, koji su bili spriječeni zbog epidemioloških mjera, svi ostali sudjelovali su uživo. Uz četiri pozvana plenarna izlaganja, na skupu je izloženo još 25 kraćih izlaganja koja su bila raspoređena u četiri sekcije. Ukupno je sudjelovalo 32 stručnjaka iz raznih područja znanosti, koji su stigli u Zadar iz Italije, Slovenije, Bosne i Hercegovine te naše domovine.

Što je Direktorij za katehezu?

Pojam „direktorija“ je višeznačan. U kontekstu govora o evangelizacijskom i katehetskom djelovanju Crkve, označava dokument teološko-pastoralne naravi koji donosi opća usmjerenja za promicanje katehetskog djelovanja Katoličke Crkve u suvremenom svijetu. U povijesti Crkve postojale su i u prethodnim

razdobljima odluke, napuci i preporuke vezane uz organizaciju i ostvarivanje kateheze, no do sedamdesetih godina prošlog stoljeća nisu bile sabrane u jednom dokumentu s obzirom na širinu razmatranja pitanja u kontekstu promišljanja o evangelizacijskom poslanju Crkve.

Iako su u nekim nacionalnim kontekstima (Francuska, Nizozemska, Italija) katehetski direktoriji nastali i prije *Općeg katehetskog direktorija* (1971.), prvi općevažeci bio je upravo taj direktorij. Njegova je temeljna funkcija usmjeriti organizaciju i podržati trajnu obnovu katehetskog pastora u konkretnom vremenu i prostoru polazeći od jasnih teorijskih obrisa identiteta kateheze, njezine metodologije i sadržajnih izvora, kao i smjernica vezanih uz organizaciju i koordinaciju kateheze.

Direktorij ima, dakle, za cilj prikaz temeljnih teološko-pastoralnih načela s kojima se može primjerenije usmjeriti i uskladiti pastoralno-katehetsko djelovanje Crkve u različitim kontekstima. Upravo stoga cilj nije aplikacija Direktorija u različite stvarnosti crkvenih zajednica, nego njihova inkulturacija. Taj se zadatak redovito povjerava partikularnim crkvenim zajednicama. Razvidno je stoga da svi dijelovi Direktorija nemaju jednaku važnost. Oni koji se bave božanskom objavom, prirodom kateheze, kriterijima za kršćanski navještaj imaju općevažecu vrijednost, dok dijelove koji se odnose na sadašnju situaciju, na metodologiju i način prilagodavanja kateheze različitim situacijama dobnog ili kulturnog konteksta, treba prihvatiti poglavito kao smjernice.

Zar Drugi vatikanski koncil nije dao strateške smjernice pa i za katehezu?

Papa Pavao VI. istaknuo je da je Drugi vatikanski koncil u svojoj cjelini „novi katekizam“. U cjelini koncilskih usmjerenja mogu se iščitati smjernice koje su posebno značajne za katehetsko djelovanje Crkve. Posebno se tu ističu neki koncilski dokumenti kao *Dei Verbum*, *Gravissimum educationis*, *Unitatis redintegratio*, *Ad gentes* itd. Tu, međutim, nije riječ o smjernicama koje bi bile dovoljne za (re)animaciju katehetskog pokreta, već o konceptualnim indikacijama koje pronalaze svojevrsnu sintezu u dekretu *Christus Do-*

minus, br. 14. Budući da Drugi vatikanski sabor nije mogao preispitati pripravljene sheme, u spomenutom dekretu (CD 44.) zahtijevao je izradu *Direktorija za katehetsku pouku kršćanskog naroda*. Tim se zadatakom pozabavila *Kongregacija za kler* unutar koje je za to bila zadužena posebna komisija stručnjaka.

Njihov uradak odobrio je 18. ožujka 1971. papa Pavao VI., a već 11. travnja 1971. dokument je proglašen pod naslovom *Opći katehetski direktorij*. Taj dokument bio je godinama uporište za obnovu postkoncilskih kateheze u sadržaju, pedagogiji i metodama.

Gotovo trideset godina poslije Drugoga vatikanskog sabora ista je Kongregacija smatrala da treba pripremiti reviziju tog dokumenta, koja će voditi računa o novim prilikama i potrebama. Svrha novog izdanja bila je postaviti katehezu u kontekst društveno-kulturnog okruženja i okvir crkvenih dokumenata koji su tematizirali evangelizaciju i

Direktorij ima za cilj prikaz temeljnih teološko-pastoralnih načela s kojima se može primjerenije usmjeriti i uskladiti pastoralno-katehetsko djelovanje Crkve u različitim kontekstima. Upravo stoga cilj nije aplikacija Direktorija u različite stvarnosti crkvenih zajednica, nego njihova inkulturacija. Taj se zadatak redovito povjerava partikularnim crkvenim zajednicama

katehezu nakon 1971. godine. Obito je tome pridonijelo izdavanje *Katekizma Katoličke Crkve* (1992.) koji se predstavio kao upotpunjujuće sredstvo Direktorija u službi katehetskog djelovanja Crkve. Tako je 15. kolovoza 1997. objavljen *Opći direktorij za katehezu* u kojem se moralo uskladiti dva glavna zahtjeva: kontekstualizaciju kateheze u evangelizaciju i prihvaćanje sadržaja vjere kako je to donio spomenuti *Katekizam*. Navedeni direktoriji bili su stoga važna pomoć da se katehetska obnova učini odlučujućim korakom u postkoncilskom hodu katoličke Crkve, posebice obnovom metodike i pedagoškog zahtjeva katehetske obnove.

Zašto je potreban novi direktorij i u čemu se očituje njegova novina?

Na korak dalje u tom smjeru upućuje novi *Direktorij za katehezu* koji je 23. ožujka 2020. odobrio papa Franjo, a 25. lipnja iste godine javnosti predstavio pred-

sjednik Papinskoga vijeća za promicanje nove evangelizacije nadbiskup Rino Fisichella. Već sama činjenica da se redakcijom novog direktorija nije bavila komisija u okrilju Kongregacije za kler, već Papinsko vijeće za promicanje nove evangelizacije, a koje je još 2010. osnovao papa Benedikt XVI., sama za sebe kaže mnogo, a biva pojašnjena u tekstu izrade novog direktorija kao nužan korak koji je uslijedio nakon dozrijevanja crkvene svijesti da je cjelokupna kršćanska zajednica subjekt kateheze i nositeljica evangelizacije.

S obzirom na prethodna dva direktorija, novi je opsežniji u sadržaju, drukčiji u strukturi te donosi neke nove naglaske važne za katehetsko djelovanje Crkve u naše vrijeme.

Novi Direktorij za katehezu je, kako tvrdite, okrenut kerigmatskoj obnovi kateheze. O čemu je tu riječ?

Ta okrenutost pokazuje se kao primjeren odgovor na potrebu animiranja i razvoja nove evangelizacijske etape za kojom se uočava sve veća potreba. Tendencija da se stavi naglasak na prvi navještaj te da se slijedom toga pokrene katehetska obnova, nije nepoznata katehetskom pokretu Katoličke Crkve. Povijest kateheze poznaje nastojanja u vezi s kerigmatskom obnovom kateheze koja su se razvijala, iako s različitim intenzitetom i plodovima, od Drugog svjetskog rata pa do Drugog vatikanskog koncila. Bila je to svojevrsna reakcija na pretjerane zahtjeve metodološke obnove kateheze, na čemu se inzistiralo u prvoj polovici 20. stoljeća.

U središtu kerigmatske obnove kateheze nalazi se ponovno otkriće, bolje rečeno, vrednovanje, apostolske *kerigme* - središnje srži apostolskog propovijedanja. Ta grčka riječ, međutim, ne odnosi se samo na sadržaj navještaja radosne vijesti, odnosno spasonosnih Božjih zahvata u povijesti čiji je vrhunac Kristovo vazmeno otajstvo, već uključuje kako poziv na obraćenje, tako i suradnju u životu i poslanju Crkve. Riječ je o tome da se primat da evangelizaciji, ne katehezi, a u odnosu na to poslanje kateheza ne može biti drukčija nego primarno kerigmatska. To zapravo znači da kateheza mora biti tijesno povezana s djelom evangelizacije i da se ne može se od nje odvojiti.

Draža mi je Crkva koja je doživjela nezgodu, koja je ranjena i prljava zato što je izašla na ulice, nego Crkva koja je bolesna zbog svoje zatvorenosti i komocije hvatanja za vlastite sigurnosti. Ne želim Crkvu koja je zabrinuta za to da bude središte, a naposljetku biva zatvorena u klupko opsesija i procedura. Ako nešto mora u nama probuditi sveti nemir i zaokupiti našu svijest, onda je to činjenica da naša braća žive bez snage svjetla i utjehe prijateljstva s Isusom Kristom, bez vjerničke zajednice koja ih prihvaća, bez smisla i cilja u životu, papa Franjo (EG, 49)

Kažete da se s pontifikatom pape Franje katehezu poziva da se vrati kerigmatskom izvoru. Pojasnite, molim Vas?

U svojoj prvoj enciklici *Evangelii gaudium* koja je zapravo programski dokument njegova pontifikata, papa Franjo istaknuo je kako „u katezezi temeljnu ulogu ima prvi navještaj ili *kerigma*, koja mora zauzimati središnje mjesto u evangelizacijskom djelovanju i svakom nastojanju oko crkvene obnove“ (EG 164). Nije, dakle, riječ o tome da se prvom navještaju u katehetskim procesima pridodaje, temeljem linearnog shvaćanja evangelizacijskog procesa, neka ozbiljnija formacija, već da se u tim procesima sve dublje ponire u taj navještaj koji mora izražavati Božju spasenjsku ljubav, biti označen radošću i skladnom cjelovitošću, ali ne smije nametati istinu, nego apelirati na slobodu. Taj je navještaj izvor iz kojeg svi oblici kateheze crpe svoju snagu i dinamiku pa je upravo stoga prvi jer je glavni.

U tom smislu novi Direktorij govori o kerigmatskoj katezezi koju ne predstavlja kao apstraktnu teoriju, već kao proces sa snažnom egzistencijalnom vrijednošću. Takva kateheza omogućuje nam da otkrijemo da je vjeri konstitutivan osobni susret s Bogom prije nego što ona postane svojevrsan doktrinalni polog i moralni prijedlog.

Može li zaokret prema *kerigmi* inicirati obrat u razvoju kateheze?

Vjerujem da je to moguće, ali taj zaokret zahtijeva komplementarne napore u obnovi Crkve u cjelini. Dobro postavljena i vođena kateheza može pridonijeti cjelokupnoj obnovi Crkve i društva, no ne može sama ostvariti obnovu. Povijest suvremene katehetske obnove pokazala je kako pretkonciliska nastojanja u obnovi metode, odvojena od nastojanja obnove sadržaja, nisu urodila željenim plodovima. Inzistiranje na antropološkoj obnovi kateheze u postkoncilsko činilo se primjerenim odgovorom na ondašnje znakovne vremena, dok se danas potiče na zaokret prema *kerigmi*. Kateheza koja daje primat navještaju suprotna je svakom nametanju. Odluka za vjeru zapravo je čin slobode temeljem koje osoba prihvaća jedan Put, Istinu i Život (usp. Iv 14, 5) jer otkriva da je

voljena. U tom kontekstu, dobro je pažljivo razmotriti ono što *Direktorij* predlaže o važnosti čina vjere u njegovoj dvostrukoj artikulaciji: kome i što vjerujem.

Je li, zapravo, praktički riječ o mogućoj novoj evangelizaciji i kako je provesti da bude uspješna?

Izričaj „nova evangelizacija“ dobio je na značenju napose u pontifikatima pape Pavla VI., Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. Tumačenja tog termina su različita i, rekla bih, komplementarna. Redovita XIII. opća biskupska sinoda održana 2012. godine *Nova evangelizacija za prenošenje kršćanske vjere* podsjetila je na to da se evangelizacija odvija u tri područja: redovitom pastoralu, s obzirom na krštene osobe koje ne žive zahtjeve koji iz tog sakramenta proizlaze te pre-

Na znanstvenom skupu ukupno je sudjelovalo 32 stručnjaka iz raznih područja znanosti, koji su stigli u Zadar iz Italije, Slovenije, Bosne i Hercegovine te naše domovine... Posebnu zahvalu upućujem pročelniku Teološko-katehetskog odjela, doc. dr. sc. Zdenku Dundoviću (fotografija gore) koji je do u detalje vodio brigu o organizacijskim aspektima skupa

ma onima koji ne poznaju Isusa Krista ili ga svjesno odbijaju. Upravo stoga papa Franjo ne inzistira toliko na uporabi termina „nova evangelizacija“, koliko na zahtjevu za „novom evangelizacijskom etapom“. Ta razlika ima svoje značenje i za jasnije razumijevanje izazova pred kojima se nalazi Crkva u suvremenom svijetu, a čime se napušta eurocentrično poimanje njezina poslanja i dokida razlika između tradicionalno kršćanskih zemalja i nekadašnjih misijskih područja s obzirom na temeljno poslanje Crkve.

Kako ističe papa Franjo, svako evangelizacijsko djelovanje uvijek je „novo“ (EG, 11), a tu novinu ne donosi prije svega čovjek, nego Bog koji ga prethodi i nadahnjuje kršćane da svemu što čine daju evangelizacijsku notu. U tom je smislu misijska djelat-

nost Crkve danas njezin najveći izazov jer ističe potrebu prelaske od pastoralala koji je statičan i neplodonosan na njegovo misijsko opredjeljenje. U središtu pitanja uspješnosti tog temeljnog poslanja Crkve ovdje nije toliko terminološko razumijevanje pojmova, iako i ono nije nevažno, koliko otvorenost za Božje djelovanje. Stoga, ne bih rekla da je riječ o novoj evangelizaciji, nego o novom pristupu poslanju Crkve koje je motivirano željom za „izlaženjem“ kako bi se potpomogao pozitivan odgovor svih osoba kojima Bog nudi svoje zajedništvo.

Snažna je u tom smislu opservacija pape Franje (EG, 49): *Dražja mi je Crkva koja je doživjela nezgodu, koja je ranjena i prljava zato što je izašla na ulice, nego Crkva koja je bolesna zbog svoje zatvorenosti i komoci-*

U perspektivi decentralizacije i sinodalnog hoda Crkve svaka kršćanska zajednica pozvana je na razlučivanje kako oživotvoriti svoje djelovanje u konkretnom evangelizacijskom i pastoralnom zalaganju. Kako se ističe u Direktoriju, on bi trebao potaknuti izradu nacionalnog katehetskog direktorija. Vjerujem da će se u tom vidu dogoditi određena revizija koja će označiti početak novog perioda katehetskog djelovanja Crkve u Hrvatskoj

je hvatanja za vlastite sigurnosti. Ne želim Crkvu koja je zabrinuta za to da bude središte, a na posljetku biva zatvorena u klupko opsesija i procedura. Ako nešto mora u nama probuditi sveti nemir i zaokupiti našu svijest, onda je to činjenica da naša braća žive bez snage svjetla i utjehe prijateljstva s Isusom Kristom, bez vjerničke zajednice koja ih prihvaća, bez smisla i cilja u životu.

Želi li se uistinu, prema novom Direktoriju, Crkva približiti zatvorenicima, migrantima, siromašnima, različitim mentalitetima?

U svojem djelovanju Crkva se od svojih početaka uvijek zauzimala za najpotrebnije, a tijekom povijesti uvijek se obnavljalo nastojanje da im se još radikalnije posveti. To što novi Direktorij, za razliku od prethodnog,

sada na poseban način ističe navedene skupine, ne znači da već ne postoji crkvena praksa napose posvećena njima. Ovdje je riječ o tome da Crkva u cjelini svoga djelovanja i na raznim razinama, a napose na razini mjesne Crkve, razvija svoje evangelizacijsko i katehetsko služenje prema svima, napose onima na periferijama, i to ne povremeno i prigodno, već sustavno i redovito. Poslanje je Crkve da do svih donese radosnu vijest evanđelja i upravo to isticanje onih osoba za koje ne možemo očekivati da će se moći ili htjeti odazvati ustaljenim katehetskim inicijativama, govori o potrebi misionarskog iskoraka Crkve *ad extra* (prema vani), tj. prema onima koji nisu u središtu zauzimanja društva već su udaljeni na njegove periferije.

Izazov periferija treba razmatrati pomno. One na prvi pogled

mogu biti teritorijalno tumačene, no u egzistencijalnom smislu postoje mnoge osobe koje su prostorno blizu, ali životno udaljene iz domena ustaljenog kršćanskog djelovanja. Njima se Crkva treba posvetiti jednaku pozornost kao i drugim skupinama sugovornika. Upravo stoga se u novom Direktoriju govori o migrantima, emigrantima i svim ostalim skupinama marginaliziranih osoba stavlja u kontekst razmatranja kateheze u životu osoba kojima Crkva ne duguje prigodnu katehezu, već redovito katehetsko služenje.

Kakav je u Hrvatskoj odjek novih smjernica Direktorija s obzirom na katehetsko djelovanje Crkve?

Glede slijeda katehetske obnove u Hrvatskoj, postojali su znatni naponi da se unatoč (ne)prilikama u kojima je Crkva bila u neposredno postkoncilsko vrijeme, obnovi njezino pastoralno i katehetsko služenje. U tom tijeku koji obuhvaća malo više od pola stoljeća, moguće je identificirati različite i vrlo bremenite faze katehetske obnove.

Publikacija novog *Direktorija* trebala bi dati zamaha jednoj novoj fazi. Koliko mi je poznato, od publikacije novog *Direktorija* u Vatikanu, na hrvatskom govornom području posvećen mu je jedan broj *Vjesnika Đakovačko-osječke nadbiskupije*, izdan jedan tematski broj časopisa *Lađa* i, evo, organiziran simpozij na Sveučilištu u Zadru koji je uključio ljude iz šire tuzemne i inozemne znanstvene zajednice, među kojima su se našli i neki konzultori Vijeća koje se bavilo izradom novog *Direktorija*. Svojevrsan slab odjek novog *Direktorija* za katehezu zasigurno ima razlog i u situaciji koja je uzrokovana pandemijom COVID-a 19. Naime, taj je dokument odobren u trenutku najvećeg *lockdowna* u nas nakon kojeg su se rješavala mnoga važna pitanja. Veliku ulogu u još uvijek nedovoljnom aktualiziranju novih smjernica ima i činjenica da još uvijek nemamo prijevod novog *Direktorija* na hrvatski jezik. Vjerujem da će se, nakon što taj posao bude dovršen, više pozornosti moći posvetiti zahtjevima koje pred nas stavlja daljnja katehetska obnova na koju on potiče. Tome će bez daljnega pridonijeti i sinodalni hod Crkve čije će zaključke trebati respektirati i u budućim katehetskim dokumentima nacio-

nalne i pokrajinske naravi.

U perspektivi decentralizacije i sinodalnog hoda Crkve svaka kršćanska zajednica pozvana je na razlučivanje kako oživotvoriti svoje djelovanje u konkretnom evangelizacijskom i pastoralnom zalaganju. Kako se ističe u *Direktoriju*, on bi trebao potaknuti izradu nacionalnog katehetskog direktorija. Vjerujem da će se u tom vidu dogoditi određena revizija koja će označiti početak novog perioda katehetskog djelovanja Crkve u Hrvatskoj.

Nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj, veća pozornost posvećuje se školskom vjeronauku, dok kateheza u crkvenim zajednicama nije dovoljno razvijena. Očekujete li određene promjene s obzirom na tu činjenicu?

Kada se cjelovito sagleda napor koji je uložen u aktualizaciju Katoličkog vjeronauka u hrvatske škole, ne možemo ne odati priznaje onima koji su u taj proces bili uključeni od samih početaka. Do sada još taj napor nije sagledan u potpunosti i mislim da je i tu određeni izvor usmjerenja pogleda prema onome što nedostaje. Mi sada s odmakom možemo sagledavati što nedostaje, ali činjenica je da određeni povijesni trenuci nose svoje bremenitosti u kojima nije uvijek lako odgovoriti na sve izazove.

Činjenica s kojom se suočavamo u odnosu na nedovoljno razvijenu katehizaciju u crkvenim zajednicama je višeslojno pitanje. Njega možemo razmatrati na razne načine, no vjerujem da je jedan od potrebnijih onaj perspektivni. Naime, u proteklih trideset godina nisu nedostajale smjernice i za obnovu kateheze u župama. Čini se, međutim, da na provedbenim razinama nedostaje koordinacije, a njoj bi trebali prethoditi neki reorganizacijski procesi. Vjerujem da je promjena u tom smjeru ne samo potrebna, nego i moguća, ali se ona neće dogoditi bez napora svih subjekata koji su odgovorni za katehetsko djelovanje Crkve, a ako se još jednom osvrnemo na novi *Direktorij*, onda su to svi njezini članovi, među kojima neki imaju veći stupanj odgovornosti od koje, međutim, nitko od punopravnih članova Crkve nije oslobođen. U tom vidu vjerujem da je pozitivna promjena moguća, ali samo utoliko ukoliko se tom cilju usmjeri svatko svojim osobnim doprinosom.

Maestro **IVAN REPUŠIĆ**, *doctor honoris causa*
Sveučilišta u Zadru

Počašćen sam, ponosan i trajno zahvalan!

Počasni doktorat znanosti Sveučilište u Zadru je, prema odluci Senata donesenoj 28. rujna ove godine, dodijelilo maestru Ivanu Repušiću, jednom od najznačajnijih i najuspješnijih hrvatskih dirigenata mlađe generacije, koji je svojim umjetničkim ostvarenjima umnogome zadužio zadarsku i hrvatsku kulturnu javnost

Počasni doktorat znanosti, *gradus doctoris honoris causa*, ove je godine Sveučilište u Zadru dodijelilo maestru Ivanu Repušiću. Riječ je o jednom od najznačajnijih i najuspješnijih hrvatskih dirigenata mlađe generacije, koji je svojim umjetničkim ostvarenjima umnogome zadužio zadarsku i hrvatsku kulturnu javnost, istaknuto je u odluci Senata Sveučilišta u Zadru donesenoj 28. rujna ove godine.

Repušić je šef dirigent Orkestra Minhenskog radija, prvi stalni gost dirigent Njemačke opere u Berlinu i donedavni glavni glazbeni ravnatelj Državne opere Donje Saske u Hannoveru. Do sada je za svoj rad nagrađen mnogim nacionalnim priznanjima te Nagradom Grada Zadra 2008. godine.

Sveučilište u Zadru dodijelilo Vam je počasni doktorat znanosti. Što Vam znači dodjela počasnog doktorata?

Počašćen sam, ponosan i trajno zahvalan! Kad sam saznao vi-

jest od rektorice prof. dr. sc. Dijane Vican, izazvala je vrtlog emocija, sjećanja i slika na grad u kojemu sam proveo svoje djetinjstvo. Ujedno mi je probudila mnoge ideje, razmišljanja o budućnosti te me dodatno osnažila u djelovanju na mojem umjetničkom putu da zajedničkim snagama, energijom, stvaranjem novih ideja i kreativnošću pridonese daljnjem razvoju kulture i znanosti našega Zadra.

Kao najuspješniji dirigent mlađe generacije svojim ste umjetničkim ostvarenjem zadužili hrvatsku kulturu. Je li

Jedan od golemih izazova bio mi je izvođenje naših velikih djela u inozemstvu, poput naše najizvođenije opere *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca ili Kuljerićeva *Glagoljaškog rekvijema*, i to ne zbog sumnje, bojazni hoće li ta djela prihvatiti njemačka publika, kritika i sami izvođači, nego zbog vlastite odgovornosti pri interpretiranju tih kapitalnih djela hrvatske baštine na najvećoj mogućoj razini

taj put bio trnovit?

I lijep i težak. Svi novi iskoraci u mojoj karijeri bili su izazovni, zahtjevni i itekako su utjecali na moju umjetničku izgradnju. Zsigurno da je jedan od golemih izazova bio i izvođenje naših velikih djela u inozemstvu, poput naše najizvođenije opere *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca ili Kuljerićeva *Glagoljaškog rekvijema*, i to ne zbog sumnje, bojazni hoće li ta djela prihvatiti njemačka publika, kritika i sami izvođači, nego zbog vlastite odgovornosti pri interpretiranju tih kapitalnih djela hrvatske baštine na najvećoj mogućoj razini.

Kad Vam je bilo najteže, zbog čega ili zbog koga su pojedine dionice na tom putu bile teške, naravno, ako je bilo takvih dionica?

Svaki početak je težak, pa tako i na mojem putu. Primjerice, prvi put sam dirigirao Puccinijevu *Toscu* bez probe u velikoj opernoj kući *Deutsche Oper Berlin* ili pak početak mojega angažmana kao glavnog glazbenog ravnatelja Državne opere Donje Saske u Hannoveru, i to ne zbog umjetničke strane, već isključivo birokratske. Danas sam sretan što sam prošao sva ta iskustva jer su me učinila jačim, iskusnijim i omogućila mi daljnji razvoj i napredak.

Kome ili čemu možete zahvaliti na tome što ste se počeli baviti glazbom?

Roditeljima, profesorima u Glazbenoj školi „Blagoje Bersa“, sestrama benediktinkama i fra-jnevcima u crkvi sv. Frane.

Od koje godine Vas zanima

glazba? Što ste počeli svirati i koji ste instrument svirali?

Već sa 6 godina počeo sam učiti glasovir. Otac me je vodio na koncerte klasične glazbe i probe katedralnog zbora.

U crkvi sv. Frane već ste kao 12-godišnjak vodili crkveni zbor, što je neobično. Kako je došlo do toga?

Još kao desetogodišnjak svirao sam orgulje u crkvi sv. Frane. Odlaskom fra Stanka Škunce (koji je vodio zbor) u drugu župu zbor je ostao bez vodstva pa sam od tog trenutka, iako, dakle, veoma mlad, preuzeo obje uloge. U početku su neki članovi zbora bili skeptični, razumljivo, ali već nakon prvih pokusa počeli su vjerovati u moje iskrene namjere, spontanost i ljubav prema glazbi i ljudima. Usudio bih se reći da je u to doba, dakle, prije mog odlaska na studij u Zagreb, crkveni zbor sv. Frane bio najbolji u gradu.

Kako je teklo Vaše školovanje u Zadru, mislim na muzičku naobrazbu u Glazbenoj školi „Blagoje Bersa“, i tko je „zaslužan“ u trasiranju Vašeg budućeg puta?

Nije bilo jednostavno zbog ratnih okolnosti. No, uz veliku potporu mojih roditelja, iznimne zasluge pripadaju i svim mojim profesorima glazbene škole „Blagoje Bersa“, koji su u teško vrijeme Domovinskog rata dolazili u školu i pod uzbunama, nesebično i brižno prenoseći znanje svojim učenicima.

Gledate li s nostalgijom na vrijeme glazbenoga školovanja u Zadru?

Ne s nostalgijom, nego s ponosom i osobitim zadovoljstvom, osjećajem sreće što sam svoje djetinjstvo i glazbeno obrazovanje proveo u gradu koji mi je mnogo dao i od kojeg se nikada ni djelovanjem, ni mislima, ni srcem nisam stvarno odvajao.

Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu studirali ste dirigiranje kod Vjekoslava Šuteja i Igora Gjadrova, a usavršavali ste se kod uglednih dirigenta Jorme Panule i Gianluigija Gelmettija te bili asistent Kazushija Onoa (*Badisches Staatstheater Karlsruhe*) i Donalda Runniclesa (*Deutsche Oper Berlin*). Tko je od njih na Vas ostavio najdublji dojam?

Svaki od njih bio mi je važan u

Rektorica prof. dr. sc. Dijana Vican: Osobito cijenimo to što karijeru ostvarujete izvan Domovine, ali uvijek s jednom nogom u Domovini

Rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican rekla je kako ima osjećaj posebne privilegiranosti uručiti diplomu tog časnog sveučilišnog naslova maestru Repušiću.

- Talenti se ne prepoznaju lako. Od malog dječarca koji je bio očaran zvukom orgulja, danas ste postali maestro visoke klase, nacionalnog i međunarodnog ugleda. Jedna takva osoba kao Vi postaje u više od deset naraštaja. S izvrsnošću koju ste postigli ide takva ostrašćenost u orkestriranju koju ste pretvorili u glazbeno blagodarje i onima ispred Vas i onima iza Vas. Vi ste čovjek iznad prosjeka. Nama običnim ljudima izaziva čuđenje i divljenje. Vaš um preplavljen notama, zvukovima, instrumentima. Osobito cijenimo to što ste hrvatske skladbe i hrvatske skladatelje prenijeli preko hrvatskih granica. Cijenimo to što karijeru ostvarujete izvan Domovine, ali uvijek s jednom nogom u Domovini - istaknula je u svom govoru rektorica Vican.

- Nismo čekali da ostarite. Neka Vam dodjela počasnog doktora bude poticaj u dostizanju vrha u godinama u kojima ste najvjerodostojniji uzor djeci, mladima i starijima - u prenošenju poruke da se pravim, istinskim glazbenim profesionalcem visoke klase postaje radom, ustrajnošću, svakodnevnim dugim vježbanjem i snagom samodiscipline - poručila je rektorica Vican.

izgradnji, ali u poslovnom i privatnom segmentu svakako Vjekoslav Šutej. Imao sam sreću jer su svi navedeni sjajni umjetnici i divni ljudi.

Napravili ste zavidnu međunarodnu karijeru. U čemu je, osim talenta, ključ uspjeha? U radu, upornosti, sreći ili sve-malo pomalo?

Kod mene je sve išlo prirodnim putem. Talent je veoma važan, ali bez sustavnog, temeljitog, kontinuiranog rada, uz malo sreće, nema napretka. No, moj ključ uspjeha leži u ravnoteži privatnog i poslovnog. Bez svoje divne supruge Katje i svoje tri kćeri sigurno ne bih mogao ostvariti svoje poslovne uspjehe. Obitelj je moja motivacija, inspiracija i smisao i iz te oaze crpim energiju potrebnu za sve izazove, sve teškoće na svojem umjetničkom putu.

Kako stignete odraditi sve obveze?

Dogovor kuću gradi uz pametno planiranje!

Poprilično ste vezani za domovinu, posebno za Split i Zadar?

Zadar zbog djetinjstva i Zadarskog komornog orkestra, a Split zbog supruge koja je rođena u tom divnom gradu i obiteljskog okruženja. Ujedno je i moj

prvi profesionalni angažman bio u Splitu, i to kao dirigent Opere HNK, kazališta u kojem sam proveo osam lijepih i produktivnih godina. Tu veliku ulogu igraju i more, sunce, hrana i sve ostale blagodatni Dalmacije!

Zauzimate se za gradnju koncertne dvorane u Zadru. Što bi ona značila za Zadar i Hrvatsku?

Koncertna dvorana u Zadru značila bi veliki, povijesni iskorak u razvoju grada! Otvorila bi nebrojene nove mogućnosti, ne samo kao adekvatan dom Zadarskog komornog orkestra (a ubrzo i Zadarskog simfonijskog orkestra), već i mnogih drugih mogućnosti s ciljem obogaćivanja kulturnoga života našega Zadra! Još prije 80-ak godina, kad je imao znatno manje stanovnika nego danas, Zadar je imao dva operna kazališta i koncertnu dvoranu. Zato upravo Zadar treba biti primjer drugim gradovima kao prvi u gradnji novih koncertnih dvorana. Nažalost, jedina sagrađena prava koncertna dvorana u posljednjih pedeset godina u Hrvatskoj je „Vatroslav Lisinski“ u Zagrebu, a to nam ne ide na čast i ponos.

Što poručujete mladim ljudima koji su, ponekad opravdano, a ponekad neopravdano, ljutiti na sve i svakoga zbog „neuspjeha“? U konačnici, što je uspjeh?

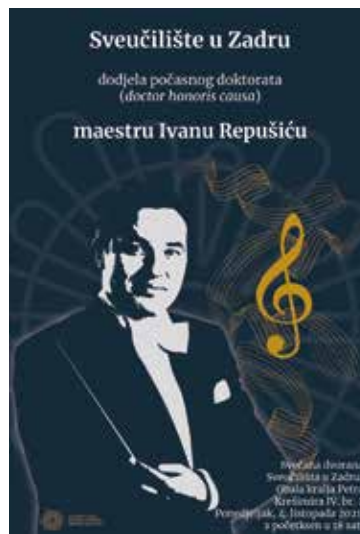
Za mene je uspjeh ako se ostvarite na privatnom i poslovnom planu, zapravo u pronalaženju balansa između tog dvoga. Možda je teže, ali je svakako ispunjenije. A onim „ljutitima“ savjetujem da ne traže pravdu, nego rješenja! Postoje stvari koje ne možemo mijenjati, ali postoje i one koje možemo. E, tu je potrebna inteligencija odnosno sposobnost razlikovanja tih dviju stvari te uvijek treba usmjeriti energiju prema onome što te čini boljim, zadovoljnijim, uspješnijim.

Jesu li Vaši korijeni zadarski ili odnekud drugdje?

Moji roditelji potječu iz Imotske krajine. Možda je upravo u tome tajna mogega profesionalnog uspjeha.

Jesu li se Vaši roditelji bavili glazbom?

Ne profesionalno, no moj je otac punih 30 godina pjevao u katedralnom zboru.

Na vrijeme mogega glazbenoga školovanja u Zadru gledam ne s nostalgijom, nego s ponosom i osobitim zadovoljstvom, osjećajem sreće što sam svoje djetinjstvo i glazbeno obrazovanje proveo u gradu koji mi je mnogo dao i od kojega se nikada ni djelovanjem, ni mislima, ni srcem nisam stvarno odvajao

Članovi projektnog tima koji su sudjelovali na predstavljanju projekta: doc. dr. sc. Darija Bilandžija, doc. dr. sc. Nikola Bilandžija, prof. dr. sc. Sandra Bischof, prof. dr. sc. Dijana Vican, prof. dr. sc. Slaven Zjalić, dr. sc. Mateja Grubor

Projekt **Proizvodnja hrane, biokompozita i biogoriva iz žitarica u kružnom biogospodarstvu u Zadru** predstavljen u Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru 19. listopada 2021.

Transfer novih znanja dionicima ranjivih sektora te podizanje svijesti šire javnosti o mogućnosti ublažavanja negativnih utjecaja klimatskih promjena

U Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru 19. listopada 2021. za djelatnike i širu javnost održan je Info-dan projekta *Proizvodnja hrane, biokompozita i biogoriva iz žitarica u kružnom biogospodarstvu*, na kojemu su predstavljani ciljevi projekta i rezultati postignuti tijekom prve godine njegova provođenja.

Nositelj projekta, financiranog sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj u sklopu Operativnog programa konkurentnost i kohezija 2014. - 2020., je Sveučilište u Zadru, a partneri Agronomski fakultet i Tekstilno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Projekt je pokrenut 1. rujna 2019. godine, a predviđeno je da će trajati 45

Nositelj projekta, financiranog sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj u sklopu Operativnog programa konkurentnost i kohezija 2014. - 2020., je Sveučilište u Zadru, a partneri Agronomski fakultet i Tekstilno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Projekt je pokrenut 1. rujna 2019. godine, a predviđeno je da će trajati 45 mjeseci, do 31. svibnja 2023. Ukupna vrijednost projekta je 3.456.517,81 kunu, od čega je iznos potpore EU 2.888.573,93 kune, a javna sredstva 509.748,36 kuna

mjeseci, do 31. svibnja 2023.

Ukupna vrijednost projekta je 3.456.517,81 kunu, od čega je iznos potpore EU 2.888.573,93 kunu, a javna sredstva 509.748,36 kuna.

Agrotehničke mjere i odabir sorti

Cilj suradnje između Sveučilišta u Zadru i partnera, fakulteta sa Sveučilišta u Zagrebu, je tran-

sfer novih znanja dionicima ranjivih sektora te podizanje svijesti šire javnosti o mogućnosti ublažavanja negativnih utjecaja klimatskih promjena.

Ciljeve projekta predstavila

je dr. sc. Mateja Grubor s Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Projekt obuhvaća primijenjena istraživanja ispravnih agrotehničkih mjera za stare i nove sorte pšenice, ječma i kukuruza kako bi se utvrdili optimalni omjeri između zrna i biomase, odnosno kako bi se krajnjim korisnicima mogle preporučiti agrotehničke mjere i odabir sorti koje će osigurati što manji utjecaj klimatskih promjena na urod.

Osim kvantitete i kvalitete zrna, pratit će se sekvestracija ugljičnog dioksida u tlo i biljku, kvaliteta preostale biljne mase namijenjene proizvodnji biokompozita, biogoriva druge generacije i krutih goriva iz ostatka proizvodnje te utjecaj klimatskih promjena na sigurnost hrane praćenjem pojavnosti dvaju najznačajnijih mikotoksina, aflatoksina i okratoksina A, na zrnju žitarica. U proizvodnji žitarica većina proizvedene biomase ne koristi se u proizvodnji hrane i krmiva i ostaje neiskorištena. Neiskorištena biomasa upotrijebit će se za proizvodnju biogoriva druge generacije koja, u odnosu na fosilna goriva, osiguravaju održivu i kontinuiranu proizvodnju energije s manjom emisijom ugljičnog dioksida i manjim utjecajem na klimatske promjene. Za te aktivnosti zadužen je projektni tim Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom prof. dr. sc. Tajane Krička. I nakon proizvodnje biogoriva, ostaje neiskorišten dio biomase; ta biomasa koristit će se za izradu biokompozita i bio-tehničkih tekstilija.

Takvi materijali, ako se ugrađuju u vozila, odgovaraju kriterijima biorazgradivosti i pridonose smanjenju emisija ugljičnog dioksida. Za istraživanja u području proizvodnje biokompozita zadužen je projektni tim Tekstilno-tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom prof. dr. sc. Sandre Bishof.

Opasnosti od mikotoksina

Podizanje prosječnih temperatura i sušna razdoblja koja prate kratki periodi obilnih oborina mogu znatno utjecati na pojavu mikotoksina, spojeva toksičnih za ljude i životinje koje proizvode neke vrste plijesni, na sjemenkama žitarica. Prisutnost mikotoksina na žitaricama zakonski je ograničena u EU i većini zemalja svijeta te nije dopušteno stavljanje na tržište sirovina,

Diseminacija rezultata, podizanje svijesti o ljudskom utjecaju na klimatske promjene i mjere koje to mogu ublažiti izuzetno su važan dio projekta, stoga su u projekt uključeni i znanstvenici s Odjela za pedagogiju Sveučilišta u Zadru sa zadatkom da prilagode promidžbene aktivnosti i materijale raznim ciljanim skupinama (dob, stupanj obrazovanja). Prve rezultate rada radnih skupina predstavili su doc. dr. sc. Darija Bilandžija i doc. dr. sc. Nikola Bilandžija s Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Sandra Bishof s Tekstilno-tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te prof. dr. sc. Dijana Vican i prof. dr. sc. Slaven Zjalić sa Sveučilišta u Zadru

krmiva ili hrane u kojima je koncentracija mikotoksina iznad dopuštene. Među najopasnije mikotoksine ubrajaju se aflatoksini i okratoksin A. Tijekom projekta, radna skupina s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru pratit će pojavu konidija plijesni koje proizvode mikotoksine, koncentraciju mikotoksina na plodovima i pojavu kukaca koji mogu biti prenositelji plijesni s jedne kulture na drugu. Na kraju projekta predložit će se mjere za kontrolu prisutnosti mikotoksina u žitaricama. Diseminacija rezultata, podizanje svijesti o ljudskom utjecaju na klimatske promjene i mjere koje to mogu ublažiti izuzetno su važan dio projekta, stoga su u projekt uključeni i znanstvenici s Odjela za pedagogiju Sveučilišta u Zadru sa zadatkom da prilagode promidžbene aktivnosti i materijale raznim ciljanim skupinama (dob, stupanj obrazovanja). Prve rezultate rada radnih skupina predstavili su doc. dr. sc. Darija Bilandžija i doc. dr. sc. Nikola Bilandžija s Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Sandra Bishof s Tekstilno-tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te prof. dr. sc. Dijana Vican i prof. dr. sc. Slaven Zjalić sa Sveučilišta u Zadru.

Nova znanja

Nova znanja transferirat će se dionicima ranjivih sektora te tako podići svijest šire javnosti o mogućnostima ublažavanja negativnih utjecaja klimatskih promjena. Organizirat će se predavanja, radionice i pripremiti informativne brošure namijenjene dionicima i široj javnosti koje je potrebno osvijestiti o važnosti poljoprivredne proizvodnje, o klimatskim promjenama i održivom razvoju. Namjera je usmjeriti se na obrazovanje i osposobljavanje različitih skupina u društvu, prema kronološkoj dobi (djeca, mladi, odrasli, umirovljenici), prema uključenosti u formalni odgojno-obrazovni sustav (učitelji i nastavnici, te neformalnim obrazovanjem (djelatnici u poljoprivredi i građanstvo).

Članovi projektnog tima s Odjela za pedagogiju Sveučilišta u Zadru zaduženi su za provedbu aktivnosti 3, *Edukacija i podizanje svijesti o klimatskim promjenama te osiguravanje javnosti i dostupnosti podataka i projektnih rezultata.*

Pri predstavljanju projekta rektorica Sveučilišta u Zadru

prof. dr. sc. Dijana Vican istaknula je kako je uključivanje pedagogije u projekt važno za njegovu vidljivost i transfer znanja do široke populacije.

- Znanost je u službi razvoja društva, ali postavlja se pitanje kako napraviti neko društvo razvojnim i jesu li svaki razvoj i svaka poduzeta mjera ujedno i rast? Miče li se društvo naprijed i zna li da se miče naprijed? Ciljevi projekta su društveni, ekonomski, ali i humanistički; ne smijemo se samo oslanjati na tržište rada, nego i na rast svakog pojedinca u skladu s njegovim talentima. Naši će projekti biti uspješni ako smanjimo razlike između siromaštva i bogatstva, znanja i neznanja, a to možemo samo tako da znanstvena istina dođe do šire javnosti - istaknula je prof. dr. sc. Vican.

Proizvodnja i korištenje biomase i biogoriva

Predavanje o klimatskim promjenama i poljoprivredi održala je doc. dr. sc. Darija Bilandžija. Klimatske promjene osjećaju se posvuda u svijetu te već dovode do znatnih šteta u šumarstvu, energetici, turizmu i poljoprivredi. Od elementarnih nepogoda najveće štete prčinja suša, više od 50 posto.

S obzirom na to da izgaranje fosilnih goriva pridonosi s više od 90 % ukupnim emisijama energetskog sektora, kao jedno od mogućih rješenja za smanjenje dijela globalne emisije, nameće se proizvodnja i korištenje biomase i biogoriva.

Svjedoci smo velike nestabilnosti cijena fosilne energije, skuplja je nego ikad, dok na drugoj strani imamo sigurnu, održivu i kontinuiranu proizvodnju energije. Biogoriva pridonose smanjenju fosilnih goriva, emisiji stakleničkih plinova, ublažavaju klimatske promjene i imaju minimalan rizik za onečišćenje tla, vode i atmosfere - rekao je doc. dr. sc. Nikola Bilandžija.

Osim proizvodnje biomase i biogoriva, ostatak iz proizvodnje pšenice, ječma i kukuruza koristit će se za dizajniranje no-

Projektni tim Sveučilišta u Zadru

Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu: prof. dr. sc. Slaven Zjalić, voditelj aktivnosti 6. *Promidžba i vidljivost;* izv. prof. dr. sc. Tomislav Kos, član projektnog tima, istraživač; doc. dr. sc. Kristian Franin, član projektnog tima, istraživač; dr. sc. Jelena Lončar, članica projektnog tima, istraživačica.

Odjel za pedagogiju: prof. dr. sc. Dijana Vica, članica projektnog tima, voditeljica aktivnosti 3. *Edukacija i podizanje svijesti o klimatskim promjenama te osiguravanje javnosti i dostupnosti podataka i projektnih rezultata;* doc. dr. sc. Daliborka Luketić, članica projektnog tima, istraživačica.

vih biokompozitnih materijala i bio-tehničkih tekstilija kao tekstilija dodane vrijednosti. Prof. dr. sc. Sandra Bischof upoznala je nazočne s biokompozitima, materijalima koji ispunjavaju zahtjev biorazgradivosti te pridonose smanjenju potrošnje goriva i ispuštanju CO₂ ako ih se ugrađuje u vozila ili plovila.

„Tekstilni ljubimac“

- Nemojte zvati svoj automobil limenim ljubimcem, nego tekstilnim, jer je u modernim automobilima danas više od 40 posto tekstila. Nečiji otpad uvijek je sirovina nekome drugome te moramo težiti proklamiranim europskim ciljevima da uopće ne stvaramo smeće, već samo otpad koji je moguće preraditi - rekla je prof. dr. sc. Bischof.

Na predstavljanju je o mikotoksinima govorio prorektor Sveučilišta u Zadru i istraživač u projektu prof. dr. sc. Slaven Zjalić.

- Od mikotoksina opasnih za ljudsko zdravlje najrašireniji su aflatoksini i Okratoksin A. Aflatoksikogene gljivice inače su prisutne u tlu, a da bi napale žitarice, potrebne su visoke temperature, više od 35 stupnjeva Celzijevih, i suša, što je u Europi posljednji put zabilježeno 2013. godine. Rastom temperature na globalnoj razini takvih će situacija biti sve više. U naj-

Znanost je u službi razvoja društva, ali postavlja se pitanje kako napraviti neko društvo razvojnim i jesu li svaki razvoj i svaka poduzeta mjera ujedno i rast? Miče li se društvo naprijed i zna li da se miče naprijed? Ciljevi projekta su društveni, ekonomski, ali i humanistički; ne smijemo se samo oslanjati na tržište rada, nego i na rast svakog pojedinca u skladu s njegovim talentima. Naši će projekti biti uspješni ako smanjimo razlike između siromaštva i bogatstva, znanja i neznanja, a to možemo samo tako da znanstvena istina dođe do šire javnosti, istaknula je prof. dr. sc. Vican

gorem scenariju, u budućnosti na ovom području kukuruz više neće uspijevati - rekao je prof. dr. sc. Zjalić, dodajući da će i cijena poljoprivredne proizvodnje neizbježno rasti. Zatopljenje bi se moglo negativno odraziti i na sigurnost hrane, posebice na pojavnost mikotoksina u zrnju žitarica. Projektni tim s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru pratit će pojavnost mikotoksigenih gljivica u polju i na zrnju poslije žetve te će na kraju projekta izraditi preporuke mjera za suzbijanje i kontrolu pojavnosti mikotoksina u žitaricama. U svibnju, srpnju i rujnu 2021. godine provedeno je uzorkovanje zraka te sakupljanje klipova kukuruza radi analize prisutnosti konidija i/ili spora mikotoksigenih gljivica u pokusnom polju. Podaci o pojavnosti konidija određene vrste bit će uspoređeni s podacima pojavnosti određenoga mikotoksina na žitaricama poslije berbe. Također, u sklopu projekta praćena je i populacija gospodarski štetnih vrsta kukaca s više metoda kroz cijelu vegetaciju u svrhu utvrđivanja njihova potencijala prijenosa mikotoksigenih gljivica.

12 kultivara

Za trajanja projekta uzgojit će se 12 kultivara (četiri hibrida kukuruza, četiri sorte pšenice i četiri sorte ječma) i obaviti sve potrebne agrotehničke mjere od sjetve do žetve/berbe pšenice, ječma i kukuruza prema pravilima struke. Nakon berbe, na zrnju kukuruza provest će se analiza primjese, klijavosti, vlage i analize na bolesti. Na zrnju pšenice provest će se analiza agronomskih svojstava i parametara namjenske kvalitete zrna i reološka svojstva brašna, tijesta i peciva, dok će se na ječmu provesti analiza agronomskih svojstava i parametara namjenske kvalitete zrna te analiza slađenja zrna i dobivenog slada, a tijekom samoga uzgoja pratit će se pojava štetnih organizama i mikotoksina.

Ciljevi projekta su razvijanje mjera prilagodbe klimatskim promjenama za ranjive sektore poljoprivrede, bioraznolikosti, zdravlja/zdravstva, energetike i turizma te transverzalnog sektora upravljanja rizicima; osiguranje dostupnosti razvijenih mjera i ostalih rezultata projekta dionicima i široj javnosti te edukacija dionika i šire javnosti o negativnom utjecaju klimatskih promjena i primjeni mjera za njihovim ublažavanjem.

U proizvodnji žitarica većina proizvedene biomase ne koristi se u proizvodnji hrane i krmiva i ostaje neiskorištena. Neiskorištena biomasa upotrijebit će se za proizvodnju biogoriva druge generacije koja, u odnosu na fosilna goriva, osiguravaju održivu i kontinuiranu proizvodnju energije s manjom emisijom ugljičnog dioksida i manjim utjecajem na klimatske promjene. I nakon proizvodnje biogoriva, ostaje neiskorišten dio biomase, a ta biomasa koristit će se za izradu biokompozita i bio-tehničkih tekstilija. Za te aktivnosti zadužen je projektni tim Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom prof. dr. sc. Tajane Krička

Uzorkovanje tla

Svibanj 2021.

Uzorkovanje zraka uređajem *Air Sampler* provedeno je u svrhu detekcije prisutnosti mikrobiološke aktivnosti. Cilj je utvrđivanje najčešćih gljivica koje kontaminiraju pšenicu, ječam i kukuruz, kao i stupanj infekcije te proizvodnja mikotoksina. Uzorkovanje je provedeno u svibnju 2021.

Srpanj 2021.

Uzorkovanje zraka uređajem *Air Sampler* provedeno je i u fazi svilanja kukuruza. Također, prikupljeno je i 110 odraslih kukaca kukuruznih zlatica (*Diabrotica virgifera virgifera* LeConte) u svrhu utvrđivanja brojnosti i vrsta spora gljivica na kukcima kao prijenosnicima. Uzorkovanje je provedeno 22. srpnja 2021.

Rujan 2021.

Prikupljanje leptira kukuruznog moljca (*Ostrinia nubilalis* (Hübner)) u svrhu utvrđivanja potencijala kukaca kao prijenosnika spora gljivica provedeno je u rujnu 2021. godine lovnim lampama.

Dr. sc. **JELENA LONČAR**, Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru; članica tima Odjela na projektu *Proizvodnja hrane, biokompozita i biogoriva iz žitarica u kružnom biogospodarstvu*

Jedan od najvećih izazova u doba moderne poljoprivrede je sprječavanje kontaminacije hrane mikotoksinima, s ciljem smanjenja ekonomskih gubitaka i zdravstvenog rizika za potrošače

Dr. sc. Jelena Lončar s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru, članica je projektnog tima Odjela na projektu *Proizvodnja hrane, biokompozita i biogoriva iz žitarica u kružnom biogospodarstvu*.

Koji su mikotoksini, opasni za ljudsko zdravlje, prisutni na žitaricama i kako napadaju žitarice?

Mikotoksini su toksični sekundarni metaboliti koje proizvode gljivice (plijesni), a izazivaju negativne učinke na zdravlje ljudi i životinja. Sekundarni metaboliti su molekule koje nemaju funkciju pri rastu i razvoju plijesni, ali mogu biti korisni u obrani od drugih (mikro)organizama, uključujući druge plijesni. Toksičnost ovisi o tipu mikotoksina i može ići od relativno blagih pojava pa do ozbiljnih poremećaja u fiziologiji stanice i organa.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) savjetuje da se nastoji što više smanjiti količina mikotoksina u hrani i krmivima, svjesni da je potpunu odsutnost gotovo nemoguće postići. Mikotoksini su (velik) problem u cijelome svijetu, no zemlje s toplijim i vlažnim klimama više su izložene. Među najopasnije mikotoksine (prema njihovu djelovanju na ljude i životinje) spadaju aflatoksini i okratoksin A.

Kažem, aflatoksini, jer gljivice u polju mogu proizvesti četiri različita aflatoksina, B1, B2, G1 i G2, a najtoksičniji je B1 koji, na žalost, gljivice i najviše proizvode. Aflatoksine proizvode neke glji-

vice roda *Aspergillus* iz takozvane sekcije *Flavi*, dok okratoksin A mogu proizvoditi rodovi dviju vrsta *Aspergillus* i *Penicillium*. Gljivice koje proizvode te mikotoksine prirodno se nalaze u tlu kao dio mikoflore koja razgrađuje organsku tvar, a njihove spore (stanice koje služe za razmnožavanje) mogu se prenositi na različite načine, od kojih su prijenos zrakom i kukcima među najznačajnijima za kontaminaciju žitarica.

Gljivice koje proizvode aflatoksine i okratoksin A mogu kolonizirati veliku paletu poljoprivrednih proizvoda, od plodova do sjemenki i ostalih dijelova biljke. Treba napomenuti da je pojavnost dvaju mikotoksina, aflatoksina i okratoksina A, ipak najveća na sjemenkama žitarica, ne samo zato što su izvršna podloga za rast gljivica koje proizvode te mikotoksine, nego i zbog rasprostranjenosti uzgoja žitarica. Kontaminacija mikotoksikogenim gljivicama može se dogoditi u polju tijekom rasta biljke i/ili, ako uvjeti nisu dobri, tijekom skladištenja, barem kad se govori o proizvođačima aflatoksina i okratoksina A.

Okolišni uvjeti koji pogoduju proizvodnji mikotoksina su vlaga i temperatura, koncentracija kisika, fizička oštećenja te prisutnost spora plijesni. Tijekom izuzetno vlažnih i suhih godina bilježe se općenito znatno veće koncentracije mikotoksina. Aflatoksikogene i okratoksikogene gljivice nisu jaki patogeni, to jest ne mogu napasti biljku u „normalnim“ uvjetima temperature i vlage, no kad je biljka izložena velikom stresu (visoke temperature, suša koju slije-

di period obilnih oborina) stvaraju se uvjeti za kolonizaciju plodova žitarica u polju. U takvim slučajevima moguće je da se na žitaricama pojave velike koncentracije mikotoksina, kao što je zabilježeno u Hrvatskoj 2012. godine kontaminacijom kukuruza aflatoksinom.

Kako se manifestira njihovo štetno djelovanje na ljudsko zdravlje?

Ako govorimo o štetnom djelovanju mikotoksina na ljudsko zdravlje, počnimo od toga da se u organizam najčešće unose konzumacijom kontaminirane hrane. Kao što sam već rekla, djelovanje na organizam ovisi o tipu mikotoksina.

Aflatoksini i okratoksin A spadaju među najtoksičnije mikotoksine; relativno male koncentracije tih mikotoksina mogu uzrokovati velike poremećaje u radu stanica, uključujući smrt. Važno je napomenuti da obje grupe mikotoksina snižavaju imunitet kod organizama koji su ih konzumirali. Unos većih količina tih (kao i drugih) mikotoksina u organizam uzrokuje „brze“ posljedice koje nazivamo akutnim mikotoksikozama i koje se, na primjer, kod aflatoksina očituju kao krvarenja gastro-intestinalnog trakta koja mogu izazvati smrt.

Zbog jednog slučaja akutne mikotoksikoze otkriveni su 1960-ih prvi mikotoksini: pomor 100.000 purana uzrokovan nepoznatom bolešću, nazvanom *Turkey-X disease*, u Engleskoj zbog konzumacije hrane kontaminirane gljivicom *Aspergillus flavus*. Gljivica je izolirana, a njezin sekundarni metabolit nazvan je aflatoksin.

Akutne mikotoksikoze su, srećom, vrlo rijetke, pogotovo u pojasa umjerene klime gdje se uvjeti za rast mikotoksigenih gljivica na žitaricama pojavljuju rjeđe. Problem mogu biti i manje količine aflatoksina i okratoksina A u hrani. U tom slučaju nećemo imati nikakvih simptoma ubrzo nakon konzumacije hrane, no dugoročna izloženost malim koncentracijama može uzrokovati takozvane kronične mikotoksikoze.

Kod aflatoksina najteži je efekt

Dr. sc. Jelena Lončar

Dr. sc. Jelena Lončar rođena je u Zadru 1980. godine. Diplomirala je biologiju i ekologiju mora na Sveučilištu u Splitu 2013., a znanstvenim radom počela se baviti još kao studentica na Sveučilištu Queens University, Belfast, Sjeverna Irska, te nakon diplome na Sveučilištu Konstanz, Njemačka, radeći kao molekularna biologinja. Nakon povratka u Hrvatsku, zapošljava se u privatnoj tvrtki Gentius (biologija i biotehnologija), gdje je provela pet godina radeći kao genetička analitičarka na projektima pod pokroviteljstvom HAMAG-BICRO-a. Godine 2012. upisuje program za stjecanje nastavničkih kompetencija na Sveučilištu u Zadru. Tijekom četiri godine njegova trajanja zapošljava se kao prof. biologije u osnovnoj i srednjoj školi.

Na Odjelu za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru zaposlena je od 2016. godine. Predaje dio kolegija Osnove botanike te održava praktikume iz tri kolegija. Aktivno je uključena u kolegije Osnove fiziologije bilja, Ljekovito bilje te Mikrobiologija i mikologija. Doktorat iz područja biotehnologije stekla je 2020. na Sveučilištu Sapienza u Rimu. Njezin doktorski znanstveno-istraživački rad proveden je u suradnji sa Sveučilištem Sapienza, Sveučilištem u Trstu i Sveučilištem u Zadru.

Trenutačno sudjeluje u dva znanstveno-istraživačka projekta Sveučilišta u Zadru - *Proizvodnja hrane, biokompozita i biogoriva iz žitarica u kružnom biogospodarstvu* te *Zaštita zadarske kulturne baštine od negativnog utjecaja mikroorganizama*.

Rezultate svojih istraživanja objavljuje u radovima u međunarodnim časopisima i predstavlja na međunarodnim znanstvenim skupovima.

kronične aflatoksikoze kancerogenost, aflatoksin B1 smatra se prirodnim spojem s najvećim kancerogenim i mutagenim potencijalom. Za okratoksin A sumnja se da je kancerogen (nije još dokazano), no zasigurno šteti bubrezima i povezan je s više bolesti tog organa.

Srećom, živimo u području gdje su klimatske prilike većinom nepovoljne za pojavu visokih kon-

centracija aflatoksina i okratoksina A na žitaricama. Uz to, dopuštene količine mikotoksina u hrani određene su uredbom EU pa su dopušteni limiti među najnižima na svijetu. Sirovine i namirnice u kojima je detektirana koncentracija mikotoksina veća od dopuštene smatraju se sanitarno neispravnima i nije dopušteno njihovo stavljanje na tržište.

Tko je prijenosnik mikotoksigenih gljivica i hoćete li u sklopu projekta to utvrđivati?

Spore gljivica najčešće se prenose zrakom i kukcima. Aerogeni prijenos mikotoksigenih gljivica utvrđivali smo uzorkovanjem zraka, a prijenos kukcima praćenjem populacija gospodarski štetnih vrsta kukaca s više metoda tijekom cijelog razdoblja vegetacije. Također, prikupljeni su odrasli kukci kukuruzne zlatice (*Diabrotica virgifera virgifera* LeConte) i kukci leptira kukuruznog moljca (*Ostrinia nubilalis* (Hübner)) u svrhu utvrđivanja potencijala kukaca kao prijenosnika spora gljivica.

U sklopu projekta bit će uzgojeno 12 kultivara (četiri hibrida kukuruza, četiri sorte pšenice i četiri sorte ječma). Kako ćete identificirati štetne gljivice?

Promjene u pojavnosti mikotoksigenih gljivica u pokusnom polju pratili smo analizom prisutnosti njihovih spora u zraku u eksperimentalnom polju uz pomoć uređaja *Air Sampler* koji usmjerava struju zraka na hranjivu podlogu pogodnu za rast gljivica. Mješovite kulture gljivica koje su se razvile na hranjivim podlogama inkubiraju se u laboratorijskim uvjetima, vrste se mikroskopom pojedinačno morfološki determiniraju, a potencijalno mikotoksigene gljivice izdvajaju se i testiraju na proizvodnju aflatoksina i okratoksina.

Također, prikupljeni su klipovi kukuruza pojedinih hibrida u razdoblju prije žetve kako bi se provjerila eventualna prisutnost gljivica (ili spora) koje proizvode aflatoksin ili okratoksin A. S klipova su uzeti brisevi koji su inokulirani na hranjive podloge, a zatim se koristi ista metoda morfološke determinacije i detekcije mikotoksina. Cilj projekta je praćenje pojavnosti pojedinih mikotoksigenih gljivica na različitim kultivarima te praćenje koncentracije dvaju mikotoksina na plodovima (u ovom slučaju, klipu kukuruza) u svrhu pronalazanja sorte ili hibrida koji su otporniji na napad okra- i aflatoksigenih gljivica te, samim time, smanjuju mogućnost kontaminacije, a vjerojatno u slučaju konta-

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) savjetuje da se nastoji što više smanjiti količina mikotoksina u hrani i krmivima, svjesni da je njihovu potpunu odsutnost gotovo nemoguće postići. Mikotoksini su velik problem u cijelome svijetu, no zemlje s toplijim i vlažnim klimama više su izložene. Među najopasnije mikotoksine, prema njihovu štetnom djelovanju na ljude i životinje, spadaju aflatoksini i okratoksin A

minacije smanjuju i koncentraciju proizvedenih toksina. Analizirajući rezultate koje će dobiti razne radne skupine (kvalitetu i kvantitetu zrna, iskoristivost biomase, sekvencijaciju CO₂, otpornost na mikotoksigene gljivice), moći će se predložiti optimalni kultivari i optimalne agrotehničke mjere za proizvodnju žitarica.

U svibnju, srpnju i rujnu 2021. godine provedeno je uzorkovanje zraka. Što to znači?

Uzorkovanje zraka uređajem *Air Sampler* provedeno je u svrhu detekcije prisutnosti mikrobiološke aktivnosti u pokusnome polju. Cilj istraživanja je utvrđivanje najčešćih gljivica koje kontaminiraju pšenicu, ječam i kukuruz, kao i stupanj infekcije te proizvodnja mikotoksina. Podaci o pojavnosti gljivica određene vrste bit će uspoređeni s podacima pojavnosti određenog mikotoksina na žitaricama poslije berbe.

Jeste li utvrdili prisutnosti konidija i/ili spora mikotoksigenih gljivica u uzorcima zraka?

Rezultati uzorkovanja gljivica iz zraka tijekom lipnja i srpnja pokazuju nisku pojavnost gljivica roda *Aspergillus spp.* - potencijalnih proizvođača okratoksina i aflatoksina. To znači da rizik kontaminacije hrane postoji, ali da ne bi trebao biti visok, no da se ipak trebaju primijeniti ispravni agrotehnički zahvati kako bi se suzbila kontaminacija žitarica aflatoksinima.

Kako suzbiti mikotoksine u žitaricama?

Jedan od najvećih izazova u doba moderne poljoprivrede je sprječavanje kontaminacije hrane mikotoksinima, s ciljem smanjenja ekonomskih gubitaka i zdravstvenog rizika za potrošače.

U posljednjih pet desetljeća većina metoda za suzbijanje kontaminacije mikotoksinima u stočnoj hrani i namirnicama provodi se primjenom kemikalija. Uobičajena uporaba kemikalija (pesticida i fungicida) za inhibiciju rasta gljivica i kontrolu sinteze mikotoksina pokazala je opasne nuspojave, poput zagađenja okoliša, utjecaja na zdravlje ljudi i životinja, kao i nastanak otpornih sojeva gljivica.

Podizanje svijesti o tome da različite kemikalije mogu uzrokovati probleme u okolišu i opasnost za zdravlje dovelo je do velikog ograničenja njihove uporabe u poljoprivredi. Od 2014. Europska zajednica zabranila je

Aflatoksikogene i okratoksikogene gljivice nisu jaki patogeni, to jest ne mogu napasti biljku u „normalnim“ uvjetima temperature i vlage, no kad je biljka izložena velikom stresu (visoke temperature, suša koju slijedi period obilnih oborina), stvaraju se uvjeti za kolonizaciju plodova žitarica u polju. U takvim slučajevima moguće je da se na žitaricama pojave velike koncentracije mikotoksina, kao što je zabilježeno u Hrvatskoj 2012. godine kontaminacijom kukuruza aflatoksinom

oko 50 % kemikalija koje se koriste u poljoprivredi. Rastući interes znanstvene zajednice i svijest o onečišćenju okoliša rezultiraju istraživanjem o mogućnosti usvajanja „zelenih“ pristupa u kontroli gljivične kontaminacije te prevenciji ili detoksikaciji mikotoksina. Razvijene su i trenutačno se provode različite nove strategije kontrole mikotoksina u razdoblju prije žetve i nakon žetve, ali niti jedna od njih nije trajno rješenje za kontrolu mikotoksina.

Borba počinje još u polju pravilnim i blagovremenim tretmanom i zaštitom usjeva. Pri transportu i skladištenju treba voditi računa o higijeni. Žitarice treba smjestiti u očišćena i dezinficirana skladišta, skladištiti u prostoru u kojemu je količina vlage manja od 13 %. Preporuka je da se tijekom proizvodnje hrane za životinje koriste preparati koji djeluju kao vezivači i inaktivatori koji će svojim djelovanjem uništiti i neutralizirati mikotoksine. Kontrola i mjerenje razine mikotoksina u namirnicama za prehranu ljudi, također je jedan od vrlo važnih vidova borbe.

Jesu li potrebne visoke temperature da aflatoksikogene gljivice, koje su prisutne u tlu, napadnu žitarice?

Gljivice koje proizvode aflatoksine i okratoksin A nalazimo posvuda u svijetu. U normalnim uvjetima one se ponašaju kao razgrađivači organske tvari, odnosno hrane se mrtvim dijelovima biljaka prisutnim u tlu. Te gljivice spadaju u tzv. plijesni ili gljivice koje se razmnožavaju nespolno putem konidiospora. Ako je biljka u njihovoj blizini bila izložena stresu, posebice visokim temperaturama i suši, stvaraju se uvjeti da te gljivice napadnu biljku (plodove) i počnu rasti (kolonizacija). Tijekom svoga rasta proizvode mikotoksine i ispuštaju ih u podlogu, u kojoj mogu ostati i nakon što gljivice nestanu.

Ozbiljnost kolonizacije i količina (koncentracija) proizvedenih mikotoksina ovisi o više čimbenika: trajanju i težini stresnog stanja biljke, temperaturi, vlazi,

prisutnosti kukaca koji prenose spore gljivica i oštećuju zrnje. U Europi, za koju je karakteristična umjerena klima, kontaminacija žitarica aflatoksinom i okratoksinom A je sporadična; najčešće prisutnost tih mikotoksina na žitaricama ili nije zabilježena ili su koncentracije bile vrlo niske, znatno ispod zakonskih limita. Međutim, u nekim godinama klimatski uvjeti su bili takvi da je došlo do ozbiljnih kontaminacija. Na primjer, ljeto 2002. obilježile su visoke temperature i suša. Rezultat je bila velika pojavnost aflatoksina na kukuruzu proizvedenom u Europi (znatno iznad dopuštenih limita), velik dio uroda nije bio za korištenje i morao se uništiti. Valja napomenuti da se aflatoksin iz kontaminiranog krmiva u mliječnih životinja prenosi u mlijeko i time nastavlja svoj tok kroz hranidbeni lanac. Kad je riječ o prisutnosti mikotoksina, mlijeko je u Europi najkontroliraniji proizvod. Slična situacija dogodila se dijelu centralne i istočne Europe 2013. godine, kad su se i hrvatski proizvođači mlijeka našli u neugodnom položaju. Krave su hranjene kukuruzom na kojemu su bile visoke koncentracije aflatoksina, nitko nije prekontrolirao ispravnost krmiva i došlo je do velike koncentracije aflatoksina u mlijeku. To mlijeko, naravno, nije bilo ispravno za tržište.

Pretpostavlja se da je povećanje prosječne temperature na Zemlji dovelo do migracije aflatoksikogenih gljivica iz tropskih i subtropskih regija, gdje prevladavaju visoke temperature i vlažni uvjeti, u sjevernije krajeve s umjerenom klimom. Povećanje temperature zasigurno će povećati učestalost godina s povoljnim uvjetima za pojavnost mikotoksina na žitaricama i bit će potrebna veća ulaganja da se to spriječi.

Ako su visoke temperature sporan element, znači li to da ćemo zbog klimatskih promjena u budućnosti imati problema s uvjetima za uzgoj žitarica?

Poljoprivreda je primarni sektor koji uvelike ovisi o klimi. Klimat-

ske promjene, osim što ostavljaju velike posljedice na poljoprivredu, dovode u pitanje i zdravstvenu ispravnost hrane. Porast temperature, promjena obrazaca oborina, geografska preraspodjela štetnika te česte ekstremne vremenske prilike imat će direktan učinak na rast usjeva, plodnost tla, potrebu za vodom, opskrbu vodom za navodnjavanje te, u konačnici, na prihod poljoprivrednika. Također, prema dosadašnjim istraživanjima, porast temperature na Zemlji, više koncentracije CO₂ u atmosferi te promjene oborinskih režima rezultirat će promjenama u fazama rasta mikotoksikogenih gljivica te promjenama u interakciji domaćina i patogena, što će imati velik utjecaj na uvjete produkcije mikotoksina. Mikotoksikogene gljivice imaju izrazitu mogućnost prilagodbe na nove okolišne uvjete, stoga bi u sljedećih 20 - 25 godina kontaminacija plijesnima mogla postati velik problem u osiguranju zdravstvene ispravnosti hrane.

Gotovo svaka vrsta plijesni koja kontaminira usjeve mikotoksinima ima raspon optimalnih ekoloških uvjeta u kojima živi, raste i sintetizira mikotoksine. Zbog klimatskih promjena, moguća je migracija termotolerantnih gljivica iz tropskih regija u regije s trenutačno umjerenom klimom te promjene u obrascima produkcije mikotoksina. Također, očekivane su češće epidemije novih vrsta kukaca koje će se, sukladno porastu temperature na kopnu, kretati prema sjevernijim geografskim širinama gdje će širiti bolesti i činiti štete na biljnim vrstama koje će tako biti podložnije napadu gljivicama.

Dodatni je problem sve brojnija populacija ljudi na Zemlji što, u kombinaciji s klimatskim promjenama, dovodi u pitanje opskrbu čovječanstva hranom. Kako bi hrana u budućnosti ostala zdravstveno ispravna, potrebna su daljnja istraživanja o utjecaju klimatskih promjena na produkciju mikotoksina, u svrhu očuvanja zdravlja potrošača te kako bi se ekonomske štete izazvane kontaminacijom mikotoksinima svela na minimum.

In memoriam prof. dr. sc. MITHAD KOZLIČIĆ (Zenica, 14. travnja 1954. - Bihać, 15. kolovoza 2021.)

Prof. dr. sc. M. Kozličić svojom je sustavnošću i pedantnošću postavio visoke standarde, a svojim brojnim znanstvenim publikacijama i kreativnim žarom dao golem poticaj mlađim znanstvenicima za kvalitativne i inovativne iskorake

Zaposlenike i studente Sveučilišta u Zadru zatekla je tužna vijest da je u Bihaću 15. kolovoza 2021. preminuo prof. dr. sc. Mithad Kozličić. Time je završio plodan životni put znanstvenika i profesora koji je svojim rezultatima zadužio zadarsku, ali i cijelu hrvatsku akademsku zajednicu. Preminuo je mjesec i pol dana prije zaslužnog umirovljenja i, nažalost, s neostvarenom počasnom funkcijom *professora emeritusa* koju je, u skladu s odlukom Senata Sveučilišta u Zadru, trebao uživati nakon umirovljenja.

Profesor vojno-pomorske povijesti

Mithad Kozličić rođen je u Zenici (BiH) 14. travnja 1954. Odrastao je i dobio osnovnoškolsko obrazovanje u Bihaću (BiH). Srednju školu polazio je u Puli, a dovršio u Divuljama pored Trogira (1969. – 1973.). U Splitu je studirao na Mornaričkoj vojnoj akademiji, nautički smjer (1974. – 1978.), a usporedo izvanredno i na Filozofskom fakultetu u Zadru radi proširenja vlastitih humanističkih znanja i spoznaja.

Nakon diplomiranja plovio je na različitim površinskim bro-

dovima i podmornicama, a od 1986. do početka 1991. bio je kustos i zamjenik načelnika Vojno-pomorskog muzeja u Splitu. Zbog mogućnosti nastavnog rada na Mornaričkoj vojnoj akademiji u Splitu, u svojstvu profesora vojno-pomorske povijesti, u akademskoj godini 1990./1991. završio je jednogodišnje dopunsko andragoško-pedagoško obrazovanje pri toj visokoškolskoj ustanovi. Od 6. travnja do 25. srpnja 1991. bio je profesor vojno-pomorske povijesti na Mornaričkoj vojnoj akademiji u Splitu.

Zbog agresije Jugoslavenske narodne armije na Sloveniju, na

vlastito traženje iz moralnih pobuda, prekinuo je aktivnu službu u Jugoslavenskoj ratnoj mornarici 26. srpnja 1991. godine. U toj vojsci postigao je čin kapetana korvete. Odlukom admirala Svete Letice, zapovjednika Hrvatske ratne mornarice, 28. rujna 1991. imenovan je za ravnatelja Vojno-pomorskog muzeja HRM-a u Splitu, sa zadaćom da se obave potrebne pripreme za preustroj te ustanove iz vojne u civilnu. Na toj funkciji ostao je do kraja travnja 1992. godine. Istodobno je imao status pripadnika HRM-a. Bio je uključen u organizaciju obrane Splita u rujnu i listopadu 1991. godine.

Redoviti profesor u trajnom zvanju

Poslijediplomski magistarski studij *Kulturna povijest istočnoga Jadrana* završio je u dubrovačkom Interuniverzitetском centru za poslijediplomski studij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu obranom magistarskog rada *Historijska geografija istočne obale Jadrana u svjetlu kartografskih istraživanja Ptolemejeve Geografije* te je postigao znanstveni stupanj magistra povijesnih znanosti (1984.). Mentor mu je bio akademik Mate Suić. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu postigao je znanstveni stupanj doktora povijesnih znanosti obranom disertacije *Historijska geografija istočnoga Jadrana u svjetlu rezultata istraživanja antičkih geografskih djela* pod mentorstvom akademika Mate Suića (1988.). Godine 1986. upisan je u Registar znanstvenih istraživača, danas Upisnik znanstvenika Ministarstva znanosti i obrazovanja (Zagreb), u znanstvenom području humanističkih znanosti, znanstveno polje povijest, pod matičnim brojem 147424.

Rješenjem Filozofskog fakulteta u Zadru od 5. ožujka 1992. izabran je u znanstveno-istraži-

Njegov važan znanstveni doprinos razvoju povijesti pomorstva, historijske geografije i povijesti kartografije kao etabliranih znanstvenih disciplina u Hrvatskoj nije mjerljiv bibliometrijskim alatima, ali je utkan u stvaralaštvo mnogih znanstvenika. Njegovi su doprinosi povijesti pomorstva i povijesti kartografije nezaobilazni temelji za proučavanje tih disciplina u Hrvatskoj, a posebno su važni i njegovi institucijski doprinosi Sveučilištu u Zadru, ne samo na položajnim mjestima, nego ponajprije predanim radom sa studentima na svim sveučilišnim razinama studija i nesebičnim darivanjem mlađim naraštajima znanstvenika

vačko zvanje znanstveni suradnik za znanstveno područje povijesnih znanosti. Nedugo zatim vojnu djelatnu službu zamijenio je akademskom službom. Odlukom Filozofskog fakulteta u Zadru Sveučilišta u Splitu od 14. veljače 1994. izabran je u znanstveno-nastavno zvanje izvanredni profesor za znanstveno područje povijesnih znanosti pa se krajem veljače 1994. zaposlio na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zadru, koji je 2003. preustrojen u Odjel za povijest Sveučilišta u Zadru. Odlukom Filozofskog fakulteta u Zadru od 24. svibnja 2000. izabran je u zvanje redovitog profesora za znanstveno područje povijesnih znanosti na Odsjeku za povijest tog Fakulteta (nastavni predmet: Povijest pomorstva), a Odlukom Senata Sveučilišta u Zadru 15. lipnja 2005. izabran je u znanstveno-nastavno zvanje i na radno mjesto redovitog profesora u trajnom zvanju za znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje povijest, grana hrvatska povijest.

Područje znanstvenog interesa

Uže područje znanstvenog interesa prof. dr. sc. Mithada Kozličića bila je povijest pomorstva, koju je proučavao u korelaciji s

Objavio je 16 znanstvenih knjiga (od toga četiri u koautorstvu), priredio je jednu, a uredio tri znanstvene monografije. Objavio je ukupno 92 znanstvena rada i studije. Njegovu ukupnu bibliografiju, sa stručnim radovima, čine 262 bibliografske jedinice. Objavljivao je na hrvatskom, engleskom, talijanskom, njemačkom, albanskom i slovenskom jeziku ponajviše u prestižnim domaćim i međunarodnim časopisima

historijskom geografijom, povijesti kartografije i povijesnom demografijom istočnoga Jadrana i neposrednog zaobalja. Do 1991. pretežno je istraživao unutar starovjekovnih vremenskih odrednica, a zatim je proširio vremenske okvire istraživanja okvirno do početka 20. stoljeća. Razlog tome je činjenica da su ga u tom smjeru vodili rezultati istraživanja, a zatim i potrebe visokoškolske nastave. Ostvareni znanstveni rezultati pokazali su da je takvo opredjeljenje bilo moguće i svrhovito.

S obzirom na to da povijest pomorstva istočnoga Jadrana prije nije bila sustavno istraživana, kao svoj znanstveni i životni cilj prof. dr. sc. Kozličić postavio je pisanje integralne povijesti pomorstva toga geografskog kompleksa i navigacijskog bazena. Za ostvarenje tako zahtjevnog cilja bilo je nužno ostvariti više

pretpostavki sustavnom znanstvenom obradom raznolikih povijesno-pomorskih procesa. Znanstveno je obradio najznačajnije autohtono brodogradnje, uključujući fundus kojem su domaći žitelji (starovjekovni pomorci, a na njihovim temeljima i Hrvati) dali vlastiti doprinos. Istraživanje pomorske prošlosti nužno je vodilo prema proširenju diskursa i konkretnih proučavanja različitih historijsko-geografskih, povijesno-kartografskih i povijesno-demografskih tema.

Uz hrvatsku obalu, svoj je fokus posljednjih godina usmjerio i na prostor Zapadne Bosne. Počeo je istraživati geostrateške relacije koje su znatno utjecale na funkcioniranje istočno-jadranskih luka kao trgovinskih mostova između Sredozemlja te dinaridskoga i podunavskoga prostora.

Objavio je 16 znanstvenih

knjiga (od toga četiri u koautorstvu), priredio je jednu, a uredio tri znanstvene monografije. Objavio je ukupno 92 znanstvena rada i studije. Njegovu ukupnu bibliografiju, sa stručnim radovima, čine 262 bibliografske jedinice. Objavljivao je na hrvatskom, engleskom, talijanskom, njemačkom, albanskom i slovenskom jeziku, ponajviše u prestižnim domaćim i međunarodnim časopisima. Slično je s nakladnicima njegovih knjiga, od kojih je jedna tiskana četverojezično, jedna trojezično, šest dvojezično, a ostale na hrvatskom jeziku. Među njegovim knjigama izdvojio bih *Istočni Jadran u Geografiji Klaudija Ptolemeja* (1990.); *Historijska geografija istočnog Jadrana u starom vijeku* (1990.); *Hrvatsko brodogradnje/Croatian Shipping/Le navi croate* (1993.); *Kartografski spomenici hrvatskog Jadrana* (1995.) i *Istočni Jadran u djelu Beautemps-Beaupréa/Eastern Adriatic in the Work of Beautemps-Beaupré* (2006.). Za objavljivanje je priredio i veliko djelo *Plovidbene značajke jadranskoga akvatorija u Marijenijevu „Peljaru Jadrana“ iz 1830. godine/ Caratteristiche di navigazione delle acque dell'Adriatico nel „Portolano del Mare Adriatico“ di Marieni del 1830. koje nije uspio do kraja „izbrusiti“, a u rukopisu djelo ima oko 1000 stranica.*

Pokretač i voditelj poslijediplomskog magistarskog i doktorskog studija

Prof. dr. sc. Kozličić uspješno je primijenio rezultate osobnih istraživanja u nastavu na svim razinama visokoškolskog obrazovanja. U razdoblju 1981. - 1986. u Puli je bio angažiran kao honorarni nastavnik u dvi-

je osnovne škole te istodobno u Mornaričkom nastavnom centru. Od 1. listopada 1990. do 5. travnja 1991. bio je vanjski, a od 6. travnja 1991. do 25. srpnja 1991. stalni profesor na Mornaričkoj vojnoj akademiji (Split). Studentima je predavao Vojno-pomorsku povijest.

Od 1. listopada 1992. do 27. veljače 1994. bio je honorarni profesor na Filozofskom fakultetu u Zadru Sveučilišta u Splitu. Studentima dodiplomskog studija povijesti predavao je *Povijest pomorstva hrvatskog Jadrana* i *Povijesni zemljopis Mediterana*. Od 28. veljače 1994. na Odsjeku za povijest tog fakulteta, a od 1. listopada 2003. na Odjelu za povijest Sveučilišta u Zadru studentima povijesti predavao je kolegije *Povijest pomorstva hrvatskog Jadrana*, *Historijska geografija Mediterana* i *Povijest kartografije*. Uz to, kao vanjski suradnik bio je angažiran na kolegiju *Povijest pomorstva* na Pomorskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, odnosno na Visokoj pomorskoj školi Sveučilišta u Splitu.

Opću povijest starog vijeka i *Povijest područja BiH u starom vijeku* kao vanjski suradnik predavao je na Pedagoškom fakultetu Univerziteta u Bihaću od 1998./1999. do 2000./2001. godine. Na istom je fakultetu akademske 2008./2009. predavao *Povijest Bosne i Hercegovine*. Bio je i profesor *Povijesti* na Visokoj učiteljskoj školi Sveučilišta u Splitu 1999./2000. i 2000./2001. akademske godine.

U mnogim ustanovama održao je brojna javna znanstveno-popularna predavanja, i to u Splitu, Osijeku, Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu, Bihaću, Kotoru, Stuttgartu, Zweibrückenu i Tuzli, uvijek o rezultatima pojedinih aspekata vlastitih znanstvenih istraživanja.

U akademskoj godini 1995./1996. bio je angažiran na poslijediplomskom magistarskom studiju *Kulturna povijest istočnog Jadrana* Međunarodnog centra za poslijediplomske studije Sveučilišta u Zagrebu sa sjedištem u Dubrovniku. Bio je pokretač i voditelj poslijediplomskog magistarskog i doktorskog studija *Povijest hrvatskog pomorstva* na Filozofskom fakultetu u Zadru Sveučilišta u Splitu. Na tom je studiju od akademske godine 1999./2000. predavao temeljni kolegij *Povijest pomorstva* te više izbornih pred-

Zbog agresije JNA na Sloveniju, na vlastito traženje iz moralnih pobuda, prekinuo je aktivnu službu u Jugoslavenskoj ratnoj mornarici 26. srpnja 1991. godine. U toj vojsci postigao je čin kapetana korvete. Odlukom admirala Svete Letice, zapovjednika Hrvatske ratne mornarice, 28. rujna 1991. imenovan je za ravnatelja Vojno-pomorskog muzeja HRM-a u Splitu, sa zadaćom da se obave potrebne pripreme za preustroj te ustanove iz vojne u civilnu

meta. Od 2002. do 2005. godine predavao je kolegij *Povijesti kartografije* na poslijediplomskom magistarskom i doktorskome studiju *Geografske osnove litoralizacije Hrvatske Sveučilišta u Zadru*.

Uz prof. dr. sc. Damira Magaša, bio je inicijator pokretanja poslijediplomskoga doktorskog studija *Jadran - poveznica među kontinentima* na Sveučilištu u Zadru (Odjel za povijest i Odjel za geografiju). Za taj studij izradio je većinu elaborata, a zatim je bio i prvi voditelj tog doktorskoga studija, s mandatom od akademske godine 2010./2011. do 2019./2020. Na tom studiju bio je profesor *Povijesti hrvatskog pomorstva*.

Mentor magistrima i doktorandima

Prof. dr. sc. Kozličić bio je mentor ili komentor 26 magistarskih znanstvenih i doktorskih disertacija obranjenih na poslijediplomskim studijima ili izvan njih. Također, bio je mentor ili član ocjenjivačkog povjerenstva za pismeni i usmeni dio izrade i obrane brojnih prvostupničkih i diplomskih radova te član povjerenstva za ocjenu i obranu brojnih magistarskih radova i doktorskih disertacija. Bio je član stručnih povjerenstava za izbor brojnih pristupnika u znanstvena i znanstveno-

nastavna zvanja u Hrvatskoj te u BiH. Tijekom radnoga vijeka obnašao je različite funkcije u stručnim i visokoškolskim ustanovama. Bio je zamjenik načelnika Vojno-pomorskog muzeja u Splitu 1986. – 1991. godine, a od rujna 1991. do kraja travnja 1992. godine bio je ravnatelj Pomorskog muzeja HRM-a. Bio je predstojnik Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zadru Sveučilišta u Splitu 2001./2002. i 2002./2003. godine. Preustrojem te visokoškolske ustanove u Sveučilište u Zadru, u kontinuitetu od 2003. do 2009. godine bio je pročelnik Odjela za povijest, akademske 2009./2010. v.d. pročelnika, a akademskih godina 2010./2011. do 2013./2014. ponovno pročelnik tog odjela.

Prof. dr. sc. Kozličić bio je član više strukovnih i znanstvenih udruga: Hrvatskoga arheološkog društva (Zagreb) od 1981., Povijesnog društva Istre (Pula) i Saveza povijesnih društava Hrvatske (Zagreb) od 1982., odnosno Društva za hrvatsku povjesnicu od 1999., Arheološkog društva Bosne i Hercegovine (Sarajevo) od 1983., Hrvatskoga društva klasičnih filologa (Zagreb) od 1986., Književnog kruga (Split) od 1989., Matice hrvatske, Sekcija za pomorstvo – Središnjica i Ogranak u Rijeci od 2004., Hrvatskoga geodetskog društva – Sekcija za kartografiju (Zagreb) od 1996. Bio je

Kako povijest pomorstva istočnoga Jadrana prije nije bila sustavno istraživana, kao svoj znanstveni i životni cilj prof. dr. sc. Kozličić postavio je pisanje integralne povijesti pomorstva toga geografskog kompleksa i navigacijskog bazena. Za ostvarenje tako zahtjevnog cilja bilo je nužno ostvariti više pretpostavki sustavnom znanstvenom obradom raznolikih povijesno-pomorskih procesa. Znanstveno je obradio najznačajnije autohtono brodogradnje, uključujući fundus kojem su domaći žitelji (starovjekovni pomorci, a na njihovim temeljima i Hrvati) dali vlastiti doprinos

dopredsjednik Književnog kruga (Split) od 1992. do 1998.

Nagrade i priznanja

Za doprinos u znanosti primio je brojne nagrade i priznanja. Prvu nagradu za znanost dobio je 1991. Riječ je o godišnjoj nagradi Slobodne Dalmacije. Dobio je i Strossmayerovu nagradu (Zagreb) 1994., Nagradu Općine Bihać (BiH) i Rektorovu nagradu Sveučilišta u Zadru (Zadar) 2004. Dobio je i dva priznanja: Spomenicu Međunarodnoga savjeta Međunarodnoga istraživačkoga centra za arheologiju Sveučilišta u Zagrebu te Plaketu Narodne i univerzitetske biblioteke Unsko-sanskog kantona iz Bihaća (BiH). Dana 18. prosinca 2012. postao je redoviti član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (Sarajevo).

Prof. dr. sc. Mithad Kozličić svojom je sustavnošću i pedantnošću postavio visoke standarde, a pritom je ne samo svojim doista brojnim znanstvenim publikacijama, nego i kreativnim žarom u sklopu nastave na svim razinama sveučilišnih studija, dao poticaj mlađim znanstvenicima za kvalitativne i inovativne iskorake. To je njegov važan znanstveni doprinos razvoju povijesti pomorstva, historijske geografije i povijesti kartografije kao etabliranih znanstvenih disciplina u Hrvatskoj, koji nije mjerljiv bibliometrijskim alatima, ali je utkan u stvaralaštvo mnogih znanstvenika.

Njegovi su doprinosi povijesti pomorstva i povijesti kartografije nezaobilazni temelji za proučavanje tih disciplina u Hrvatskoj, a posebno su važni i njegovi institucijski doprinosi Sveučilištu u Zadru, ne samo na položajnim mjestima, nego ponajprije predanim radom sa studentima na svim sveučilišnim razinama studija i nesebičnim darivanjem mlađim naraštajima znanstvenika.

S pravom je prepoznao potrebu internacionalizacije znanstvenih i nastavnih aktivnosti aplicirajući to važno načelo u akademskoj zajednici baveći se različitim historioografskim motrištima istraživanja Jadranskoga mora kao medija komunikacije, razmjene ideja i tehnologija, ljudi i dobara putem kojega je Hrvatska srastala u mediteranski ekonomski i kulturni areal.

Prof. dr. sc. Josip Faričić

Zadar - poetska razglednica prva knjiga biblioteke **Razglednica** Sveučilišta u Zadru, u kojoj je objavljeno 16 pjesama posvećenih gradu Zadru

Cilj nam je bio stvoriti djelo koje će dostojno predstavljati naš grad, naše pjesnike i naše Sveučilište, knjiga je nešto novo i - smatramo - jedinstveno

Zadar - poetska razglednica prva je knjiga biblioteke **Razglednica** Sveučilišta u Zadru u kojoj je objavljeno 16 pjesama posvećenih gradu Zadru. Uz pjesme, koje su prevedene na osam jezika, objavljene su i fotografije autora i grada. Biblioteka **Razglednica** zamišljena je kao niz izdanja u kojem se tekst i slika spajaju povezani gradom, gradskim fenomenima i njegovom okolicom. Prof. dr. sc. Rafaela Božić, urednica biblioteke (Odjel za rusistiku) i prof. dr. sc. Iva Grgić Maroević, članica uredništva biblioteke (Odjel za talijanistiku), pojašnjavaju o čemu je, zapravo, riječ.

Kako je nastala zirka pjesama Zadar - poetska razglednica?

Rafaela Božić:

Već nekoliko godina nastavnici na kolegijima prevođenja na svim našim filološkim odjelima trude se studentima pružiti mogućnost da i u praksi primijene teorijska znanja koja im prenosimo na nastavi. Odjeli imaju pojedinačne projekte, ali i zajedničke - primjerice, već nekoliko godina surađujemo na projektu pjesničkog maratona *Millenium stih - riječi iznad svega* u kojemu u programu *Poezija u prijevodu* studenti imaju mogućnost

prevesti i objaviti u zajedničkoj zbirci svoje prijevode poezije. Dijelom je i ovo izdanje povezano s tim projektom jer smo zbog maratona neke pjesme već imali prevedene. Ideju smo razradili, dodali još pjesama, fotografije i biografije, kartu Zadra i tako je nastalo nešto novo i, smatramo, jedinstveno.

Trebam svakako istaknuti i fotografije naše kolegice Adrijane Vidić koja je uspjela uhvatiti ono što su pjesnici izrazili u svojim stihovima - njihovu uronjenost u naš grad. Svi pjesnici fotografirani su na različitim lokacijama, ponekad i neočekivanim, za što mislimo da je odlično jer je tako pokazana i poetika nekih dije-

lova našega grada koje možda i ne povezujemo s „poetičnošću“. Namjerno je tome tako upravo stoga da oni koji uhvate knjigu u ruku potraže ta zanimljiva mjesta i ne zadržavaju se samo na uobičajenim „turističkim“ lokacijama.

Ovo ne bi trebalo biti jedno i jedino izdanje. Ideja je da nastava-

Biblioteka **Razglednica** zamišljena je kao niz izdanja u kojem se tekst i slika spajaju povezani gradom, gradskim fenomenima i njegovom okolicom. Njezina je urednica prof. dr. sc. Rafaela Božić, s Odjela za rusistiku, a prof. dr. sc. Iva Grgić Maroević s Odjela za talijanistiku članica je uredništva. Ideja je, govori urednica **Razglednice**, da nastavimo s „razglednicama Zadra“, ali, napominje, za sada je prerano govoriti o tome što će biti naš sljedeći projekt. No, dodaje prof. dr. sc. Grgić Maroević da, kad urednica kaže da je prerano govoriti o sljedećoj knjizi, to ne znači da ne znaju koja će to biti, samo žele da se neko vrijeme uživa u ovoj, prvoj

vimo s „razglednicama Zadra“. Neće to nužno biti poezija, ali za sada je prerano govoriti o tome što će biti naš sljedeći projekt.

Iva Grgić Maroević: Najvažnije je pitanje: kako je zbirka (ne samo pjesama, nego i fotografija Adrijane Vidić) nastala. Reći ću Vam. Zbirka je nastala gotovo „iz glave“ Rafaela Božić, koja je osjetila da tako nešto Gradu (pa pišimo mi svoj grad jednom velikim slovom kao što Dubrovčani pišu svoj!) Zadru nedostaje. Svi mi koji smo joj se prevodilačkim i uredničkim angažmanom pridružili, a prepoznalo je i naše Sveučilište. Također je prihvatilo zamisao koja se rodila tijekom rada na ovom izdanju – toliko nam je toga još ostalo za reći i pokazati o Gradu, na hrvatskom i drugim jezicima s kojima mi i naši studenti svakodnevno živimo, da ovo ne može biti jednokratno izdanje. Tako je nastala biblioteka *Razglednica*. Kad Rafaela kaže da je prerano govoriti o sljedećoj knjizi, to ne znači da mi ne znamo koja će to biti, samo želimo da se neko vrijeme uživa u ovoj, prvoj.

Rafaela Božić: Zaista moramo zahvaliti Sveučilištu koje je bez zadržke stalo iza našeg projekta. Ideja je odmah prepoznata i ta je činjenica svakako olakšala rad na ovom dosta zahtjevnom izdanju. Možda se ne čini da je knjiga toliko zahtjevna jer, čini mi se, nekako prirodno teče kad je se uzme u ruke. Ali, toliko autora, prevoditelja, lektura... Kao da nije dovoljno teško već samo prevesti poetski tekst. Vrlo zahtjevna knjiga... No, rezultatom se uistinu ponosimo, a sigurni smo da će i ostale knjige biti jednako kvalitetne. Kao što Iva kaže, biblioteka se zove *Razglednica*, a i primjerno je da ona to kaže jer je upravo ona i smislila ime biblioteci.

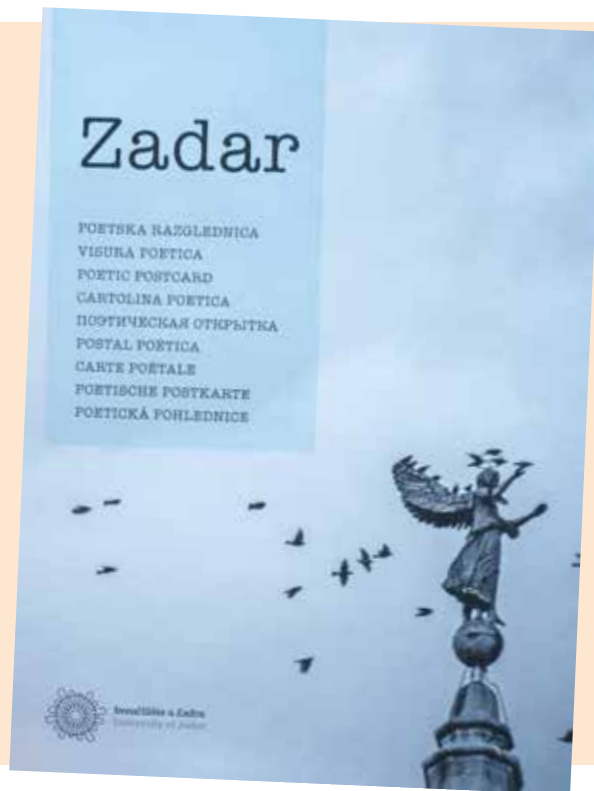
Prema kojim kriterijima su objavljene pjesme u zbirci?

Rafaela Božić: Svi oni koji se bave prevodenjem poezije znaju koliko je to teško. Vjerojatno je upravo prevodenje poezije najteži oblik prevodenja – iako prevodenje nikada nije lako. Tako je, na određeni način, kriterij bio i „prevodivost“, pogotovo imajući u vidu da su ovo ipak prvi prijevodi naših studenata. Drugi kriterij je bio da pjesma na neki način govori o Zadru, iako smo nastojali da to ne bude uvijek klasična i očita veza.

Koji su bili kriteriji za izbor

Trebam svakako istaknuti i fotografije naše kolegice Adrijane Vidić koja je uspjela uhvatiti ono što su pjesnici izrazili u svojim stihovima - njihovu uronjenost u naš grad. Svi pjesnici fotografirani su na različitim lokacijama, ponekad i neočekivanim, za što mislimo da je odlično jer je tako pokazana i poetika nekih dijelova našega grada koje možda i ne povezujemo s „poetičnošću“. Namjerno je tome tako upravo stoga da oni koji uhvate knjigu u ruku potraže ta zanimljiva mjesta i ne zadržavaju se samo na uobičajenim „turičkim“ lokacijama, kaže prof. dr. sc. Rafaela Božić

Zadar je u posljednjih nekoliko godina na određeni način „eksplodirao“. Uistinu je iznimno mnogo pjesnika i pisaca došlo u fokus pozornosti i na nacionalnoj razini. Stoga nam i nije bila namjera prezentirati sve što se događa u Zadru, raditi neku zadarsku antologiju. Knjiga bi tada svojim obimom uvelike premašivala izdanje kakvo smo zamislili, tj. da bude dovoljno veliko da knjiga ima svoju „težinu“, ali da ta težina ne bude prevelika. Isto tako, sastav pjesnika je dosta raznorodan. Ima mlađih, starijih, poznatijih i manje poznatih, a ima i naših kolega sa Sveučilišta, govori prof. dr. sc. Rafaela Božić

autora?

Rafaela Božić: Zadar je u posljednjih nekoliko godina na određeni način „eksplodirao“. Uistinu je iznimno mnogo pjesnika i pisaca došlo u fokus pozornosti i na nacionalnoj razini. Stoga nam i nije bila namjera prezentirati sve što se događa u Zadru, raditi neku zadarsku antologiju. Knjiga bi tada svojim obimom uvelike premašivala izdanje kakvo smo zamislili, tj. da bude dovoljno veliko da knjiga ima svoju „težinu“, ali da ta težina ne bude prevelika. Isto tako, sastav pjesnika je dosta raznorodan. Ima mlađih, starijih, poznatijih i manje poznatih, a ima i na-

ših kolega sa Sveučilišta.

Zašto sve pjesme nisu prevedene na iste jezike, uostalom, kao i životopisi autora?

Rafaela Božić: Pa zato što nismo htjeli napraviti dosadnu knjigu, nego knjigu koja bi imala neku svoju dinamiku. Nastojali smo da svi jezici imaju ravnopravan status - osim latinskog i češkog – češki zato što nemamo studij češkog nego samo lektorat, ali bilo nam je važno ne zanemariti tu iznimno vrijednu suradnju. A na latinski je prevedena samo jedna pjesma iz možda pogrešne percepcije da ga malo ljudi zna. Ali, veoma nam je drago

da imamo barem tu jednu i da je to upravo besmrtna Mikolčevićeva pjesma o Zadru.

Iva Grgić Maroević: Ova je knjiga sve prije nego dosadna. Pokazuje kako nije dobro da Grad i njegovo Sveučilište žive kao dvije odvojene cjeline; pokazuje koliko je lijepo kad su pjesnik ili pjesnikinja prevedeni za nekoga Drugog (ne nužno anglofonog) čitatelja, pokazuje da su studenti i njihovi profesori također jedna cjelina, koja se u sretnim trenucima objedini oko ljubavi za poeziju, poeziju na bilo kojem jeziku.

Koji ste cilj time htjeli postići?

Rafaela Božić: Cilj je bio realizirati zajednički prevoditeljski projekt, i to projekt nastavnika i studenata. Tako studenti stječu i praksu i hrabrost. Imaju i objavljen prijevod pa im to može dosta značiti u nekim njihovim budućim projektima. Također, bio nam je cilj napraviti knjigu koja bi dostojno predstavljala i naš grad, naše pjesnike i naše Sveučilište, odnosno filološke studije.

Najvažnije je pitanje - kako je zbirka nastala. Reći ću Vam. Nastala je gotovo „iz glave“ Rafaela Božić, koja je osjetila da tako nešto Gradu (pišimo mi svoj grad jednom velikim slovom kao što Dubrovčani pišu svoj!) Zadru nedostaje. Svi mi koji smo joj se prevodilačkim i uredničkim angažmanom pridružili, to smo prepoznali, a prepoznalo je i naše Sveučilište, ističe prof. dr. sc. Iva Grgić Maroević

Doc. dr. sc. DALIBORKA LUKETIĆ, Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadru

Sve mogućnosti afirmacije i primjene pedagogije spoznala sam upravo radeći na Sveučilištu u Zadru i ostvarujući suradnju s kolegama drugih struka

Doc. dr. sc. Daliborka Luketić s Odjela za pedagogiju Sveučilišta u Zadru, ujedno je voditeljica poslijediplomskog specijalističkog studija *Vođenje i upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom*, a u suradnji s kolegama s drugih odjela, sudjeluje i u programima obrazovanja općeobrazovnih i strukovnih nastavnika.

U brojnosti, važnosti i obimu poslova na kojima ste angažirani najbolje se razaznaje/vidi integriranost vašeg sveučilišta?

Ja sam pedagog i Odjel za pedagogiju moja je matična jedinica. Od prvoga dana zaposlenja sudjelujem u realizaciji studijskih programa vezanih uz obrazovanje pedagoga i nastavnika; u svojoj vertikali od preddiplomske, diplomske, preko specijalističke do doktorske razine. Znanstvenostručni rad u području pedagogije doveo me do brojnih nastavnih i projektnih aktivnosti te suradnje s kolegama iz drugih područja i disciplina.

Dijelim veliku profesionalnu radost činjenicom da je pedagogija, s druge strane, izuzetno primijenjena disciplina. Gotovo da nema područja čovjekova djelovanja koje ne zahvaća potrebu za pedagogijom - odgojem i obrazovanjem, u teorijskom, ali i širem primijenjenom segmentu. Svu širinu i mogućnost primjene i afirmacije te potrebe za pedagogijom spoznala sam upravo radeći na Sveučilištu u Zadru i ostvarujući suradnju s kolegama drugih struka.

Razvijali smo i uspješno ostvarivali projekte u kojima se povezivalo pedagogiju s ekonomijom i psihologijom – interdisciplinarni pristup u punom smislu te riječi. Rezultat takve suradnje je projekt *Ravnatelj: profesija i kvalifikacija, a ne funkcija*, iz kojeg je nastao poslijediplomski specijalistički program *Vođenje i upravljanje*

Rad na sveučilištu ovakvog integriranog tipa omogućuje mi potpunu profesionalnu afirmaciju. Integriranost sveučilišta, otvorenost za suradnju i primjenu interdisciplinarnog pristupa, otvorenost za domaće i inozemne projekte pokazuje sve komparativne prednosti rada na integriranom sveučilištu. Jedan od takvih projekata je i EU-CONEXUS, koji nam je omogućio bolje unutar-sveučilišno povezivanje te povezivanje s drugim europskim sveučilištima te alijanse

odgojno-obrazovnom ustanovom. Nadalje, povezujemo pedagogiju s agronomijom i tekstilno-tehnološkim poljem putem projekta *Proizvodnja hrane, biokompozita i biogoriva iz žitarica u kružnom biogospodarstvu.* Pedagoški pristup primjenjujemo u diseminaciji rezultata istraživanja i afirmaciji znanja o klimatskim promjenama različitim dobnim skupinama s pozicije međugeneracijskih razlika. Projektne (*Kompetencijski standardi nastavnika, pedagoga i mentora*) i nastavne (*Specijalizacija za nastavnike letenja*) aktivnosti vezale su me i uz tehničke znanosti; konkretno, aeronautiku u pogledu razvoja obrazovanja i specijalizacije vojnih nastavnika letenja.

Rad na sveučilištu ovakvog integriranog tipa omogućuje mi potpunu profesionalnu afirmaciju. Integriranost sveučilišta, otvorenost za suradnju i primjenu interdisciplinarnog pristupa, otvorenost za domaće i inozemne projekte pokazuje sve komparativne prednosti rada na integriranom sveučilištu. Jedan od takvih projekata je i EU-CONEXUS, koji nam je omogućio bolje unutar-sveučilišno povezivanje te povezivanje s drugim europskim sveučilištima te alijanse.

Program za stjecanje nastavničkih kompetencija za nastavnike općeobrazovnih predmeta i

strukovnih nastavnika smatrate izuzetno važnim, ustrajavate na kvaliteti nastavničkog kadra?

Sveučilište u Zadru baštini obrazovanje pedagoga i nastavnika od svojih početaka, još iz vremena Filozofskog fakulteta u Zadru. Naše sveučilište nastalo je iz Filozofskog fakulteta koji je osiguravao visokoškolske kvalifikacije znanstvene i nastavničke profilacije; u diplomama je pisala titula prof. engleskog jezika, prof. povijesti, prof. pedagogije i tako dalje.

Prateći promjene u sustavima visokoškolskog obrazovanja nastavnika, kao i činjenicu da se obujam nastavničke kvalifikacije povećavao u skladu s usložnjavanjem društvenih i gospodarskih promjena, mi smo, sukladno zakonskim, ali i profesionalnim odrednicama, uvodili promjene u naše programe obrazovanja nastavnika. Svake akademske godine između 150 i 180 naših studenata uključeno je u simultani model stjecanja nastavničke kvalifikacije. Nadalje, svake godine kontinuirano realiziramo model obrazovanja nastavnika za stručnjake iz različitih područja, koji žele steći kvalifikaciju nastavnika za rad u strukovnim i umjetničkim školama u Republici Hrvatskoj.

Koje nam europske zemlje mogu biti odgovarajući uzori u obrazovanju nastavnika?

Cijeli svijet ugleda se u finski obrazovni sustav. Pogled prema skandinavskom predvodniku kvalitete je opravdan. Međutim, kontinuitet rezultata koji vidimo na međunarodnim testiranjima postignuća finskih učenika (kao samo jednom parametru praćenja) pokazuje da kvaliteta njihova sustava nije nastala *ad hoc*, ona je izgrađivana i razvijana godinama na sustavom pristupu kvaliteti. Jedan od tih sustavnih pristupa je i modernizacija sustava inicijalnog obrazovanja nastavnika. Njihovi su programi izuzetno kompetitivni. Velik broj srednjoškolaca aspirira prema nastavku visokoškolskog obrazovanja upravo u području obrazovanja nastavnika i stjecanja nastavničke kvalifikacije. Dijelom je to uvjetovano činjenicom izuzetno visokog ugleda koji nastavnička profesija uživa u toj zemlji. S druge strane, visoka razina profesionalnosti, kompetentnosti i profesionalne autonomije u radu, unutar koje se osoba može osobno i profesionalno afirmirati, drugi je dio priče o tome zašto je nastavničko obrazovanje u Finskoj traženo. Finci su ogledan primjer

Suvremeni standardi zanimanja nastavnika općeobrazovnih predmeta i strukovnog nastavnika

Kompetencijski profil nastavnika općeobrazovnog predmeta specifičan je prema sljedećim obilježjima: realizacijom nastavnog predmeta iz matične struke omogućuje učenicima stjecanje teorijskih i praktičnih znanja, razvoj vještina, umijeća i sposobnosti prilagođavajući matičnu struku kronološkoj dobi učenika; primjenom kompetencijske paradigme planira i programira odgojno-obrazovne ishode učenja s usmjerenošću na učenika; odgojno-obrazovnu i nastavnu djelatnost realizira s populacijom kronološke dobi od 11 do 19 godine, kada se učenici intenzivno razvijaju u svim područjima ličnosti - mentalno, psihičko, tjelesno, emocionalno, osjetilno, socijalno i duhovno; razvija kod učenika odlike osobnosti posebice samostalnost i odgovornost prema odgovarajućim obrazovnim razinama; stalno napređuje nastavni, odgojno-obrazovni i školski rad u skladu sa suvremenim znanstvenim spoznajama, društvenim, kulturnim i gospodarskim mijenama, tehnološkim razvojem, međunarodnim konvencijama te nacionalnim strategijama koje usmjeravaju odgojno-obrazovnu djelatnost prema jednakosti obrazovnih mogućnosti, ljudskim pravima, ljudskom dostojanstvu, pravdi i pravednosti. U odnosu na navedeni profil, kompetencijski profil nastavnih strukovnih predmeta također je specifičan. Strukovni nastavnik je stručnjak koji odgaja i obrazuje učenike u strukovnim, obrtničkim i umjetničkim školama i drugim institucijama realizacijom strukovnih predmeta ili modula u programima obrazovanja i osposobljavanja za strukovna zanimanja (strukovnih kurikuluma) od najniže do najviše srednjoškolske strukovne kvalifikacije. Strukovni nastavnik je stručnjak koji je stekao kvalifikaciju iz drugog sektora (primjerice, tehničkog, ekonomskog, prehrambenog, informatičkog, elektrotehničkog, i dr.) a namjerava se zaposliti ili je zaposlen u srednjoj strukovnoj, obrtničkoj ili umjetničkoj školi na radnom mjestu nastavnika stručno-teorijskih sadržaja, nastavnika praktične nastave i vježbi, strukovnog učitelja i suradnika u nastavi u realizaciji strukovnih kurikuluma i drugih poslova povezanih sa školom i institucijama drugih sektora (tvrtkama, poduzećima, udruženjima, itd.).

kako to razviti ne gledajući nikoga, a stvarajući činjenicu da svi gledaju u vas.

Nastavnička profesija kod nas nije atraktivno zanimanje. Kako su druge države postigle da je nastavnik društveno priznat?

Društveni ugled jedne profesije zanimljiv je pokazatelj njezina statusa. Društveni ugled može biti objektivan, ali i subjektivan doživljaj i pokazatelj kako se pripadnici neke profesije (samo)percipiraju. Ako naša razmišljanja utemeljimo na rezultatima istraživanja, onda nam je zanimljiv pokazatelj TALIS istraživanje (najveće međunarodno istraživanje učenja i poučavanja usmjerenog na radne uvjete nastavnika i okruženja učenja u školama). Prema rezultatima tog istraživanja u dijelu odrednica nastavničke i ravnateljske profesije, oko 30 % nastavnika smatra da se njihovo zanimanje cijeni u druš-

tvu. Za razliku od niskog prosjeka na razini svih zemalja sudionica tog istraživanja, u Hrvatskoj je zabilježen jedan od najnižih rezultata koji se odnosi na društveni ugled nastavnika – samo 10 % nastavnika smatra da se njihovo zanimanje cijeni u društvu. Rezultat je zabrinjavajući ako se razmatra u kontekstu ključne uloge nastavnika i njihova doprinosa kvaliteti obrazovanja i ostvarivanju učeničkih postignuća.

Ima li objašnjenja za taj problem i ima li rješenja?

Objašnjenje zašto nam je (samo) percepcija društvenog ugleda, ali i generalnog položaja profesije nastavnika razmjerno nisko vrednovana, nije lako dati. Brojni su čimbenici doveli do toga: promjena vrijednosnog sustava, društvena tranzicija (koja, uostalom, još traje), nesustavne reforme i dr.

Kompetentnost nositelja odgoj-

no-obrazovnog procesa i djelatnosti, nastavnika, ravnatelja i stručnih suradnika, iznimno je važna u današnjem svijetu višestrukih očekivanja od odgoja i obrazovanja, koja možemo svesti pod zajednički nazivnik – *očekivanja za/o/kroz kvalitetno obrazovanje*. Rezultati praćenja međunarodnih postignuća učenika, kao i analize uspješnosti obrazovnih promjena pokazuju da su kompetentnost nastavnika, ravnatelja i stručnih suradnika, kvaliteta rada i njihova profesionalnost izravno povezane s kvalitetom obrazovnih ishoda na razinama obveznog obrazovanja. Analize uspješnosti obrazovnih sustava, globalno gledano, iako – ako hoćete uže gledano kroz prizmu obrazovnih postignuća učenika – pokazuju da su nastavnici ključan čimbenik kvalitetnog odgoja i obrazovanja unutar sustava formalnog odgoja i obrazovanja.

Nastavnik je jedan od nositelja odgojno-obrazovnog procesa, a jedan od temeljnih iskoraka na putu prema afirmaciji profesije njegova je kompetentnost. Naime, promjene u obrazovanju i društvu stavljaju nove zahtjeve pred nastavničko zanimanje. Kompetencijski profil nastavnika općeobrazovnih predmeta složenijim čine ubrzane promjene u društvu, europski suživot, inkluzivno obrazovanje te veća pripremljenost za nepredvidive aspekte življenja i rada. Nastavnici općeobrazovnih predmeta u osnovnim i srednjim školama omogućuju svim učenicima stjecanje temeljnih kompetencija. Temeljne kompetencije su znanja, vještine (umijeća), sposobnosti i stavovi koji su svakom čovjeku potrebni za život i nastavak

Vojni nastavnik letenja: ključni čimbenik sustava obuke i školovanja vojnih pilota

U projektu *Kompetencijski standardi nastavnika, pedagoga i mentora*, pored općeobrazovnih i strukovnih nastavnika, u fokusu su nam i vojni nastavnici letenja. Riječ je specifičnom zanimanju i djelatnosti poučavanja i instruktivnog rada koju obavljaju djelatne vojne osobe - vojni piloti po svom inicijalnom obrazovanju i osposobljavanju, u segmentu obrazovanja, osposobljavanja i obuke učenika letača, budućih vojnih pilota.

Djelokrug rada vojnog nastavnika letenja pretpostavlja visoku razinu kompetentnosti, kako u matičnoj struci, tako i u području odgojno-obrazovne djelatnosti. Ključni poslovi koje vojni nastavnici letenja obavljaju i sve pripadajuće analize govore nam u prilog činjenici da je riječ o zanimanju od nacionalne važnosti, prepoznatljivom po brojnim specifičnostima. Vojni nastavnik letenja je vojni pilot koji samostalno i/ili timski provodi sustavno školovanje i letačku obuku učenika letača i pilota na određenim tipovima zrakoplova. Školovanje i obuku provode kroz teoriju i praksu letenja kao jedinstvenog odgojno-obrazovnog procesa i obrazovne djelatnosti. Upravo ih to razlikuje od nastavnika općeobrazovnih i strukovnih predmeta. Naše analize pokazuju da je standard vojnog nastavnika letenja jedinstven u nacionalnim i međunarodnim okvirima, u čemu se također prepoznaje posebnost našeg sustava obuke i školovanja vojnih pilota koja počiva na profesionalnom i predanom radu vojnih nastavnika letenja.

obrazovanja. Od nastavnika se očekuje da razvijaju suradničke i konstruktivne pristupe učenju i poučavanju, potiču i upravljaju razredom i obrazovnom skupinom, koriste nove tehnologije, odgovore na zahtjeve za individualiziranim učenjem, ali i mnoge dodatne zadaće koje nužno izlaze iz okvira razreda i poučavanja – preuzimanje odgovornosti za promjene koje počinju s njima, projektni i razvojni rad...

To su samo neki od suvremenih zahtjeva stavljeni pred nastavničku profesiju. Da bismo na njih odgovorili i pripremili nastavnika za novi pogled na njihovu ulogu, nužno je osigurati visokokvalitetno inicijalno obrazovanje nastavnika i sustav daljnjeg profesionalnog razvoja (koji će stvoriti i omogućiti prilike za učenje i osuvremenjivanje vlastite kompetentnosti u kontekstu cjeloživotnog učenja).

Visoko obrazovanje u kojem je usidren sustav inicijalnog obrazovanja nastavnika, ali i drugih profesija (ravnateljske, pedagoške i dr.) koje preuzimaju uloge nositelja odgojno-obrazovnog procesa, treba biti podrška, pružiti mogućnosti za razvoj suvremene nastavničke kompetencije i kvalifikacije te dati svoj doprinos u afirmaciji nastavničke profesije. Na tragu navedenog mogu reći da smo se pitanjem nastavničke kvalifikacije posljednje dvije godine bavili projektom *Kompetencijski standardi nastavnika, pedagoga i mentora* (UP03.1.1.03.0056), čiji je nositelj Sveučilište u Zadru, a realizira se u partnerstvu s još šest visokoškolskih ustanova - Sveučilište u Zagrebu (PMF), Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (Filozofski fakultet), Sveučilište u Splitu (Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti), Sveučilište u Rijeci (Filozofski fakultet), Sveučilište u Zagrebu (Filozofski fakultet) te Ministarstvom obrane Republike Hrvatske (Središtem za obuku Hrvatskog ratnog zrakoplovstva „Rudolf Peresin“). Riječ je o kompetitivnom znanstvenom-stručnom projektu koji povezuje ciljeve i projektne zadaće usmjerene prema razvoju i doprinosima profesionalizaciji zanimanja i profesija – nastavnika i pedagoga. Pored ostalih ciljeva, ovim projektom izrađuju se suvremeni standardi zanimanja nastavnika općeobrazovnih predmeta i stručnog nastavnika s pripadajućim visokoškolskim kvalifikacijama te standard zanimanja i kvalifikacije vojnog nastavnika letenja.

Promocija polaznika Programa za stjecanje kompetencija nastavnika – specijalizacije za nastavnike i instruktore letenja **Centra „Stjepan Matičević“, Pilotske škole i Središta za obuku HRZ-a**

Samo obrazovani vojnici, pravi su vojnici i samo je obrazovan kadar u vojnom sektoru uspješan, vrstan i konkurentan

Uspješnim završetkom programa 21 polaznik stekao je nastavničke kompetencije, koje su nužne u kvalitetnom podučavanju budućih pilota i stručnjaka u srodnim djelatnostima. Rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican na promociji je dodijelila i posebno priznanje brigadiru mr. sc. Vladimiru Šumanovcu za značajan doprinos razvoju specijalizacije za nastavnike letenja i instruktore

Dana 21. listopada 2021. na Sveučilištu u Zadru održana je svečana promocija polaznika Programa za stjecanje kompetencija nastavnika – specijalizacije za nastavnike i instruktore letenja Centra „Stjepan Matičević“, Pilotske škole i Središta za obuku HRZ-a. Rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican na promociji je dodijelila i posebno priznanje brigadiru mr. sc. Vladimiru Šumanovcu za značajan doprinos razvoju specijalizacije za nastavnike letenja i instruktore.

Svijet novih izazova

Uspješnim završetkom programa 21 polaznik stekao je nastavničke kompetencije, koje su nužne u kvalitetnom podučavanju budućih pilota i stručnjaka u srodnim djelatnostima. Njihov uspjeh posebno je važan kada se zna da je samo tri posto odraslih osoba u Hrvatskoj uključeno u neki oblik obrazovanja odraslih, dok ih je na Zapadu između 20 i 30 posto.

- Namjera nam je potaknuti vas da zadržite svoju istinoljubivu gorljivost temeljenu na novim spoznajama; da se problemima suprotstavljate korištenjem znanja, oslobođene inovativnosti i kreativnosti. Živimo u svijetu novih izazova i promišljanja o tome kakav profesionalni intelektualni, kulturni i moralni kapital Hrvatska treba. Želja nam je povećavati broj ljudi koji će, poput vas, biti akademski vrh hrvatskoga društva. Programom za stjecanje nastavničkih kompetencija težimo produbljivanju znanstvenih i stručnih saznanja iz područja koja čvrsto zaokružuju kvalifikacijski obujam nastavničke profesije, ali i življenja najviših društvenih vrijednosti - poručila je polaznicima u prigodnom govoru rektorica Vican.

Polaznicima se prigodnim govorom obratio brigadir Goran Huljev, zapovjednik Središta za obuku Hrvatskog ratnog zrakoplovstva „Rudolf Perešin“.

- Izuzetna mi je čast i zadovoljstvo biti u Svečanoj dvorani našega sveučilišta. Kada govorim „naše sveučilište“, govorim iz perspektive stvarne riječi i misli. U potvrdi toga neću se pozvati na 24 godine suradnje, nego nešto jače i važnije, razumijevanje, podršku i potporu koju imamo. To vam može dati samo onaj tko vas cijeni i razumije. Jednako sam sretan zbog promocije 14.

naraštaja i zahvalnice, koja zasigurno ide u prave ruke. Gospodine Šumanovac, ova dvorana je velika, ali ipak premala za jedno veliko hvala u moje ime i ime svih pripadnika Središta za obuku, za sve ono što ste napravili za nas i HRZ i za ono što ćete napraviti - rekao je brigadir Huljev.

Svečano uručenje zahvalnice

Nakon uručjenja potvrda i upisa u Knjigu polaznika, održano je svečano uručenje zahvalnice Sveučilišta u Zadru brigadiru Šumanovcu, koji je u suradnji s rektoricom Vican kreirao prvi program za nastavnike i instruktore letenja Hrvatske vojske.

- Klica tvog uvjerenja da su samo obrazovani vojnici pravi vojnici i da je samo obrazovan kadar u vojnom sektoru uspješan, vrstan i konkurentan kadar

pretočena je u djelo - istaknula je rektorica Vican.

Spoj vojne djelatnosti i javnog visokog obrazovanja ostvaren je u vrijeme nekadašnjeg Filozofskog fakulteta. Tri godine nakon osnutka Sveučilišta u Zadru, osnovan je Centar „Stjepan Matičević“ kao sveučilišna sastavnica pri kojoj se provodi Program za vojne nastavnike letenja te drugi programi vezani za nastavničku profesiju. Tijekom ove i prošle godine involviran je standard zanimanja „nastavnika i instruktora letenja“ u „vojnog nastavnika letenja“; izrađen je standard kvalifikacije prema svim suvremenim zahtjevima obrazovnog sektora, a program se preobražava u specijalistički studij.

- Dragi Vlado, želim ti reći da si utkan u našu sveučilišnu zajednicu i naš sveučilišni Centar,

Izuzetna mi je čast i zadovoljstvo biti u Svečanoj dvorani našega sveučilišta. Kada govorim „naše sveučilište“, govorim iz perspektive stvarne riječi i misli. Jednako sam sretan zbog promocije 14. naraštaja i zahvalnice, koja zasigurno ide u prave ruke. Gospodine Šumanovac, ova dvorana je velika, ali ipak premala za jedno veliko hvala u moje ime i ime svih pripadnika Središta za obuku, za sve ono što ste napravili za nas i HRZ i za ono što ćete napraviti, rekao je brigadir Goran Huljev, zapovjednik Središta za obuku Hrvatskog ratnog zrakoplovstva „Rudolf Perešin“

kako tada, tako i danas. Čovjek si kojemu vjeru nije slomilo zarobljeništvo. Tvoj i naš domovinski san je ostvaren. U našim srcima tvoja žrtva ne blijedi - naglasila je rektorica Vican.

Poštujte svoje učenike

- Ako želimo imati dobre pilote, kadrovi trebaju stvarati nove kadrove. Od početka mi je želja bila stvarati nove nastavnike. Rektorica, ostali nastavnici i ja uzeli smo stvar u svoje ruke i stvorili program za pilote. Zahvaljujući rektorici Vican, današnji primatelji plaketa lete, obučavaju i podižu nove naraštaje pilota - rekao je brigadir Šumanovac, zahvalivši Sveučilištu, ali i svim ljudima koje je sreo u nastavnom procesu i pitao za mišljenje.

- Poštujte svoje učenike jer su traćete letjeti s njima krilo uz krilo! - poručio je brigadir na kraju.

Promociji su nazočili i rektori prof. dr. sc. Josip Faričić i prof. dr. sc. Slaven Zjalić, zatim izaslanik zapovjednika Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, voditelj Odjela za doktrinu u zapovjedništvu HRZ-a brigadir Mario Pleša, izaslanik zapovjednika 91. krila, pukovnik Tomislav Vacenovski, te zapovjednik Pilotske škole, pukovnik Davor Gren. Školektor Faričić održao je prigodno predavanje *Vojno-geografsko značenje hrvatskoga dijela Jadrana promatrano kroz prizmu kartografskih izvora*, a prigodni glazbeni program izvela je klapa Kalelarga.

Prof. dr. sc. **VLADIMIR SKRAČIĆ**, autor djela *Kornati kad su bili Kurnati* – intimni leksikon prošlosti kornatskog arhipelaga

Kornati onakvi kakvi su bili u vrijeme moga djetinjstva i kakvi su u jednoj sferi svoga postojanja mogli ostati da se njima razumno upravljalo

Kornati kad su bili Kurnati - intimni leksikon prošlosti arhipelaga, djelo je autora prof. dr. sc. Vladimira Skračića, koje su zajednički izdali Sveučilište u Zadru i Školska knjiga.

Prvo predstavljanje knjige održano je na ovogodišnjem 43. međunarodnom sajmu knjiga Interliber. Knjigu su predstavili prof. dr. sc. Dijana Vican, rektorica Sveučilišta; dr. sc. Ante Žužul, predsjednik Upravnog odbora Školske knjige; akademik Nikola Bašić, arhitekt i dizajner; prof. dr. sc. Nikola Vuletić iz Centra za jadransku onomastiku i etnolingvistiku; izv. prof. Josip Zanki, akademski slikar, autor ilustracija; prof. dr. sc. Vladimir Skračić te urednica Snježana Bakarić Palička.

Koji je bio motiv da napišete i objavite knjigu *Kornati kad su bili Kurnati*?

Ne znam točno. Učinilo mi se na kraju sveučilišne karijere (koja na neki način još traje) da sam propustio napisati nešto važno o prostoru i životu u prostoru koji vrlo dobro poznajem. Nakon što sam objavio - što sam, što sa suradnicima - na stotine pa i tisuće stranica o otocima, shvatio sam da sam napravio veliki propust. Ono što najbolje znam i što najviše volim, nisam opisao. Trebalo je ispraviti pogrešku. Kako je u meni već otprije sve bilo pripremljeno, trebala je samo odluka. Radi istine, treba reći da već dvadesetak godina objavljujem otprilike različite natuknice iz kornatskoga svijeta. Međutim, sve su one bile prilagođene različitim kontekstima i u tom smislu dispartne. Ove u knjizi, međutim, rađene su prema jedinstvenom obrascu i s jedinstvenim ciljem, a taj je, prikazati arhipelag onakvim kakav je bio u vrijeme moga djetinjstva i

Nakon što sam objavio na stotine pa i tisuće stranica o otocima, shvatio sam da sam napravio veliki propust. Ono što najbolje znam i što najviše volim, nisam opisao. Trebalo je ispraviti pogrešku. Znam da postoje ljudi koje ovakve teme zanimaju i, ako je još nešto moglo biti razlogom za objavljivanje ove knjige, to su oni. Sve ostalo, svi drugi veliki razlozi, društveni ili humanistički ciljevi, bili su uglavnom odsutni

Predstavljanje monografije na 43. sajmu knjiga Interliber u Zagrebu, 12. studenoga 2021.

kakav je u jednoj sferi svoga postojanja mogao ostati da se njime razumno upravljalo.

Jeste li željeli otrgnuti od zaborava izgubljeni svijet, ne samo jezika, nego i načina života, običaja itd.?

Tako se to naizgled čini, a čini se da tako i jest. No, pišući, nisam imao osjećaj da nešto otimam zaboravu, uživao sam u događajima koje opisujem, prisjećajući se svoga djetinjstva koje, kada dođeš u neke godine, postane najpouzdanije uporište vlastitoga identiteta. Toliko me to zabavljalo da sam godinama razvlačio objavljivanje knjige.

Tko je Vladimir Skračić

Vladimir Skračić rođen je 1946. u Murteru, a školovao se u Murteru, Šibeniku i Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1972. Skračić je diplomirao francuski i talijanski jezik. Nakon studija bio je lektor hrvatskoga jezika na Sveučilištu Clermont-Ferrand u Francuskoj od 1972. do 1976. Zatim je bio lektor francuskoga jezika na Filozofskom fakultetu u Zadru od 1979. do 1985. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1984. magistrirao je s temom „Toponimija Kornatskog otočja“. Nakon toga je više od deset godina, od 1985. do 1996., na Filozofskom fakultetu u Zadru bio asistent. Doktorirao je iz područja jezikoslovlja na Filozofskom fakultetu u Zadru s temom „Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka“ 1993. Docent je bio od 1996. do 2006., nakon čega je bio u zvanju izvanrednog profesora. Bio je voditelj znanstvenih projekata iz toponomastike. Izvodio je nastavu iz predmeta: Fonetika i fonologija, Pregled romanistike s vulgarnim latinitetom, Francuska toponimija i antroponimija, Onomastika, Suvremena jadranska toponimija, Romansko i hrvatsko u jadranskom pomorskom leksiku. Predavao je na poslijediplomskim studijima iz Lingvistike, Povijesti hrvatskog pomorstva, Geografije i Europskih studija na Sveučilištu u Zadru.

Skračić je bio i dugogodišnji voditelj Centra za jadranska onomastička istraživanja.

O imenu arhipelaga naširoko sam raspravljao na drugome mjestu, ali se i u knjizi zauzimam za iste stavove. I jedan i drugi oblik imena danas su u upotrebi u različitim kontekstima i zato su oba dobra. Upotreba murterskoga govora na mnogim mjestima bolje i preciznije opisuje ambijent o kojemu je riječ i zato sam se njime naveliko koristio. Htio sam pokazati da je svaki lokalni govor ravnopravan dio hrvatskoga jezičnog korpusa, što mnogi lingvisti u Hrvatskoj zanemaruju. Konačno, većina kornatske baštine danas živi samo u tim starim kurnaskim ričima. A na njima počiva i temeljna struktura knjige

Znam da postoje ljudi koje ove teme zanimaju i, ako je još nešto moglo biti razlogom za objavljivanje ove knjige, to su oni. Sve ostalo, svi drugi veliki razlozi, društveni ili humanistički ciljevi, bili su uglavnom odsutni. Moglo bi se na prvi pogled učiniti da se u knjizi pokušavaju razriješiti i neka jezična pitanja. No, u biti, tome nije tako, unatoč činjenici da i sam naslov na to na neki način upućuje. Rasprava o tome treba li se nešto zvati ovako ili onako, mora biti tolerantna.

O imenu arhipelaga naširoko sam raspravljao na drugome mjestu, ali se i u knjizi zauzimam za iste stavove. I jedan i drugi oblik imena danas su u upotrebi u različitim kontekstima i zato su oba dobra. Te sam kontekste ovom prigodom pokušao rastumačiti i vjerujem da sam u tome uspio. Upotreba murterskoga govora na mnogim mjestima bolje i preciznije opisuje ambijent o kojemu je riječ i zato sam se njime naveliko koristio. Htio sam, uz ostalo, pokazati da je svaki lokalni govor ravnopravan dio hrvatskoga jezičnog korpusa, što mnogi lingvisti u Hrvatskoj zanemaruju. Konačno, većina kornatske baštine danas živi samo u tim starim *kurnaskim ričima*. A na njima počiva i temeljna struktura knjige.

Po čemu su to Kurnatari „posebniji“ od drugih otočana?

To je delikatno pitanje. Pretenziosno bi bilo tvrditi da su samo Kurnatari specifični otočani jer svaka zajednica ima svoja osobita obilježja i svaka je jedinstvena, i na kopnu i na moru. No, kako je ovdje riječ o Kornatima i Kurnatarima, na neki sam način morao apstrahirati te činjenice. Kurnatari su specifični zato što su okolnosti u kojima se formirao njihov identitet specifične. Činjenica da im se isti obiteljski posjed nalazio na najmanje dva različita mjesta, miljama udaljena, učinila je najprije to da im je brod postao najvažniji sadržaj u obiteljskom gospodarstvu. Svi su morali ploviti u tada iznimno teškim i opasnim uvjetima da bi došli do svoga posjeda na jednoj ili drugoj točki. Svi su Kurnatari postali vlasnici kornatskih pašnjaka kupnjom u drugoj polovici XIX. stoljeća. Tek od tog trenutka mogli su se baviti poljodjelstvom, krčeći najprije vinograde pa maslinike na svojim *paškulama*. Kada im je dopušten pristup moru - jer loviti prema tadašnjim pravilima nisu smjeli s obzirom na to da se arhipelag nije nalazio u njihovoj općini - postali su i ribari, treba naglasiti, mali ribari u obiteljskom ribolovu. Zbog svih aktivnosti koje su se odvijale

paralelno najteže je bilo uskladiti radni hodogram kurnaskoga dana koji je uvijek bio kratak, a morao je obuhvatiti sve djelatnosti odjednom i još brojne druge poslove: pripremanje i izradu ribarskih arti, zidanje kilometarskih pregradnih zidova, u početku opskrbu vodom iz anhijalnih jama po otocima itd.

No, najgore je bilo što je to najčešće radio samo jedan član obitelji, sam, jer se drugi stožerni član domaćinstva redovito nalazio na drugom polu posjeda (u Murteru) zbog male djece i staraca. U tom kontekstu osobito je bila teška pozicija žene koja je, za razliku od mnogih žena u to doba u Dalmaciji, sudjelovala i u svim tzv. muškim poslovima (veslanje, plovidba, ribolov, krčenje strižba i sirenje...).

Kurnati su danas Kornati, sinonim za hedonizam i tzv. avanturizam u kojem „avanturisti“ u skupim brodicama sigurno plove, a samo nekoliko desetljeća prije Kurnatari su naporno radili da bi preživjeli. Što je utjecalo na to da mikrokozmos Kurnata i jezik Kurnatara nestane, osim u sjećanjima poput Vašega?

Mnogo toga. Pošteno treba reći da u tom pogledu Kurnati nisu, nažalost, usamljen slučaj.

Nisu samo Kurnatari pobjegli iz Kurnata, pobjegli su i drugi s hrvatskih otoka, ali i hrvatskih sela. Promjene i rast standarda koje su počele u šezdesetim godinama prošloga stoljeća, bolji i sigurniji život na obali, dostupnost srednjeg i visokoga obrazovanja, turizam i ugostiteljstvo, privlačniji život u gradovima i državna politika koja je od seljaka željela stvoriti radnika, isisali su otočko i seosko stanovništvo pa tako i kornatsko.

S druge strane, nikada se ne smije izgubiti iz vida da je život kakav su vodili mnogi težači, a osobito Kurnatari, do krajnjih granica iscrpljivao i tijelo i dušu i da su svi sanjali kako izaći iz tog pakla koji danas nazivamo rajem. Tipična prijetnja roditelja kad ne bismo htjeli učiti, bila je: *Ako ne budeš učija, biće ti kaj i nan*. Prevedeno, živjet ćeš mukotrpno i trudno kao i mi. Moja generacija i ja odgojeni smo u preziru prema, danas tako omiljenom, životu s prirodom. Priroda je bila naš prvi pravi neprijatelj, manifestirala se ona kao bonaca, jugo, kiša, napajanje ovaca ili berba i sušenje smokava - svejedno. Svi koji su provedli djetinjstvo u siromašnim težačkim obiteljima svega željni, znaju o čemu govorim. Za nas i naše roditelje Kornati nisu bili be-

skrajno lijepi i izazovni krajolici i podmorje, jedinstveni jadranski strmci i veličanstveni zalasci sunca... Za nas djecu Kurnati su bili prostor napornoga rada i aktivnog sudjelovanja u obiteljskom gospodarstvu, preuzimanja velikih odgovornosti, često neprimjerenih dječjem uzrastu. Roditeljima je to teško padalo, ali su okolnosti bile okrutne i drukčije nije moglo biti. I tako smo svi ili gotovo svi otišli, djeca kada su stasala za srednje škole, a malo stariji od nas u gradove ili, preko mora, u Italiju. Vraćali smo se nakon mnogih godina na različite načine: aktivno i pasivno, a neki nikako.

Ja sam, kada sam *stao na razum* - kako se to kaže u Murteru - pokušao vratiti Kornatima ono što su mi dali a da to nisam ni znao. Išao sam i dalje, angažirajući se u udrugama i projektima koji su išli za tim da sačuvamo ono što nije bilo nužno uništiti radi boljeg i ugodnijeg života *po kurnasku*. Nisam uspio. Oni koji su preuzeli obvezu da zaštite Kornate bez Kurnatara i mimo njihove volje, doveli su stanje u arhipelagu do apsurdna. No, to je jedna druga tema i za neku drugu prigodu.

Rekli ste na predavljanju knjige u Zagrebu da i Kurnatari i Vi još uvijek čuvate stari naglasak na starome mjestu. Je li ga moguće sačuvati u agresivnoj „agramizaciji“ naglasak na prvi slog?

To pitanje naglasak u imenu arhipelaga ustvari je identitetsko pitanje, samo što to Kurnatari ne znaju. Imena hrvatskih otoka bila bi vrlo zanimljiva tema sama po sebi, a pitanje njihove upotrebe u javnom diskursu još i više. Istina je da je to kompleksno pitanje, ali to nije razlog da mu se ozbiljno ne pristupi. Kada to ne čine oni kojima bi to trebao biti zadatak, nastupaju oni koji gospodare medijskim prostorom, a oni to čine po obrascu svoje prozodije. Svi jezici i sve njihove discipline stalno se mijenjaju i u tome ne postoji nikakav problem. To treba jednostavno konstatirati i s tim živjeti. Ipak, najotpornija na promjene

Život kakav su vodili mnogi težaci, a osobito Kurnatari, do krajnjih je granica iscrpljivao i tijelo i dušu i svi su sanjali kako izaći iz tog pakla koji danas nazivamo rajem. Tipična prijetnja roditelja kad ne bismo htjeli učiti, bila je: *Ako ne budeš učija, biće ti kaj i nan*. Prevedeno, živjet ćeš mukotrpno i trudno kao i mi. Moja generacija i ja odgojeni smo u preziru prema, danas tako omiljenom, životu s prirodom. Priroda je bila naš prvi pravi neprijatelj, manifestirala se ona kao bonaca, jugo, kiša, napajanje ovaca ili berba i sušenje smokava. Svi koji su proveli djetinjstvo u siromašnim težačkim obiteljima svega željni, znaju o čemu govorim

je prozodija, kvantiteta i kvaliteta naglasak i njegovo mjesto.

Oblik *Kornati* stariji je od oblika *Kurnati*. To je znanstvena činjenica. Međutim, najbrojniji korisnici arhipelaga i najbrojniji vlasnici taj su osnovni oblik, u skladu s preuzimanjem romanizama u svoj govor, preobrazili u *Kurnati* (tip: *brodet* > *brudet*, *bortizati* > *burtizati*, i sl.) te sačuvali isti naglasak na istome slogu. Danas kada već i Kurnatari koriste oblik *Kornati* koji u standardnojezičnoj inačici ima naglasak na prvom slogu, oni ga tamo ne prenose, već ga zadržavaju na istome mjestu.

Jeste li zadovoljni recepcijom knjige?

Nisam imao velika očekivanja. Općenito se čuvam velikih

očekivanja. Znao sam da su i tema i prostor koji se opisuju zanimljivi relativno malom broju ljudi. Međutim, važno mi je da su se o knjizi s utemeljenim pohvalama izrazili mnogi pojedinci do kojih mi je stalo. Telefonirali su i neki (ne mnogi) koje i ne poznajem. Najdraže su mi pohvale koje upućuju ljudi koji takoreći nisu čuli ni za Kornate ni za murterski govor. To prevodim u svoj sustav razmišljanja tako da je ono što su pročitali dobro napisano, a kad je tako, i ako je tako, svaka tema može biti zanimljiva. Ukratko, zadovoljan sam recepcijom knjige. Ne razumijem, međutim, zašto je niti jedna od dviju knjižara *Školske knjige* u Zadru ne drži u izlogu, iako pouzdano znam da je imaju u skladištu.

Knjigu je ilustrirao akademski slikar Josip Zanki, autentična osobnost s autentičnim djelom na hrvatskoj likovnoj sceni. Jesu li njegove ilustracije upotpunile atmosferu arhipelaga kakvu ste htjeli prikazati u djelu?

I ovdje se moram pouzdati u one koji se u tu materiju razumiju bolje od mene pa ako su svi zadovoljni, zadovoljan sam i ja. Osobito sam zadovoljan zato što crteži Josipa Zankija u izabranoj tehnici estetski i tematski dobro oslikavaju prostor i vrijeme na koje se knjiga odnosi. Stoga, koristim i ovu prigodu da najavim kako za sljedeću godinu - ali sada s Josipom Zankijem u glavnoj ulozi - pripremamo mapu crteža s istim naslovom *Kornati kad su bili Kurnati*.

Ja sam, kada sam *stao na razum* - kako se to kaže u Murteru - pokušao vratiti Kornatima ono što su mi dali a da to nisam ni znao. Išao sam i dalje, angažirajući se u udrugama i projektima koji su išli za tim da sačuvamo ono što nije bilo nužno uništiti radi boljeg i ugodnijeg života *po kurnasku*. Nisam uspio. Oni koji su preuzeli obvezu da zaštite Kornate bez Kurnatara i mimo njihove volje, doveli su stanje u arhipelagu do apsurdna

Prof. dr. sc. **DAMIR MAGAŠ**, *professor emeritus*

Sveučilište u Zadru bilježi stalan progres u kvantitativnom i još više kvalitativnom smislu i to je ono što me osobito raduje

Senat Sveučilišta u Zadru na svojoj je XI. sjednici održanoj 29. rujna 2020. godine donio odluku da se prof. dr. sc. Damiru Magašu dodijeli počasno zvanje *professor emeritus*. U obrazloženju, među ostalim, stoji kako je prof. dr. sc. Magaš „sveukupnom svojom sveučilišnom, stručnom, nastavnom i znanstvenom djelatnošću izvrstan kandidat za dodjelu počasnoga zvanja *professor emeritus*“.

Senat je prihvatio prijedlog Stručnog povjerenstva u sastavu prof. dr. sc. Josip Faričić, redovni profesor u trajnom zvanju, Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru; akademik Dragutin Feletar, Razred za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te prof. dr. sc. Borna Fürst Bjeliš, redovni prof. u trajnom zvanju, Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu.

Počasno zvanje je zbog pandemije virusa COVID-19 ove godine dodijeljeno prigodom proslave Dana sveučilišta.

Što Vama znači dodjela počasnoga zvanja *professor emeritus* koje vam je na prijedlog uglednih članova akademske zajednice dodijelilo Sveučilište u Zadru?

To je najviše zvanje koje dodjeljuje neko sveučilište, a može uslijediti nakon stjecanja drugih zvanja stečenih tijekom radnog odnosa, uobičajeno tek poslije stjecanja redovite profesure. U sveučilišnoj karijeri to je posljednje i najviše priznanje koje spada u počasna zvanja koja sveučilišta dodjeljuju te se uručuje pojedincu isključivo u mirovini, a on pak time stječe i određena prava i povlastice. Budući da je ono i čast, a i zahvala akadem-

Prigodom proslave Dana Dana Sveučilišta, na svečanoj sjednici održanoj 6. rujna 2021., prof. dr. sc. Damiru Magašu dodijeljeno počasno zvanje professor emeritus

ske zajednice za doprinose u nastavi i znanosti te za posebne zadatke, i meni znači mnogo.

Od srca sam zahvalan Senatu Sveučilišta na tom priznanju!

Što je i/ili tko utjecao na to da se ste se odlučili studirati geografiju?

Možda su to pomorački geni nekih mojih predaka, svakako prilike koje su nam pružili roditelji kad su nam kao djeci kupili *Svijet oko nas* ili pak to što smo doma imali atlas svijeta. Osim što smo dosta pješčili prostora oko Zadra, jedrili s prijateljima, putovali brodovima duž hrvatske obale i otoka, željeznicom, autobusima, mogućnost otkrivanja mora, zemalja i mjesta na atlasu povezivala me s cijelim svijetom. Tu je i poticaj mojih učiteljica i profesora u osnovnoj i srednjoj školi. I maturalni rad napisao sam o Islandu i već tada jedino što sam htio studirati bila je geografija jer sam je jednostavno volio.

Tko je najviše utjecao na Vašu karijeru, i među znanstvenim autoritetima, kad je riječ o privatnim poticajima?

Uz oca i majku koji su bili izvrsni prosvjetni djelatnici, bili su to profesori na Geografskom odsjeku PMF-a u Zagrebu: akademik Josip Roglić, Josip Riđanović, Veljko Rogić, Ivan Crkvenčić, Mladen Friganović, Tomislav Šegota, Ivo Baučić, Zlatko Pepeonik, Milan Vresk i dr., ali i oni s Geološkog (Stjepan Bahun, Ante Polšak, Donata Devič-Nedela) ili Biološkog odsjeka (Ljudevit Ilijanić, akademik Milan Meštrović). Nadalje, tu su profesori magistarskog studija urbanizma i prostornog planiranja (Ante Marinović-Uzelac, Bruno Milić). Poseban poticaj za bavljenje znanstvenim radom dao mi je prof. Vjekoslav Maštrović, upravitelj tadašnjeg Centra JAZU u Zadru, i to još dok sam tražio posao kad sam diplomirao, kad me je, nakon prvog razgovora, uputio da napišem rad o otoku Viru (upravo je bio sagrađen most), koji bi mogao, ako ga Akademijini recenzenti ocijene kvalitetnim, biti objavljen u Radovima Centra. Tako je počela ta priča.

Ne mogu ne prisjetiti se i agilnoga don Amosa Rube Filipija s kojim sam surađivao na pisanju radova o Sestrinju i Molatu, zatim djelatnika Znanstvene knjižnice i Državnog arhiva koji su mi uvijek bili pri ruci u vezi s traže-

Rektorica je prof. dr. sc. Damiru Magašu uručila staklenu plaketu s novim logom Sveučilišta koju je izradila zadarska umjetnica Zvonimira Karavida

njem podataka i pojedine građe. Za moj znanstveni rad bilo je dragocjeno i iskustvo praktičnoga rada na prostornim planovima i ekološkim studijama u Zavodu za urbanizam, kao i suradnja s tadašnjim Zavodom za statistiku itd.

Nakon studija radili ste kao prostorni planer, punih 17 godina. Čini se da se u Hrvatskoj negdje „usput“ izgubilo prostorno planiranje. Zašto je toliko važno prostorno planiranje. Molim Vas, navedite primjer dobrog i primjer lošega planiranja u Hrvatskoj?

Učinkovit i optimalan razvoj u prostoru ovisi o planiranju, uređenju i zaštiti prostora, otud njihova važnost za opći razvoj društva. Prostorno planiranje u Hrvatskoj je, na žalost, još uvijek predmetom nekoliko sukoba: investitor/graditelj nasuprot optimalnom očuvanju, gospodarenju i razvoju u prostoru, jednostrano pristupanje (fahidiotizam) neke struke/grupe/pojedinca nasuprot svestranom/multidisciplinarnom poznavanju/spoznaji o prostoru, neuređeni zemljišni i katastarski podaci nasuprot uređenim podlogama, odnosno urbanističkim koma-

sacijama zemljišta za planiranje i gradnju, planiranje „unatrag“ (izmjene planova zbog legalizacije), prihvaćanje nezakonitog, ponekad i kriminalnog *statusa quo* umjesto planiranja itd. Nekadašnje velike urbanističko-planerske kuće uglavnom su ugašene, raspjepkane na male urede ili su postale županijski zavodi s uglavnom arbitrarnom ulogom, a na terenu su danas mnoge planerske „ekspertne kuće“ koje uglavnom nisu dovoljno stručno ekipirane.

Kao primjere razmjerno dobrog planiranja mogao bih istaknuti hrvatsku autocestovnu mrežu koja je, uz neke manjkavosti, strateški i prostorno dobro uklopljena, zatim pojedine infrastrukturne objekte poput Peleškog mosta ili luka i lučica na otocima. Lošije je, primjerice, s planiranjem pojedinih turističkih kompleksa ili individualnih objekata koji „sjednu“ na samu obalu i tako je devastiraju, zapriječuju slobodan prolaz njome i sl.

Bili ste gotovo jedno desetljeće voditelj Centra za istraživanje krša i priobalja. Ponačajemo osjetljivost krša i

njegovu važnost zbog podzemnih voda, blaga za budućnost. Kako se postaviti i sačuvati krš i vodu od onečišćenja i nekih budućih privatizacija i koncesija?

Pola kopnene površine Hrvatske čine regije dinaridskog krša, a krš prekriva i velik dio jadranskog podmorja. Osim voda u kršu koje su glavni čimbenik oblikovanja krških pojava - pa tako i onih u podzemlju, bitno je očuvati i sve druge krške pojave koje imaju veliko značenje u vrednovanju hrvatskoga prostora. Tu je ponajprije riječ o različitim speleološkim objektima, suptjeskama, udolinama, poljima u kršu, sedrenim barijerama i ujezerenim površinama na vodotocima u kršu. Hrvatska svoje najvrjednije takve pojave štiti unutar nacionalnih parkova, parkova prirode, strogih rezervata, geomorfoloških i drugih rezervata, zaštićenih krajolika i sl., kako postojećom zakonskom regulativom, tako i mjerama zaštite. Njih treba provoditi znanstveno utemeljeno i bez popustljivosti prema uzurpatorima, profiterima, onečišćivačima, zagađivačima. Dakako da je provedba zaštitnih mjera i očuvanje krša kao narodnog dobra, pa i u pogledu zadržavanja podzemnoga vodnog dobra kao javnog, zajedničkog nacionalnog bogatstva, od najvećeg značenja.

Na političkim i gospodarskim razinama ne bi trebalo biti kompromisa u slučajevima ili pokušajima otuđenja, prodaje i privatizacije tog dobra, a još manje u slučajevima onečišćenja i zagađivanja

Provedba zaštitnih mjera i očuvanje krša kao narodnog dobra, pa i u pogledu zadržavanja podzemnoga vodnog dobra kao javnog, zajedničkog nacionalnog bogatstva, od najvećeg je značenja. Na političkim i gospodarskim razinama ne bi trebalo biti kompromisa u slučajevima ili pokušajima otuđenja, prodaje i privatizacije tog dobra, a još manje u slučajevima njegova onečišćenja i zagađivanja

divanja, sveprisutnog odbacivanjem otpada na brojnim krškim površinama, uz ceste, po šumarcima, uz vodotoke, u zdencima, krškim jamama i ponikvama. Mnogi su se pojedinci i skupine u takvom ponašanju osilili i ne boje se sankcija, što u jednoj uljuđenoj i turističkoj zemlji ne bi smio biti slučaj.

Često se govori o jadranskoj orijentaciji Hrvatske. Vodili ste znanstvene projekte o geografskim osnovama razvoja malih hrvatskih otoka. Kako revitalizirati otoke?

Jadranska usmjerenost Hrvatske još uvijek je u povojima. Autoceste su tu pomalo popravile stanje, posebice u Zadarskoj županiji, ali bez brzih europskih željeznica, longitudinalne jadransko-jonske (Milano - Trst - Rijeka - Zadar - Split - Dubrovnik - Tirana -Atena/Istanbul), s njom usporedne kroz Posavinu te njihovih spojnica prema Rijeci, Zadru, Šibeniku, Splitu i Pločama, kojima bi se vozilo više od 200 km/h, ne vidim brze promjene u smislu suvremenoga europskog razvoja. Prije takvog postignuća teško je govoriti i o oživljavanju malih otoka. Veći otoci su u malo boljem položaju, ali, glede demografskih problema, danas Hrvatska (osim Zagreba, Istre i manjih izuzetaka) dijeli sudbinu svojih otoka.

Dobre prometne veze s otocima (isto vrijedi i za zaobalje) tek su dio gospodarske osnove koja je preslabla, a mladost je s malih otoka otišla još 1960-ih i 1970-ih. Demografsko urušavanje koje je tada počelo posljedica je konačnog prekida s tradicionalnim vrijednostima i životnim stavovima koji su opstanak, ali i ljudsko zadovoljstvo i sreću vezivali za obitelj, rad, zavičaj, u srazu s dobivenim stanovima u gradovima, mogućnostima materijalnog prosperiteta, školovanja i afirmacije u tadašnjim uvjetima samoupravnog socijalizma. Danas je nemoguće pokrenuti potomke otočana natrag, trebaju se ostvariti neke sasvim druge okolnosti na kopnu i cijeloj zemlji koje bi to omogućile. Naime, revitalizacija otoka je isto što i oživljavanje cijele Hrvatske, pa i Europe!

Demografija se, očito, postavlja kao pitanje svih pitanja budućnosti Hrvatske? Što učiniti?

Vežano za demografsko pita-

nje, cijela je Hrvatska, osim Zagreba, manjih dužjadranskih, ali i pojedinih otočnih prostora, u snažnoj depopulaciji, staranju i egzodusu. Nije tu riječ samo o nedostatku blagostanja, dobrih primanja, dobrih prometnih veza s opustjelim krajevima i naseljima ili pak viškovima korupcije, nepotizma i političke podobnosti. To se sve podrazumijeva, važno je i često se navodi kao razlog osipanja stanovništva. U pitanju su, smatram, podjednako i filozofija života, spoznaja o bitnom, odnos prema životu - i svom, i svoje obitelji, i naroda, prema neželjenima i nerođenima. Taj se odnos danas u europskom, pa i hrvatskom socijalnom okolišu znatno razlikuje od, primjerice, onoga u svijetu iz kojeg stotine tisuća mladih, zdravih, dakle, negdje rođenih, hrli prema Europi, a doći će malo po malo sve više i u Hrvatsku. Naše prosječno, kršćansko, komunističko-boljševičko, socio-liberalno ili koje li mnijenje ili uljud-

ba, čast izuzecima, klata se crtom manjeg otpora: što više materijalnog, što manje djece, brakova, obveza, sada već, da karikiram, i što više pasa, vukova, medvjeda, divljih svinja...

Europa i Hrvatska danas imaju u prosjeku dva stana po obitelji, tisuće kuća zjapi prazno, teško je naći radnike (u nas su i mnoga plodna zemljišta zapuštena), a sve to svjedoči o svojevrsnoj dekadenciji životnih sokova glavne nacije Europe. Svodimo se sve više na europski novac, a manje je onih koji se oslanjaju na rad vlastitih ruku, opet čast izuzecima.

Dakle, u pogledu demografske politike to bi značilo hitnu obnovu odnosa prema stvarnim ljudskim vrijednostima, radu, a ponaosob ljudskom životu, vlastitom, kao i onom sljednika i onom koji se odnosi na bića obitelji i naroda jer taj je odnos danas nerijetko manje human i više deklarativan nego prije 150 godina.

Mladost je s malih otoka otišla još 1960-ih i 1970-ih. Demografsko urušavanje koje je tada počelo posljedica je konačnog prekida s tradicionalnim vrijednostima i životnim stavovima koji su opstanak, ali i ljudsko zadovoljstvo i sreću vezivali za obitelj, rad, zavičaj, u srazu s dobivenim stanovima u gradovima, mogućnostima materijalnog prosperiteta, školovanja i afirmacije u tadašnjim uvjetima samoupravnog socijalizma

Autor ste kultne monografije *Geografija Hrvatske*, prve u samostalnoj RH, koja je prevedena i na engleski jezik. Jeste li i danas zadovoljni tim svojim djelom?

To je djelo zasad jedina, na jednome mjestu s oko 600 stranica sintetizirana osnovna geografska građa o suvremenom prostoru Hrvatske. Sve više se citira u zemlji i u svijetu, što znači da je dobro prihvaćeno, stoga sam i zadovoljan.

Vrijeme, međutim, pokazuje i što bi u djelu trebalo poboljšati, dopuniti ili optimalnije sagledati. U geografiji, bolje reći, prostoru, unutar prirodnih i društvenih pojava odnosi se stalno mijenjaju, fleksibilni su i podložni brojnim utjecajima i čimbenicima, od klime, voda, tala, biljnog i životinjskog svijeta do stanovništva, gospodarstva, regionalizacije itd. Stoga je dobro da se takva djela inoviraju, tj. imaju svoje drugo i daljnja izdanja, da bi se te promjene i sve novo u prostoru evidentiralo i ponovno razmotrilo. Dakle, nakon objavljivanja podataka iz Popisa stanovništva 2021., za koju godinu prigoda je za izradu novog izdanja.

Osim toga, u izradi je sedam knjiga *Velike geografije Hrvatske*, kojima sam glavni urednik i suautor. Dvije su knjige izašle iz tiska, treću očekujemo do kraja 2021., najkasnije početkom 2022., a još jednu koji mjesec poslije toga.

STUDENSKO SAVJETOVALIŠTE | u novoj akademskoj godini organizirano više radionica u suradnji s Odjelom za psihologiju

Suradnja je izvrstan način povezivanja Savjetovališta s odjelima, ali i centrima i uredima unutar Sveučilišta

U zimskom smo semestru našim studentima, ali i svima zainteresiranima ponudili šest radionica, a dodatne radionice i predavanja bit će ponuđeni i u ljetnom semestru. Svih šest radionica vode studenti psihologije, a osmislili su ih u sklopu kolegija *Psihologija emocija i motivacije*, čiji su voditelji doc. dr. sc. Jelena Ombla i Krešimir Prijatelj, mag. psych.

Pišu: Severina Mamić, mag. psych. i Krešimir Prijatelj, mag. psych

Nakon iznimno uspješne suradnje prošle godine u sklopu koje je realizirano osam radionica, Studentsko savjetovalište i u novoj je akademskoj godini nastavilo suradnju s Odjelom za psihologiju.

U želji da i u akad. godini 2021./2022. nastavimo tu kvalitetnu suradnju, u zimskom semestru našim smo studentima, ali i svima zainteresiranima ponudili šest radionica, a dodatne radionice i predavanja bit će ponuđeni i u ljetnom semestru. Svih šest radionica vode studenti psihologije, a osmislili su ih u sklopu kolegija *Psihologija emocija i motivacije*, čiji su voditelji doc. dr. sc. Jelena Ombla i Krešimir Prijatelj, mag. psych.

Izazovi socijalnog distanciranja

Prva od radionica *Socijalno distanciranje i bliski odnosi: koliko čovjekova priroda može podnijeti* održana je 11. studenoga 2021. godine u modernom i ugodnom prostoru *Code Huba* Zadar. Cilj joj je bio osvijestiti sudionicima važnost bliskih odnosa, izložiti kako ih je moguće očuvati za vrijeme socijalnog distanciranja te kako se nositi sa socijalnim distanciranjem.

U aktualnom razdoblju iznimno je važno da se podsjetimo da su ljudi socijalna, odnosno društvena bića pa, samim time,

imaju tendenciju tražiti društvo drugih osoba. Postoji više tipova bliskih odnosa koje čovjek gradi tijekom svog života, a najčešće se odnose na prijateljstva, intimne veze i bračne odnose, od kojih čovjek očekuje da mu zadovolje različite socijalne potrebe. Ti odnosi mogu se narušiti tijekom socijalnog distanciranja i dovesti do osjećaja usamljenosti. Voditeljice radionice Marija Magdalena Pintur, Paula Radetić i Lara Nizeteo naglašavaju kako im je ta tema važna jer im je period *lockdowna* bio izrazito izazovan zbog manjka druženja, ali i kako su tijekom boravka nji-

hovah prijatelja u samoizolaciji nalazile kreativne načine kojima su im uljepšale svakodnevicu.

Voditeljice radionice podijelile su i vlastito pozitivno iskustvo korištenja digitalnih uređaja u ostvarivanju kontakta sa svojim prijateljima i obitelji tijekom mjera socijalnog distanciranja. Sama radionica bila je interaktivnog karaktera, voditeljice su najprije upoznale sudionike s teorijskom pozadinom bliskih odnosa i socijalnog distanciranja iz psihološke perspektive, zatim su govorile o određivanju ugodne udaljenosti od druge osobe s obzirom na našu bliskost s tom

Prva od radionica *Socijalno distanciranje i bliski odnosi: koliko čovjekova priroda može podnijeti* održana je 11. studenoga 2021. godine u modernom i ugodnom prostoru *Code Huba* Zadar. Cilj joj je bio osvijestiti sudionicima važnost bliskih odnosa, izložiti kako ih je moguće očuvati za vrijeme socijalnog distanciranja te kako se nositi sa socijalnim distanciranjem

osobom, a radionicu su završile raspravom koja je rezultirala iznošenjem međusobnih iskustava i savjeta za lakše podnošenje socijalnog distanciranja.

Nerijetko možemo čuti kako izraz "socijalno" distanciranje nije najprikladniji upravo zbog važnosti socijalizacije za čovjekovu blagodat, već da je možda prihvatljivije upotrijebiti izraz "fizičko" distanciranje zbog specifičnosti same situacije u kojoj se nalazimo. U svjetlu primjera koji su same voditeljice dale, socijalizirati se može na brojne načine, samo je potrebno da budemo malo kreativni u načinu razmišljanja.

Postati i ostati motiviran

Radionica *Kako postati i ostati motiviran na studiju?* održana je 17. studenoga, a u povodu obilježavanja Međunarodnog dana studenata. Radionicu su vodile studentice 3. godine preddiplomskog studija psihologije Nina Kučina, Paulina Sekulić i Petra Đurić, a cilj joj je bio približiti studentima čimbenike koji utječu na njihovu motivaciju te načine na koje ih mogu iskoristiti kako bi se samomotivirali na studiju.

Voditeljice su vlastitim primjerima i iskustvom prisutnih

Hvala profesorima Odjela za psihologiju!

U akad. godini 2020./2021. četiri su radionice ostvarene u suradnji s prof. dr. sc. Ljiljanom Gregov, čiji su studenti vodili radionice osmišljene za potrebe kolegija Psihologija rada. Tri radionice rezultat su suradnje s doc. dr. sc. Jelenom Ombla i doc. dr. sc. Marinom Vidaković (u sklopu kolegija Psihologija komuniciranja i Psihologija emocija i motivacije). Posljednje dvije radionice izvedene su u sklopu Proljetnog ciklusa radionica 2021. godine. U konačnici se na te radionice prijavilo gotovo 300 sudionika te ih je više od 170 i sudjelovalo.

sudionika objasnile razliku između intrinzične i ekstrinzične motivacije te otvorile raspravu o tome što je sudionike motiviralo na upis studija koji pohađaju. U završnom dijelu radionice govore su o načinima samomotiviranja na studiju, a svoje primjere iznosili su i zainteresirani studenti. Voditeljice su izabrale upravo tu temu jer smatraju da je bliska svim studentima, što je ogledno i iz njihova odaziva. Istaknule su kako im je praktično iskustvo provođenja radionice veoma korisno te da su se, unatoč početnoj tremi, opustile upravo zahvaljujući zainteresiranoj publici i veoma ugodnom prostoru *Code Huba*.

Strah od javnog nastupa

Posljednja za sada održana radionica *Kako prepoznati i nositi se sa strahom od javnog nastupa?* realizirana je 25. studenoga, a vodile su je Tea Humolli, Dora Klarić i Gabriela Matak, također studentice 3. godine preddiplomskog studija psihologije. Cilj te radionice bio je definirati strah od javnog nastupa i objasniti kako se nositi s tim strahom.

Tijekom predavanja studenti su saznali da je za smanjenje treme pri javnom nastupu potrebna kontinuirana vježba. Naime, važ-

no je da govornik provede unutarnji monolog, bitne su i vježbe disanja te pravilno držanje tijela, a korisna je i promjena unutarnjeg stava i prakticiranje pozitivnih misli. Voditeljice su sve navedeno potkrijepile primjerom: "Ako govornik ne otkrije da ima tremu, a vodi računa o neverbalnoj komunikaciji, publika tremu vjerojatno neće ni primijetiti..." Na radionici su studenti sudjelovali u razgovoru o vlastitim iskustvima, a mogli su čuti i iskustva voditeljica. Na kraju radionice odgledali su poučan videoisječak o tome kako je jedan mladi govornik pobijedio strah od javnog nastupa,

nakon čega su neke značajke trebali usporediti sa savjetima koje su čuli tijekom radionice. Voditeljice radionice ističu da su uživale u atmosferi, a naročito su zadovoljne raspravom i uključivanjem sudionika sa svojim primjerima i iskustvom. Dodale su kako su povratne informacije koje su dobile od polaznika ohrabrujuće te da su sudionici navodili kako bi voljeli da radionica traje dulje od predviđenih 45 minuta.

Brojni vanjski suradnici

Suradnje poput ove odličan su način povezivanja Savjetovaništa s odjelima, ali i centrima i

uredima unutar Sveučilišta. Do sada smo, uz suradnju s odjelima, izvodili i dio aktivnosti u suradnji s Alumni klubom te Centrom za tjelovježbu i studentski šport, a putem različitih radionica i predavanja Savjetovanište od svog osnutka uključuje u svoj rad i brojne vanjske suradnike.

Studenti su veoma zainteresirani za izvođenje radionica i dijeljenje onoga što naprave u sklopu sveučilišnog kolegija sa širom publikom. To im je također izvrstan način vježbanja komunikacijskih vještina, vještine vođenja radionice te prilika da stečeno teorijsko znanje primijene u praksi.

Aktivnosti, suradnje i predavanja

U prosincu 2021., u povodu Međunarodnog dana volontera, koordinatorica volontera Sveučilišta u Zadru, Vilma Kotlar, mag. paed. i mag. educ. phil., održala je predavanje Volontiranje studenata Sveučilišta u Zadru, a predstavnici Studentskog zbora Marko Galić i Fani Marinović nazočnima su predstavili aktivnosti Zbora te mogućnosti volontiranja u sklopu njihovih projekata. Nakon dvaju kratkih predavanja, studenti psihologije održali su radionicu Psihološki aspekti volontiranja.

Osim toga, u prosincu je online radionicom, nastalom u suradnji s udrugom Norda Disleksija, *Što znam o disleksiji* obilježen Međunarodni dan osoba s invaliditetom. U suradnji sa Psihijatrijskom bolnicom Ugljan, odnosno psihologinjom Lucijom Vukić, mag. psych., u prosincu je obilježen Međunarodni dan ljudskih prava predavanjem *Moje pravo na zabrinutost i negativno raspoloženje: prisutnost anksioznosti i depresivnosti u svakodnevnom životu*. Prosinac smo zaokružili prigodnom blagdanskim radionicom izrade božićnog nakita *Art terapijom do blagdanskih mira* koju je vodila Barbara Ivković Cikač, akademska slikarica i edukantica poslijediplomskog studija art terapije.

U siječnju 2020. pak nudimo radionice *Empatija vs. hipersenzibilnost* i *Zašto potiskujemo vlastite emocije?*, kao nastavak suradnje s Odjelom za psihologiju. U ljetnom semestru nastavljamo s našim aktivnostima i radujemo se svakom novom druženju sa studentima.

Radionica **Kulinarstvo antičke Grčke i Rima** u Studentskom klubu „Božo Lerotić“

U Starome Rimu dogodila se velika revolucija hedonizma - obrok su počinjali jajem, završavali jabukom, a između toga „nema čega nije bilo“

Udruga studenata povijesti Sveučilišta u Zadru - ISHA Zadar i Hotelijersko-turistička i ugostiteljska škola Zadar organizirali su 22. studenoga 2021. u Studentskom klubu „Božo Lerotić“ radionicu **Kulinarstvo antičke Grčke i Rima**, na kojoj su studenti i učenici mogli vidjeti kako su kuhali stari Rimljani i Grci, što su najviše voljeli jesti, ali i kako su živjeli, koliko su dugo spavali i u koje su vrijeme objedovali. Radionica je proizašla iz kolegija Društva antičke Grčke i Rima, nakon čega su studenti iz ISHA-e željeli naučno znanje prikazati u stvarnosti.

Vrijeme za rad i vrijeme za odmor

U uvodnome dijelu predavanja su održali doc. dr. sc. Zrinka Serventi, prof. dr. sc. Anamarija Kurilić, Roko Sven Surać, mag. hist., Tea Miše i Karla Genda, nakon čega su svi mogli kušati pripravljene delicije.

- Rimljani su imali specifično poimanje vremena, o kojemu nisu mnogo vodili računa. Kada su iz ratovanja donijeli sunčanik, godinama su pogrešno mjerili vrijeme jer je on bio kalibriran na sicilijansko podneblje. Nakon što su napokon 164. godine postavili sat kalibriran za rimsko vrijeme, satovi su postajali sve kompleksniji, čak i statusni simboli. Ipak, znali su da postoji vrijeme za rad i vrijeme za odmor te su tvrdili da, ako se to dvoje pomiješa, čovjek pati od nesаницe, razboli se i na kraju umre - prezentirala je doc. dr. sc. Serventi.

Prof. dr. sc. Anamarija Kurilić govorila je kako su stari Rimljani iskazivali čašćenje bogovima prije jela. Kada bi priređivali večere ili gozbe, svi bi uzvanici nakon dolaska morali oprati ruke i noge kako bi na objed stigli pročišćeni.

- Slijedilo je obilno blagovanje, nakon kojega bi žene napustile gozbu, a muškarci nakon kra-

Radionicu su organizirali Udruga studenata povijesti Sveučilišta u Zadru - ISHA Zadar i Hotelijersko-turistička i ugostiteljska škola Zadar, a na njoj su studenti i učenici mogli vidjeti kako su kuhali stari Rimljani i Grci, što su najviše voljeli jesti, ali i kako su živjeli, koliko su dugo spavali i u koje su vrijeme objedovali. Radionica je proizašla iz kolegija Društva antičke Grčke i Rima, nakon čega su studenti iz ISHA-e željeli naučno znanje prikazati u stvarnosti

će stanke nastavili s pijankom. U tom prijelazu između prehrane i pijenja prinijele bi se žrtve božanstvima, nešto bi im se ponudilo za hranu, nešto bi se i zapalilo, sve kako bi ostatak večere dobro prošao - rekla je prof. dr. sc. Kurilić.

Roko Surać, mag. hist., iznio je povijesnu perspektivu o robovima, njihovoj ishrani, pripremanju i serviranju hrane, dok su studentice Miše i Genda izložile brojne povijesne zanimljivosti o antičkome kulinarstvu i rimskom stolnom posuđu.

Domaće, ali i egzotično

Nakon predavanja studenti su se s nestrpljenjem bacili na kušanje slastica. Na trpezi koju su pripravili učenici Hotelijersko-turističke i ugostiteljske škole, predvođeni mentorima Renatom Kraljevom i Mirkom Poljakom, našlo se svega: začinjnih dagnji (*in mitulis*), pečene teletine na antički način (*vitellina fricta*), sufli od malih riba (*patina de pisciculis*), pečene piletine, slatkih loptica s mendulama itd.

- Tadašnje namirnice danas su podosta zaboravljene, posebice začinsko bilje koje je danas teško naći pa ga nema ni u restoranima ni domaćinstvima. Pripremali su domaće, ali i egzotične životinje, jela na bazi žitarica, s ječmom, slanutom, datuljama, sve je bilo nekako slatko-slano. Naravno, često su koristili i pinjole, koji su poznati i kod nas, ali ih ne koristimo dovoljno - rekao je chef Renato Kraljev. U Starom Rimu dogodila se velika re-

volucija hedonizma, poznato je da su obrok počinjali jajem, završavali jabukom, a između toga „nema čega nije bilo“. Učenica Michelle Vukinović objasnila je da su ljudi u antici koristili dosta začina, a najpopularniji je bio garum, koji se stavljao i u slatka i u slana jela. Pripravljao se od usitnjenih srdela, koje se ostavljalo da fermentiraju na suncu sve dok se ne bi pretvorile u pastu. Iz Udruge studenata povijesti ISHA Zadar zahvalili su svome odjelu, pročelniku doc. dr. sc. Zlatku Begonji i Sveučilištu u Zadru na podršci, ravnateljici HTUŠ-a Diani Radić Škara, Arheološkome muzeju Zadar i Zavičajnome muzeju Benkovac na posudbi odjeće i opreme za rimske legionare te svim studentima koji su volontirali u projektu.

Začinjene dagnje (in mitulis)

Sastojci:
40 - 50 dagnji
1 žlica kima
100 ml garuma,
ribljeg umaka
pola šalice vina
pola šalice soka od grožđa (ili mladog vina), kuhanog s malo meda

1 poriluk, nasjeckan
prstohvat kima i mljevenog vrijeska

Priprema:
Oprati školjke.
Kuhati ih sa svim sastojcima tako da budu pokrivene vodom.

Od 13. do 15. listopada Zadar je bio domaćin 1. DARIAH-HR međunarodne konferencije *Digital Humanities and Heritage*. Konferenciju su suorganizirali Centar za istraživanje glagoljaštva i Odjel za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci i neprofitna udruga ICARUS-HR.

Sudionike konferencije pozdravili su pročelnica Odjela za informacijske znanosti i voditeljica Centra za istraživanje glagoljaštva izv. prof. dr. sc. Marijana Tomić i prorektor prof. dr. sc. Zvezdan Penezić, koji je nazočnima poželio ugodan boravak u Zadru, a onima koji se spajaju virtualnim putem dobru internetsku vezu.

- Prije godinu i pol dana nastupile su okolnosti koje su znatno promijenile naše živote. Jedna od tih promjena je premještanje nekih aktivnosti u online okruženje. Stoga mi je drago vidjeti vas uživo i nadam se da ćete nadoknaditi sva ona otkazana druženja u prethodnom razdoblju. Teme koje obrađujete odnose se na umrežavanje znanstvenika, nove načine prezentacije znanstvenih rezultata te jačanje elemenata otvorene znanosti. Čestitam Odjelu za informacijske znanosti koji svojim aktivnostima postavlja nove standarde na našem sveučilištu i nadam se da ćete pronaći snage da nastavite s tim - poručio je prorektor prof. dr. sc. Penezić.

Konferencija je usmjerena na teme digitalne humanistike, otvorene znanosti, kulturne baštine u digitalnim humanističkim znanostima, digitalne metode i alate, digitalnu infrastrukturu i srodne discipline. Ideja okupljanja je izgradnja mosta između znanstvenika i stručnjaka iz humanističkih znanosti i baštinskih institucija u cilju promicanja uporabe digitalne tehnologije u svim područjima humanističkih znanosti i znanosti o baštini.

Prva DARIAH-HR međunarodna konferencija *Digital Humanities and Heritage*, od 13. do 15. listopada u Zadru

Umrežavanje znanstvenika, novi načini prezentacije znanstvenih rezultata te jačanje elemenata otvorene znanosti

Nakon predavanja Mirne Willer o relevantnosti „kulturnih informacija“ za digitalne humanističke znanosti te mogućnostima suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, slijedila su predavanja o digitalnim knjižnicama, umjetnosti i humanističkim znanostima, standardima otvorene znanosti, ICARUS-u, transkripciji glagoljskih izvora uz pomoć *Transkribusa*, KAM katalogizaciji itd.

Najavljeno je da bi konferencija trebala postati tradicionalna te se svake godine održavati u drugom gradu.

Uz DARIAH-HR, suorganizatori konferencije bili su Centar za istraživanje glagoljaštva i Odjel za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci i neprofitna udruga ICARUS-HR. Sudionike konferencije pozdravili su pročelnica Odjela za informacijske znanosti i voditeljica Centra za istraživanje glagoljaštva izv. prof. dr. sc. Marijana Tomić i prorektor prof. dr. sc. Zvezdan Penezić

Mr. sc. **DAJANA JAŠIĆ**, Centar za tjeļovjeŹbu i studentski sport Sveučilišta u Zadru, autorica knjige **Prekinuti san**

Na Višnjiku je krajem rujna u organizaciji Centra za tjeļovjeŹbu i studentski sport Sveučilišta u Zadru predstavljena knjiga mr. sc. Dajane Jašić *Prekinuti san*. Knjiga profesorice kineziološke grupe predmeta na Sveučilištu u Zadru govori o deset vrhunskih hrvatskih sportaša kojima su ozļjede ili bolest zaustavile karijere u trenutku kada su najveći dosezi još uvijek bili pred njima. Svoje priče autorici knjige ispričali su Blanka Vlašić, Sandro Sukno, Janica Kostelić, Mario Ančić, Tomislav Marković, Sandra Peović, Nikolaj Pešalov, Źeljko Mavrović te dvojica sportaša koji su sudjelovali na predstavljanju knjige - Ivan Gudelj i Matej Mamić.

Zbog čega ste se odlučili objaviti knjigu *Prekinuti san*, recite nešto o motivima i razlozima?

Oduvijek mnogo čitam, zapisujem pa mi je pisanje postalo jedan od omiljenih oblika izražavanja. S obzirom na to da me prilično zaokupljaju neispričane priče, tj. priče koje nisu dostupne široj javnosti, odlučila sam jednu takvu i objaviti. Sudbina vrhunskih sportaša koji su neplanirano prekinuli svoju karijeru, i to u najpotentnijoj fazi, dovoljno je intrigantna da sam se odlučila dubinski pozabaviti tom važnom problematikom. Zbog činjenice da su se mnogi bivši sportaši prepoznali u njoj, ova knjiga šalje i snaŹnu poruku kroz tiho upozorenje svim budućim naraštajima sportaša koji će tek kročiti na svjetla sportske pozornice.

Koliko dugo ste radili na knjizi?

Zbog nedostupnosti svih intervjuiranih sportaša u knjizi (Mario Ančić živi u SAD-u, Ana Jelušić u Švicarskoj...) te zbog „teške“ teme za većinu, pisanje je s prekidima trajalo oko tri godine.

Kriteriji za izbor anketiranih sportaša bio je da su svi vrhunski hrvatski sportaši te da su prekinuli karijeru zbog bolesti ili ozļjede. Nekima od njih (B. Vlašić i J. Kostelić) san je prekinut pri zalasku karijere jer tijelo više nije izdržalo. Nisu li takvi zapravo odsanjali svoj san?

Blanka Vlašić nipošto nije od-

Svaki bi sportaš trebao biti svjestan činjenice da je vrhunska sportska karijera relativno kratkog vijeka u odnosu na „normalna“ zanimanja te bi bilo nuŹno da se educira o mogućnosti uključivanja u programe dodatnog obrazovanja, najbolje kroz „dual“ karijeru. Na Źalost, u Europi takva briga o sportašima nije na visokoj razini, za razliku od američkog sustava u kojem perspektivan sportaš može birati najprestiŹnija sveučilišta u državi koja mu omogućuju napredovanje u oba pravca, sportskom i poslovnom

Suvremeno društvo priznaje samo apsolute promičući kompetitivnost kod koje cilj ne bira sredstva - sport više nije igra, nego posao, mukotrpan, izvršilački

sanjala svoj san jer joj se nika da nije ostvarila želja da postane zlatna olimpijka, iako je zapanjujuće dugo bila u samome svjetskom vrhu. Ako znamo da skakačice u vis „traju“ vrlo dugo – sjetite se Talijanke Sare Simeoni koja je više od šesnaest godina bila među najboljim skakačicama u vis na svijetu – može se zaključiti da je Blanka još dugo mogla gospodariti tom disciplinom, a možda ostvariti i svoj san. Međutim, kao što je poznato, problemi sa štitnjačom te kronična boljka Ahilove tetive s kojima se dugo borila, trajno su je udaljili iz atletske arene. Slične zdravstvene tegobe pratile su i Janicu Kostelić (štitnjača i uzastopne ozljede) koja je, na zaprepaštenje javnosti, naglo odlučila prekinuti karijeru, i to u periodu kada je bila u samome vrhu svjetskog skijanja. Ni otac Ante nije je mogao odgovoriti od te odluke, iako je znao da je mogla još mnogo toga postići.

Zaustavljanje karijere znači i velike traume. Kod kojih vam se sportaša sugovornika čini da su te traume lako preboljeli?

Mario Ančić i Ana Jelušić su, u odnosu na ostale intervjuirane sportaše, relativno bezbolno prebrodili tranziciju iz aktivnog bavljenja sportom u sportsku mirovinu. Za to je zaslužan njihov posao kojim su se počeli baviti odmah nakon prekida karijere. Ključ njihova mirnog prijelaza je u „dual“ karijeri koja im je omogućila da uz sportsku, grade i poslovnu karijeru, tj. da se tijekom aktivnog sportskog procesa i obrazuju.

Kako su takvi te traume preboljeli, postoji li neko pravilo, savjet?

Svaki bi sportaš trebao biti svjestan činjenice da je vrhunska sportska karijera relativno kratkog vijeka u odnosu na „normalna“ zanimanja te bi bilo nužno da se educira o mogućnosti uključivanja u programe dodatnog obrazovanja, najbolje kroz „dual“ karijeru. Na žalost, u Europi takva briga o sportašima nije na visokoj razini, za razliku od američkog sustava u kojem perspektivan sportaš može birati najprestižnija sveučilišta u državi koja mu omogućuju napredovanje u oba pravca, sportskom i poslovnom.

Kako se sportaši nakon naprasnog prekida karijere „spašavaju“ - unutarnjom energijom, duhom, molitvom i vjerom ili novim početkom, učenjem itd?

To je individualno. Svaki od takvih sportaša je jedinstven i specifičan pa su takvi i alati kojima se služe kako bi što lakše prebrodili neminovnu tranziciju. Da je spas u njima samima a ne izvan njih, spoznaja je svakog visoko razvijenog uma, a što je odlika vrhunskih sportaša. Upravo ih ta kategorija vrijednosti odvaja od prosječnih sportaša. Vanjski elementi na koje su se oslanjali i koji su bili njihovi stupovi stabilnosti bili su obitelj, prijatelji i treneri.

Postavlja se ključno pitanje: je li današnji sport samo sport ili nešto više. Od sportaša se traži mnogo više nego što tijelo može izdržati?

Ako sport promatramo s ekonomskog aspekta, razvidno je da je sport postao unosan posao. Činjenica je da u profesionalnom sportu vlada, rekla bih, šizoidno stanje uma, ako uvažimo saznanja o upotrebi nedopuštenih sredstava, posebno kada je riječ o sportovima poput atletike i biciklizma. Nadalje, zastrašuje informacija da su neki sportaši radi pet minuta slave i pozamašne novčane nagrade, u stanju riskirati i vlastiti život. Nije teško povezati elitni sport i organizirani kriminal jer, gdje se vrti ozbiljan novac, tu ima i kriminala (namještanja utakmica, klađenje...).

Utjecaj društvenih i ekonomskih čimbenika na natjecateljski ciklus vrhunskih hrvatskih sportaša odražava se na njihovu stavu i odlukama koje su nerijetko kontradiktorne, pa i nauštrb vlastita zdravlja. Tijek karijere takvih sportaša često ne ovisi o njihovoj odluci, već najčešće o moćnoj sportsko-menadžerskoj mašineriji koja ih prati u stopu i u ulozi mecene odlučuje umjesto njih. Suvremeni sport doživljava se kao djelatnost od posebnog interesa za društvo i pojedinca te postaje svojevrsna preslika tog društva i pokazatelj ekonomske snage neke sredine i njezina sustava vrijednosti.

Prenaprezanje je postalo pravilo zato što se više, kako ste

Utjecaj društvenih i ekonomskih čimbenika na natjecateljski ciklus vrhunskih hrvatskih sportaša odražava se na njihovu stavu i odlukama koje su nerijetko kontradiktorne, pa i nauštrb vlastita zdravlja. Tijek karijere takvih sportaša često ne ovisi o njihovoj odluci, već najčešće o moćnoj sportsko-menadžerskoj mašineriji koja ih prati u stopu i u ulozi mecene odlučuje umjesto njih. Suvremeni sport doživljava se kao djelatnost od posebnog interesa za društvo i pojedinca te postaje svojevrsna preslika tog društva i pokazatelj ekonomske snage neke sredine i njezina sustava vrijednosti

U normalan život lakše se vraćaju sportaši koji se sportom bave zato što ga vole, nego oni kojima je cilj vrhunski rezultat i zarada

Autorica mr. sc. Dajana Jašić na predavljanju knjige u zadarском Вишњику citirala je riječi neuropsihologa Slavka Sakomana, jednog od stručnjaka koji su u popratnome dijelu intervjuirani u knjizi, a koji je rekao da se u normalan život lakše vraćaju sportaši koji se sportom bave zato što ga vole, što uživaju u druženju i putovanjima, nego oni kojima je cilj vrhunski rezultat i zarada.

- Oni koji idu za rezultatom obično su ljudi koji nikad nisu zadovoljni i prekid doživljavaju kao veliku fizičku, ali i emocionalnu i psihičku bol. U Hrvatskoj se malo stručnjaka bavi tom problematikom, za razliku od Amerike, gdje je razvijen sustav dualne karijere. Jedan takav izniman primjer kod nas je Mario Ančić (doktorirao pravo, pr.a.), koji mi je rekao da sada čak i zaboravi da je nekad bio vrhunski tenisač - rekla je mr. sc. Jašić.

- Nemojte misliti da su to ljudi koji se nisu ostvarili. Ivan (Gudelj) mi je u razgovoru rekao da on tek sada živi svoj san - poentirala je autorica knjige.

Predavljanjem je moderirao zadarski košarkaški trener i komentator Umberto Piasevoli, a u ime Sveučilišta u Zadru nazočio je pozdravio prorektor prof. dr. sc. Zvezdan Penezić.

- Nagli prekid karijere izaziva interes javnosti, ali do sada je objavljeno tek nekoliko znanstvenih članaka na tu temu pa knjiga profesorice Jašić nadoknađuje taj nesrazmjer. Ovo djelo prigoda je da se pozornost javnosti usmjeri na tamniju stranu sporta, ne samo u profesionalnom bavljenju njime. Važno je da svi takvi pojedinci ostanu vezani uz sport i aktivnosti koje iz toga slijede - istaknuo je prof. dr. sc. Zvezdan Penezić.

i sami naveli u knjizi, ne priznaju amaterski i profesionalni sportaši, traže se vrhunski sportaši i vrhunski rezultati?

Diktatura materijalizma ušla je na velika vrata i u tu društvenu tvorevinu nametnuvši imperativ pobjede iznad svega. Suvremeno društvo, nažalost, priznaje samo apsolute promičući na svim razinama kompetitivnost kod koje cilj ne bira sredstva, konstantno nas dijeleći na dobitnike i gubitnike i tjerajući nas da potvrdimo vlastite vrijednosti tražimo od drugih.

Kako tumačite promjenu smjera u sportu? Nekad je bilo važno sudjelovati, a danas je važno pobijediti.

Činjenica je da je vrhunski sport u svojim ciljevima odstupio od osnovnih vrijednosti

sporta i prešao u zonu industrijske zabave s ciljem što skuplje prodaje na tržištu. Bavljenje profesionalnim sportom postalo je unosan biznis, sredstvo bogaćenja, s posljedicom gubljenja bitnih svojstava ili atributa same igre. Točnije, sport više nije igra, već postaje posao, često mukotrpan, bez užitka, izvršilački. Tu više nema govora o ispunjavanju slobodnog vremena, sport postaje djelatnost i životno zanimanje s punim radnim vremenom.

Danas i roditelji i treneri imaju nerealna očekivanja od djece. Jesu li zbog toga, nakon neuspjeha, frustracije jače?

Prema mišljenju mnogih znanstvenika, griješi se već u najranijoj dobi, kada roditeljska uloga može nanijeti golemu štetu. Rane i ne stručne sportske specijalizacije

mlade ljude oblikuju u frustrirane i izluđene tinejdžere koji, u pravilu, prestaju s aktivnim treniranjem. Naime, djeca koja nemaju predispozicije za pojedine sportove počinju s treningom zbog želje svojih roditelja. Poslije izvjesnog perioda i loših rezultata, prelaze na drugi sport i tako u nedogled, a rezultati su slabi. Organizam nema sposobnost apsorbirati tjelesne napore i kao završna faza javlja se pretreniranost s klasičnim kliničkim simptomima.

Velika je odgovornost i na trenerima koji zbog nekvalificiranosti i nepoznavanja zakonitosti trenažnog procesa nisu sposobni na odgovarajući i ispravan način koncipirati ritam napora i odmora. Kada organizam prijeđe granice sposobnosti regeneracije, sagori od naprezanja kojima je izvrgnut od jednog do drugog treninga, kako bi preživio opterećenje. U takvim okolnostima organizam najčešće odgovara ozljedama i razvojem nekih bolesti, šaljući nedvosmišlen signal tijelu da uspori. Očito se zanemaruje važnost odmora kao važnog dijela trenažnog procesa. Osvrnemo li se na važnu ulogu roditelja u najranijoj fazi djetetova života, kada je riječ o bavljenju sportom, može se zaključiti da njihove loše odluke i nestručne procjene mogu nanijeti nepopravljivu štetu. Unutarnje frustracije koje nastaju, u pravilu, godinama poslije a kao izravna posljedica drila u djetinjstvu, posebna su tema, toliko ozbiljna i stvarna da je ne bi trebalo ignorirati.

Ima onih koji se nikada ne pomire s novonastalom situacijom, posebno mladi ljudi, perspektivni juniori, koji se ozlijede? Naporno su trenirali, ali je uspjeh izostao. Neki nakon toga, prema mišljenju psihijatra Slavka Sakomana, počinju konzumirati i opojna sredstva. Zašto se o tome javno ne govori?

Da bi sportaš dugo održavao vrhunski rezultat, primoran je uložiti golem napor. Kaže se kako je lakše postići rekord nego ga i dulje zadržati. Za njih je to veliko mučenje koje uključuje konstantnu i visoku razinu kondicije, česta natjecanja, stalna dokazivanja u obaranjima rekorda. Htjeli bi imati rezultat svih vremena... Dakle, nema kraja željama i naporima da to ostvare. U konačnici, takvi su sportaši

Ivan Gudelj: Kad pogledam svoj život unatrag, vidim da sam uspio pronaći put i to je poruka koju želim prenijeti mladima

Ivan Gudelj je s 26 godina došao do trenutka kada se činilo da će dohvatiti sam svjetski vrh - bio je kapetan Hajduka, kapetan reprezentacije Jugoslavije i predmet interesa najvećih svjetskih klubova. U trenutku kada je obolio od hepatitisa B, cijeli svijet se srušio. Barem je tada tako izgledalo.

- Ja bih o svom životu mogao pričati pet dana. Reći ću samo ono najvažnije - kada obolite, mnogi vas ljudi napuste, stigmatizirani ste, ali upoznajete nove ljude, nove prijatelje. Oni su mi u drugom dijelu života, uz podršku obitelji i Boga, pomogli da stanem na noge. Upisao sam trenersku školu, nakon toga fakultet i u 42. godini života diplomirao kineziologiju. Svaki mi je ispit bio radost, a dodjela diploma posebno ushićenje. Kad pogledam svoj život unatrag, vidim da sam uspio pronaći put i to je poruka koju želim prenijeti mladima - rekao je, uz ostalo, Ivan Gudelj na predstavljanju knjige.

Matej Mamić: Ja se nisam borio za povratak na teren, nego za normalan život

Košarkaš Matej Mamić našao se u sličnoj situaciji, malo kasnije u karijeri, u 30. godini života, ali sa situacijom u kojoj mu je bio ugrožen život. U sudaru sa suigračem ostao je paraliziran.

- U Albi iz Berlina igrao sam najbolju košarku u svom životu i odjednom došao u situaciju da sam paraliziran i ne znam što se događa. Prve reakcije su bile najgore, kada vidite da liječnik plače, trener plače, fizioterapeut plače... Nisam osjećao tijelo, mislio sam da mi je otpala ruka... Svačija je situacija specifična. Ja se nisam borio za povratak na teren, nego za normalan život. I danas sam invalid, ali toliko sam napredovao i izvježbao se da rijetko tko može primijetiti da se ozljeda dogodila. Liječnici su mi rekli da vježbam četiri sata dnevno, a ja sam vježbao od 7 ujutro do četiri popodne - rekao je na predstavljanju knjige Mamić.

osuđeni na nesreću.

Sport je u samoj proceduri treninga vrlo usko vezan za uzimanje sredstava koja povećavaju kondiciju ili izdržljivost ili stvaraju manju osjetljivost na bol. Ta je pojava raširena i odnosi se općenito na sportaše različitih kvalitativnih razina. Od uzimanja androgenih hormona pa do analgetika, npr. brufena, dakle, dopuštenih analgetika u cilju smanjenja bolova, otoka mišića, istegnuća ligamenata itd. Takvi konzumenti vrlo su blizu uzimanju lijekova koji smanjuju osjećaj boli, patnje ili ubrzavaju procese oporavka. Razlog je u prevelikim zahtjevima treninga jer se sportaš ne stigne odmori i fizički oporaviti. Nakuplja se stres, a mladi se sportaš želi rasteretiti i opustiti, ali to jednostavno ne stigne jer zbog brojnih obveza nema vremena. I heroin i intenzivno bavljenje sportom stvaraju osjećaj ugone. Nažalost, heroin djeluje pogubno.

Jeste li ovom knjigom htjeli poručiti mladim ljudima da prekid sna u sportu nije kraj svijeta?

Svakako da nije kraj svijeta, ali sportaš bi trebao znati da ulaganje u sebe samo u jednom segmentu, tj. u jednu djelatnost, u našem slučaju u sport, nužno nosi rizik. Dovoljna je jedna ozljeda pa da se cijeli sustav uruši i da sportaš shvati kako nema plan B. Sretni su oni sportaši koji tu tranziciju bezbolno prebrode i nađu smisao života i u drugim djelatnostima.

Kakve je dojmove Vaša knjiga ostavila na one koji su je pročitali?

Pročitali su je oni kojima je zanimljiva pozadina sportskih događanja, a posebno sudbine vrhunskih sportaša koji su naprasno prekinuli svoju uspješnu karijeru. Neki od njih su i sami bili u sličnoj situaciji pa im je

knjiga svojevrsan podsjetnik na te dane. Do sada sam se susretala s pozitivnim komentarima.

I sami ste bili sportašica, plivačica. Opišite, molim Vas, ukratko svoju karijeru?

Sportska gimnastika je moja prva ljubav, a trenirala sam je od pete do desete godine. Moram priznati da sam bila izuzetno talentirana, a taj me sport i danas svojom ljepotom najviše privlači. Međutim, zbog neadekvatnih uvjeta treniranja roditelji su me upisali na plivanje (PK Mornar iz Splita). U tom sam sportu ostala sve do kraja studija. Može se reći da sam bila prilično uspješna, ali ipak sam najveće uspiehe postigla u plivanju s perajama i brzinskom ronjenju. Bila sam šesterostruka seniorska prvakinja bivše Jugoslavije 1987. Ono što bih izdvojila je činjenica da sam bila i u prvoj postavi državne ženske vaterpolske ekipe, a moj klub bio je VK Jadran.

10. Državno kendo prvenstvo, Rijeka od 3. do 5. prosinca 2021.

Kendo klubu Ouka zlato, dva srebra, dvije bronce i nagrada Fighting spirit

Pripreme odrađene uz vodstvo izv. prof. dr. sc. Marka Lukića i tehničku koordinaciju Ane Gržan Torkonjak (alumna Sveučilišta u Zadru) i Irene Jurković (doktorandica na poslijediplomskom doktorskom studiju humanističkih znanosti), rezultirale su izvrsnim rezultatima, a osobito ih je razveselilo osvojeno prvo mjesto u Dan (majstorskoj) kategoriji, koje su, naglašavaju, godinama priželjkivali

URijeci u Centru Zimet od 3. do 5. prosinca 2021. održano je 10. Državno kendo prvenstvo. Na njemu su nastupili i članovi zadarskog Kendo kluba Ouka, koji su pritom u različitim kategorijama ostvarili iznimno dobre rezultate:

Boris Torkonjak je u Dan (majstorskoj kategoriji) osvojio 1. mjesto i time postao prvak Hrvatske. U istoj je kategoriji Roko Travica osvojio 3. mjesto.

Emily Stojanov osvojila je 2. mjesto u ženskoj kategoriji.

Gabrijela Vidić je u Kyu (učeničkoj) kategoriji osvojila 3. mjesto, kao i nagradu *Fighting Spirit* u ženskoj kategoriji. U kategoriji timova tim Ouka A (Boris Torkonjak, Emily Stojanov i Toni Tadić) osvojio je 2. mjesto.

Sveučilišni tim

Unatoč javnom djelovanju kluba, većinu njegovih članova čine upravo bivši i sadašnji studenti Sveučilišta u Zadru, kao i njegovi djelatnici.

Pripreme odrađene uz vodstvo izv. prof. dr. sc. Marka Lukića i tehničku koordinaciju Ane Gržan Torkonjak (alumna Sveučilišta u Zadru) i Irene Jurković (doktorandica na poslijediplomskom doktorskom studiju humanističkih znanosti), rezultirale su osvojenim prvim mjestom u majstorskoj (Dan) kategoriji i

novim državnim prvakom Borisom Torkonjakom (alumna Sveučilišta u Zadru) te trećim mjestom u istoj kategoriji koje je osvojio Roko Travica (student Pomorskog odjela).

Jednako bitan uspjeh ostvaren je i u ženskoj kategoriji gdje je Emily Stojanov (studentica Odjela za turizam i komunikacijske znanosti) osvojila srebro. U istoj kategoriji naša zaposlenica dr. sc. Gabrijela Vidić (Odjel za turizam i komunikacijske znanosti) osvojila je nagradu *Fighting Spirit*, uz osvojeno treće mjesto u Kyu (učeničkoj) kategoriji. Zaključno u timskom dijelu natjecanja Borisu Torkonjaku i Emily Stojanov pridružio se još jedan alumna zadarskog sveučilišta Toni Tadić te su zajedno osvojili srebro u toj podjednako zahtjevnoj kategoriji.

Kolegij Kendo I

Kendo klub Ouka, u suradnji sa Sveučilištem u Zadru, i pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Marka Lukića nastavlja svoje aktivnosti putem izvođenja izbornog kolegija Kendo I. Nastava se održava u zimskom i ljetnom semestru i svake godine privlači velik broj studenata s različitih odjela, koji kroz teoriju i praksu uče o toj japanskoj borilačkoj vještini.

Unatoč općenito izazovnom periodu za hrvatski sport i zbog pandemijskih uvjeta rada, naš je

Fotografije: Hrvatski kendo savez

klub ostvario zamjetne rezultate u gotovo svim kategorijama. Poseban naglasak potrebno je staviti na osvojeno prvo mjesto u Dan (majstorskoj) kategoriji, koje smo godinama priželjkivali. Ono što nam je najveći fokus u predstojećem razdoblju je osposobljavanje mlađih generacija boraca, kako studenata, tako

i onih u juniorskim kategorijama koji bi svojim nastupima za sigurno učvrstili kvalitetu kluba, ali i dodatno popularizirali ovu japansku borilačku vještinu unutar akademskih i neakademskih krugova - istaknuo je izv. prof. dr. sc. Marko Lukić, pročelnik Odjela za anglistiku te predsjednik Kendo kluba Ouka.

Međunarodni studentski turnir EU-CONEXUS *University Sport Games* Zadar 2021.

Ekipe Sveučilišta u Zadru u muškoj i ženskoj košarci, ženskoj odbojci i muškom futsalu upisale pobjede na natjecanju te osvojile četiri prva mjesta

Na Višnjiku je 24. i 25. rujna održan međunarodni studentski turnir EU-CONEXUS *University Sport Games* Zadar 2021. Sudionici iz sedam europskih država i devet europskih sveučilišta četiri su dana boravili u Zadru gdje su, osim sportskih natjecanja, imali priliku i upoznati se s ljepotama grada. Prvi put od osnivanja alijanse šest europskih sveučilišta, EU-CONEXUS imao je zajedničke ekipe u kojima su se natjecali studenti iz više zemalja.

Posljednjeg su dana gotovo sve utakmice u ŠC-u Višnjik bile zanimljive, a neke su i odlučene u napetim završnicama. Ekipe

Sveučilišta u Zadru u muškoj i ženskoj košarci, ženskoj odbojci i muškom futsalu upisale su pobjede na natjecanju te osvojile četiri prva mjesta.

U muškoj košarci u nape-toj završnici u utakmici za treće mjesto ekipa Univerza v Mariboru pobijedila je ekipu EU-CONEXUS rezultatom 74:71. U finalnoj utakmici momčad Sveučilišta u Zadru koja je, za razliku od prvog dana natjecanja, nastupila bez nekoliko igrača koji su imali obvezu nastupanja u svojim klubovima, pobijedila je momčad Sveučilišta u Splitu rezultatom 76:74. Još jednu utakmicu za anale odigrao je fenomenalni Vito Barbaroša, koji je postigao

41 koš te je zaslužen proglashen MVP-om turnira.

U ženskoj košarci ekipa Sveučilišta u Zadru pobijedila je ekipu Sveučilišta u Splitu rezultatom 57:38 i ekipu EU-CONEXUS rezultatom 56:49 pa je zaslužen osvojila prvo mjesto. Drugo mjesto pripalo je ekipi EU-CONEXUS, a treće ekipi Sveučilišta u Splitu. Najbolja igračica turnira je Tessa Guillou iz ekipe EU-CONEXUS. U ženskoj odbojci ekipa Sveučilišta u Zadru odličnim igrama upisala je pobjede od 2:0 protiv ekipa Sveučilišta u Osijeku i Univerziteta u Zenici te osvojila prvo mjesto. Drugo mjesto pripalo je ekipi Sveučilišta u Osijeku, a treće ekipi

Univerziteta u Zenici. Najbolja igračica turnira je Franka Volpi-Kobal iz ekipe Sveučilišta u Zadru. U muškom futsalu momčad Sveučilišta u Zadru u odličnoj utakmici pobijedila je Univerzitet u Zenici rezultatom 4:2 (Orlović 3, Nović) i Sveučilište u Osijeku rezultatom 5:2 (Orlović 2, Babović, Ramov, Nović) te također osvojila prvo mjesto. Drugo mjesto pripalo je momčadi Univerziteta u Zenici, a treće momčadi Sveučilišta u Osijeku. Renato Nović iz ekipe Sveučilišta u Zadru proglašen je najboljim igračem turnira. Turnir je održan u Europskom tjednu sporta koji se obilježava od 23. do 30. rujna 2021. godine.

Turnir je održan u Europskom tjednu sporta koji se obilježava od 23. do 30. rujna 2021. Sudionici iz sedam europskih država i devet europskih sveučilišta četiri su dana boravili u Zadru gdje su, osim sportskih natjecanja, imali priliku i upoznati se s ljepotama grada. Prvi put od osnivanja alijanse šest europskih sveučilišta, EU-CONEXUS je imao zajedničke ekipe u kojima su se natjecali studenti iz više zemalja

Sportske ekipe Sveučilišta u Zadru na studentskom turniru u Rimu

Košarka (m): Duje Mavra, Gabrijel Majica, Niko Manojlović, Vito Barbaroša, Pave Dunatov, Dino Ninčević, Karlo Kovačević, Luka Smoljan i David Begić. **Trener:** Tonči Jerak.

Odbojka (ž): Manuela Miklaj, Nika Tomašević, Simona Nikpalj, Laura Gnjatović, Katarina Kelava, Maria Blajić, Manuela Pedić i Daniela Urešova.

Trener: Marko Surać.

Odbojka (m): Domagoj Pernjak, Rajko Marinović, Lovre Babić, Karlo Mičić, Marko Režić, Ante Barišić, Patrik Maruna i Đuka Damjanović.

Trener: Marko Surać.

Futsal (m): Renato Nović, Dino Škibola, Josip Baždarić, Stefan Vulić, Rikardo Malbašić, Filip Babović, Dino Parać i Toni Fistončić.

Trenerica: Bruna Petani.

Badminton (m, ž): Mia Čerjan, Nikolina Kabiček, Petra Maričić i Karlo Buterin.

Trenerica: Gordana Ivković.

Plivanje (ž): Ana Burazer i Nika Pancirov.

Trenerica: Dajana Jašić.

Muška košarkaška momčad osvojila je srebrnu medalju

6th World InterUniversities Championships, od 10. do 14. studenoga u Rimu

Studentima Sveučilišta u Zadru četiri medalje u Rimu, od toga tri Ani Burazer

Sportske ekipe Sveučilišta u Zadru sudjelovale su na jednom od najvećih studentskih turnira na svijetu **6th World InterUniversities Championships** održanom od 10. do 14. studenoga u Rimu. Na turniru su nastupile 224 ekipe u 10 sportova i više od 2000 sportaša iz 13 država.

U jakoj konkurenciji studenti Sveučilišta u Zadru vraćaju se s četiri osvojene medalje. Plivačica Ana Burazer osvojila je dvije srebrne i jednu brončanu medalju, dok je muška košarkaška momčad osvojila srebrnu medalju. Vito Barbaroša pritom je proglašen za najboljeg igrača (MVP) turnira. Muška i ženska odbojkaška ekipa, muška futsal ekipa te ekipa badmintona osvo-

Plivačica Ana Burazer osvojila je dvije srebrne i jednu brončanu medalju

Vito Barbaroša proglašen je za najboljeg igrača (MVP) turnira

jile su peto mjesto. Sve ekipe pokazale su visoku razinu kvalitete, no neke su zaustavljene na putu do medalje u dramatičnim produžecima. Svojim ponašanjem, pristupom i ostvarenim rezultatima na pravi su način predstavili kako Sveučilište u Zadru, tako i grad Zadar i državu Hrvatsku.

Zajedništvo i jedinstvo koje je vladalo među njima, pogotovo tijekom utakmica gdje su jedni drugima davali gromoglasnu podršku, nešto je posebno, emocije koje se mogu doživjeti samo u sportu. Imali su prilike u Rimu družiti se i upoznati kolege sportaše s ostalih svjetskih sveučilišta te razmijeniti iskustva s njima. Također, obišli su i upoznali se s kulturnim i povijesnim znamenitostima grada Rima.